

ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова праця на
правах рукопису

БАРБІНЯГРА ОЛЕКСАНДР МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 330.338:65.016

ДИСЕРТАЦІЯ

**УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ
ПІДПРИЄМСТВ**

**073 Менеджмент
07 Управління та адміністрування**

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **О.М. Барбінягра**

Науковий керівник: **Бахчиванжи Людмила Анатоліївна**, кандидат
економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту

Одеса – 2026

АНОТАЦІЯ

Барбінягра О. М. Управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії з економіки за спеціальністю 073 – «Менеджмент». Одеський державний аграрний університет Міністерства освіти і науки України, Одеса, 2026.

Дисертацію присвячено розробленню й обґрунтуванню теоретичних положень і науково-практичних рекомендацій щодо забезпечення ефективного управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств.

У роботі розвинуто теоретико-методичні засади та розроблено практичні рекомендації щодо забезпечення ефективного управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств.

У роботі представлено методику оцінки ефективності управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств, яка ґрунтується на методах статистичного аналізу рядів динаміки, що дозволяє комплексно охарактеризувати зміну фінансового стану підприємства у часі.

Удосконалено структурно-логічну послідовність управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств, що, на відміну від наявних, полягає в ідентифікації відповідності фінансової діяльності наявним нормативно-правовим вимогам, доступності різних джерел фінансування, достатності рівня ліквідності та деформованості взаємозв'язку між ліквідністю та прибутковістю, що дозволяє визначити вектор розвитку та встановити необхідність внесення коригувань в управління даним процесом.

Проаналізовано схему взаємозв'язків між показниками фінансового стану аграрних підприємств України, яка, на відміну від наявних, побудована на основі кореляційного аналізу та дозволяє виявити точки впливу, оптимізація яких сприяє максимальному позитивному синергічному ефекту

щодо інших показників, а саме: період погашення дебіторської заборгованості та коефіцієнт маневреності власного капіталу.

Удосконалено модель ефективного управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств, що, на відміну від наявних, передбачає врахування динамічної взаємозалежності між урожайністю сільськогосподарських культур, їх посівною площею, обсягом внесених мінеральних та органічних добрив, кількістю опадів у регіоні, на основі чого здійснюється оптимізація площ посівів зернових та зернобобових, соняшнику, овочевих та плодово-ягідних культур для внутрішнього та зовнішнього ринків, що дозволяє максимізувати очікувані доходи від реалізації продукції сільськогосподарських культур.

На основі проведеного дослідження сутності понять «розвиток», «фінансова діяльність», «управління» було запропоновано розуміти під поняттям «управління розвитком фінансової діяльності підприємства» безперервний процес використання сукупності методів, інструментів, методик, технік і технологій для забезпечення позитивних кількісних та якісних змін у фінансуванні, управлінні капіталом та управлінні грошовими потоками підприємства для забезпечення адаптивності та результативності підприємства в довгостроковій перспективі.

Обґрунтовано, що завдання управління розвитком фінансової діяльності підприємства постійно змінюються, тому їх необхідно визначати відповідно до стадії розвитку та специфічних характеристик кожного окремого підприємства. Зазначено, що формування завдань повинно спиратися на такі принципи: безперервності, послідовності, поступовості, неоднаковості швидкості, спіральності, взаємозв'язку, внутрішньої та зовнішньої залежності, структурних та функціональних змін, кількісних та якісних змін, передбачуваності.

У результаті систематизації функцій управління, розвитку та фінансової діяльності було виявлено, що управління розвитком фінансової діяльності підприємства передбачає виконання таких функцій: визначення рівня

розвитку фінансової діяльності підприємства та аналіз поточного фінансового стану, прогнозування та планування розвитку фінансової діяльності, організація управління розвитком на основі проєктування нових або вдосконалення наявних структур, мотивацій розвитку фінансової діяльності, контроль за процесом розвитку.

Опрацювання вітчизняної та іноземної наукової літератури дозволило виділити три основні підходи до управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств: традиційний, диверсифікаційний та збалансовуючий. Доведено, що ці підходи не суперечать один одному, а вказують на різні сторони процесу. Запропоновано об'єднати їх в єдину структурно-логічну послідовність, яка полягає в ідентифікації відповідності фінансової діяльності наявним нормативно-правовим вимогам, доступності різних джерел фінансування, достатності рівня ліквідності та деформованості взаємозв'язку між ліквідністю та прибутковістю, що дозволяє визначити вектор розвитку та встановити необхідність внесення коригувань в управління даним процесом.

Виявлено, що наразі відсутня методика оцінки ефективності управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств, тому запропоновано методику, яка ґрунтується на обчисленні різниці між одиницею та середнім арифметичним відношень абсолютних відхилень від норми показників фінансового стану у поточному році до максимальних відхилень протягом досліджуваного періоду, що дозволяє комплексно охарактеризувати зміну фінансового стану підприємства у часі.

Систематизовано фактори ефективного управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств та розподілено їх на п'ять груп: залежні від менеджера з управління розвитком (особистісні характеристики, зв'язки з представниками влади, власна ділова мережа), фактори внутрішнього (рівень спеціалізації, розмір підприємства, земля, доступність джерел фінансування, кадрове забезпечення), місцевого (управління відходами, людські ресурси, переробні підприємства, місцева інфраструктура, кліматичні умови, місцеві державно-приватні партнерства), національного (ринок землі,

обмеження імпорту, темп інфляції, валютний курс, державна підтримка, інноваційна система, національні стандарти та їх впровадження) та міжнародного середовища (правила на експортних ринках, динамічність міжнародних ринків).

Розвинуто поняття управління розвитком фінансової діяльності підприємства, під яким, на відміну від наявних, слід розуміти безперервний процес використання сукупності методів, інструментів, методик, технік і технологій для забезпечення позитивних кількісних та якісних змін у фінансуванні, управлінні капіталом та управлінні грошовими потоками підприємства для забезпечення адаптивності та результативності підприємства в довгостроковій перспективі.

Визначено перелік внутрішніх факторів управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств, який, на відміну від наявних, охоплює кількість працівників, рівень спеціалізації, кількість джерел фінансування, темп зростання балансової вартості активів, урожайність сільськогосподарських культур, збільшення рівня яких сприяє підвищенню ефективності даного управлінського процесу.

Розвинуто підхід до забезпечення доступу аграрних підприємств України до інноваційних інструментів мобілізації фінансових ресурсів, що, на відміну від існуючих полягає в участі в аграрних ланцюгах створення вартості, що дозволить підвищити ефективність управління розвитком їх фінансової діяльності.

На основі проведеного дослідження експортного потенціалу України за групами товарів аграрного сектора було встановлено, що найбільший недоторгований експортний потенціал припадає на пшеницю, зернові культури за виключенням пшениці та рису, насіння олійних рослин, олії рослинного походження та продукти переробки овочів. Визначено, що найбільш перспективними ринками для українських аграрних підприємств щодо реалізації пшениці є Індонезія, Туреччина, Алжир та Італія, щодо зернових культур за виключенням пшениці та рису – Єгипет, Туреччина та

Румунія, щодо олії рослинного походження – Індія, Туреччина, Єгипет та Ірак, щодо продуктів переробки овочів – Туреччина, Нідерланди, Італія та Німеччина.

Проведено кореляційний аналіз показників фінансового стану з нормативним та без нормативного значення та сформовано схему суттєвих та посередніх взаємозв'язків між ними для аграрних підприємств Одеської області. Схема складається з двох підсистем, які між собою пов'язані посередніми зв'язками, а всередині – суттєвими. Запропонована схема дозволила встановити точки впливу, оптимізація яких сприяє максимальному позитивному синергічному ефекту щодо інших показників, а саме: період погашення дебіторської заборгованості та коефіцієнт маневреності власного капіталу. Отже, найбільший позитивний вплив на фінансовий стан аграрних підприємств можна досягти за умови залучення довгострокового боргового капіталу, зменшення обсягу необоротних активів та періоду погашення дебіторської заборгованості.

Обґрунтовано, що ефективність управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств залежить від точності прогнозування очікуваних доходів від реалізації продукції сільськогосподарських культур, адже даний показник лежить в основі формування чистого доходу від реалізації продукції, чистого прибутку та операційного прибутку, які своєю чергою впливають на 26 із 38-ми показників фінансового стану підприємства.

Обґрунтовано, що основною інформацією, яка необхідна аграрним підприємствам для забезпечення управління розвитком фінансової діяльності є агрокліматична статистика та аналітика, статистика урожайності, валового збору, внесення добрив та застосування пестицидів під урожай сільськогосподарських культур, інформація про доступні українським аграрним підприємствам програми фінансової допомоги з боку бюджетної системи України, національних, іноземних та міжнародних організацій, про передові технології вирощування сільськогосподарських культур, збільшення

їх урожайності та захисту, статистика експорту аграрної продукції України та окремих регіонів.

Надано рекомендації щодо удосконалення інформаційного забезпечення управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств в Україні, а саме: оприлюднення архівних збірників «Метеорологічний щомісячник», «Огляд погоди та стихійних гідрометеорологічних явищ на території України» та «Агрометеорологічний щорічник» за останні десять років. Їх подальше розміщення на сайті Центральної геофізичної обсерваторії ім. Бориса Срезневського та Українського гідрометеорологічного центру; подання регіональними управліннями статистики не тільки агрегованої інформації щодо посівних площ, валових зборів, обсягу реалізації, а й у розрізі окремих сільськогосподарських культур.

Отримані висновки та запропоновані рекомендації мають поряд з теоретичним практичне значення, оскільки можуть використовуватися: у науково-дослідній роботі – як основа для подальшого вивчення механізмів забезпечення ефективного управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств; у законодавчому процесі – під час розвитку інституційного середовища для забезпечення розвитку аграрних ланцюгів створення вартості; у діяльності органів місцевого самоврядування – в процесі підготовки та реалізації програм із соціально-економічного розвитку територій.

Ключові слова: фінансова діяльність, управління розвитком, фінансовий менеджмент, фінансові інструменти, аграрні підприємства, інвестування, фінансовий потенціал, фінансові ресурси, фінансова стійкість, фінансовий стан, управління витратами, макрофінансова стабільність, економічний розвиток, моделювання, цифровізація, ефективність.

ANNOTATION

Barbiniahra O. Management of the development of financial activity of agricultural enterprises - Qualifying scientific work on the rights of manuscript.

Dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Philosophy in Economics, specialty 073 - "Management". Odessa State Agrarian University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Odesa, 2026.

The dissertation is devoted to the development and substantiation of theoretical provisions and scientific and practical recommendations for ensuring effective management of the development of financial activities of agricultural enterprises.

The article develops theoretical and methodological foundations and elaborates practical recommendations on ensuring efficient management of development of financial activity of agricultural enterprises.

The paper presents a methodology for assessing the effectiveness of management of the development of financial activities of agricultural enterprises, based on the methods of statistical analysis of the dynamics of series, which allows to comprehensively characterise the change in the financial condition of the enterprise over time.

The article improves the structural and logical sequence of management of development of financial activity of agrarian enterprises, which, unlike the existing ones, consists in identification of compliance of financial activity with existing regulatory requirements, availability of various sources of financing, sufficiency of the level of liquidity and deformity of the relationship between liquidity and profitability, which allows determining the vector of development and establishing the need for adjustments in the management of this process.

The article analyses the scheme of interrelations between indicators of the financial condition of agricultural enterprises of Ukraine, which, unlike the existing ones, is built on the basis of correlation analysis and allows identification of points of influence, optimisation of which contributes to the maximum positive synergistic

effect with respect to other indicators, namely: the period of repayment of receivables and the equity manoeuvrability ratio.

The model for effective management of the development of financial activities of agricultural enterprises has been improved, which, unlike the existing ones, takes into account the dynamic interdependence between crop yields, their sown area, the amount of mineral and organic fertilisers applied, and the amount of precipitation in the region, on the basis of which the area of cereals and legumes, sunflower, vegetables and fruit and berry crops is optimised for the domestic and foreign markets, which allows maximising the expected income from the sale of villages

On the basis of the study of the essence of the concepts of ‘development’, ‘financial activity’, ‘management’, it is proposed to understand the concept of ‘management of development of financial activity of enterprise’ as a continuous process of using a set of methods, tools, techniques, methods and technologies to ensure positive quantitative and qualitative changes in financing, capital management and cash flow management of enterprise to ensure the adaptability and efficiency of enterprise in the long term.

It is substantiated that the tasks of managing the development of financial activity of enterprise are constantly changing, so they should be determined in accordance with the stage of development and specific characteristics of each individual enterprise. It is noted that the formation of tasks should be based on the following principles: continuity, sequence, gradualness, uneven speed, spiral, interconnection, internal and external dependence, structural and functional changes, quantitative and qualitative changes, predictability.

As a result of systematising the functions of management, development and financial activity, it was found that management of the development of financial activity of an enterprise involves the following functions: determining the level of development of financial activity of an enterprise and analysing the current financial condition, forecasting and planning the development of financial activity, organising development management on the basis of designing new or improving existing

structures, motivations for the development of financial activity, and controlling the development process.

The study of domestic and foreign scientific literature has made it possible to identify three main approaches to managing the development of financial activities of agricultural enterprises: traditional, diversification and balancing. It has been proved that these approaches do not contradict each other, but point to different aspects of the process. It is proposed to combine them into a single structural and logical sequence, which consists in identifying the compliance of financial activities with existing regulatory requirements, the availability of various sources of financing, the adequacy of the level of liquidity and the deformity of the relationship between liquidity and profitability, which allows to determine the vector of development and establish the need to make adjustments to the management of this process.

It has been found that there is currently no methodology for assessing the effectiveness of management of the development of financial activities of agricultural enterprises, so a methodology based on calculating the difference between the unit and the arithmetic mean of the absolute deviations from the norm of the financial condition indicators in the current year to the maximum deviations during the studied period has been proposed, which allows a comprehensive characterisation of the change in the financial condition of enterprise over time.

The factors of effective management of the development of financial activity of agricultural enterprises are systematised and divided into five groups: dependent on the development manager (personal characteristics, relations with government representatives, own business network), internal factors (level of specialisation, size of enterprise, land, availability of sources of financing, staffing), local factors (waste management, human resources, processing enterprises, local infrastructure, climatic conditions, local public-private partnerships), national factors (the

The concept of management of the development of financial activity of enterprise is developed, which, unlike the existing ones, should be understood as a continuous process of using a set of methods, tools, techniques, methods and

technologies to ensure positive quantitative and qualitative changes in financing, capital management and cash flow management of enterprise to ensure the adaptability and efficiency of enterprise in the long term.

A list of internal factors for managing the development of financial activities of agricultural enterprises has been determined, which, unlike the existing ones, covers the number of employees, level of specialisation, number of sources of financing, growth rate of the book value of assets, crop yields, an increase in the level of which contributes to the efficiency of this management process.

The article develops an approach to ensuring access of Ukrainian agricultural enterprises to innovative instruments of mobilisation of financial resources, which, unlike the existing ones, involves participation in agricultural value chains, which will increase the efficiency of management of development of their financial activities.

Based on the study of Ukraine's export potential by groups of agricultural commodities, it was found that the largest untapped export potential is wheat, cereals other than wheat and rice, oilseeds, vegetable oils and processed vegetables. It is determined that the most promising markets for Ukrainian agricultural enterprises for wheat sales are Indonesia, Turkey, Algeria and Italy, for cereals other than wheat and rice - Egypt, Turkey and Romania, for vegetable oils - India, Turkey, Egypt and Iraq, for processed vegetables - Turkey, the Netherlands, Italy and Germany.

The article conducts a correlation analysis of the indicators of financial condition with and without normative values and forms a scheme of significant and mediate relationships between them for agricultural enterprises of Odesa region. The scheme consists of two subsystems, which are interconnected by intermediate links, and within them - by significant ones. The proposed scheme allowed us to identify the points of influence, the optimisation of which contributes to the maximum positive synergistic effect on other indicators, namely: the period of receivables repayment and the equity capital manoeuvrability ratio. Thus, the greatest positive impact on the financial condition of agricultural enterprises can be achieved by

attracting long-term debt capital, reducing the amount of non-current assets and the maturity of accounts receivable.

It is substantiated that the effectiveness of management of the development of financial activities of agricultural enterprises depends on the accuracy of forecasting the expected income from the sale of agricultural crops, since this indicator is the basis for the formation of net income from sales, net profit and operating profit, which in turn affect 26 of the 38 indicators of the financial condition of the enterprise.

It is substantiated that the main information required by agricultural enterprises to ensure the management of financial activity development is agro-climatic statistics and analytics, statistics on yields, gross harvest, fertilisation and pesticide application for crops, information on financial assistance programmes available to Ukrainian agricultural enterprises from the budgetary system of Ukraine, national, foreign and international organisations, on advanced technologies of crops cultivation, increase in

The work provides recommendations for improving the information support for managing the development of financial activities of agricultural enterprises in Ukraine, namely: publication of archival collections ‘Meteorological Monthly’, ‘Review of Weather and Natural Hydrometeorological Phenomena in Ukraine’ and ‘Agrometeorological Yearbook’ for the last ten years. Their subsequent publication on the website of the BorysSreznevsky Central Geophysical Observatory and the Ukrainian Hydrometeorological Centre; submission by regional statistical offices of not only aggregated information on sown areas, gross harvest, sales, but also by individual crops.

The conclusions and recommendations are of practical importance along with theoretical ones, since they can be used: in research work - as a basis for further study of mechanisms for ensuring effective management of the development of financial activities of agricultural enterprises; in the legislative process - in the development of the institutional environment for ensuring the development of agricultural value chains; in the activities of local governments - in the process of

preparing and implementing programmes for socio-economic development of agricultural enterprises.

Keywords: financial activity, development management, financial management, financial instruments, agricultural enterprises, investment, financial potential, financial resources, financial stability, financial condition, cost management, macro-financial stability, economic development, modeling, digitalization, efficiency.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Статті у наукових фахових виданнях України

1. Бахчиванжи Л. А., Барбінягра О. М. Наукове забезпечення управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств: методологія дослідження. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки»*. 2021. № 8. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2021-8-7513> URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/16305798989244.pdf> (особистий внесок здобувача – обґрунтовано методологічні підходи до дослідження управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств; визначено логіку формування наукового інструментарію аналізу фінансових процесів в аграрному секторі; систематизовано методи та показники оцінювання ефективності управління фінансовою діяльністю підприємств, розроблено структурно-логічну послідовність управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств, у якій об'єднані виділені в теорії і практиці фінансового менеджменту три підходи: традиційний, диверсифікаційний та збалансовуючий) 0,3 д.а.

2. Барбінягра О. Діагностика управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств Одеської області. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 31. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-31-35> URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/702> 0,7 д.а.

3. Бахчиванжи Л. А., Барбінягра О. М. Фінансова складова формування інфраструктури зовнішньоторговельної діяльності малих суб'єктів господарювання аграрного сектора. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки»*. 2021. № 12. (особистий внесок – досліджено фінансові механізми формування інфраструктури зовнішньоторговельної діяльності малих суб'єктів господарювання аграрного сектора, визначено недоторгований експортний потенціал за видами аграрної продукції, здійснено оцінку фінансового стану аграрних підприємств за показниками з нормативним та без нормативного значення, проведено аналіз

динаміки експортних цін та видатків бюджетної системи на сільське господарство та сформульовано практичні рекомендації щодо підвищення ефективності фінансової підтримки зовнішньоекономічної діяльності аграрного малого бізнесу). 0,3 д.а. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2021-12-7770>

URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1601997>

4. Барбінягра О. М. Інноваційні інструменти мобілізації фінансових ресурсів аграрними підприємствами. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2021. Вип. 30. С. 216–225. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.6244558>

URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/494> 0.6 д.а.

5. Барбінягра О. М. Інтеграція стратегічного управління змінами та інвестиційних рішень в системі інформаційного забезпечення розвитку фінансової діяльності аграрних підприємств. *Академічні візії*. 2025. № 48. 0.6 д.а. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17647118>

URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/2389/2256>

2. Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

6. Барбінягра О. М. Мотивація персоналу як соціальний пріоритет фінансової діяльності аграрних підприємств. *Розвиток ресурсного потенціалу сільських територій* : матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Одеса, 24 травня 2018 р.). Одеса : ОДАУ, 2018. С. 45–49.

7. Бахчиванжи Л.А., Бахчиванжи В.В., Барбінягра О. М. Стан та перспективи експортно-імпортних відносин та інвестиційного співробітництва України і Китаю в аграрній сфері. *Сучасні тенденції розвитку світової економіки: нові виклики та проблеми* : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 19 квітня 2019 р.). Одеса : МГУ, 2019. С. 62–65. (Особистий внесок здобувача – обґрунтована роль Китаю як стратегічного партнера для експорту сільськогосподарської продукції (зернові, олія), здійснено оцінку потенційних можливостей і проблем співпраці з Китаєм державного підприємства «Центр сертифікації та

експертизи насіння і садивного матеріалу» (ДП «ЦСЕНСМ»).

8. Барбінягра О. М. Пріоритетні напрями удосконалення управління формуванням фінансових ресурсів в підприємствах аграрного сектора. *Сучасний менеджмент в агробізнесі: проблеми та рішення* : матеріали Міжвузівської науково-практичної Інтернет-конференції за міжнародною участю (Одеса, 24 червня 2019 р.). Одеса : ОДАУ, 2019. С. 7–12.

9. Барбінягра О. М. Аналітичне забезпечення управління грошовими потоками сільськогосподарських кооперативів. *Підприємництво в аграрній сфері: глобальні виклики та ефективний менеджмент* : матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (Запоріжжя, 12–13 лютого 2020 р.) : у 2 ч. Запоріжжя : ЗНУ, 2020. Ч. 1. С. 42–46.

URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/25503>

10. Барбінягра О. М. Організація управління розвитком фінансової діяльності в малих суб'єктах господарювання аграрного сектора. *Актуальні аспекти розвитку науки і освіти* : тези доповідей I Міжнародної науково-практичної конференції НПП та молодих науковців. Одеса : ОДАУ, 2021. С. 363–365.

URL: https://osau.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/ZBIRNYK_TEZ.pdf#page=363

3. Інші наукові публікації

11. Barbiniahra O. Effectiveness evaluation for the financial activities development management of agricultural enterprises. *The scientific heritage (Budapest, Hungary)*. 2021. Vol. 1, No 69 (69). P. 6–12. 0,3 д.а

DOI: 10.24412/9215-0365-2021-69-1-6-11

URL: <https://www.scientific-heritage.com/wp-content/uploads/2021/07/The-scientific-heritage-No-69-69-2021-Vol-1.pdf>

12. Бахчиванжи Л. А., Барбінягра О. М., Бахчиванжи В. В. Потенціал, проблеми та перспективи експортно-імпортних відносин України та Китаю як сучасний тренд розвитку підприємницької діяльності в агробізнесі. *Маркетинг, підприємництво і торгівля: сучасний стан, напрямки розвитку* : колективна монографія. Роздільна: Лерадрук, 2020. 757 с. (Особистий внесок

здобувача – розділ «Потенційні напрями інвестицій в аграрний сектор України», проаналізовано інвестиційний потенціал аграрного сектору України в контексті розвитку експортно-імпортних відносин з Китаєм; визначено ключові напрями залучення іноземних інвестицій з урахуванням специфіки агробізнесу; сформульовано рекомендації щодо державної підтримки фермерства та активізації інвестиційних процесів в аграрному секторі) С. 461–474. 0,2 д.а.

URL:<https://elc.library.ontu.edu.ua/libraryw/DocumentDescription?docid=OdONANT.1626597>

13.Бахчиванжи Л.А., Євтушок О.В., Барбінягра О.М. Інноваційний розвиток управління фінансовою діяльністю аграрних підприємств на засадах маркетингу інвестицій. *Економічний вісник Причорномор'я*. 2022. Випуск 3. С. 3-17. (Особистий внесок – обґрунтовано підхід до забезпечення доступності інноваційних інструментів фінансування аграрних підприємств прямого і непрямого фінансування за умови кооперації в аграрні ланцюги створення вартості та узагальнено інноваційні інструменти мобілізації фінансових ресурсів). 0.7 д.а. URL: <https://ebbsl.com.ua/index.php/visnuk/article/view/31/28>

ЗМІСТ

Вступ.....	19
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ.....	29
1.1. Сутність, завдання та функції управління розвитком фінансової діяльності підприємств.....	29
1.2. Концептуальні підходи до управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств.....	40
1.3. Методичні засади та фактори ефективного управління розвитком фінансової діяльності.....	57
Висновки до Розділу 1.....	73
РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ОЦІНКА УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	76
2.1. Фінансовий потенціал підприємств аграрного сектора України: тенденції та перспективи.....	76
2.2. Діагностика фінансового стану аграрних підприємств.....	93
2.3. Оцінка ефективності управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств.....	117
Висновки до Розділу 2.....	134
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	138
3.1. Формування моделі ефективного управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств.....	138
3.2. Удосконалення інформаційного забезпечення управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств.....	158
3.3. Інноваційні інструменти мобілізації фінансових ресурсів аграрними підприємствами.....	170
Висновки до Розділу 3.....	189
ВИСНОВКИ.....	193
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	198
ДОДАТКИ.....	219

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Аграрний сектор відіграє стратегічну роль у забезпеченні економічного зростання держав, особливо країн із трансформаційною економікою. В Україні сільське господарство традиційно належить до пріоритетних галузей національної економіки, оскільки формує близько 15 % валового внутрішнього продукту та забезпечує зайнятість приблизно 16 % економічно активного населення. Крім того, частка аграрної продукції у структурі національного експорту становить близько чверті загального обсягу поставок за кордон. За таких умов динаміка та стабільність економічного зростання країни значною мірою визначаються ефективністю функціонування аграрних підприємств та їх здатністю адаптуватися до викликів зовнішнього середовища.

Агробізнес стикається з численними ризиками протягом кожного вегетаційного періоду. Нестабільність погодних умов, поширення шкідників і виникнення хвороб істотно впливають на фінансові результати діяльності підприємств, визначаючи, чи буде сформовано прибуток, чи понесено втрати. Специфіка галузі полягає в оперуванні активами з мінімальною ліквідністю, що ускладнює можливості залучення інвестиційних ресурсів. Додатковою особливістю є домінування малих і мікропідприємств, для яких характерний обмежений доступ до більшості потенційних джерел фінансування. Оскільки діяльність у цьому секторі залежить від широкого спектра зовнішніх факторів, має сезонний характер та супроводжується підвищеним рівнем ризику, особливої ваги набуває ефективне управління грошовими потоками, структурою капіталу й фінансовим забезпеченням.

Зважаючи на це, особливої уваги заслуговує проблематика розвитку фінансової діяльності аграрних підприємств. Управління даним процесом є набуває особливої значущості в сучасних умовах ведення бізнесу в аграрній сфері, оскільки від його ефективності залежить не лише здатність підприємств зберігати конкурентні позиції на внутрішньому ринку в умовах посилення

конкуренції з боку національних виробників та імпортерів, а й можливість забезпечення їх довгострокового зростання, інтеграції у міжнародні ринки та підвищення стандартів господарської діяльності.

Дослідженню особливостей фінансової діяльності аграрних підприємств, її удосконаленню, а також забезпеченню ефективного управління розвитком присвячені численні дослідження вітчизняних науковців, таких як: Анастасова К. [5], Антохов А. [154], Баришевська І. [18], Бездушна Ю. [21], Вдовенко І. [24], Гангал Л. [26, 27], Герасименко І. [28], Горин В. [31], Желєзняк А. [66, 67], Жидяк О. [68], Жук В. [68], Журавська А. [70], Захарова Н. [72], Запша Г. [73], Кальченко М. [76], Коваль Н. [79], Корнійчук Г. [82], Кошовий Б.-П. [84], Кравченко Ю. [85], Крисанов Д. [86], Крючок С. [88], Куницький К. [91], Куць Т. [92], Лагодієнко Н. [142], Лівінський А. [93], Лузан Ю. [96], Мацьків В. [97], Мельник М. [98], Митяй О. [99], Патица Н. [110], Перегуда Ю. [111], Прокопишак В. [122], Сатир Л. [126], Стецюк П. [128], Танклевська Н. [130], Тілічко Н. [73], Томашук І. [131], Трусова Н. [132], Удовіченко М. [134], Фурсіна О. [136], Халатур С. [137], Шабатура Т. [142], Шевченко А. [143], Яцух О. [146] тощо.

Серед іноземних науковців на особливу увагу заслуговують праці таких вчених: Адіо Е. [149], Алагашпан М. [153], Варма А. [182], Воутос Ю. [200], Вучкович Б. [201], Гаутам А. [163], Десаи Р. [168], Жиродо М. [164], Зоні Л. [203], Ілмаз Х. [202], Камат Р. [168], Нейпір К. [176], Роуз Д. [181], Сінгх К. [182], Сопарно Х. [190], Тантізантис К. [194], Хагиги Т. [165] тощо.

Попри глибину наукових досліджень щодо фінансування, управління грошовими потоками та капіталом аграрних підприємств, наразі відсутня методика оцінки ефективності управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств, а питання формування моделі ефективного управління даним процесом, інноваційних джерел мобілізації фінансових ресурсів, а також інформаційного забезпечення реалізації стратегії управління фінансовою стабільністю аграрних підприємств залишаються ще мало розробленими.

Недостатня розробленість і практична значимість зазначених вище проблем обумовили вибір теми дисертаційної роботи, постановку мети і завдань дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Результати дисертаційного дослідження Барбінягри О.М. та надані в дисертаційній роботі пропозиції і розроблені рекомендації враховані у науково-дослідній роботі кафедри менеджменту, що є складовою наукових досліджень Одеського державного аграрного університету з 2016 по 2020 р. за темою «Розвиток менеджменту і маркетингу в аграрному секторі економіки України в умовах економічної глобалізації» (номер реєстраційної картки 0115U007157); та з 2021 р. за темою «Забезпечення соціо-еколого-економічного розвитку агропромислового виробництва та сільських територій на засадах інноваційного менеджменту та маркетингу» (номер реєстраційної картки 0121U109628). Зазначені результати дослідження відображені у наукових звітах кафедри менеджменту.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розробка й обґрунтування теоретичних положень і науково-практичних рекомендацій щодо забезпечення ефективного управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких основних завдань:

- обґрунтувати сутність, завдання та функції управління розвитком фінансової діяльності підприємств;
- визначити структурно-логічну послідовність управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств;
- розробити методику оцінки ефективності управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств;
- визначити тенденції та перспективи формування фінансового потенціалу підприємств аграрного сектора України;
- провести діагностику фінансового стану типових аграрних підприємств;

– оцінити ефективність управління розвитком фінансової діяльності типових аграрних підприємств та проаналізувати вплив різних факторів на даний процес;

– розробити модель ефективного управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств;

– обґрунтувати заходи удосконалення інформаційного забезпечення управління розвитком фінансової діяльності для аграрних підприємств України;

– запропонувати інноваційні для українських аграрних підприємств інструменти мобілізації фінансових ресурсів.

Об'єктом дослідження є процес управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств.

Предметом дослідження є теоретико-методичні положення та прикладні рекомендації щодо забезпечення ефективного управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств.

Методи дослідження. Для досягнення достовірності та обґрунтованості дослідження використовувалися наступні наукові методи: метод аналізу та синтезу – при обґрунтуванні сутності, завдань та функцій управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств; індукцію та дедукцію – при формуванні узагальнень щодо закономірностей розвитку фінансової діяльності та впливу внутрішніх і зовнішніх факторів; абстрагування – для виокремлення ключових характеристик і параметрів досліджуваних процесів; узагальнення – з метою формування висновків щодо результатів аналітичних розрахунків та розробки рекомендацій щодо підвищення ефективності управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств; метод моделювання – при дослідженні взаємозалежності між урожайністю сільськогосподарських культур, їх посівною площею, обсягом внесених мінеральних та органічних добрив, а також кількістю опадів у регіоні; метод статистичної оптимізації – при розподілі посівних площ під сільськогосподарські культури з метою максимізації доходів аграрних

підприємств; метод порівняння – при аналізі ефективності управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств Одеської області; табличного та графічного відображення інформації – для аналізу фінансового стану аграрних підприємств Одеської області; регресійний аналіз – при визначенні впливу внутрішніх факторів на ефективність управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств України.

Інформаційну основу дослідження становлять законодавчі та нормативно-правові акти України, матеріали Державної служби статистики України, офіційні звіти та аналітичні публікації провідних міжнародних економічних організацій, монографії, періодичні видання, матеріали первинного обліку та статистичної звітності підприємств, експертні оцінки, матеріали вітчизняних та міжнародних конференцій, інформація мережі Internet, власні дослідження автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в подальшому розвитку теоретико-методичних засад та розробці практичних рекомендацій щодо забезпечення ефективного управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств.

Конкретні наукові результати, що характеризують новизну проведеного дослідження полягають у такому:

Удосконалено:

– структурно-логічну модель управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств, що, на відміну від існуючих, полягає у приведенні фінансової діяльності у відповідність до чинних нормативно-правових вимог, оцінюванні доступності різних джерел фінансування, з'ясуванні достатності рівня ліквідності та ступеня деформованості взаємозв'язку між ліквідністю й прибутковістю, що дає змогу окреслити вектор розвитку та обґрунтувати потребу у внесенні коригувань в управління цим процесом (с.56-57);

– схему взаємозв'язків між показниками фінансового стану аграрних підприємств України, яка, на відміну від наявних, побудована на основі

кореляційного аналізу та дозволяє виявити точки впливу, оптимізація яких сприяє максимальному позитивному синергічному ефекту щодо інших показників, а саме: період погашення дебіторської заборгованості та коефіцієнт маневреності власного капіталу (с.117);

– модель управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств, що, на відміну від наявних, передбачає врахування динамічної взаємозалежності між урожайністю сільськогосподарських культур, їх посівною площею, обсягом внесених мінеральних та органічних добрив, кількістю опадів у регіоні, на основі чого здійснюється оптимізація площ посівів зернових та зернобобових, соняшнику, овочевих та плодово-ягідних культур, продукція яких призначена для збуту на внутрішньому та зовнішньому ринках для максимізації очікуваних доходів (с.154-157);

– науково-методичний підхід до інформаційного забезпечення управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств на засадах цифровізації, який, на відміну від існуючих, передбачає створення інтегрованої інформаційно-аналітичної платформи, що об'єднує державні статистичні ресурси, фінансову звітність, агрокліматичні бази даних, експортну аналітику та галузеві цифрові сервіси в єдину систему підтримки управлінських рішень, забезпечуючи підвищення територіальної деталізації даних, оперативність їх обробки та зростання достовірності прогнозування очікуваних доходів аграрних підприємств (с.169-170).

Набуло подальшого розвитку:

– категоріально-понятійний апарат щодо управління розвитком фінансової діяльності підприємства, під яким, на відміну від наявних, слід розуміти безперервний процес використання сукупності методів, інструментів, методик, технік і технологій для забезпечення позитивних кількісних та якісних змін у фінансуванні, управлінні капіталом та управлінні грошовими потоками підприємства для забезпечення адаптивності та підвищення результативності фінансової діяльності підприємства в довгостроковій перспективі (с.39-40);

– теоретико-методичний підхід до оцінювання фінансового потенціалу аграрних підприємств, який, на відміну від існуючих, базується на поєднанні аналізу макроекономічних тенденцій розвитку аграрного сектору, експортного потенціалу, інвестиційної активності та системи показників фінансового стану (ліквідності, оборотності, фінансової стійкості, рентабельності), що дозволяє комплексно ідентифікувати внутрішні та зовнішні чинники формування фінансових можливостей підприємств в умовах воєнно-економічної нестабільності та обґрунтувати напрями підвищення їх адаптивності й стратегічної стійкості (с.93);

– перелік внутрішніх факторів управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств, який, на відміну від наявних, охоплює кількість працівників, рівень спеціалізації, кількість джерел фінансування, темп зростання балансової вартості активів, урожайність сільськогосподарських культур, збільшення рівня яких сприяє підвищенню ефективності даного управлінського процесу (с.130-131);

– науково-методичне забезпечення оцінки ефективності управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств, яка ґрунтується на методах статистичного аналізу рядів динаміки, що дозволяє комплексно охарактеризувати зміну фінансового стану підприємства у часі (с.63-64,75);

– підхід до забезпечення доступу аграрних підприємств України до інноваційних інструментів мобілізації фінансових ресурсів, що, на відміну від існуючих, полягає в участі в аграрних ланцюгах створення доданої вартості, що дозволяє підвищувати ефективність управління розвитком їх фінансової діяльності (с.175-177).

Практичне значення одержаних результатів. Отримані висновки та запропоновані рекомендації мають поряд з теоретичним практичне значення, оскільки можуть використовуватися: у науково-дослідній роботі – як основа для подальшого вивчення механізмів забезпечення ефективного управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств; у законодавчому процесі – під час розвитку інституційного середовища для забезпечення

розвитку аграрних ланцюгів створення вартості; у діяльності органів місцевого самоврядування – в процесі підготовки та реалізації програм із соціально-економічного розвитку територій.

Окремі результати дослідження щодо визначення впливу внутрішніх факторів на ефективність управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств були використані у практичній діяльності низки профільних установ, а саме: Департаменту аграрної політики, продовольства та земельних відносин Одеської обласної державної адміністрації. У межах співпраці здійснено науково обґрунтований аналіз фінансових показників аграрних підприємств регіону, оптимізацію структури джерел власного капіталу та оцінку ефективності управлінських впливів на фінансовий стан. Результати дослідження впроваджено в управлінську діяльність профільного структурного підрозділу обласної військової адміністрації. (довідка № 95/АПЛ від 18.11.2025 р.); ТОВ «КОФКО Аґрі Ресорсіз Україна» (COFCO Agri Resources Ukraine LLC), що входить до міжнародної групи COFCO International. У межах співпраці результати дисертаційного дослідження апробовано та впроваджено у практичну діяльність підприємства з метою підвищення ефективності управління фінансовою діяльністю, оптимізації фінансового стану та посилення стратегічного розвитку (довідка № 7024/04 від 21.11.2025 р.); ДП «Дослідне господарство «Южний» Селекційно-генетичного інституту – Національного центру насіннезнавства та сортовивчення», де проведено діагностику фінансового стану підприємства та апробацію методичних положень щодо оцінки ефективності управління розвитком фінансової діяльності; результати впроваджено у виробничу діяльність підприємства; (довідка № 299/1 від 25.10.2021 р.); Департаментом аграрної політики, продовольства та земельних відносин Одеської обласної державної адміністрації в рамках пропозиції здобувача використані під час підготовки проєктів планів стратегічного розвитку аграрного сектору Одеської області; окремі положення дисертації рекомендовано до подальшого практичного застосування в управлінні аграрними підприємствами області;

(довідка № 02-18/1056/вих від 22.09.2021 р.); Селекційно-генетичним інститутом – Національним центром насіннезнавства та сортовивчення, де результати дисертаційного дослідження взято до впровадження у практику управління розвитком фінансової діяльності підприємства та ухвалено рекомендації щодо формування підсистеми інформаційного забезпечення управління розвитком фінансової діяльності; (довідка № 01-1/511 від 14.09.2021 р.). Крім того, положення дисертаційної роботи були використані при підготовці матеріалів семінару *«Економічна доцільність вирощування кондитерського насіння соняшника на зрошенні»* (сертифікат від 15 лютого 2021 р., ДП ДП «Южний» СГІ-НЦНС).

Особистий внесок здобувача полягає в обґрунтуванні теоретичних засад і практичних рекомендацій щодо сутності та функцій управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств, оцінки та аналізу ефективності управління розвитком фінансової діяльності та визначення факторів, що впливають на даний процес, формування моделі ефективного управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств, ідентифікації інноваційних інструментів мобілізації фінансових ресурсів аграрними підприємствами, удосконалення інформаційного забезпечення реалізації стратегії управління фінансовою стабільністю аграрних підприємств України. Наукові результати, висновки та рекомендації одержані автором самостійно і опубліковані у фахових виданнях.

Апробація результатів дослідження. Положення і висновки дисертаційної роботи доповідалися на науково-практичних конференціях різних рівнів: Міжнародна науково-практичної Інтернет - конференції «Розвиток ресурсного потенціалу сільських територій» (24 травня 2018 року, м. Одеса); VI Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні тенденції розвитку світової економіки: нові виклики та проблеми» (19 квітня 2019 р. Одеса); Сучасний менеджмент в агробізнесі: проблеми та рішення: матеріали Міжвузівської науково-практичної Інтернет - конференції за міжнародною участю (м. Одеса, 24 червня 2019 р.); I Міжнародна науково-

практичної конференції (12-13 лютого 2020 р.Запоріжжя); Міжнародна науково-практичної конференції НПП та молодих науковців «Актуальні аспекти розвитку науки і освіти».

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 13 наукових праць. З них опубліковано матеріали дисертації у: 1 розділі колективної монографії, 5 статтях у наукових фахових виданнях України, 1 статті у науковому періодичному виданні іншої держави, 1 статті в нефаровому виданні, 5 тезах доповідей в матеріалах міжнародних та всеукраїнських науково-практичних та інтернет-конференцій.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний текст викладений на 178 сторінках. Загальний обсяг наукової роботи становить 294 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Сутність, завдання та функції управління розвитком фінансової діяльності підприємств

Фінансова діяльність як економічна категорія має глибоке історичне коріння, що бере початок із зародження систем обліку в найдавніших цивілізаціях. Витоки її формування простежуються ще в епоху Месопотамії, де здійснювався первинний облік майнових операцій, пов'язаних із веденням сільського господарства, зокрема обліком худоби, посівів та продукції. Вважається, що перші елементи фінансового обліку з'явилися ще до становлення грошового обігу, у період панування бартерних відносин. Із розвитком торговельної діяльності та появою грошей, облік як системна категорія почав відігравати ключову роль у контролі за рухом товарно-грошових потоків, формуванні фінансових ресурсів і моніторингу зобов'язань. Таким чином, фінансова діяльність поступово трансформувалась у невід'ємну складову економічного розвитку суспільства, отримавши наукове осмислення в межах бухгалтерської, управлінської та аналітичної практик [164].

У контексті історичного становлення фінансової думки вагоме місце посідає внесок учених ченців доби Відродження. Серед них особливо вирізняється італійський математик і богослов Лука Пачолі, який у XV столітті систематизував підходи до ведення бухгалтерського обліку. У 1494 році ним було оприлюднено працю «Summa de Arithmetica, Geometria, Proportioni et Proportionalita» [178], у якій була детально викладена концепція подвійного запису. Ця система передбачала фіксацію ресурсів суб'єкта господарювання окремо від зобов'язань, що дозволяло здійснювати більш точне відображення економічного стану підприємства. Застосування методу подвійного запису стало фундаментом для формування балансових звітів на основі дебету й

кредиту, що сприяло підвищенню прозорості фінансової інформації та ефективності управлінських рішень.

У подальшому, із виникненням акціонерних компаній у США та розвитком інфраструктурних проєктів, зокрема залізниці, практика ведення бухгалтерії еволюціонувала в повноцінну систему фінансового обліку. До XIX століття інвестиційні рішення здебільшого ґрунтувалися на особистих зв'язках або інтуїції. Водночас, аби забезпечити довіру потенційних інвесторів, підприємства почали впроваджувати стандартизовану фінансову звітність: баланс, звіт про прибутки та збитки, а також звіт про рух грошових коштів. Такі документи стали доказом фінансової стабільності та потенціалу організацій, а зростаюча роль акціонерів зумовила потребу у незалежній перевірці достовірності фінансової інформації, що заклало підґрунтя для розвитку інституту аудиту та контролю фінансової звітності [176].

У вузькому трактуванні фінансова діяльність часто розглядається як процес фінансування, оскільки її зміст зводиться до використання різних інструментів і методів забезпечення підприємства необхідними фінансовими ресурсами. У західних джерелах поняття *financial activity* практично не застосовується, а його використання характерне переважно для праць українських дослідників [160]. Натомість іноземні автори оперують терміном *financial activities*, що охоплює сукупність операцій, пов'язаних із рухом грошових коштів підприємства [168; 175]. Поширеним є й поняття *finance function*, яке визначається як базовий елемент системи фінансового менеджменту, відповідальний за формування та управління ресурсами, необхідними для результативного функціонування підприємства [203]. У площині управління грошовими потоками фінансову діяльність також зіставляють із концепцією *cash-менеджменту* [148; 202].

Дослідниками Налуковою Н. та Бадида М. фінансова діяльність визначається таким чином: «діяльність, яка передбачає розробку та реалізацію управлінських рішень, пов'язаних із оптимальним формуванням страхових резервів із різноманітних джерел та забезпеченням їх ефективного вкладення

у дозволені активи відповідно до визначених принципів з метою забезпечення позитивних якісних та кількісних змін у складі та структурі власного та залученого капіталів» [104].

Більшість дослідників погоджуються з тим, що фінансова діяльність підприємства охоплює сукупність дій, спрямованих на трансформацію структури капіталу, зокрема зміну співвідношення між власними та залученими ресурсами [89; 83; 115]. Управління капіталом передбачає оптимізацію його складових – як коротко-, так і довгострокових фінансових зобов'язань – з метою досягнення максимального економічного результату в межах господарської діяльності суб'єкта. Таку точку зору підтримує й С. Деньга, наголошуючи, що вказані процеси реалізуються для забезпечення економічних переваг, які виникають унаслідок здійснення операцій із фінансовими інструментами [36].

Більш всеосяжним є погляд на фінансову діяльність Сухих О. та Говорушко Т., які вбачають у фінансовій діяльності не просто залучення фінансових ресурсів в діяльність підприємства з різних джерел фінансування, а й «процес збалансування доходів і витрат підприємства, фінансове планування очікуваних результатів» [129].

Фінансова діяльність підприємства охоплює сукупність цілеспрямованих дій, що пов'язані з управлінням грошовими потоками, капіталом і фінансовими зобов'язаннями для досягнення стратегічних економічних цілей. Вона включає операції, які впливають на розмір і структуру власного капіталу, залучення та обслуговування позикових коштів, а також ефективне використання наявних фінансових ресурсів. У межах цієї діяльності формуються механізми забезпечення стабільності, прибутковості й фінансової стійкості суб'єкта господарювання. Сутність фінансової діяльності розкривається через аналіз її основних напрямів: формування капіталу, залучення інвестицій, управління боргами, розподіл прибутку, взаємодія з банками та інвесторами. Такі процеси впливають на загальний економічний

результат функціонування підприємства й визначають його конкурентоспроможність у ринкових умовах.

Як підкреслює Коваль Н., фінансова діяльність підприємства охоплює три ключові напрями: фінансування, управління капіталом та управління грошовими потоками. Функція фінансування спрямована на забезпечення підприємства фінансовими ресурсами з внутрішніх і зовнішніх джерел. Науковець зазначає, що в межах цього напрямку фінансова діяльність включає широкий спектр операцій, серед яких формування та залучення капіталу, забезпечення оборотними коштами, здійснення інвестицій, кредитування, розподіл прибутку, проведення розрахунків, формування соціальних фондів, операції з дивідендами та цінними паперами [79]. Таким чином, цей компонент фінансової діяльності поєднує завдання як щодо мобілізації власних ресурсів підприємства, так і щодо залучення позикового капіталу із зовнішнього середовища.

Другим ключовим вектором фінансової діяльності підприємства виступає управління капіталом, що передбачає систему принципів та методик прийняття управлінських рішень, пов'язаних із визначенням доцільної структури та обсягів фінансових ресурсів. Це включає обґрунтування джерел фінансування, вибір форм залучення коштів на етапі формування капіталу, а також забезпечення ефективного використання цих ресурсів на всіх етапах господарської діяльності підприємства [28]. Метою такого управління є досягнення прибутковості та фінансової стійкості суб'єкта господарювання. Реалізація цього напрямку фінансової діяльності охоплює розробку стратегії формування капіталу, забезпечення її аналітичним та інформаційним супроводом, оцінювання поточного фінансового стану, планування оптимальної структури капіталу, управління вартістю залучених ресурсів, а також ідентифікацію та мінімізацію фінансових ризиків, що виникають у процесі капіталотворення [29].

Фінансова діяльність підприємства постає як багатокomпонентна система, що охоплює фінансування, управління капіталом і регулювання

грошових потоків. Узагальнення підходів Коваль Н. та інших дослідників дозволяє стверджувати, що кожен із цих напрямів виконує специфічну роль у формуванні фінансової стійкості підприємства. Фінансування забезпечує надходження необхідних ресурсів з внутрішніх та зовнішніх джерел, управління капіталом спрямоване на оптимізацію його структури та вартості, а управління грошовими потоками гарантує підтримання фінансової рівноваги через збалансування надходжень і видатків.

Розуміння сутності грошових потоків від фінансової діяльності дає змогу оцінити вплив рішень щодо залучення чи повернення капіталу на загальну платоспроможність підприємства. Водночас результати фінансової діяльності тісно пов'язані з операційною діяльністю, оскільки саме операційні доходи визначають обсяг власних фінансових ресурсів і потребу у зовнішньому фінансуванні. Таким чином, фінансова діяльність не може розглядатися ізольовано, а повинна інтегруватися у загальну систему управління підприємством.

Аналіз наукових підходів свідчить, що у широкому розумінні фінансова діяльність охоплює сукупність функцій, спрямованих на забезпечення стабільного розвитку підприємства через ефективне фінансування, інвестиційний супровід і підтримку необхідного рівня ліквідності. Оскільки в науковій літературі поняття «розвиток фінансової діяльності» розкривається обмежено, його змістовне наповнення потребує опори на ширше трактування категорії «розвиток», що обґрунтовує доцільність систематизації підходів, наведеної в табл. 1.1.

Розвитку як науковій категорії притаманні такі характеристики, як: безперервність процесу, наявність моделі переходу від одного якісного стану до іншого, зміни у результаті взаємодії із зовнішнім середовищем, наявність кількісних та якісних змін, мультинаправленість процесу. Незважаючи на те, що навряд чи вдасться детально узгодити конкретні характеристики розвитку, між ними можуть бути спільні загальні принципи. Одним із них є поняття прогресивних змін, які означають не просто зміну до свого конкретного ідеалу,

а зміну, яка спирається на попередній розвиток і, в свою чергу, закладає основу для подальшого розвитку. Нарощування потенціалу та організаційне навчання – це дуже важливі поняття в рамках цього типу погляду на розвиток.

Таблиця 1.1

Підходи до трактування сутності поняття «розвиток»

№	Автор	Підхід до трактування (своїми словами)	Коментар
1	Академічний словник української мови	Розвиток розуміється як поступова зміна якості об'єкта та перехід до більш складного або вищого стану [3].	Визначення базується на лінгвістичному підході та відображає загальну еволюційну логіку змін.
2	Бойченко В.	Розвиток передбачає якісні чи кількісні трансформації, які приводять об'єкт до нової, вдосконаленої форми [22].	Акцент зроблено на прогресивності змін та досягненні більш досконалого стану.
3	Забродська Л.	Розвиток трактується як рух від простіших форм до більш складних і ефективних структур [71].	Дає уявлення про еволюційний характер удосконалення систем.
4	Кембриджський словник	Розвиток – це процес зростання або вдосконалення характеристик, навичок чи властивостей [157].	Визначення відображає універсальний підхід, застосовний до різних сфер людської діяльності.
5	Мочерний С.	Розвиток розглядається як закономірний перехід об'єктів від нижчого до вищого рівня унаслідок незворотних якісних трансформацій [65].	Підкреслюється прогресивність та незворотність еволюційного процесу.
6	Оксфордський словник	Розвиток визначається як постійне вдосконалення або створення нових, більш досконалих форм, що впливають на подальший перебіг подій [177].	Визначення акцентує на інноваційності та впливовості результатів розвитку.
7	Сегеда С.	Розвиток є системним, безперервним процесом якісних змін, зумовлених дією об'єктивних законів природи та суспільства [127].	Автор підходить до поняття з позиції філософії та системної теорії.
8	Черненко В.	Розвиток розуміється як механізм адаптації системи до умов середовища та переведення її на новий якісний рівень [140].	Наголошено на адаптивності та переході до якісно нових параметрів функціонування.

Джерело: узагальнено автором.

При цьому управління розвитком полягає не стільки у виконанні поставлених завдань найкращими доступними засобами, скільки в одночасному нарощуванні спроможності та інструментів виконувати майбутніх завдань.

Узагальнюючи підхід, запропонований Кулиняк І., Приймою Л. та Шпак О., можна стверджувати, що фінансовий розвиток підприємства має комплексний і багатовимірний характер, оскільки охоплює як внутрішні процеси оптимізації витрат і підвищення прибутковості, так і стратегічні аспекти забезпечення фінансової стійкості. Визначені авторами напрями – від зниження собівартості та пошуку резервів зростання прибутку до оптимізації витрат і мінімізації втрат від ризиків – демонструють системну логіку фінансового розвитку як інструмента довгострокового зміцнення платоспроможності, ліквідності й фінансової безпеки підприємства [90]. Такий підхід засвідчує, що фінансовий розвиток не зводиться лише до нарощення ресурсів, а передбачає балансування структури активів і пасивів, доходів і витрат, що є ключовою умовою забезпечення стабільної динаміки підприємства у довгостроковій перспективі.

Отже, удосконалення фінансового аспекту діяльності суб'єкта господарювання являє собою безперервний процес модифікації фінансування, управління капіталом та грошовими потоками підприємства як наслідок впливу зовнішнього середовища (взаємодія із контрагентами та іншими стейкхолдерами).

Згідно з теорією управління система управління розвитком підприємства включає в себе окрему підсистему – управління розвитком фінансової системи. Останнє є «цілеспрямованим впливом керуючої системи на керовану з метою забезпечення процесу переходу від поточного стану підприємства до кращого» [91].

У дослідженні Касьянкової Н. вказано, що «управління розвитком підприємства засноване на тому, що при виході економічної ситуації за межі допустимого стану системи та досягненні кризового стану збереження й

розвиток підприємства залежать від його здатності якісно змінитися відповідно до зовнішніх умов та цілей підприємства, а також дає можливість здійснити аналіз підприємства з точки зору його готовності до розвитку та дозволяє впливати на підприємство в момент завершення кумулятивного накопичення потенціалу і досягнення стану нерівноваги, що приводить до зниження витрат на організацію його розвитку» [77]. Однак, даний підхід передбачає застосування управлінських методів, інструментів, методик, технік і технологій в момент досить сильного відхилення від нормального розвитку підприємства. Така епізодичність управлінської діяльності можливо й доречна щодо загального розвитку підприємства, але є неприйнятною для фінансової діяльності.

Зважаючи на зазначене, управління розвитком фінансової діяльності підприємств є безперервним процесом, пов'язаним із використанням організаційно-методичних підходів, методичного інструментарію, направленою на досягнення позитивних зрушень у фінансуванні, управління капіталом та грошовими потоками суб'єкта господарювання задля посилення ефективності і сталості його діяльності в майбутньому.

Основними завданнями фінансової діяльності підприємства є: «фінансове забезпечення поточної виробничо-господарської діяльності, пошук резервів збільшення доходів, прибутку, своєчасність виконання фінансових зобов'язань перед суб'єктами господарювання, бюджетом, банками, мобілізація фінансових ресурсів для фінансування виробничого й соціального розвитку, збільшення власного капіталу, контроль за ефективним, цільовим розподілом та використанням фінансових ресурсів» [31]. На відміну від зазначених, завдання управління розвитком фінансової діяльності досить складно виокремити. Це пов'язано зі складністю самої категорії «розвиток». Так, для кожного конкретного підприємства постають різні завдання в цьому напрямі, адже вони не просто знаходяться на різному етапі становлення, а й мають унікальний набір характеристик, які практично неможливо окреслити

однаковим набором завдань, реалізація яких сприятиме досягненню бажаного результату.

Орієнтований на завдання підхід до розвитку знаходить своє відображення в повсюдному плануванні логічної основи та її варіантів, в яких втручання в розвиток здійснюється на основі розробки логіки, за допомогою якої завдання чи дії призведуть до бажаних результатів, а отже і до досягнення заданих цілей. Завдання, як правило, оцінюються за допомогою показників, які просто показують, наскільки повно вони були виконані, тоді як досягнення результатів та цілей оцінюється шляхом вимірювання заздалегідь визначених індивідуальних показників; і якщо завдання виконуються без досягнення цілей, це пояснюється недоліками в припущеннях щодо логічних зв'язків між ними.

При підході, коли вже вирішено, які заходи потрібні, це просто питання отримання завдань виконаними. Здається, необхідне управління не відрізняється від того, яке потрібно для виконання подібних завдань у будь-якому контексті. Однак існують обмеження щодо орієнтації на завдання. По-перше, концентрація на визначенні необхідного, а потім на виконанні завдань найкращими доступними засобами, що применшує можливість того, як спосіб виконання завдання може вплинути на результати, а отже і на досягнення цілей. По-друге, це применшує важливість того, як виконується завдання.

Таким чином, якщо виходити з того, що управління розвитком передбачає цілеспрямоване формування та реалізацію управлінських впливів на відповідні процеси, то управління розвитком фінансової діяльності має бути організоване таким чином, щоб забезпечувати поступальний розвиток підприємства в цілому. Це стосується як спеціально спроектованих інтервенцій, спрямованих на досягнення визначених цілей, так і поточної діяльності, що опосередковано впливає на динаміку фінансового розвитку. Відповідно, у процесі реалізації запланованих завдань важливо оцінювати не лише кінцевий результат, а й обрані способи його досягнення, оскільки саме вони визначають якість і сталість довгострокових змін.

Узагальнюючи наведені положення, можна стверджувати, що ефективно управління розвитком фінансової діяльності підприємства повинно враховувати низку важливих обмежень і принципів. Насамперед, завдання розвитку мають бути узгоджені зі стратегічними цілями підприємства, а механізми їх реалізації повинні впливати на базові фактори фінансового розвитку, а не лише на кінцеві показники. Такий підхід забезпечує не короткострокове коригування результатів, а формування стійких передумов для довготривалих позитивних змін. Додатково важливо враховувати системну природу категорії «розвиток», розглядаючи підприємство як життєздатну систему у розумінні Біра С., яка складається з взаємопов'язаних підсистем – основної, комунікаційної, регулятивної, адаптаційної та управлінської [155]. Це дозволяє усвідомити, що розвиток фінансової діяльності не може відбуватися ізольовано, а потребує узгодження із загальною логікою функціонування підприємства та взаємодії його ключових підсистем, що забезпечують адаптивність, синергію та здатність до стратегічного оновлення.

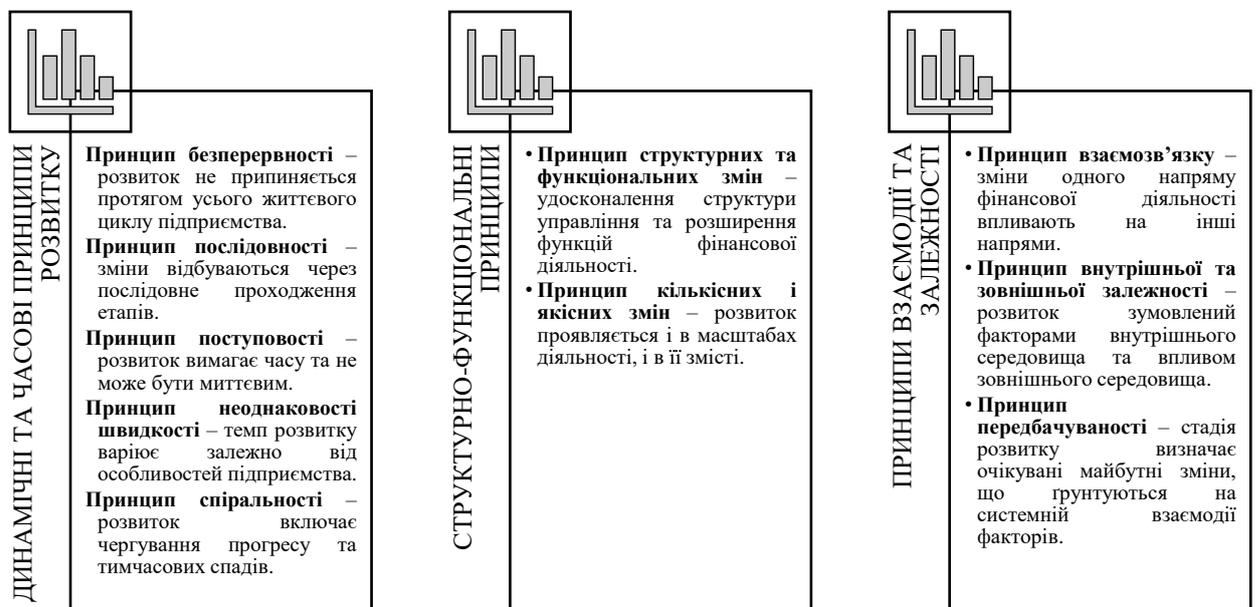

Рис. 1.1. Принципи розвитку фінансової діяльності.

Джерело: [192].

Узагальнення наведених принципів дає змогу зробити висновок, що розвиток фінансової діяльності підприємства має системний, багатовимірний і динамічний характер, подібний до еволюційних процесів у живих організмах. Його траєкторія визначається безперервністю та послідовністю переходу між етапами, що забезпечує логічність та обґрунтованість управлінських рішень. Поступовість змін відображає необхідність часу для формування нових фінансових можливостей, тоді як принцип неоднакової швидкості підкреслює унікальність кожного підприємства та його внутрішніх передумов розвитку. Спіралеподібність процесу засвідчує, що прогрес фінансової діяльності є хвилеподібним і може супроводжуватися періодами уповільнення або зниження результативності, що вимагає гнучкого управління.

Взаємозв'язок між функціональними напрямками фінансової діяльності підтверджує необхідність інтегрованого підходу: розвиток одного напрямку формує позитивний імпульс для інших. Зовнішні та внутрішні чинники визначають динаміку змін, зумовлюючи структурні та функціональні трансформації фінансової системи підприємства. При цьому кількісні та якісні зміни виступають взаємодоповнювальними ознаками розвитку. Врахування принципу передбачуваності дозволяє спрямовувати фінансову діяльність у бажаному напрямі, інтегруючи загальні функції управління – планування, організацію, координацію, мотивацію та контроль – у процес прийняття рішень [192; 145].

Отже, функціями управління розвитком фінансової діяльності підприємства є наступні:

- ідентифікація фінансового стану підприємства, що дозволяє визначити проблеми та відхилення від позитивного розвитку, означити шляхи та підібрати засоби подолання розриву;
- прогностична функція та функція планування удосконалення фінансової діяльності, що полягає в розробці стратегії, а потім і програми розвитку даного напрямку діяльності;

- функція з модернізації системи управління підприємством та його розвитком;
- мотиваційна функція, пов'язана із розвитком фінансової діяльності підприємства як основи забезпечення ефективної діяльності в довгостроковій перспективі;
- контроль за процесом розвитку фінансової діяльності з метою досягнення поставлених цілей, попередження негативних процесів та коригування відхилень від норми.

Спираючись на усе вищенаведене, зазначимо, що суть управління розвитком фінансової діяльності підприємства полягає в постійному процесі застосування різноманітних методів, інструментів, технік і технологій, спрямованих на забезпечення позитивних змін у фінансуванні, управлінні капіталом та грошовими потоками підприємства. Це дозволяє підприємству залишатися адаптивним і результативним у довгостроковій перспективі. Управлінський процес включає визначення завдань, заснованих на принципах безперервності, послідовності, поступовості, неоднакової швидкості, спірального розвитку, взаємозв'язку, внутрішньої та зовнішньої залежності, структурних і функціональних змін, кількісних і якісних змін, а також передбачуваності. Реалізація цього процесу відбувається через виконання функцій, таких як оцінка рівня розвитку фінансової діяльності підприємства, аналіз поточного фінансового стану, прогнозування та планування розвитку, організація управління на основі проектування нових або вдосконалення наявних структур, мотивування розвитку фінансової діяльності та контроль за процесом розвитку.

1.2. Концептуальні підходи до управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств

Аграрне підприємство можна охарактеризувати як суб'єкт господарювання, для якого виробництво та переробка сільськогосподарської

продукції є провідним напрямом діяльності, а частка доходу від реалізації такої продукції становить не менше 75 % загальної виручки. Така економічна одиниця має низку управлінських особливостей, що вирізняють її серед підприємств інших секторів економіки [114, с. 31].

Передусім специфіка обумовлена біологічним характером аграрного виробництва, яке залежить від природних циклів, сезонності, тривалості відтворення та впливу численних ризиків природного походження. Додаткові відмінності полягають у структурі витрат, технологічних обмеженнях, а також у специфіці ринкового середовища, особливо для малих фермерських господарств. Ключовою рисою функціонування аграрних підприємств є використання землі як базового виробничого ресурсу. У цьому секторі задіяні чотири основні складові: основний капітал, оборотні засоби, трудові ресурси та земельні угіддя. Земля, перебуваючи в постійному господарському обороті, потребує фінансової підтримки, оновлення та розширеного відтворення, що зумовлює необхідність постійного залучення додаткових інвестицій з боку виробників [154].

Розвиток фінансової діяльності підприємств аграрного сектора характеризується низкою специфічних рис, що зумовлюють особливості управління в цій сфері. До ключових чинників належать:

- структурно низький рівень прибутковості сільськогосподарського виробництва, який обмежує можливості швидкого нарощування капіталу;
- домінування консервативних фінансових інструментів, що часто стримує модернізацію та інноваційні процеси;
- виражена сезонність грошових надходжень і фінансових потреб, що ускладнює планування та регулювання руху коштів;
- висока залежність від природно-кліматичних умов, які формують додаткові ризики та непередбачуваність результатів господарювання [97].

Аналіз вітчизняних і зарубіжних досліджень дав змогу виокремити три домінантні підходи до управління вдосконаленням фінансової діяльності аграрних підприємств: традиційний, диверсифікаційний та збалансовуючий.

Традиційний підхід зосереджується на створенні фінансового механізму, здатного підтримувати безперервність операційної та інвестиційної діяльності підприємства як у коротко-, так і в довгостроковій перспективі. У межах цього підходу управління фінансами спрямоване на забезпечення підприємства необхідними ресурсами для виконання стратегічних і тактичних цілей. Ефективність управлінських рішень визначає стабільність функціонування суб'єкта господарювання, а пріоритетним є забезпечення раціонального використання фінансових ресурсів, оптимізація їх структури та формування стійкого фінансового потенціалу відповідно до обраної бізнес-моделі.

Узагальнюючи наведене, традиційний підхід до управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств передбачає здійснення цілеспрямованих управлінських дій, спрямованих на коригування поточних фінансових процесів з метою приведення їх у відповідність до встановлених норм, вимог і регуляторних правил. Основним завданням цього підходу є забезпечення безперебійного фінансування операційної діяльності та підтримання необхідного рівня ліквідності.

У межах такого підходу розвиток фінансової діяльності розглядається передусім як реакція підприємства на зміни «правил гри» в аграрному секторі, які можуть бути пов'язані з коливаннями ринку, трансформаціями державної політики або змінами у доступності фінансових ресурсів. Тобто оновлення фінансових механізмів зумовлюється необхідністю постійного дотримання зовнішніх вимог та адаптації до них.

Таким чином, специфіка традиційного підходу полягає у переважній орієнтації на підтримання стабільності та відповідності регуляторним умовам, а не на пошук нових фінансових інструментів чи розвиток інноваційних моделей управління. Розкрито специфіку першого підходу до управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств (рис. 1.2).

У сучасних умовах ключовим завданням управління фінансовою діяльністю аграрних підприємств є забезпечення раціонального використання,

ефективного формування та своєчасного відтворення їх фінансових ресурсів. Саме на ці процеси, як зазначає К. Анастасова, має бути спрямована особлива увага, оскільки вони визначають можливість підприємства реалізовувати сталу та результативну фінансову політику в умовах високої нестабільності аграрного ринку [5].

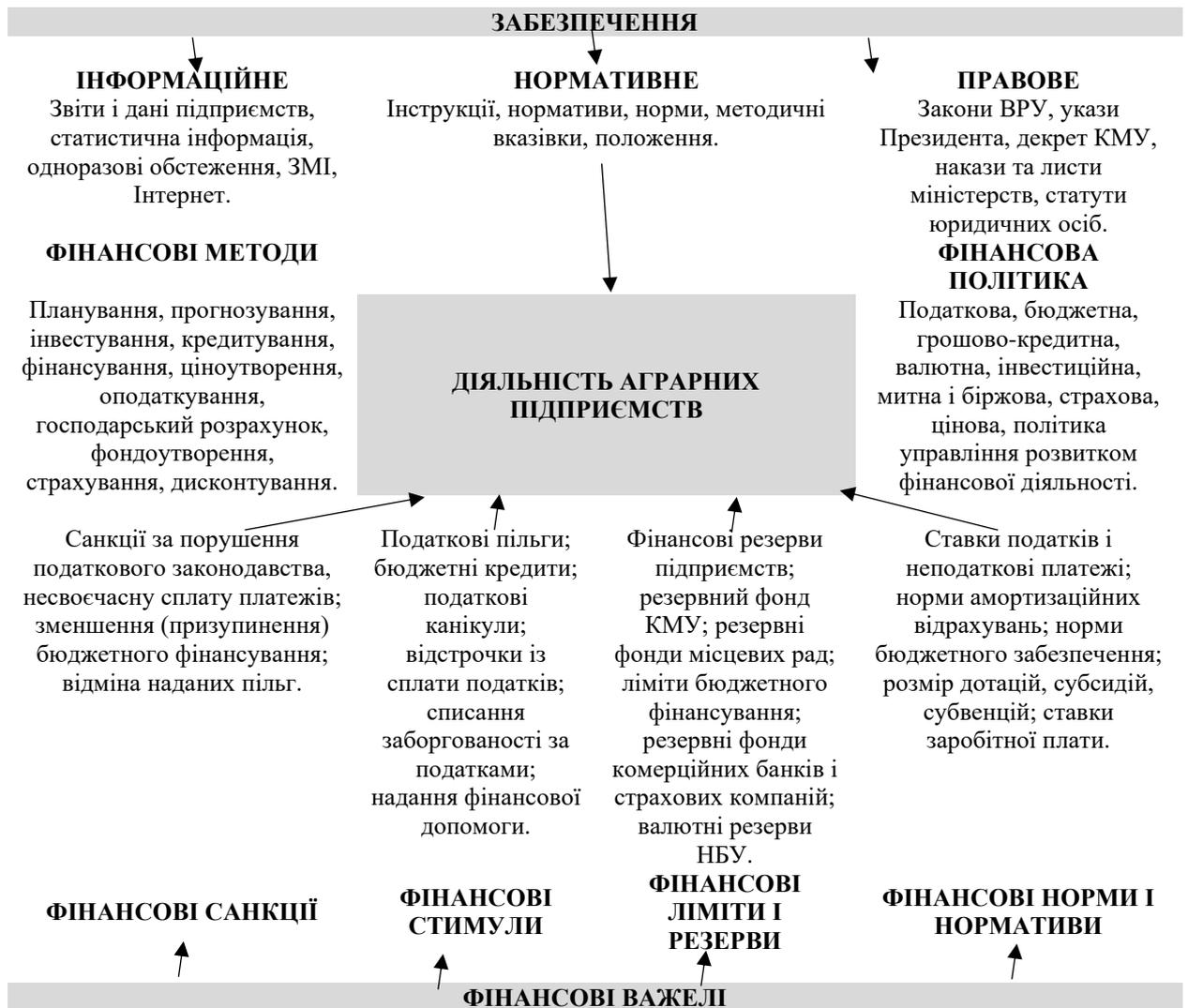

Рис. 1.2. Управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств на основі традиційного підходу.

Джерело: [5, 108; 156; 112]

Специфічні особливості функціонування аграрного сектора зумовлюють те, що малі та середні виробники стикаються з істотними обмеженнями у залученні фінансових ресурсів. Низький рівень капіталізації, обмеженість заставного забезпечення та сезонний характер діяльності звужують їхній доступ до банківського кредитування й інших форм інвестиційного

фінансування. У зв'язку з цим, як зазначає П. Стецюк, державна підтримка залишається критично важливим чинником розвитку таких підприємств. Науковець наголошує на необхідності активізації державної аграрної політики, перегляду чинних і формування нових програм фінансової підтримки, удосконалення критеріїв відбору отримувачів допомоги з урахуванням галузевої специфіки, регіональних умов та рівня інноваційної активності сільськогосподарських підприємств[128].

Формування фінансових ресурсів аграрних підприємств має виражену диференціацію залежно від їх організаційно-правової форми. Для фермерських господарств головним джерелом надходжень виступає прибуток від власної виробничо-господарської діяльності. У сільськогосподарських споживчих товариств та їх об'єднань структура фінансових ресурсів є більш диверсифікованою: окрім доходів від операційної діяльності, вони можуть залучати кошти шляхом емісії та продажу цінних паперів, а також через інші альтернативні джерела.

Сільськогосподарські кооперативи формують фінансові ресурси переважно за рахунок результатів основної діяльності, визначених після покриття прямих витрат. На відміну від них, державні та комунальні аграрні підприємства користуються значно ширшим спектром фінансових можливостей: їх ресурсна база складається як із загальних джерел (виручка від реалізації продукції, операції з цінними паперами, кредитні надходження), так і зі спеціальних механізмів державної підтримки, зокрема бюджетних дотацій, субсидій і субвенцій [76].

На думку О. Жидяка, підвищення результативності управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств можливе лише за умови застосування системного та багатокomпонентного підходу. Дослідник наголошує, що фінансове управління повинно спиратися на поєднання планово-прогнозних методів, маржинального аналізу та використання нормативних і оціночних індикаторів, які дозволяють комплексно оцінювати ефективність функціонування організаційно-економічного механізму

фінансового забезпечення. Важливою складовою такого підходу є впровадження бюджетування як інструменту стратегічного й оперативного фінансового планування, а також оновлення механізмів кредитування, податкового регулювання, системи страхового захисту, амортизаційної політики та процесів корпоратизації, які мають сприяти фінансовій стійкості аграрних підприємств [68].

С. Халатур і Є. Кубасова підкреслюють, що ефективне управління розвитком фінансової діяльності сільськогосподарських підприємств передбачає формування цілісної системи заходів, спрямованих на підвищення обґрунтованості управлінських рішень. Науковці акцентують увагу на необхідності модернізації інформаційного та методичного забезпечення фінансового аналізу, розроблення інструментів прогнозування ключових фінансових показників, а також оптимізації структури аналітичних процедур відповідно до специфіки виробничих процесів. Особливо важливим є вдосконалення підходів до формування фінансової звітності для підвищення її аналітичної інформативності та точності відображення економічного стану підприємства. Крім того, автори пропонують запровадження методики комплексної бальної оцінки фінансової стійкості, що дозволяє оцінювати підприємство на основі узгодженої системи показників. Вони також підкреслюють необхідність розвитку теоретичних засад функціонування внутрішніх інформаційно-аналітичних систем аграрних підприємств [137].

Отже, можна стверджувати, що в межах цього підходу управління фінансовою діяльністю аграрних підприємств зосереджується на комплексній оцінці фактичного стану фінансового забезпечення та прогнозуванні майбутніх потреб. На основі такої діагностики формується план фінансової діяльності й здійснюється бюджетування, яке охоплює як операційну, так і інвестиційну складові. У рамках зазначеної моделі управління передбачено реалізацію таких ключових завдань:

- раціоналізація структури короткострокових і довгострокових фондів, що включає оптимальне розміщення грошових ресурсів, забезпечення платоспроможності та достатнього рівня ліквідності;
- мобілізація фінансових ресурсів шляхом використання різноманітних фінансових інструментів, серед яких: звичайні та привілейовані акції, облігаційні випуски, боргові зобов'язання та інші механізми залучення капіталу;
- формування фінансових рішень на основі даних бухгалтерського обліку, фінансової звітності та вимог законодавства, зокрема у сфері закупівель, витрат та використання грошових коштів, що забезпечує прозорість, підзвітність і відповідність нормативним вимогам.

Поряд із традиційним підходом формується альтернативна концепція управління фінансами аграрних підприємств, що акцентує увагу на диверсифікації джерел фінансування та орієнтації на їх ефективність і результативність. Поштовхом до її розвитку стали процеси глобалізації, ринкової лібералізації та цифрової трансформації, які докорінно змінили архітектуру фінансового середовища. В умовах інтенсифікації конкуренції, активних злиттів і поглинань, модернізації фінансових сервісів та переходу до електронних форм взаємодії відбулося суттєве зміцнення фінансової інфраструктури.

Цифровізація фінансових ринків сприяла зниженню транзакційних витрат, підвищенню швидкості обігу капіталу та розширенню інструментів фінансування для підприємств аграрного сектору. Разом із тим нові можливості супроводжуються посиленням ринкових і фінансових ризиків, що висуває підвищені вимоги до адаптивності фінансових стратегій.

У сучасних умовах керівники аграрних підприємств дедалі частіше вимушені застосовувати інноваційні фінансові рішення, спрямовані на мінімізацію ризиків, підвищення ефективності управлінських рішень та забезпечення стабільності господарської діяльності. Таким чином, стратегічне управління фінансовим розвитком перетворюється на ключовий інструмент

підтримання конкурентоспроможності та довгострокової стійкості аграрних виробників.

Традиційні джерела фінансового забезпечення аграрних підприємств, які зазвичай класифікують на внутрішні та зовнішні (залучені або розподілені), представлені на рисунку 1.3. Однак можливість їх ефективного використання суттєво різниться між суб'єктами аграрного сектора. Значна частина підприємств не здатна повною мірою застосовувати наявні фінансові інструменти через низку обмежувальних чинників.

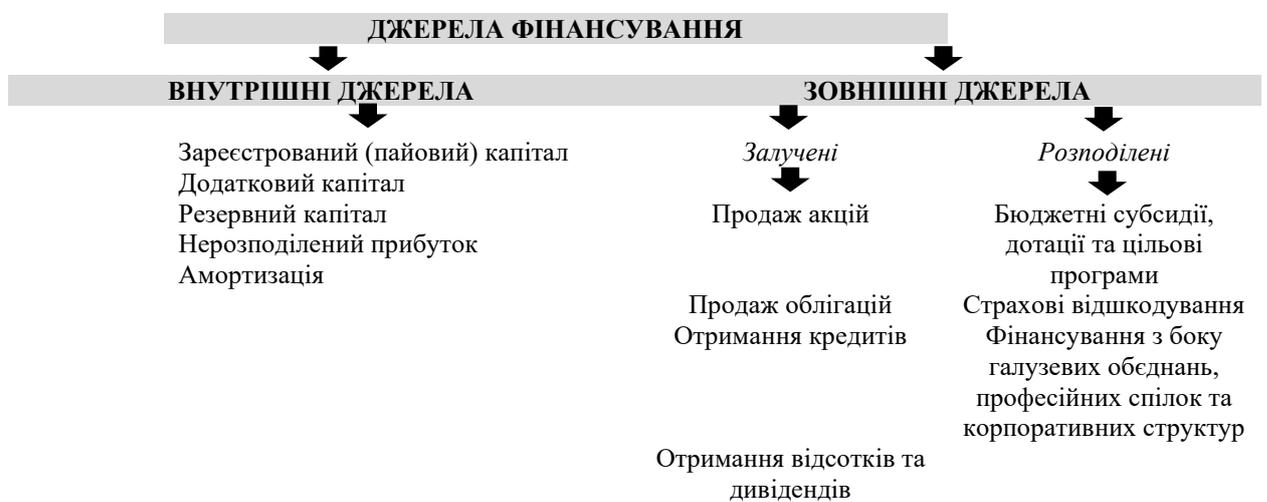

Рис. 1.3. Класичні механізми формування фінансових ресурсів суб'єктів господарювання, у тому числі аграрної сфери*

Джерело: сформовано на основі джерел [45, 74, 125, 131, 156]

Ключові бар'єри включають низьку рентабельність, яка зменшує здатність підприємства залучати ресурси на привабливих умовах, а також ризики, пов'язані з управлінням кредитними зобов'язаннями. Інвестиційна непривабливість аграрного бізнесу часто робить неможливим випуск цінних паперів, тоді як банківські кредити залишаються дорогими, оскільки процентні ставки перевищують прогнозовану норму прибутковості. У результаті доступ до фінансових ресурсів стає обмеженим, що стримує розвиток і модернізацію підприємств.

За таких умов політика управління фінансовою діяльністю повинна орієнтуватися на ідентифікацію та мінімізацію системних перешкод, які

гальмують рух капіталу. Її основною метою має стати формування умов для стабільного та збалансованого розвитку підприємства, підвищення його фінансової стійкості й конкурентоспроможності в аграрному секторі.

Питання виживання підприємств у різних сферах економіки нерозривно пов'язане з прагматичною трансформацією фінансового управління. Інформаційна ера відкрила нове розуміння ролі фінансової діяльності та обов'язків фінансових менеджерів. Згідно з сучасними підходами, фінансовий менеджер має провести аналіз підприємства і визначити: (1) загальні потреби в фінансових ресурсах, (2) активи, які необхідно придбати, та (3) структуру фінансування цих активів.

Сучасні фінансові менеджери аграрних підприємств зазвичай беруть активну участь у процесах прийняття фінансових рішень та рішень щодо дивідендів. Фінансова стратегія передбачає вибір оптимального поєднання боргових і власних коштів для забезпечення максимальної ефективності операційної діяльності [132]. Залучення боргових ресурсів має мінімізувати обмеження, що дозволяє підприємству збільшити обсяг виробництва та підвищити вартість своєї продукції.

Фінансові рішення орієнтовані на забезпечення оптимальної структури фінансування, що дає змогу досягати поставлених фінансових цілей і раціонально управляти оборотними активами. Для цього необхідним є глибоке опрацювання вартості залучених ресурсів, методів мінімізації фінансових ризиків, особливостей використання фінансових інструментів та пов'язаних із ними зобов'язань. Ключовим принципом є відповідність між строками активів і джерелами їх фінансування: довгострокові активи мають покриватися довгостроковими борговими ресурсами, а короткострокові – короткостроковими інструментами, а порушення цього принципу здатне спричинити значний дисбаланс у фінансовій діяльності та негативно вплинути на стабільність розвитку аграрного підприємства. Приймаючи рішення щодо залучення коштів, слід враховувати вартість фінансування з різних джерел, оптимальне поєднання боргу і власного капіталу, переваги та недоліки

використання боргових інструментів, вплив оподаткування та амортизації на прибутковість, рівень контролю і фінансового навантаження на підприємство, а також вплив відсотків та інфляції [112].

Ключові фінансові рішення, що забезпечують позитивний розвиток фінансової діяльності аграрного підприємства, включають:

- визначення оптимальної схеми фінансування довгострокових потреб;
- формування структури фінансування середньострокових та короткострокових потреб;
- залучення коштів через випуск фінансових інструментів, таких як акції, облігації та інші зобов'язання;
- розподіл фінансових ресурсів для задоволення довгострокових, середньострокових та короткострокових потреб підприємства;
- організація фінансування оборотного капіталу;
- врахування процентного навантаження та оцінка можливості банкрутства;
- використання відсотків та амортизації для зменшення податкових зобов'язань;
- аналіз способів підвищення прибутковості акцій та ринкової вартості компанії;
- оцінка вартості капіталу окремих компонентів та середньозваженої вартості капіталу;
- оптимізація структури фінансування для підвищення прибутковості акціонерів та збільшення багатства підприємства;
- аналіз впливу капіталізації на фінансову стійкість підприємства;
- вивчення впливу фондового ринку та економічних умов країни на фінансову стратегію;
- підтримання балансу між власним та зовнішнім капіталом, а також між довгостроковими та короткостроковими фондами;
- аналіз альтернативних можливостей використання фінансових ресурсів;
- складання бюджетів та контроль за їх виконанням;

- підготовка звітів про рух грошових коштів і аналіз діяльності за допомогою фінансових коефіцієнтів для виявлення проблемних аспектів та їх корекції.

Розподіл прибутку в аграрних підприємствах, зокрема прийняття рішень щодо дивідендних виплат, становить важливу складову системи фінансового менеджменту, оскільки визначає пропорції між доходами власників і коштами, що залишаються в обігу для подальшого розвитку підприємства. Обрана дивідендна політика безпосередньо впливає на ринкову капіталізацію підприємства, інвестиційну привабливість та стабільність акціонерної вартості. Процес прийняття рішень щодо дивідендів охоплює визначення принципів їх нарахування, аналіз потреб у капіталі, оцінку правових обмежень, а також врахування стану грошових потоків, що забезпечують можливість здійснення виплат.

Мацьків В. підкреслює, що модернізація фінансового механізму аграрної галузі має передбачати системний пошук та вдосконалення інструментів, які дають змогу забезпечити аграрний сектор достатнім фінансовим ресурсом на оптимальних умовах [97]. Дослідник акцентує увагу на ролі самофінансування, кредитних ресурсів, інвестиційного капіталу та державної підтримки як ключових джерел формування фінансової бази підприємств. При цьому особливого значення набуває орієнтація на джерела, що відповідають критеріям економічної результативності та забезпечують раціональне співвідношення витрат і досягнутого ефекту.

На думку Горина В. та Варемчука І., малі сільськогосподарські підприємства стикаються з обмеженим доступом до традиційного кредитування, що потребує орієнтації на альтернативні механізми фінансового забезпечення, зокрема проєктне, мезонінне, пре- та постекспортне фінансування [31]. Такий підхід дозволяє диверсифікувати джерела капіталу та зменшити залежність від банківських позик.

Диверсифікаційний підхід до розвитку фінансової діяльності аграрних підприємств логічно доповнює традиційну модель, оскільки зосереджується

на розширенні спектра доступних джерел фінансування відповідно до тенденцій розвитку фінансових ринків та змін регуляторного середовища. В умовах динамічного нормативно-правового поля аграрні підприємства мають адаптуватися до нових вимог, забезпечуючи стабільність грошових потоків та достатність ресурсів для операційної й інвестиційної діяльності.

Пристемський О. наголошує, що стратегічне моделювання фінансової діяльності в аграрному секторі передбачає аналіз кількох сценаріїв розвитку, прогнозування майбутніх витрат і надходжень, а також побудову системи управління грошовими потоками, здатної забезпечити стійку фінансову рівновагу підприємства [180]. Управління потоками коштів має ґрунтуватися на цілеспрямованому впливі управлінської системи на рух фінансових ресурсів для досягнення визначених стратегічних цілей.

Важливим елементом є стратегія управління структурою капіталу, яка має бути спрямована на формування оптимального співвідношення класичних (кредити, власний капітал) і альтернативних джерел фінансування. Реалізація такої стратегії передбачає врахування перспектив розвитку аграрного сектору, узгодження обсягів залученого капіталу з активами підприємства, мінімізацію вартості фінансування та забезпечення ефективного використання залучених ресурсів у процесі господарювання.

За словами Томашук І. зусилля управлінської діяльності «мають бути спрямовані на пошук та визначення оптимальних способів залучення ресурсів з урахуванням інтересів власників та на аналіз доцільності й ефективності використання фінансових ресурсів підприємств» [131].

Таким чином, розширення можливостей підприємства щодо доступу до різних каналів залучення фінансових ресурсів і раціональне використання цих джерел створює передумови для формування стійкого синергетичного ефекту. Його сутність полягає у поєднанні сучасних інструментів фінансового забезпечення – від самофінансування та механізмів державної підтримки, включно зі спрощеними податковими режимами, до банківського кредитування, фінансового лізингу, форвардних контрактів, аграрних

розписок та страхових інструментів. Комплементарність і взаємодія цих форм дозволяють підприємству адаптувати фінансову модель відповідно до стратегічних завдань, наявних можливостей та умов зовнішнього середовища. У результаті таке поєднання забезпечує зростання ефективності використання фінансових ресурсів і підвищує фінансову стійкість господарюючих суб'єктів, що повністю узгоджується з підходами, окресленими у дослідженні [146].

Безумовно, головною умовою гарантування надходження боргового капіталу в діяльність аграрних підприємств є їх інвестиційна привабливість, тобто «сукупність виробничо-фінансових кількісних і якісних умов та критеріїв, які характеризують потенційні можливості та економічні переваги цього підприємства, порівняно з іншими об'єктами інвестування» [136].

Таким чином, розвиток фінансової діяльності аграрних підприємств безпосередньо пов'язаний із удосконаленням облікового забезпечення та впровадженням сучасних фінансово-облікових технологій, що підвищують рівень прозорості та довіри з боку потенційних інвесторів. Як зазначають Жук В., Бездушна Ю. та Вдовенко О., оптимізація облікових аспектів сприяє формуванню інвестиційної привабливості підприємств і зміцненню їх фінансової безпеки [21], що розширює можливості доступу до різних джерел фінансування. Водночас ефективне управління розвитком фінансової діяльності має ґрунтуватися на гармонізації показників прибутковості та ліквідності, оскільки фінансова політика аграрних підприємств повинна бути спрямована на забезпечення стійкості, нарощення фінансових результатів, зниження ризиків та підтримання необхідного рівня ліквідності [69]. Отже, розвиток фінансової діяльності можна розглядати як комплексний процес, що інтегрує удосконалення облікової інформації, зміцнення фінансових позицій і підвищення здатності підприємства ефективно залучати та використовувати фінансові ресурси.

Досягнення балансу між ліквідністю та прибутковістю є однією з основних задач фінансового менеджера. Одним із ключових викликів, що

постає перед ним, є вибір між підтримкою ліквідності та прагненням до прибутковості.

Ліквідність передбачає здатність підприємства своєчасно виконувати зобов'язання перед постачальниками, виплачувати вчасно заробітну плату, покривати несподівані витрати та конвертувати активи в грошові кошти або їх еквіваленти. Вона свідчить про можливість підприємства реалізувати свої фінансові зобов'язання та мати достатньо коштів для здійснення поточних платежів. Для забезпечення ліквідності необхідно грамотно управляти усіма наявними оборотними і ліквідними активами, зосереджуючись на мінімізації витрат і підтриманні фінансової стабільності.

З іншого боку, мета досягнення прибутковості передбачає ефективне використання ресурсів для отримання максимального доходу. Прибутковість відображає операційну ефективність компанії, визначену через оптимальне використання людських, матеріальних, фінансових та технічних ресурсів. Це означає, що ресурси підприємства повинні бути спрямовані на досягнення максимально можливого прибутку.

Отже, зростання прибутковості аграрного підприємства нерозривно пов'язане з перерозподілом грошових ресурсів на користь інвестицій у необоротні активи, які формують матеріально-технічну базу виробництва. Проте спрямування надмірної частки ліквідних коштів на такі вкладення тимчасово позбавляє підприємство можливості своєчасно покривати поточні фінансові зобов'язання. У свою чергу, утримання надмірного обсягу грошових активів у високоліквідній формі стримує зростання виробничого потенціалу та, відповідно, подальше збільшення прибутку. Таким чином, між ліквідністю й прибутковістю формується обернений взаємозв'язок, що вимагає пошуку оптимального балансу.

У дослідженні Крючок С. Детально проаналізовано характер кореляції між показниками ліквідності та результативністю діяльності аграрних підприємств. Автор робить такі висновки:

1. підприємства, у яких загальна ліквідність наближена до нормативного значення, але швидка та абсолютна ліквідність є заниженими, демонструють мінімальну прибутковість;

2. суб'єкти господарювання, що мають незначне перевищення нормативів загальної та швидкої ліквідності, а також суттєве перевищення рівня абсолютної ліквідності, забезпечують найвищі фінансові результати;

3. підприємства з надмірно високими значеннями ліквідності відносно нормативів характеризуються лише середнім рівнем прибутковості [88].

Отримані результати дають підстави стверджувати, що у разі раціонального розвитку фінансової діяльності ліквідність і платоспроможність не є взаємовиключними категоріями. Навпаки, вони функціонують у взаємозалежній системі, де порушення одного компонента неминуче спричиняє деструктивні зміни в іншому.

Одним із прикладів таких деструктивних процесів є надто агресивна політика нарощення прибутковості, за якої підприємство переводить більшість ліквідних ресурсів у необоротні активи. Нестача грошових коштів для покриття поточних витрат змушує управлінців терміново залучати позикові ресурси або продавати частину активів, що створює додаткове навантаження та погіршує умови ведення діяльності. Подібні дії негативно впливають на здатність підприємства забезпечувати стабільний прибуток.

Отже, ефективне управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств має бути спрямоване на підтримання збалансованої ліквідності, яка дозволяє одночасно зберігати стабільність поточних розрахунків і створювати умови для довгострокового зростання прибутковості.

Відтак, аграрні підприємства змушені постійно контролювати оптимальне співвідношення між рівнем прибутковості та ліквідністю, оскільки між цими показниками існує чіткий баланс, порушення якого призводить до фінансової дестабілізації. Особливо вразливим елементом фінансової діяльності аграрних суб'єктів господарювання виступає їх

платоспроможність. Це пов'язано з тим, що операційна діяльність у сільському господарстві здійснюється під впливом великої кількості ризикових чинників – сезонності, коливань цін, погодних умов, нестабільності ринкових кон'юктур, логістичних обмежень та змін у державній політиці підтримки.

За таких умов ключовим завданням менеджменту стає недопущення формування «кризи ліквідності», коли підприємство втрачає можливість своєчасно виконувати свої фінансові зобов'язання. Трусова Н. наголошує, що подолання та запобігання подібним кризовим проявам можливе за рахунок використання багаторівневої системи фінансових інструментів. Науковець виділяє три групи механізмів, які дозволяють аграрним підприємствам ефективно реагувати на зниження ліквідності:

1. Інструменти внутрішнього саморегулювання, які підприємство може застосовувати самостійно. До них належать оптимізація структури активів, прискорення оборотності дебіторської заборгованості, скорочення непродуктивних витрат, запровадження гнучкого планування грошових потоків, а також підвищення ефективності використання обігового капіталу.

2. Зовнішні фінансові інструменти, для застосування яких підприємству необхідно звернутися до банківських та небанківських установ – кредитних спілок, страхових організацій, інвестиційних фондів, лізингових компаній тощо. Йдеться про отримання короткострокових кредитів, реструктуризацію боргів, страхування ризиків, участь у програмах лізингу та залучення інвестиційних ресурсів.

3. Макроекономічні методи впливу, що базуються на державній регуляторній політиці у сфері аграрного виробництва. Сюди входять державні програми підтримки, бюджетні дотації, компенсаційні механізми, регулювання цінових коливань, розвиток інститутів аграрного страхування та інструментів гарантування кредитів.

Таким чином, забезпечення стійкої ліквідності аграрних підприємств вимагає інтегрованого, багатокomпонентного підходу, який поєднує внутрішні

організаційно-фінансові рішення з інструментами ринку та механізмами державної підтримки. Саме синергія цих складових формує основу фінансової стабільності та здатності підприємств ефективно реагувати на зовнішні виклики [132].

Узагальнюючи викладене, можна зазначити, що особливості функціонування аграрного сектору формують підвищені вимоги до оптимальної структури капіталу, рівня ліквідності та результативності діяльності підприємств. Це зумовлює потребу в комплексному та раціональному управлінні обмеженими фінансовими ресурсами. В сучасних умовах дедалі більшої актуальності набуває завдання забезпечення збалансованого поєднання економічного зростання, прибутковості та наявних фінансових обмежень, що є ключем до стійкого розвитку аграрних підприємств.

Варто зазначити, що вказані підходи не заперечують один одному, а вказують на різні сторони процесу управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств. Відтак, пропонуємо об'єднати їх в єдину структурно-логічну послідовність (рис. 1.4).

Рис. 1.4. Управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств: структурно-логічна схем *

Джерело: систематизовано автором на основі наукових джерел [27-41]

Розглянуті положення дають змогу сформувати цілісне бачення напрямів удосконалення фінансової діяльності аграрних підприємств і визначити необхідність своєчасного коригування управлінських рішень. Це, у свою чергу, забезпечує як ефективність функціонування в поточному періоді, так і формування стійких передумов для розвитку в перспективі.

На основі аналізу наукових джерел встановлено, що в економічній літературі виділяють три ключові підходи до управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств: традиційний, диверсифікаційний та збалансувальний. Кожен із них відображає певну частину механізму управління та орієнтований на різні аспекти фінансової динаміки підприємства. Водночас зазначені підходи не є взаємовиключними – навпаки, вони логічно доповнюють один одного.

Тому доцільним є інтегрування цих підходів у єдину структурно-логічну модель, яка дозволить комплексно оцінити стан фінансової діяльності, визначити оптимальні напрями її розвитку та своєчасно ідентифікувати відхилення, що потребують управлінської корекції. Така система забезпечує узгодженість стратегічних і тактичних рішень, посилює адаптивність підприємства до зовнішніх змін і створює передумови для підвищення фінансової стійкості в довгостроковій перспективі.

1.3. Методичні засади та фактори ефективного управління розвитком фінансової діяльності

Управління розвитком фінансової діяльності спрямоване, в першу чергу, на забезпечення постійного покращення фінансового стану підприємства. Результативність будь-якого управлінського процесу потребує контролю, а отже й оцінювання. Однак, наразі відсутня методика оцінки ефективності управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств, що й зумовлює важливість даного дослідження. Якісне вимірювання даного

показника ефективності має вирішальне значення для розуміння впливу фінансового розвитку на економічне зростання.

Здійснення такого оцінювання передбачає обчислення того, наскільки добре були виконані завдання з розвитку. Загалом є дві можливості. Перша полягає в тому, що критерії визначаються внутрішньо, в тому сенсі, що для кожного завдання визначені індикатори та плановий рівень для кожного періоду виконання плану дій. Такий підхід до реалізації управління розвитком та оцінки його ефективності є досить зручним і простим. Як альтернатива, критерії, за якими оцінюється досягнення завдань розвитку, можуть визначатися зовні, як, наприклад, коли застосовуються стандарти ефективності, які можуть застосовуватися до тих самих або подібних завдань в будь-якому контексті управління. Такі критерії дають об'єктивну основу для оцінки того, наскільки добре управління розвитком здійснюється однією організацією розвитку порівняно з іншою.

Використання нормативних показників для оцінки ефективності управління розвитком фінансової діяльності гарантує, що належне управління розвитком – це не те саме, що просто хороший менеджмент. Проблема полягає у тому, чи відповідають норми, які були встановлені всередині підприємства або прийняті у зовнішньому середовищі, реаліям розвитку. У цьому аспекті внутрішнє встановлення планового рівня індикаторів повинно здійснюватися на засадах як реалістичності досягнення, так і оптимальності. Останнє означає, що досягнення встановленого планового рівня повинно дійсно забезпечувати розвиток фінансової діяльності в позитивному напрямі.

Існує очевидна необхідність певної зовнішньої перевірки того, що робиться для управління розвитком. Водночас, на відміну від концепції прибутку, де аргументи здебільшого полягають у тому, як його виміряти або як він створюється, не існує універсальної концепції розвитку фінансової діяльності, а отже постійно постають дискусії щодо оцінки ефективності управління даним процесом. Видається найбільш корисним розглядати управління розвитком як таке, що включає управління конкретними

завданнями, пов'язаними з втручанням в розвиток, і нормативну ідею управління, орієнтовану на ідеали розвитку. Найяскравішими прикладами належного управління розвитком будуть ті, які використовують режим управління та розширення можливостей управління для досягнення цілей розвитку щодо відносно відстаючих аспектів діяльності.

Попри те, що в науковій літературі відсутня методика оцінки ефективності управління даним процесом, існує чимало підходів до діагностики фінансового стану та оцінки фінансової діяльності підприємств. Так, Ковтуненко Ю. та Олексійчук А. зазначають, що аналіз стану передбачає діагностику внутрішнього та зовнішнього середовища, на основі чого здійснюється фінансовий аналіз [80]. Круш П. та Якименко Р. виділяють такі методи оцінювання фінансової діяльності підприємства: «метод фінансових коефіцієнтів, оцінка фінансового стану з використанням абсолютних показників, рейтингова оцінка, бальна оцінка, матрична оцінка, інтегральна оцінка, дискримінантні моделі» [87]. Журавська А. використовує групи показників ліквідності, фінансової стійкості, ділової активності, рентабельності [70]. Оцінці фінансового стану аграрних підприємств України присвячені праці Баришевської І. та Гуртовенко В. [18], Гангал Л. [26], Захарової Н. [72], Мельник М. [98] тощо.

Нестача фінансових ресурсів є ключовим обмежуючим фактором ефективного використання сільськогосподарських ресурсів як у країнах з перехідною економікою, так і в розвинутих. Незважаючи на багаті традиції та природні ресурси, сільське господарство не завжди фінансово здатне інвестувати в нові технології, обладнання, знання та інновації, а отже, його конкурентоспроможність серйозно погіршується не лише на міжнародному, а й на внутрішньому ринку. Безумовно, фінансова діяльність у секторі сільського господарства суттєво відрізняється від інших галузей, тому Вучкович Б. зазначає, що оцінка розвитку повинна здійснюватися на основі аналізу причин та наслідків «пересихання» ліквідності, надзвичайної ліквідності, пікової прибутковості, нижчої прибутковості, повільних та

прискорених оборотів та інших аспектів «піраміди фінансових показників» [201].

Сукупність індикаторів фінансового стану підприємства поділяються на такі, що не мають визначеного нормативного значення, а також ті, для яких встановлені загальні та галузеві норми. Перелік показників першої групи, а також формули їх розрахунку наведені в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Показники фінансового стану підприємств без нормативного значення

№	Показник	Формула*
1	Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	$M/(Eq + LL - NA)$
2	Коефіцієнт мобільності активів	CA/NA
3	Коефіцієнт оборотності активів	$NI \cdot 2/(B + B^{t-1})$
4	Коефіцієнт оборотності власного капіталу	$NI \cdot 2/(Eq + Eq^{t-1})$
5	Коефіцієнт оборотності оборотних активів	$NI \cdot 2/(CA + CA^{t-1})$
6	Період виробничого циклу	$180 \cdot (S + S^{t-1})/C$
7	Період одного обороту оборотних активів	$180 \cdot (CA + CA^{t-1})/NI$
8	Період окупності активів	$(B + B^{t-1})/(NP \cdot 2)$
9	Період окупності власного капіталу	$(Eq + Eq^{t-1})/(NP \cdot 2)$
10	Період операційного циклу	$180 \cdot \left(\frac{S + S^{t-1}}{C} + \frac{DD + DD^{t-1}}{NI} \right)$
11	Період фінансового циклу	$180 \cdot \left(\frac{S + S^{t-1}}{C} + \frac{DD + DD^{t-1}}{NI} - \frac{CD + CD^{t-1}}{C} \right)$
12	Коефіцієнт покриття запасів	$(Eq - NA + LS)/S$
13	Коефіцієнт рентабельності активів	$NP \cdot 2/(B + B^{t-1}) \cdot 100$
14	Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	$\frac{NP \cdot 2}{Eq + Eq^{t-1}} \cdot 100$
15	Коефіцієнт стійкості економічного зростання	$\frac{R - R^{t-1} + UP - UP^{t-1}}{Eq} \cdot 100$
16	Коефіцієнт капіталовіддачі	$NI \cdot 2/(FAr + FAr^{t-1})$
17	Частка довгострокових фінансових інвестицій в активах	$LFI/B \cdot 100$
18	Частка основних засобів в активах	$NA/B \cdot 100$

*M – гроші та їх еквіваленти, Eq – власний капітал, LL – довгострокові зобов'язання, NA – необоротні активи, CA – оборотні активи, NI – чистий дохід від реалізації продукції, B – баланс, S – запаси, C – собівартість, NP – чистий прибуток, DD – дебіторська заборгованість, CD – кредиторська заборгованість, LS – поточні зобов'язання, FAr – основні засоби (залишкова вартість), R – резервний капітал, UP – нерозподілений прибуток, LFI – довгострокові фінансові інвестиції, t-1 – попередній рік.

Джерело: [78]

Специфіка даних показників полягає у тому, що вони потребують певного об'єкта порівняння або встановлення норм всередині аграрного підприємства. Внутрішні нормативні значення можуть бути встановлені на основі проведення аналізу впливу індикаторів на ключові показники діяльності підприємства.

Однак реалізація даного завдання потребує значного обсягу даних, а отже тривалої історії існування підприємства (не менше 10 років). Дослідження часових рядів у цьому випадку дозволить встановити динамічний взаємозв'язок між рівнем прибутковості та кожним окремим показником з табл. 1.2. Іншим варіантом аналізу зазначених показників є проведення порівняння з еталонними підприємствами відповідного виду економічної діяльності для розуміння того, які відхилення є допустимими для забезпечення позитивного розвитку. Ще одним варіантом є порівняння між рівнем зазначених індикаторів досліджуваного аграрного підприємства та середньогалузевим рівнем.

Більш зручними у використанні є показники фінансового стану підприємства, які мають точно означені діапазони ефективності. Кількісна оцінка ефективності здійснюється, переважно, на основі порівняння між результатом певної діяльності та її плановим рівнем, витратами на здійснення або нормативним значенням. Для оцінки ефективності управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств вважаємо найбільш доцільним порівняння між фактичним та нормативним значенням фінансових показників. Показники фінансового стану підприємства, для яких існують загальні або галузеві нормативні значення наведено в табл. 1.3.

Зазначені показники фінансового стану підприємства є доцільними для використання в умовах аналізу одного підприємства, адже вони мають нормативний рівень, недосягнення або перевищення якого вказує на недоліки в управлінні розвитком фінансової діяльності підприємства. Відхилення від норми коригуються на основі заходів реагування, основні з яких наведено у Додатку А.

Таблиця 1.3

Показники фінансового стану підприємств з нормативними значеннями

№	Показник	Формула*	Норма
1	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	M/LS	0,1–0,2
2	Коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами запасів	$(Eq - NA)/S$	>0,5
3	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	$(Eq - NA)/CA$	>0,1
4	Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	$(LL + LS)/B$	0,4–0,6
5	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$(LL + Eq - NA)/Eq$	>0,1
6	Маржа операційного прибутку	$FO/NI \cdot 100$	>5
7	Маржа чистого прибутку	$NP/NI \cdot 100$	>1
8	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	$NI \cdot 2/(DD + DD^{t-1})$	4,8
9	Коефіцієнт оборотності запасів	$C \cdot 2/(S + S^{t-1})$	3–6
10	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	$C \cdot 2/(CD + CD^{t-1})$	4,8
11	Період одного обороту запасів	$180 \cdot (S + S^{t-1})/C$	60–120
12	Період погашення дебіторської заборгованості	$180 \cdot (DD + DD^{t-1})/NI$	<75
13	Період погашення кредиторської заборгованості	$180 \cdot (CD + CD^{t-1})/C$	<75
14	Коефіцієнт поточної ліквідності	CA/LS	1–3
15	Коефіцієнт реінвестування	$(R - R^{t-1} + UP - UP^{t-1})/NP$	100
16	Співвідношення короткострокової дебіторської та кредиторської заборгованості	CD/DD	0,99
17	Коефіцієнт швидкої ліквідності	$(CA - S)/LS$	>0,5
18	Коефіцієнт фінансової автономії	Eq/B	$\geq 0,5$
19	Коефіцієнт фінансової стабільності	$Eq/(LL + LS)$	≥ 1
20	Коефіцієнт фінансової стійкості	$(Eq + LL)/B$	>0,7

*М – гроші та їх еквіваленти, LS – поточні зобов'язання, Eq – власний капітал, NA – необоротні активи, S – запаси, CA – оборотні активи, LL – довгострокові зобов'язання, B – баланс, FO – фінансовий результат від операційної діяльності, NI – чистий дохід від реалізації продукції, NP – чистий прибуток, DD – дебіторська заборгованість, CD – кредиторська заборгованість, C – собівартість, R – резервний капітал, UP – нерозподілений прибуток, t-1 – попередній рік.

Джерело: [78]

Аналіз розрахованих показників здійснюється на основі порівняння між поточним та нормативним значенням, а критичність стану встановлюється на основі розрахунку абсолютного відхилення (1.1).

$$\Delta k_i^t = |k_i^t - n_i|; \quad (1.1)$$

де Δk_i^t – абсолютне відхилення і-го показника фінансового стану підприємства від норми, k_i^t – рівень і-го показника фінансового стану в році t,

n_i – нормативний рівень i -го показника. Формула розраховується по модулю, адже на діяльність підприємства негативно впливають показники як вище, так і нижче норми.

Попри те, що розрахунок переліку зазначених показників дозволяє визначити критичні точки фінансової діяльності підприємства, вони не дають змоги швидко встановити факт покращення чи погіршення поточного стану справ у порівнянні з попередніми періодами.

З цією метою доцільно розрахувати відносне відхилення (1.2).

$$d_i^t = \frac{\Delta k_i^t}{\Delta k_i^{max}}; \quad (1.2)$$

де d_i^t – відношення абсолютного відхилення i -го показника фінансового стану підприємства у році t від норми до максимального абсолютного відхилення протягом досліджуваного періоду. $d_i^t \in [0; 1]$, тобто індикатор прийматиме нульове значення за умови відсутності відхилення показника фінансового стану від нормативного рівня, а 1 – за умови, що відхилення у році t є найвищим за досліджуваний проміжок часу.

Сума отриманих показників вказує на загальне відхилення зазначених показників від норми і коливається від 0 до 20. Відповідно, їх середнє арифметичне є приведенням до одиниці, тобто вказує частку, якої не вистачає для досягнення ефективного управління розвитком фінансової діяльності аграрного підприємства. Відтак, різниця між одиницею та середнім арифметичним відношень абсолютних відхилень від норми показників фінансового стану у поточному році до максимальних відхилень протягом досліджуваного періоду є коефіцієнтом ефективності (1.3).

$$E^t = 1 - \sum_{i=1}^n \frac{d_i^t}{n}; \quad (1.3)$$

Основними перевагами запропонованого коефіцієнта є:

- простота розрахунку і доступність інформації, адже даними є показники балансу підприємства та звіту про фінансові результати;
- дозволяє не тільки встановити факт досягнення (або недосягнення) нормативного рівня за кожним окремим показником, а й динаміку у часі;

– надає можливість комплексно охарактеризувати зміну фінансового стану підприємства.

Варто зазначити, що система показників фінансового стану аграрних підприємств, а також коефіцієнт ефективності розвитку фінансової діяльності лише надають інформацію про наявність позитивної чи негативної динаміки розвитку. Визначенню управлінських заходів щодо оптимізації даного процесу повинно передувати дослідження факторів, які мають позитивний або негативний вплив на результати управління даним процесом.

Сучасна практика показує, що суб'єкти господарювання мають значні проблеми щодо забезпечення фінансовими ресурсами. Основними джерелами цих проблем є:

- особливості ведення виробничо-господарської та фінансової діяльності підприємств;
- недосконалість державної регуляторної політики щодо формування фінансових ресурсів підприємств;
- відсутність або недостатність джерел фінансових ресурсів;
- посилення конкуренції за обмежені фінансові ресурси;
- низькі темпи інвестицій та інноваційного розвитку;
- високий ступінь фінансових ризиків.

Таким чином, функціонуючи в ринкових умовах, суб'єктам господарювання доводиться розробляти нові підходи до формування своїх фінансових ресурсів. Підприємці змушені проявляти ініціативу та винахідливість у пошуку джерел фінансових ресурсів для власного функціонування, розвитку та ефективного використання.

У науковій літературі досить часто досліджується питання факторів, які здійснюють позитивний або негативний вплив на розвиток аграрних підприємств [96; 85], їх ефективність [144], фінансову стійкість [134], фінансову безпеку [25] тощо. Безумовно, всі вони певною мірою визначають вектор та інтенсивність розвитку фінансової діяльності аграрних підприємств. Однак, необхідно розглянути перелік більш комплексно та обґрунтувати

фактори внутрішнього та зовнішнього середовища, які визначають можливість ефективного управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств.

Детермінантами ефективного управління розвитком фінансової діяльності підприємства, з одного боку, виступають реалістичне бюджетування, точний бухгалтерський облік та достовірна звітність, якісний внутрішній контроль, регулярний зовнішній аудит та впровадження організаційного керівництва топ-менеджментом [147]. З іншого боку, ефективність управління залежить від менеджера з управління розвитком, а також факторів внутрішнього, місцевого, національного та міжнародного середовища. Всі п'ять груп факторів деталізовано на рис. 1.4.

Рис. 1.4. Фактори ефективного управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств*

Джерело: сформовано автором

Перша група охоплює фактори, що пов'язані з менеджером, який безпосередньо відповідає за процес управління розвитком фінансової діяльності аграрного підприємства, а саме:

– особистісні характеристики. Характеристики менеджера включають обґрунтовану ризиковість індивіда з реалістичними цілями та планом, розуміння способів досягнення цілей, впевненість у собі та разом з цим безстрашний підхід до виходу в нове середовище. Особливістю, яку слід виділити, є соціальна компетентність, яка повинна бути зосереджена на довірі та співпраці з інвесторами;

– зв'язки з представниками влади. Ключовим фактором успіху агропідприємств є доступ до політичних мереж, завдяки яким легко отримати інформацію про кредитні можливості, конкуруючі бізнес-пропозиції та ймовірні перешкоди для бізнесу. Однак, надмірна залежність від політичного впливу є фактором ризику в довгостроковій перспективі;

– власна ділова мережа. Більшість підприємців аграрного сектору мають доступ до фінансування (як особистого, так і через кредитні установи) або для створення бізнесу, або для продовження життєздатності. Боргове фінансування не завжди виявляється можливим через високі відсоткові ставки, отже існує необхідність залучення фінансових ресурсів власників бізнесу. Можливість отримання позик на основі мережі партнерів часто виявляється питанням виживання або банкрутства аграрного підприємства.

Другою групою є внутрішньофірмові фактори, які залежать від специфіки діяльності та можуть коригуватися власними зусиллями підприємства. До них належать:

– рівень спеціалізації. Спеціалізація на одному виді товару являється доцільним рішенням для малих та нових аграрних підприємств. Така спеціалізація може запропонувати ринкову нішу, яку інші не використовують або не заповнюють. Ці ринки часто спеціалізовані щодо експорту з високими вимогами до кількості або якості, з клієнтами, які хочуть купувати великі обсяги за короткий час і які не хочуть спілкуватися з великою кількістю окремих продавців. Прикладами такої продукції є фрукти та овочі на експорт, фруктові соки для місцевих торгових мереж, кукурудза тощо. Крім того, спеціалізовані дорогі високопродуктивні технології виробництва, такі як

вдосконалені сорти томатів або виробництво насіння зерна, являються спеціалізованим вибором для деяких інвесторів, зокрема тому, що дрібні фермери навряд чи мають змогу виробляти їх або фінансувати їх виробництво.

Однак спеціалізація іноді може призвести до надмірної залежності від одиничного товару, який інші можуть скопіювати за більш конкурентоспроможною ціною. Диверсифікація – це вихід, який зменшує вразливість підприємств до потрясінь в обслуговуваних нішах. Хоча диверсифікація є спокусливим рішенням, вона може призвести до неоптимального використання ресурсів. Крім того, ноу-хау, доступне для однієї ніші, може бути не корисним для іншої. Оскільки підприємства працюють на офіційних ринках, вони стикаються з жорсткою міжнародною конкуренцією в кожній своїй ніші. Для забезпечення конкурентоспроможності бізнесу та розумного використання ресурсів потрібен чіткий баланс між альтернативами;

– розмір підприємства. Типовою помилкою багатьох підприємств є розвиток підприємства до розміру, який не відповідає потребам ринку. Тут є два елементи ризику. Одним із них є створення заводу, занадто великого для управління. Єдиною можливістю до ефективності в такому випадку є пошук необхідної кількості споживачів для реалізації значного обсягу виробленої продукції. Якщо її неможливо продати, як передбачається, тоді вона зберігатиметься як запас, тобто готівка не надходитиме в бізнес, що призведе до недостатньої ліквідності для забезпечення операційних витрат. Ця проблема руху грошових коштів є поширеною причиною провалу бізнесу. Розумним є утримання таких виробничих потужностей, що дозволяють виробляти обсяг продукції, яка буде реалізована в повному обсязі, а потім збільшувати виробництво на основі органічного зростання;

– земля. Даний фактор являється досить вирішальним для аграрного підприємства, адже умови на яких підприємець здійснює діяльність на певній території (оренда чи приватна власність), а також її характеристики (як врожайність) впливають на ефективність здійснення операційної діяльності;

– доступність джерел фінансування. Як зазначалося вище, аграрні підприємства не завжди мають доступ навіть до традиційних джерел фінансування, що має бути змінено в процесі розвитку. Однак, чим більше таких джерел являються доступними, тим більш диверсифіковану та ефективну структуру капіталу можна сформувати;

– кадрове забезпечення. Персонал являється основним фактором як для середніх, так і для великих агропідприємств. Персонал, який працює, повинен бути вмілим, надійним та добре підготовленим. Генеральний менеджер повинен добре усвідомлювати всі аспекти бізнесу, але повинен мати кваліфікований персонал для роботи з тими елементами бізнесу, які займають багато часу та потребують спеціальних навичок. Сюди входять управління людськими ресурсами та управління фінансами.

Наступні три групи факторів належать до зовнішнього середовища, а отже не можуть бути змінені зусиллями підприємства, але мають бути враховані в процесі управлінської діяльності. Фактори місцевого середовища можуть бути стимулюючими або стримуючими, адже здійснюють суттєвий вплив на обсяги грошових потоків підприємства. До даної групи факторів належать:

– управління відходами. У деяких процесах трансформації продукції аграрних підприємств значна частина поживних речовин, що зберігаються в посівах, залишається у відходах. Однак їх потрібно транспортувати, а часто обробляти та концентрувати, щоб зробити їх транспортабельними та керованими. Це може коштувати досить дорого, як і переробка залишків. Відтак, наявність відповідних переробних підприємств на локальному рівні дозволяє не тільки зменшити витрати, а й отримати вигоди;

– людські ресурси. Доступність людських ресурсів на місцевому рівні з необхідним набором якісних характеристик спрощує діяльність аграрних підприємств, адже сезонні коливання кількості необхідного персоналу для виконання операційної діяльності висуває необхідність найму працівників на тимчасовій основі;

– переробні підприємства. Наявність необхідних переробних підприємств на локальному рівні являється фактором, який зменшує витрати аграрного підприємства на транспортування сільськогосподарської продукції. Крім того, важливе значення мають умови на яких можна сформувати партнерські відносини з місцевими переробниками. Чим меншою є відстань до переробників та чим вигіднішими загалом є умови співробітництва з ними, тим простішою є реалізація управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств;

– місцеві приватно-державні партнерства. Участь аграрних підприємств у місцевих ДПП надає чимало переваг, таких як: розподіл ризику, фокусування на результатах, довготривалий характер відносин, забезпечення конкурентоспроможності, підвищення ефективності витрат, підвищення прибутковості, покращення реагування на вимоги ринку та інші [24];

– кліматичні умови. Клімат відіграє вирішальну роль в процесі вирощування врожаю, тому його несприятливі або нетипові коливання призводять до зменшення обсягу або якості виробленої продукції, а отже й обсягу прибутку. Крім того, кліматичні умови конкретного регіону мають враховуватися при виборі сільськогосподарської продукції, яка буде вироблятися в конкретній місцевості;

– місцева інфраструктура. Місцева інфраструктура може бути як обмеженням для агропідприємств, так і послугою, яку вони надають місцевим громадам. Ця інфраструктура може також обслуговувати або поширюватися на місцеві громади. Часом великі підприємства фінансують відгалуження електроенергії до мережі для вибраних громад. Однак, для невеликих підприємств такі заходи являються недоступними, тому чим більш розвиненою є наявна місцева інфраструктура, тим простішим виявляється процес розвитку.

Факторами національного середовища, які впливають на ефективність управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств є ринок землі, національні стандарти та їх впровадження, обмеження імпорту,

валютний курс, темп інфляції, державна підтримка, інноваційна система. Розглянемо їх докладніше:

– ринок землі. Земельні ринки, включаючи продаж землі та короткострокову оренду, відіграють важливу роль для ефективного та стійкого управління землею та розвитку сільського господарства, особливо там, де ринки інших факторів виробництва недосконалі або відсутні. Щодо впливу різних типів ділянок на інвестиції в землю та практику управління, як правило, виділяють відносну довгострокову та короткострокову віддачу від різних типів інвестицій та практик. Відтак, аграрні підприємства, які придбали або отримали у спадок земельні ділянки мають довгострокові переваги, а підприємства, які орендують земельні ділянки – короткострокові та сезонні переваги [159];

– національні стандарти та їх впровадження. Стандартизація допомагає формувати цілеспрямованість, згуртованість та критичну масу на нових етапах розвитку ринків. Стандарти допомагають аграрним підприємствам продемонструвати споживачам, що їх продукція має характеристики, які не несуть загрози для здоров'я, безпеки та навколишнього середовища. З одного боку, стандарти пов'язані з додатковими витратами на забезпечення виробництва продукції з певним набором характеристик, з іншого – дозволяє виробляти таку сільськогосподарську продукцію, яка зможе конкурувати як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках;

– обмеження імпорту. В умовах розвитку міжнародної торгівлі національні аграрні підприємства можуть стикатися з перенасиченням внутрішнього ринку імпортною продукцією, яка має кращі характеристики або нижчу ціну. За відсутності обмеження імпорту національні підприємства мають конкурувати не тільки з місцевими виробниками, а й з іноземними, що призводить до зниження обсягу прибутку. Вважається, що імпортні бар'єри захищають місцеві підприємства від надмірної конкуренції з «дешевим імпортом». Слід пам'ятати, що будь-який захист імпорту, збільшуючи внутрішні ціни, завдає шкоди споживачам, одночасно приносячи вигоду

виробникам. Крім того, стверджується, що високі тарифи збільшують втрати добробуту та збільшують стимули та ризики корупції та контрабанди;

– валютний курс. Коливання валютного курсу являється тим фактором, який має враховуватися аграрними підприємствами при прийнятті рішення про залучення боргового капіталу із зовнішніх джерел фінансування. У випадку залучення короткострокового позикового капіталу доцільно обирати валюту позики, яка дозволить зменшити вартість використання фінансових ресурсів. У випадку довгострокового фінансування – більш стабільну валюту, яка матиме найменшу ймовірність настання валютного ризику для підприємства;

– темп інфляції схожим чином впливає на розвиток фінансової діяльності аграрних підприємств. Здешевлення грошей у часі має враховуватися при плануванні залучення капіталу та виплати боргу;

– державна підтримка. У сучасних умовах економічного розвитку посилення ролі держави в основних аспектах сільського господарства залишаються актуальними питаннями. Формування ефективного конкурентоспроможного сільськогосподарського виробництва, яке може забезпечити продовольчу безпеку країни та збільшення експорту певної сільськогосподарської продукції та харчових продуктів, є головним завданням держави у сільському господарстві. Розвиток аграрного сектору в більшості країн пов'язаний з державною підтримкою. Це стосується Європейського Союзу, США, Японії та інших країн, які мають тривалий історичний досвід системи державної підтримки, цієї надзвичайно важливої частини національної економіки. Позитивний досвід провідних країн Європейського Союзу свідчить про використання цінового важеля (встановлення верхніх та нижніх порогів, індикативних цін тощо) та бюджетних інструментів державного впливу (підтримка доходів фермерів за рахунок субсидій). У цьому випадку бюджетні субсидії – це прямі матеріальні платежі. Виплати за збитки внаслідок катастрофи також передбачені. Заходи державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників викликають інтерес, серед яких:

забезпечення мінімального рівня прибутку дрібним фермерам; стимулювання виробництва так званих проблемних зон; підвищення якості виробленої продукції; впровадження науково-технічного прогресу; охорона навколишнього середовища [156].

– інноваційна система. Національну систему інновацій в галузі сільського господарства та агробізнесу можна визначити як таку, що включає всі елементи (організації, установи, фінансові засоби та механізми співпраці), які передбачають створення, розповсюдження та підтримку розвитку нових технологій, соціальних, організаційних, інституційних та політичних процедур в агробізнесі та для нього.

Фактори міжнародного середовища безпосередньо впливають на підприємства, які експортують свою продукцію на зовнішні ринки, а опосередковано – на всі аграрні підприємства. Це пояснюється тим, що чим більше національної сільськогосподарської продукції експортується, тим менш насиченим є внутрішній ринок, а отже інші підприємства мають можливість реалізувати продукцію за більш вигідними цінами. Двома основними факторами даної групи є:

– правила на експортних ринках. Міжнародні ринки явно привабливіші за національні, але до них важко отримати доступ. Постійною перешкодою для аграрних підприємств є суворе регулювання. Тим не менш, для експортерів сільськогосподарської продукції не викликає сумнівів, що вони повинні мати змогу дотримуватися «суворих» стандартів. Уряд намагається підтримати агробізнес для подолання цих викликів з обмеженим успіхом. Спеціалізовані організації іноді також допомагають адаптуватися до певних вимог та проводять навчання для національних аграрних підприємств;

– динамічність міжнародних ринків. Зовнішні ринки не тільки більш прибуткові та вимогливі, вони також більш ризиковані. Швидкі зміни на міжнародних ринках можуть наблизити аграрні підприємства до колапсу. Наприклад, швидкий розвиток європейських стандартів якості та простежуваності – ще один випадок, коли місцеві експортери навряд чи

можуть продовжити діяльність, навчитися, інвестувати та адаптуватися до зовнішніх змін. Знову ж таки, як уряд, так і спеціалізовані організації частково надають послуги та підтримку у цьому напрямі.

Отже, оцінку розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств слід здійснювати на основі порівняння показників відхилень показників фінансового стану від норми протягом якнайменш п'ятирічного проміжку часу. На основі теоретичного обґрунтування встановлено, що на зазначений показник впливають фактори, що пов'язані з менеджером даного управлінського процесу, а також фактори внутрішнього, місцевого, національного та міжнародного середовища. Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах триваючої військової агресії російської федерації проти України, що призвела до дестабілізації економічного середовища, порушення логістичних ланцюгів, зростання витрат на виробництво та зниження доступу до фінансових ресурсів. Воєнний стан спричинив втрати активів, скорочення земельного банку, релокацію частини персоналу, а також зниження рівня платоспроможного попиту на аграрну продукцію на внутрішньому ринку. Крім того, експортна орієнтація аграрного сектора зазнала суттєвих обмежень унаслідок блокування портів і транспортних коридорів. Таким чином, сучасна модель управління фінансовою діяльністю аграрних підприємств має адаптуватися до умов високої турбулентності, включаючи ризики військового характеру, що вимагає оновлення підходів до оцінки ефективності, прогнозування й ухвалення управлінських рішень.

Висновки до Розділу 1

За підсумками проведеного узагальнення теоретичних підходів і методологічних положень щодо управління розвитком фінансової діяльності підприємств можна сформулювати такі основні висновки:

1. Узагальнення змісту категорій «розвиток», «фінансова діяльність» та «управління» дало змогу сформувати уточнене трактування поняття «управління розвитком фінансової діяльності підприємства». Під ним

пропонується розуміти безперервний процес застосування комплексу методів, інструментів, підходів і технологій, спрямованих на забезпечення позитивних кількісних і якісних трансформацій у сфері фінансування, управління капіталом та регулювання грошових потоків. Такий підхід забезпечує підвищення адаптивності та результативності підприємства в довгостроковому періоді.

2. Визначено, що завдання з управління розвитком фінансової діяльності підприємства є динамічними та змінюються залежно від етапу становлення й особливостей функціонування кожного окремого суб'єкта господарювання. Підкреслено, що формування таких завдань повинне базуватися на низці принципів: безперервність, поетапність, поступовість, різна швидкість змін, спіралеподібний розвиток, взаємозв'язок внутрішніх і зовнішніх чинників, структурно-функціональна трансформація, а також співвідношення кількісних та якісних змін із врахуванням фактору передбачуваності.

3. У процесі систематизації управлінських функцій у сфері розвитку фінансової діяльності виявлено, що ефективне управління передбачає реалізацію таких основних функцій: оцінка рівня розвитку фінансової діяльності та аналіз фінансового стану підприємства; прогнозування й стратегічне планування подальшого розвитку; організація процесу управління на основі модернізації чинних або створення нових організаційних структур; формування мотиваційного механізму розвитку; а також моніторинг та контроль за реалізацією заходів у межах цього процесу.

4. Аналіз українських та зарубіжних наукових джерел дозволив виокремити три ключові підходи до управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств: класичний, диверсифікаційний і збалансований. Встановлено, що ці підходи не є взаємовиключними, а радше відображають різні аспекти процесу управління. У зв'язку з цим доцільним є їх об'єднання в єдину структурно-логічну модель, яка включає етапи визначення відповідності фінансової діяльності підприємства чинному правовому регулюванню, оцінки доступності зовнішніх і внутрішніх джерел

фінансування, аналізу рівня ліквідності та ідентифікації дисбалансів між ліквідністю та прибутковістю. Такий підхід дозволяє сформулювати чіткий вектор розвитку фінансової діяльності та своєчасно внести корективи до управлінських рішень.

5. Виявлено, що наразі відсутня методика оцінки ефективності управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств, тому запропоновано методику, яка ґрунтується на обчисленні різниці між одиницею та середнім арифметичним відношень абсолютних відхилень від норми показників фінансового стану у поточному році до максимальних відхилень протягом досліджуваного періоду, що дозволяє комплексно охарактеризувати зміну фінансового стану підприємства у часі.

6. Систематизовано фактори ефективного управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств та розподілено їх на п'ять груп: залежні від менеджера з управління розвитком (особистісні характеристики, зв'язки з представниками влади, власна ділова мережа), фактори внутрішнього (рівень спеціалізації, розмір підприємства, земля, доступність джерел фінансування, кадрове забезпечення), місцевого (управління відходами, людські ресурси, переробні підприємства, місцева інфраструктура, кліматичні умови, місцеві державно-приватні партнерства), національного (ринок землі, обмеження імпорту, темп інфляції, валютний курс, державна підтримка, інноваційна система, національні стандарти та їх впровадження) та міжнародного середовища (правила на експортних ринках, динамічність міжнародних ринків).

Основні результати розділу опубліковано в працях автора [8-10], оприлюднено на науково-практичних конференціях [15,17].

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ОЦІНКА УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

2.1. Фінансовий потенціал підприємств аграрного сектора України: тенденції та перспективи

Розуміння фінансових можливостей підприємства є ключовою передумовою формування ефективної системи управління його розвитком. У цьому контексті важливим аналітичним орієнтиром виступає фінансовий потенціал, який, згідно з усталеним підходом, відображає той граничний обсяг фінансових ресурсів, що підприємство здатне мобілізувати для реалізації виробничих та інвестиційних завдань і забезпечити їх повне покриття за рахунок генерованих чистих грошових потоків [82]. Такий підхід дозволяє оцінити не лише поточні фінансові можливості господарюючого суб'єкта, а й рівень його здатності до саморозвитку, інвестування та стійкого функціонування в умовах динамічних змін зовнішнього середовища.

Так, якщо фінансові ресурси формуються на основі власних, позикових та залучених коштів, фінансовий потенціал охоплює використовувані підприємством джерела фінансування та приховані, тобто такі, які наразі не використовуються.

Дослідженню сутності фінансового потенціалу аграрних підприємств присвячені роботи Митяй О., Гришової І. та Кужель В. [9], Перегуди Ю. [111], Танклевської Н. та Мірошніченко В. [130], Прокопишак В. [122], Шабатура Т. та Лагодієнко Н. [142]. Аграрний сектор відіграє ключову роль у структурі національної економіки України, забезпечуючи продовольчу безпеку, експортний потенціал та зайнятість сільського населення. Сучасні аграрні підприємства функціонують в умовах високої волатильності зовнішнього середовища, включаючи зміну кліматичних умов, нестабільність ринків, воєнні ризики та трансформації у законодавстві і це обумовлює необхідність

детального аналізу та посилення фінансового потенціалу суб'єктів господарювання аграрної сфери як одного з головних чинників їх стійкого розвитку. Ефективне управління фінансовими ресурсами, ліквідністю, інвестиційною привабливістю та доступом до джерел фінансування стає запорукою стабільного функціонування агропідприємств у складних соціально-економічних умовах.

Аграрний сектор відіграє важливу роль в українській економіці. Україна має приблизно 41,3 мільйони гектарів (га) сільськогосподарських угідь, у тому числі 32,8 мільйона га орних земель [47]. Половина з них – чорноземи, найвищий у світі продуктивний тип ґрунту і товар, який користується суттєвим попитом. У середньому одне велике підприємство виробляє 1865 млн грн аграрної продукції, середнє – 119 млн грн, мале – 3,9 млн грн, а мікропідприємство – 1,4 млн грн. При цьому половина виробництва припадає на середні підприємства (50,4–52,8%), третина – на малі підприємства (31,1–38,3%), а великі та мікропідприємства продукують у середньому десятю частину виробництва [42, 43].

Обсяг виробництва продукції тваринництва збільшувався протягом 2016–2019 рр., а у 2022 р. становив 104,49% рівня 2015 р., обсяг виробництва продукції рослинництва мав позитивну тенденцію протягом 2017–2019 рр., а у результаті спаду у 2022 р. було досягнуто 96,47% рівня 2015 р. [45]. Якщо розглядати виробництво аграрної продукції у натуральній формі, то у 2016 р. відзначалося зростання за основними видами продукції рослинництва та у виробництві м'яса. У 2017 р. зростання відбувалося тільки у виробництві яєць (+2,68%), зернових та зернобобових культур (+5%), соняшнику (+6,22%), овочевих культур (+2,11%). У 2018 р. спостерігалось зниження виробництва молока (-2,11%) та вовни (-3%). У 2019 р. виробництво молока зменшилося ще на 3,98%, вовни – на 9,12 %, а овочевих культур – на 9,93%. Найменш продуктивним виявився 2020 р., в якому майже за всіма основними видами продукції тваринництва та рослинництва відзначалося скорочення виробництва. Виключенням було тільки виробництво овочевих культур, яке

зросло на 2,81% у порівнянні з 2019 роком. У 2023 році тенденції були негативними, а рівень виробництва тваринницької продукції склав 89 % від рівня 2015 року. У 2024 році відбулося часткове покращення, при цьому загальний обсяг виробництва рослинницької продукції становив 93 % від рівня 2015 року. Спад 2022 року, спричинений повномасштабною війною, справив тривалий негативний вплив на динаміку показників, особливо в регіонах, що постраждали від бойових дій або тимчасової окупації (рис. 2.1).

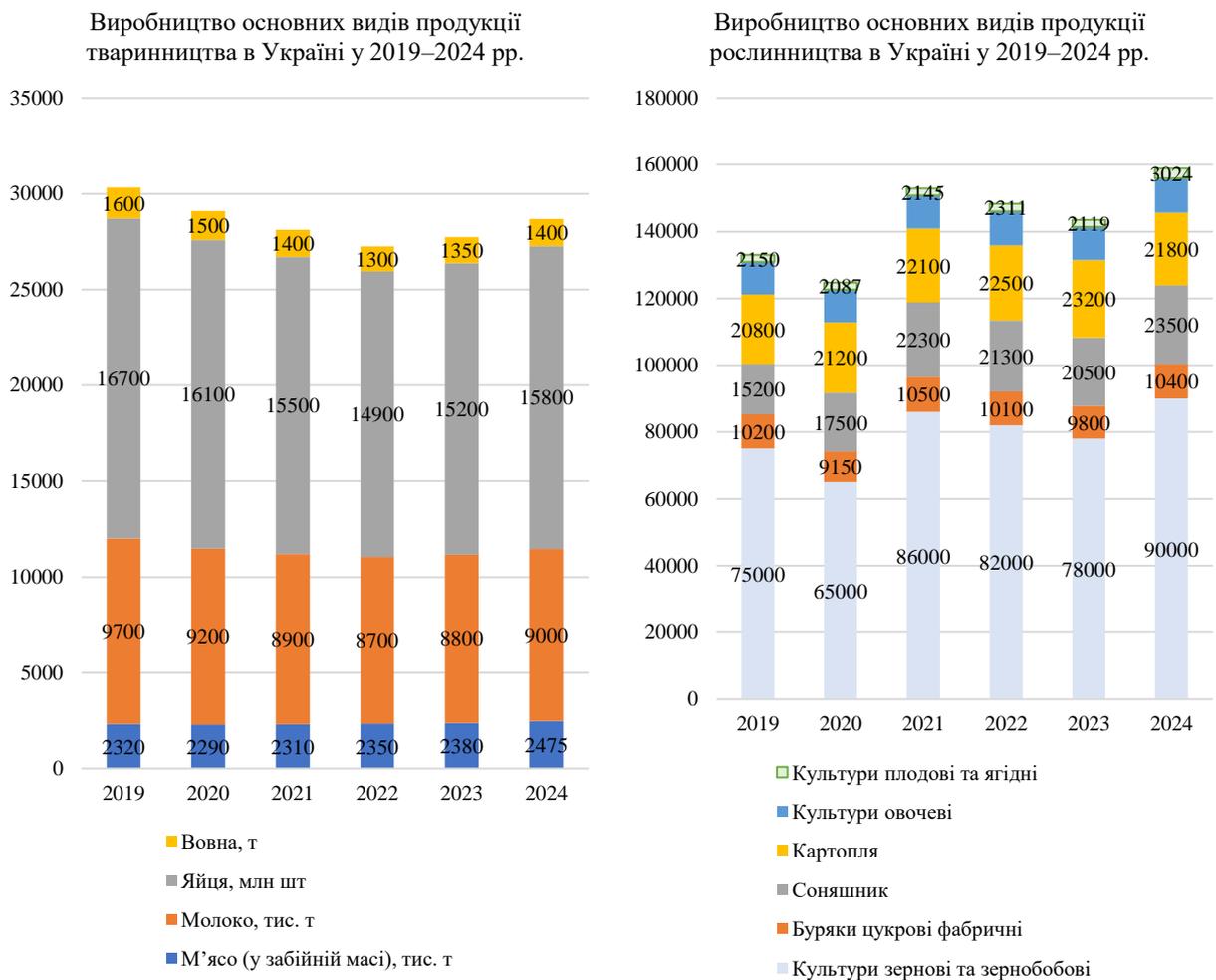

Рис. 2.1. Виробництво основних видів продукції тваринництва та рослинництва в Україні, 2019–2024 рр.

Джерело: [46, 48]

Ще одним індикатором, який вказує на скорочення виробництва сільськогосподарської продукції в Україні є частка у ВВП. Якщо у 2019 р. частка сільського господарства становила 12,06%, то у 2022 р. – 9,27% (у

середньому частка скорочувалася на 0,56% щороку) [40]. У 2023 році тенденція до зменшення збереглася: частка агросектору у ВВП становила близько 8,5%, що пояснюється впливом повномасштабної війни, знищенням посівних площ, логістичних проблем та окупацією частини територій. У 2024 році ситуація залишилася критичною: аграрний сектор забезпечував лише близько 8% ВВП країни. Попри окремі регіональні спроби відновити аграрне виробництво, загальний рівень залишається нижчим за довоєнний, що обумовлює необхідність державної підтримки, інвестицій у відновлення виробничих потужностей і забезпечення продовольчої безпеки.

Основним джерелом фінансування діяльності аграрних підприємств України є власний капітал, який формується завдяки отриманню прибутку від господарської діяльності. Даного твердження дотримується Куць Т. [92]. Генерування даних грошових потоків відбувається у результаті реалізації продукції на внутрішньому та зовнішніх ринках.

Обсяги реалізації продукції сільського господарства в Україні демонструють складну динаміку з 2015 року. У 2016 році зафіксовано суттєвий спад реалізації на рівні 45,8 млрд грн, що становило -13,58% порівняно з 2015 роком. Проте з 2017 року намітилася тенденція до відновлення та стабільного зростання. Середньорічне зростання обсягів реалізації становило близько 37,2 млрд грн, що відповідало +11,1% щорічно. Цей приріст був обумовлений переважно зростанням обсягів реалізації продукції рослинництва, яка відігравала ключову роль у загальному прирості сільськогосподарського виробництва. У період 2015–2020 рр. зростала й частка аграрного сектору в структурі національного експорту. Зокрема, вона збільшилася з 38,31% до 45,11%, що свідчить про зміцнення експортної ролі сільського господарства в економіці України. Продукція аграрного сектору залишалася головним джерелом валютних надходжень, особливо в умовах нестабільного зовнішньоекономічного середовища. Однак події 2022 року, пов'язані з повномасштабним військовим вторгненням Росії, призвели до значного спаду виробництва, особливо в регіонах, які опинилися в зоні

бойових дій або тимчасової окупації і це мало безпосередній негативний вплив на динаміку виробничих і експортних показників. У 2023 році спостерігалось часткове відновлення виробничих потужностей. Завдяки адаптації аграрного бізнесу до нових умов, підтримці з боку міжнародних партнерів, а також розвитку логістичних альтернатив, рівень виробництва тваринницької продукції склав орієнтовно 98,1% від рівня 2015 року. У свою чергу, рослинництво показало кращу динаміку: окремі культури, зокрема зернові, забезпечили зростання обсягів експорту, незважаючи на ускладнені логістичні умови. У 2024 році зафіксовано подальше зростання обсягів виробництва рослинницької продукції, що досягло 103,4% від рівня 2015 року і це стало можливим завдяки: збільшенню площ посівів у безпечних регіонах; удосконаленню технологій обробітку ґрунту та зрошення; державним програмам підтримки аграріїв; диверсифікації каналів збуту. Загальний рівень реалізації аграрної продукції продовжив поступове зростання, хоча і з нижчими темпами, ніж у попередні роки. Водночас зберігається невизначеність щодо прогнозів на 2026 рік через ризики військового та економічного характеру [58].

Аграрна продукція залишається одним із ключових компонентів експортного потенціалу України та суттєво впливає на структуру зовнішньоторговельного обороту. У період 2015–2020 рр. частка сільськогосподарського сектору в загальному експорті демонструвала стійку тенденцію до зростання – від 38,31% до 45,11%, що свідчить про посилення ролі аграрної продукції в економіці країни [59]. Структурний розподіл експорту за розділами УКТЗЕД підтверджує домінування продукції рослинного походження (Розділ II), на частку якої припадало від 20,96% до 25,91%. Значущими також були поставки жирів та олій тваринного або рослинного походження (Розділ III), частка яких коливалася в межах 8,68–11,70%, а також готових харчових продуктів (Розділ IV) – 6,40–6,83%. Поставки живих тварин і продукції тваринного походження (Розділ I) формували відносно меншу, але стабільну частку – 2,14–2,57%.

У 2017–2024 рр. структура аграрного експорту характеризувалася високою концентрацією: три товарні групи – група 10 «Зернові культури», група 12 «Насіння і плоди олійних рослин» та група 15 «Жири та олії тваринного або рослинного походження» – формували від 74,15% до 76,67% загального обсягу поставок агропродукції за кордон. У вартісному вимірі експорт зернових становив 6,06–9,63 млрд дол. США, олійних культур – 1,48–2,56 млрд дол. США, а жирів та олій – 3,30–5,76 млрд дол. США. Сукупно зазначені групи забезпечували значну частку загальнонаціонального експорту: 28,49% у 2017 р., 31,99% у 2018 р., 30,54% у 2019 р., 29,02% у 2020 р., 33,96% у 2021 р. та 34,58% у 2022 р., що підтверджується даними Додатку Б.

Аналіз динаміки зовнішньоторговельних операцій свідчить, що протягом досліджуваного періоду аграрний експорт України стабільно перевищував імпорт як у загальному підсумку, так і за більшістю розділів агропродовольчої продукції (Додаток В). Разом з тим, за окремими товарними групами спостерігалось протилежне співвідношення: імпорт був вищим за експорт у групах 01 «Живі тварини», 03 «Риба і ракоподібні», 06 «Живі дерева та інші рослини», 08 «Їстівні плоди та горіхи», 09 «Кава, чай», 13 «Шелак природний», 16 «Продукти з м'яса, риби», 18 «Какао та продукти з нього», 21 «Різні харчові продукти», 22 «Алкогільні і безалкогільні напої та оцет» та 24 «Тютюн і промислові замітники тютюну» [59]. Це свідчить про наявність сегментів, де внутрішній попит покривається імпортовою продукцією.

У світовому вимірі Україна посідає провідні позиції серед експортерів аграрної продукції: третє місце за експортом зернових культур після США та Аргентини [169] і п'яте – за експортом насіння та плодів олійних культур, поступаючись Бразилії, США, Канаді та Аргентині [170]. Такі позиції зумовлені поєднанням природних і економічних чинників, серед яких – висока родючість ґрунтів, порівняно низькі витрати виробництва та вигідне геостратегічне розташування країни.

Згідно з оцінками International Trade Centre, недоторгований експортний потенціал аграрної продукції України сягає 13,03 млрд дол. США, що

становить 45,9% загального недоторгованого потенціалу експорту країни [166]. Найбільші нереалізовані можливості припадають на пшеницю (2,3 млрд дол. США), інші зернові культури (1,8 млрд дол. США), насіння олійних рослин (1,4 млрд дол. США), олії рослинного походження (2,6 млрд дол. США) та продукцію переробки овочів (1,1 млрд дол. США), що відображено на рис. 2.2.

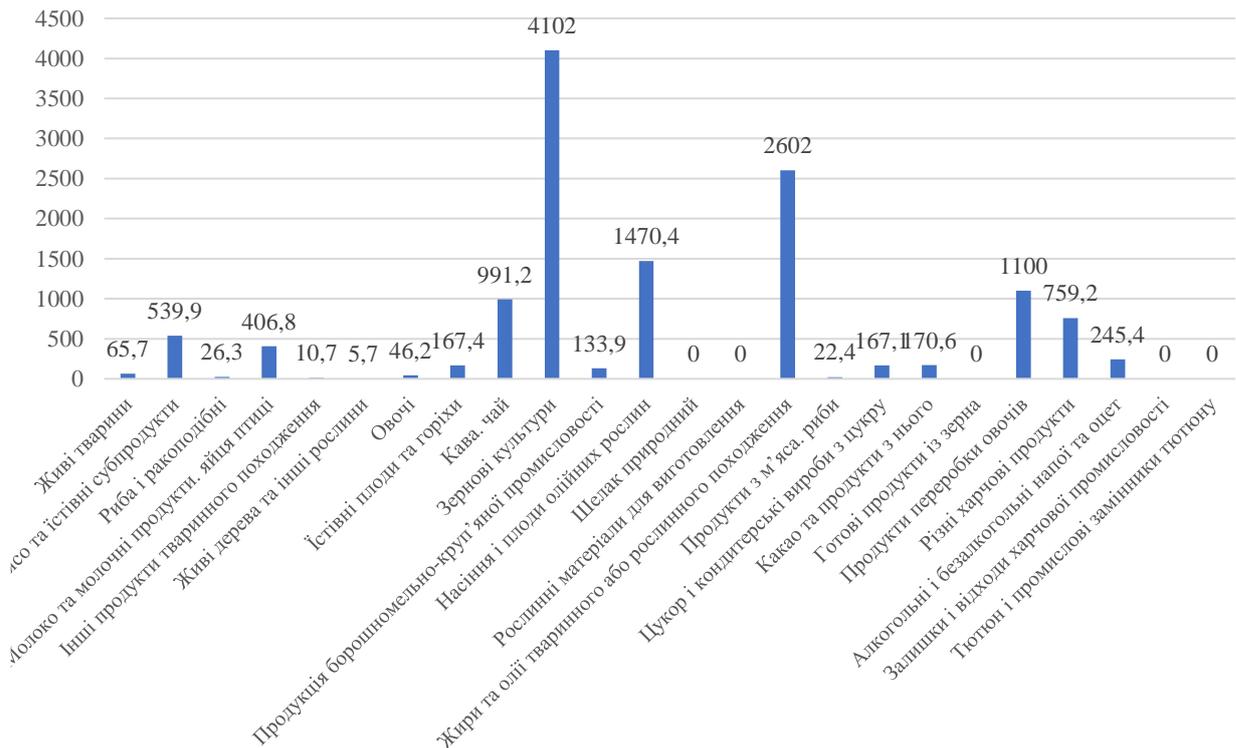

Рис. 2.2. Недоторгований експортний потенціал України за групами товарів аграрного сектора за 2024 рік, млн дол. США*

Джерело: сформовано на основі джерела [166]

Перспективними напрямками географічної диверсифікації для зазначених товарних груп визначено ринки Індонезії, Туреччини, Алжиру та Італії (пшениця); Єгипту, Туреччини, Ірану та Румунії (зернові культури, крім пшениці та рису); Індії, Туреччини, Єгипту та Іраку (олії рослинного походження); Туреччини, Нідерландів, Італії та Німеччини (продукти переробки овочів).

Кредитне забезпечення виступає одним із ключових факторів економічного зростання аграрного сектору, оскільки безперервність

виробничого процесу потребує використання як власних, так і запозичених фінансових ресурсів [191]. У 2022 р. обсяг кредитування підприємств сільського господарства становив 61,49 млрд грн, що відповідало 8,49% від загального кредитного портфеля нефінансових корпорацій. Із цієї суми 43,09 млрд грн було надано в національній валюті, а 18,40 млрд грн – в іноземній; при цьому переважали коротко- та середньострокові кредити [191].

Регіональний розподіл кредитування свідчить про значну диференціацію: у 2015–2020 рр. найбільші середньорічні частки кредитів, наданих аграрному сектору, спостерігалися у Чернігівській (44,56%), Хмельницькій (42,47%), Тернопільській (42,42%), Кіровоградській (40,03%), Вінницькій (37,08%) та Полтавській (36,61%) областях. У низці регіонів (Луганська, Рівненська, Сумська, Херсонська, Черкаська, Чернівецька) цей показник становив у середньому 23,31–27,8%. Найменша частка кредитування аграрних підприємств (12,69–17,33%) припадала на Волинську, Житомирську, Івано-Франківську, Львівську, Миколаївську, Одеську та Харківську області. У решті областей за 2017–2024 рр. середньорічна частка кредитів аграрному сектору не перевищувала 3,61–9,99%.

Притік прямих іноземних інвестицій у сільське господарство демонстрував негативну тенденцію – від 1780,03 млн дол. США у 2017 р. до 363,73 млн дол. США у 2022 р. При цьому середньорічний темп зростання ПІІ в економіку України загалом становив 101,12%, тоді як для аграрного сектору – лише 81,58% [21], що свідчить про наявність факторів, які стримують інвестиційну активність, про що вказує Патица Н. [110].

Оцінювання фінансового стану аграрних підприємств, здійснене за підходами Тютюнник Ю. і Тютюнник С. [133] та Лобанової Н. і Проценко В. [95], дозволило виявити основні тенденції за низкою показників, що не мають нормативних значень (табл. 2.1). Зокрема, коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів у 2015–2019 рр. залишався низьким, що вказує на обмеженість спроможності покривати поточні зобов'язання.

Таблиця 2.1

Оцінка фінансового стану аграрного сектору України за показниками без нормативного значення*

№	Показники	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
1	Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	0,09	0,10	0,10	0,09	0,09	0,09	0,10	0,11
2	Коефіцієнт мобільності активів	1,99	1,65	3,01	6,03	2,34	1,99	2,20	2,35
3	Коефіцієнт оборотності активів	0,56	0,56	0,68	0,36	0,37	0,56	0,50	0,53
4	Коефіцієнт оборотності власного капіталу	1,15	1,11	1,67	1,25	1,12	1,15	1,20	1,25
5	Коефіцієнт оборотності оборотних активів	0,82	0,87	0,94	0,44	0,46	0,82	0,75	0,80
6	Період виробничого циклу, днів	206,49	207,71	348,93	177,93	199,53	206,49	210,00	205,00
7	Період одного обороту оборотних активів, днів	440,32	415,86	383,66	819,66	778,30	440,32	460,00	430,00
8	Період окупності активів, днів	13,35	10,80	2,32	12,27	17,78	13,35	14,00	12,50
9	Період окупності власного капіталу, днів	6,47	5,39	0,95	3,56	5,85	6,47	6,20	5,80
10	Період операційного циклу, днів	441,97	407,94	578,35	819,47	779,10	441,97	455,00	440,00
11	Період фінансового циклу, днів	278,84	266,57	212,40	619,60	582,16	278,84	295,00	280,00
12	Коефіцієнт покриття запасів	2,23	2,02	3,89	7,84	2,85	2,23	2,40	2,55
13	Коефіцієнт рентабельності активів	7,49	9,26	43,07	8,15	5,62	7,49	6,80	7,10
14	Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	15,45	18,54	105,56	28,11	17,09	15,45	16,00	17,50
15	Коефіцієнт стійкості економічного зростання	5,44	7,27	37,42	21,24	13,83	5,44	6,00	7,00
16	Коефіцієнт капіталовіддачі	1,41	1,28	1,92	1,68	1,48	1,41	1,45	1,50
17	Частка довгострокових фінансових інвестицій в активах, %	5,11	4,88	6,03	2,77	5,46	5,11	5,20	5,30
18	Частка основних засобів в активах, %	33,48	37,78	24,95	14,22	29,89	33,48	32,00	31,50

Джерело: розраховано автором за [62, 63; 57]

Коефіцієнт мобільності активів був найвищим у 2016 р., однак до 2019 р. зменшився у 3,66 раза. Показник оборотності активів свідчить про середній рівень ефективності їх використання – на 1 грн активів припадало близько 0,51 грн виручки. Подібна динаміка простежується і за коефіцієнтом оборотності власного капіталу.

Водночас коефіцієнт оборотності оборотних активів характеризувався позитивною тенденцією у 2016–2019 рр., що свідчить про покращення управління грошовими коштами, запасами та дебіторською заборгованістю. Аналогічно, у 2023–2024 рр. показники, що характеризують фінансовий стан аграрного сектору, демонстрували позитивну динаміку, що відображає поступове вдосконалення політики управління оборотним капіталом на підприємствах галузі.

Аналіз динаміки тривалості окремих етапів кругообігу оборотних активів аграрних підприємств свідчить про значні коливання ефективності їх операційної діяльності. Найкоротший період перетворення запасів у готову продукцію був зафіксований у 2016 р. (178 днів), проте в подальшому спостерігалось його систематичне подовження – у середньому на 10 днів щороку до 2019 р. Така тенденція вказує на потребу в підвищенні технологічної та організаційної узгодженості виробничих процесів, оскільки скорочення тривалості цього етапу є одним з ключових чинників зміцнення операційної ефективності.

Водночас період операційного циклу, що характеризує повний час трансформації запасів у грошові кошти, з 2016 р. мав тенденцію до поступового скорочення, що свідчить про покращення управління оборотними активами. Незважаючи на позитивну динаміку, цей показник залишався відносно тривалим – понад один рік, що підтверджує наявність резервів для підвищення швидкості обігу ресурсів. Подібні закономірності спостерігалися і щодо фінансового циклу: у 2016–2017 рр. його тривалість перевищувала 1,5 року, що значною мірою було зумовлено суттєвим збільшенням дебіторської заборгованості (зростання у 3,2 раза у 2016 р. порівняно з 2015 р.).

Починаючи з 2020 р., підприємства активізували заходи з оптимізації виробничих операцій, що сприяло поступовому скороченню тривалості фінансового циклу. У 2023–2024 рр. позитивний тренд посилився завдяки модернізації технологічних процесів, впровадженню цифрових облікових систем і розширенню співпраці з логістичними операторами. Це дозволило зменшити часові витрати, пов'язані з формуванням запасів і їх рухом, що підтверджується даними Додатку М.

Водночас у 2023–2024 рр., попри високий рівень на логістичні виклики, аграрним підприємствам вдалося утримати позитивну динаміку завдяки підвищенню оборотності запасів та вдосконаленню управління дебіторською заборгованістю. Однак період операційного циклу залишається порівняно тривалим – понад один рік, що продовжує стримувати фінансову гнучкість підприємств.

Період фінансового циклу також характеризується поступовим зменшенням. У 2016–2017 рр. він залишався надто великим (понад 1,5 року), що було наслідком стрімкого зростання дебіторської заборгованості – у 3,2 раза у 2016 р. порівняно з 2015 р. Згодом підприємства почали впроваджувати активніші методи контролю платіжної дисципліни, що сприяло скороченню фінансового циклу у 2020–2022 рр. У 2023–2024 рр. тенденція до зменшення зберігається, хоча її темпи уповільнюються через загальноекономічні ризики, нестабільність зовнішніх ринків та зміни у структурі витрат. Незважаючи на це, позитивні зрушення у сфері управління розрахунками дозволяють аграрним підприємствам підтримувати фінансову стійкість навіть за умов високої волатильності.

Проведені розрахунки дають підстави стверджувати, що у 2015 році аграрні підприємства України забезпечували відновлення вартості своїх активів упродовж приблизно двох із третиною років. Проте до 2019 року ситуація істотно погіршилася: період окупності активів збільшився майже утричі, досягнувши близько 11 років. Аналогічні тенденції простежуються й у динаміці періоду окупності власного капіталу, який зріс із 0,95 року у 2015 р.

до 5,39 року у 2019 р., що відображає зниження прибутковості та зростання фінансових ризиків для власників. Коефіцієнт покриття запасів аграрних підприємств України протягом 2015–2019 рр. перевищував одиницю, що свідчить про достатність джерел фінансування для створення запасів. Найвищого рівня було досягнуто у 2016 році, після чого прослідковувалася спадна динаміка (до 2,02 у 2019 р.).

Аналіз показників прибутковості свідчить, що у 2015 р. аграрні підприємства України демонстрували найвищу ефективність використання активів, про що свідчило значення коефіцієнта рентабельності активів на рівні 43,07%. У подальші роки спостерігалось стале зниження цього показника – у середньому на 8,45% щороку, що відображає поступове зменшення здатності підприємств генерувати прибуток на одиницю вкладених ресурсів. Аналогічна тенденція характерна і для рентабельності власного капіталу: від надзвичайно високого значення у 2015 р. (105,56%) показник знизився до 18,54% у 2019 р., що свідчить про суттєве падіння ефективності використання капіталу власників. Зменшення коефіцієнта стійкості економічного зростання протягом досліджуваного періоду додатково підтверджує скорочення ролі чистого прибутку як джерела забезпечення довгострокового розвитку аграрних підприємств, що вказує на зниження їх внутрішніх фінансових можливостей та посилення залежності від зовнішніх джерел фінансування.

Коефіцієнт капіталовіддачі, тобто ефективності використання основних засобів аграрними підприємствами України, протягом досліджуваного періоду мав спадну динаміку, адже середньорічний темп зростання обсягу основних засобів становив 122,37%, а чистого доходу від реалізації продукції – 111,24%. Відповідно, частка основних засобів в активах аграрних підприємств зростала (з 24,95% у 2015 р. до 37,78% у 2019 р.). Актуальні аналітичні огляди підтверджують, що навіть великі українські агрохолдинги вимушені оперативно адаптуватися до викликів воєнного часу. У підсумку, період 2023–2025 років постає для вітчизняного аграрного бізнесу не лише як фаза відновлення, а як етап глибокої структурної трансформації. Основними

векторами змін є: діджиталізація логістичних процесів, інвестиції в переробну інфраструктуру, підвищення гнучкості фінансового менеджменту та зміна стратегій зовнішньоекономічної діяльності. В умовах воєнних ризиків конкурентною перевагою стають підприємства, здатні оперативно адаптувати управлінські системи, забезпечити сталу логістику та мінімізувати втрати через цифрову аналітику. Тому впровадження нових фінансово-логістичних моделей, стійкість до зовнішніх шоків і стратегічна адаптивність визначатимуть лідерів ринку у найближчій перспективі.

Частка довгострокових фінансових інвестицій в активах аграрних підприємств України становила у середньому 4,85%. Лише у 2016 р. показник вказував на незначну роль вкладення коштів у довгострокові фінансові інвестиції (2,77%). У 2023–2024 рр. фінансовий стан аграрного сектору України за основними показниками в цілому демонструє тенденцію до поступового покращення порівняно з попереднім роком. Зокрема, коефіцієнт абсолютної ліквідності зріс з 0,06 до 0,07, а коефіцієнти забезпечення власними оборотними засобами запасів та забезпеченості власними оборотними засобами відповідно підвищилися з 0,55 до 0,60 та з 0,22 до 0,24, що свідчить про деяке зміцнення внутрішніх джерел фінансування оборотних активів. Одночасно коефіцієнт концентрації позикового капіталу знизився з 0,50 до 0,48, а коефіцієнт маневреності власного капіталу зріс з 0,45 до 0,47, що характеризує помірне зниження боргового навантаження та підвищення гнучкості використання власного капіталу. Показники рентабельності також покращилися: маржа операційного прибутку зросла з 17,00 % до 17,50 %, а маржа чистого прибутку – з 16,80 % до 17,20 %, що свідчить про посилення прибутковості операційної та загальної діяльності підприємств.

Показники ділової активності у 2024 р. демонструють прискорення обороту активів: коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості підвищився з 1,60 до 1,70 обороту на рік, коефіцієнт оборотності запасів – з 1,75 до 1,78, коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості – з 2,30 до 2,40. Відповідно скоротився період одного обороту запасів (з 205 до 200 днів)

і період погашення дебіторської заборгованості (з 220 до 210 днів), а також дещо зменшився період погашення кредиторської заборгованості (з 155 до 150 днів), що свідчить про більш керовані розрахунки з контрагентами. Коефіцієнти поточної та швидкої ліквідності зросли до 1,57 та 1,02 відповідно, наближаючись до рекомендованих значень, а коефіцієнт реінвестування (з 40,0 до 42,0 %) вказує на посилення спрямування прибутку на розвиток. Покращення коефіцієнтів фінансової автономії (0,48), фінансової стабільності (0,95) та фінансової стійкості (0,56) у 2024 р. порівняно з 2023 р. дає підстави стверджувати про зміцнення власної фінансової бази аграрних підприємств та поступове наближення ключових показників до нормативних орієнтирів, хоча окремі індикатори ліквідності й надалі залишаються відносно напруженими.

Наступним переліком індикаторів, які підлягають оцінці та аналізу, є показники фінансового стану аграрних підприємств, які мають нормативне значення (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Оцінка фінансового стану аграрного сектору України за показниками з нормативного значення*

№	Показники	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
1	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,05	0,05	0,05	0,02	0,05	0,06	0,06	0,07
2	Коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами запасів	0,81	0,60	0,91	0,94	0,81	0,49	0,55	0,60
3	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	0,26	0,23	0,20	0,11	0,26	0,21	0,22	0,24
4	Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,52	0,51	0,60	0,76	0,52	0,49	0,50	0,48
5	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,51	0,49	0,63	0,58	0,51	0,43	0,45	0,47
6	Маржа операційного прибутку, %	15,32	13,52	28,11	22,63	15,32	16,78	17,00	17,50
7	Маржа чистого прибутку, %	15,21	13,43	63,17	22,51	15,21	16,63	16,80	17,20

Продовження таблиці 2.2									
8	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	0,62	1,53	1,57	0,56	0,62	1,80	1,60	1,70
9	Коефіцієнт оборотності запасів	1,80	1,74	1,03	2,02	1,80	1,73	1,75	1,78
10	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	1,83	2,21	0,98	1,80	1,83	2,55	2,30	2,40
11	Період одного обороту запасів, днів	199,53	206,49	348,93	177,93	199,53	207,71	205,00	200,00
12	Період погашення дебіторської заборгованості, днів	579,57	235,47	229,42	641,54	579,57	200,23	220,00	210,00
13	Період погашення кредиторської заборгованості, днів	196,94	163,13	365,95	199,87	196,94	141,37	155,00	150,00
14	Коефіцієнт поточної ліквідності	1,54	1,56	1,50	1,19	1,54	1,56	1,55	1,57
15	Коефіцієнт реінвестування	87,62	37,00	44,44	86,58	87,62	37,00	40,00	42,00
16	Співвідношення короткострокової дебіторської та кредиторської заборгованості	0,51	0,54	0,40	0,16	0,51	0,54	0,50	0,52
17	Коефіцієнт швидкої ліквідності	—	—	1,17	1,05	1,05	0,95	1,00	1,02
18	Коефіцієнт фінансової автономії	—	—	0,40	0,24	0,48	0,49	0,47	0,48
19	Коефіцієнт фінансової стабільності	—	—	0,67	0,32	0,92	0,96	0,90	0,95
20	Коефіцієнт фінансової стійкості	—	—	0,50	0,28	0,54	0,57	0,55	0,56

Джерело: розраховано на основі джерел [59-63]

Комплексна оцінка фінансового стану аграрного сектору України за даними наведеної таблиці свідчить про наявність як позитивних тенденцій, так і структурних дисбалансів, що зберігаються протягом усього аналізованого періоду. Показники ліквідності демонструють стабільно низькі значення, що характерно для галузі з високою часткою матеріальних запасів та значною сезонністю.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності у 2017–2021 рр. перебував на рівні 0,02–0,05, а у 2022–2024 рр. зріс лише до 0,06–0,07. Такий рівень значно нижчий за нормативний і свідчить про обмеженість високоліквідних ресурсів

та нездатність підприємств оперативно реагувати на короткострокові платіжні потреби. Натомість коефіцієнт поточної ліквідності у 2017–2024 рр. зберігався у відносно стабільному діапазоні 1,54–1,62, що близьке до мінімально допустимого значення, однак усе ж свідчить про певний запас стійкості в управлінні оборотними активами. Коефіцієнт швидкої ліквідності також покращився у 2023–2024 рр. до 1,00–1,02, що вказує на певне зростання питомої ваги найбільш ліквідної частини обігових активів у структурі загальних оборотних ресурсів.

Показники забезпечення оборотного капіталу демонструють значні коливання. Коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами, який у 2020 р. досяг 0,94, згодом різко знизився до 0,49 у 2022 р., після чого у 2024 р. зріс до 0,60. Це свідчить про нестійкість внутрішньої фінансової бази підприємств та залежність їх здатності фінансувати операційну діяльність від зовнішніх джерел. Схожа динаміка простежується і за коефіцієнтом забезпеченості запасів власними оборотними засобами: з мінімальних значень 0,02–0,03 у 2019–2020 рр. він виріс до 0,22–0,24 у 2023–2024 рр. Хоча значення залишаються нижчими за бажані, позитивний тренд свідчить про поступову оптимізацію управління запасами та зменшення частки позикових коштів у їх фінансуванні.

Показники структури капіталу вказують на поступове зниження боргового навантаження у секторі. Коефіцієнт концентрації позикового капіталу знизився з 0,76 у 2020 р. до 0,48 у 2024 р., що свідчить про зменшення залежності підприємств від зовнішніх кредиторів. Водночас коефіцієнт маневреності власного капіталу, який протягом періоду коливався у межах 0,43–0,58, відображає обмежену можливість підприємств швидко трансформувати власний капітал у мобільні ресурси. Незначні зміни цього показника свідчать про збереження структурних проблем у формуванні власних оборотних активів.

Маржинальні показники демонструють значну мінливість, характерну для галузі, залежної від коливань світових цін, врожаїв та змін витрат. Маржа

операційного прибутку зростала до 28,11% у 2019 р., однак у подальші роки стабілізувалася в межах 15–17%, що свідчить про адаптацію підприємств до несприятливих зовнішніх умов, однак також про зниження ефективності витратної структури. Подібну динаміку має й маржа чистого прибутку: від пікових 63,17% у 2019 р. вона знизилася до 16,7–17,2% у 2023–2024 рр. Показники рентабельності демонструють циклічну залежність аграрного бізнесу від кон'юнктурних факторів, але їх відновлення у 2023–2024 рр. свідчить про адаптивність підприємств до кризових умов.

Оборотність дебіторської та кредиторської заборгованості демонструє покращення платіжної дисципліни. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості зріс до 2,14 у 2023 р., тоді як період погашення скоротився з 579,5 днів у 2017 р. до 200–210 днів у 2023–2024 рр. Така динаміка свідчить про підвищення ефективності роботи з боржниками. Аналогічно, оборотність кредиторської заборгованості у 2023–2024 рр. перебувала на рівні 2,55–3,20, а строки її погашення скоротилися до 150–160 днів, що є значним покращенням порівняно з попередніми періодами. Ці зміни відображають посилення контролю над зобов'язаннями та більш раціональне управління фінансовими потоками.

Показники оборотності запасів демонструють покращення роботи з матеріальними ресурсами. У 2023–2024 рр. коефіцієнт оборотності запасів становив 1,78–1,80, що свідчить про стабільність темпів реалізації та оптимізацію складських залишків. Період одного обороту запасів скоротився до 200–210 днів порівняно з більш тривалими циклами попередніх років, що є свідченням кращої логістичної взаємодії, застосування цифрових рішень та більш точного планування виробничих обсягів.

У сфері фінансової стійкості спостерігається переконлива позитивна тенденція. Коефіцієнт фінансової автономії зріс до 0,48 у 2024 р., що вказує на зменшення частки позикового капіталу у фінансуванні активів. Коефіцієнт фінансової стабільності, який досяг 0,95 у 2024 р., демонструє посилення здатності підприємств підтримувати рівновагу між власними та залученими

ресурсами. Коефіцієнт фінансової стійкості, який зріс до 0,56, також свідчить про покращення структурної рівноваги у системі фінансування аграрних підприємств.

Узагальнюючи результати аналізу, слід підкреслити, що, по перше, сформовано теоретико-методичний підхід до оцінювання фінансового потенціалу аграрних підприємств, який, на відміну від існуючих, базується на поєднанні аналізу макроекономічних тенденцій розвитку аграрного сектору, експортного потенціалу, інвестиційної активності та системи показників фінансового стану (ліквідності, оборотності, фінансової стійкості, рентабельності), що дозволяє комплексно ідентифікувати внутрішні та зовнішні чинники формування фінансових можливостей підприємств в умовах воєнно-економічної нестабільності та обґрунтувати напрями підвищення їх адаптивності й стратегічної стійкості.

По-друге, аграрний сектор продемонстрував високий рівень адаптивності до внутрішніх та зовнішніх викликів. Попри низькі показники абсолютної ліквідності та нерівномірність забезпечення власним капіталом, підприємствам вдалося покращити оборотність активів, підвищити платіжну дисципліну, зміцнити фінансову автономію та стабілізувати прибутковість у складних умовах. Позитивна динаміка у 2023–2024 рр. свідчить про ефективність заходів із оптимізації управління оборотним капіталом, модернізації операційних процесів та активного впровадження цифрових технологій у фінансовий менеджмент аграрних підприємств.

2.2. Діагностика фінансового стану аграрних підприємств

З метою проведення діагностики фінансового стану аграрних підприємств було обрано п'ятнадцять підприємств Одеської області (табл. 2.3) (Додаток Г).

Таблиця 2.3

Розподіл аграрних підприємств досліджуваної вибіркової сукупності за організаційно-правовими формами та їх розмірами (2022–2024 рр., у середньому; для окремих підприємств – за наявними даними)

Групи підприємств за організаційно-правовими формами	Середньорічна вартість активів, тис. грн	Чистий дохід від реалізації, тис. грн	Середньорічна чисельність працівників, осіб
I. Державні підприємства			
ДП ДГ «Комунар»	23 997	18 724	41
ДП ДГ «Комунар»	22 043	21 850	32
ДП ДГ «Жеребківське»	34 980	11 749	40
ДП «Експериментальна база “Дачна”» (2022–2024)	28 161	32 677	54
ДП ДГ «Зелені Кошари»	49 470	63 885	104
ДП ДГ «Покровське»	26 713	26 403	39
ДП ДГ «Реконструкція»	139 715	48 763	52
ДП ДГ «Южний»	55 332	16 826	27
Разом по групі	380 411	240 877	389
II. Приватні акціонерні товариства			
ПрАТ «Перемога»	86 215	35 862	14
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	28 880	21 000	19
Разом по групі	115 095	56 862	33
III. Публічні акціонерні товариства			
ПАТ «Сонячне»	14 796	673	11
ПрАТ «Мирний»	17 607	1 208	4
Разом по групі	32 403	1 881	15
Разом по сукупності	527 909	299 620	437

Джерело: складено автором.

Всі зазначені підприємства мають схожу чисельність штатних працівників протягом 2015–2024 рр. (у середньому 52 особи), а основним видом економічної діяльності є 01.11 «Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур».

Вхідними даними для обчислення індикаторів фінансового стану зазначених підприємств є показники «Звіту про фінансовий стан» (гроші та їх еквіваленти, поточні зобов'язання і забезпечення, власний капітал, необоротні активи, запаси, оборотні активи, довгострокові зобов'язання, баланс, дебіторська заборгованість, кредиторська заборгованість, резервний капітал, нерозподілений прибуток, основні засоби, довгострокові фінансові

інвестиції), а також «Звіту про фінансові результати» (фінансові результати від операційної діяльності, чистий дохід (виручка) від реалізації продукції, чистий прибуток (збиток), собівартість реалізованої продукції). Зазначені показники наведено у Додатку Г.

У результаті кореляційного аналізу між зазначеними показниками «Звіту про фінансовий стан» та «Звіту про фінансові результати» було виявлено високий ступінь впливу (вище 50%): власного капіталу, дебіторської та кредиторської заборгованості на фінансові результати від операційної діяльності; поточних зобов'язань, необоротних та оборотних активів, а також нерозподіленого прибутку на чистий дохід (виручку) від реалізації продукції; довгострокових фінансових інвестицій, дебіторської та кредиторської заборгованості на чистий прибуток (збиток); поточних зобов'язань, активів, власного капіталу, запасів, нерозподіленого прибутку на собівартість реалізованої продукції (рис. 2.3).

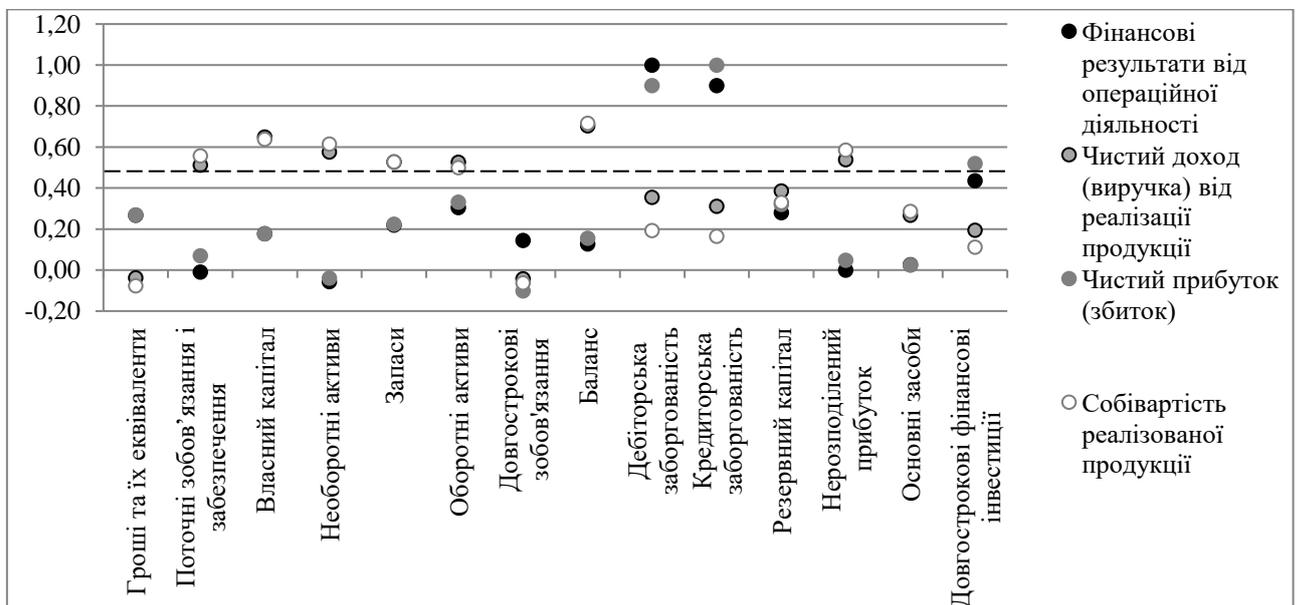

Рис. 2.3. Кореляція між показниками діяльності типових аграрних підприємств Одеської області*

Джерело: розраховано на основі джерел [183-189]

На основі зазначених даних було розраховано 38 показників фінансового стану 15-ти аграрних підприємств Одеської області протягом 2017–2024 років. Першим показником є маневреність власних оборотних коштів. У 2024 році найбільшу маневреність мало ДП ДГ «Дачна» (31%), а решта підприємств не мали достатнього обсягу оборотних активів (табл. 2.3, Додаток Д).

Таблиця 2.3

Коефіцієнти маневреності власних оборотних коштів та власного капіталу типових аграрних підприємств Одеської області у 2024 році*

Підприємства	Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	Коефіцієнт маневреності власного капіталу
ДП ДГ «Комунар»	0,02	0,24
ДП ДГ «Мирнопільське»	0,03	0,05
ДП ДГ «Реконструкція»	-0,01	-2,10
ДП ДГ «Жеребківське»	0,02	0,45
ДП ДГ «Зелені Кошари»	0,34	0,66
ДП ДГ «Покровське»	0,05	0,62
ДП ДГ «Дачна»	0,03	0,82
ПрАТ «Перемога»	0,02	0,46
ПрАТ «Долинка»	-0,78	-0,05
ПрАТ «Дружба»	0,01	-0,48
ПрАТ «Старосілля»	-0,01	-0,02
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	0,03	0,63
ДП ДГ «Южний»	0,03	0,44
ПАТ «Сонячне»	-0,04	-0,76
ПАТ «Мирний»	0,02	1,02

Джерело: розраховано на основі джерел [183-189]

Найменший рівень за даним показником протягом досліджуваного періоду мали ПрАТ «Перемога» та ПрАТ «Долинка», що було спричинено перевищенням обсягу необоротних коштів над сумою власного капіталу та довгострокових зобов'язань. Найвищий рівень показника мав ПрАТ «Ізмаїл-Наваско» у 2017–2024 рр., що свідчило про здатність підприємства до виконання термінових зобов'язань, однак у 2021–2022 рр. показник суттєво знизився через тенденцію до збільшення обсягу необоротних активів та зменшення готівкових коштів. Варто зазначити, що тільки ПрАТ «Ізмаїл-Наваско» перевищував середні показники по Україні. Аналіз коефіцієнтів

маневреності власних оборотних коштів та власного капіталу свідчить про значну диференціацію фінансової гнучкості аграрних підприємств Одеської області у 2024 році. Переважна більшість державних дослідних господарств демонструє низьку, але позитивну маневреність власних оборотних коштів (у межах 0,02–0,05), що свідчить про обмежені можливості швидкого перерозподілу власних ресурсів у процесі операційної діяльності. Водночас окремі підприємства, такі як ДП ДГ «Зелені Кошари» (0,34), характеризуються суттєво вищою гнучкістю ресурсів.

Негативні значення коефіцієнта (ДП ДГ «Реконструкція», ПрАТ «Долинка», ПрАТ «Старосілля», ПАТ «Сонячне») сигналізують про дефіцит власних оборотних коштів та критичну залежність підприємств від зовнішнього фінансування.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу також свідчить про істотні відмінності між підприємствами. Найвищі значення спостерігаються у ПАТ «Мирний» (1,02), ДП ДГ «Дачна» (0,82), ДП ДГ «Зелені Кошари» (0,66) та ДП ДГ «Покровське» (0,62), що вказує на високий рівень фінансової автономії та здатність оперативно змінювати структуру власних джерел фінансування. Натомість низка підприємств демонструє негативні або близькі до нульових значення (ПрАТ «Долинка», ПрАТ «Дружба», ПАТ «Сонячне»), що свідчить про низьку стійкість і підвищені ризики втрати фінансової рівноваги. Таким чином, стан маневреності капіталу у 2024 році є неоднорідним: окремі підприємства мають достатній рівень фінансової гнучкості, тоді як інші перебувають у зоні ризику через обмеженість власних ресурсів та високу залежність від позикового капіталу.

Коефіцієнти мобільності активів майже всіх зазначених підприємств протягом досліджуваного періоду були наближені до середнього рівня по Україні. Виключення становило тільки ПрАТ «Дружба», для якого була характерна здатність до швидкої зміни структури активів (рис. 2.4, Додаток Д).

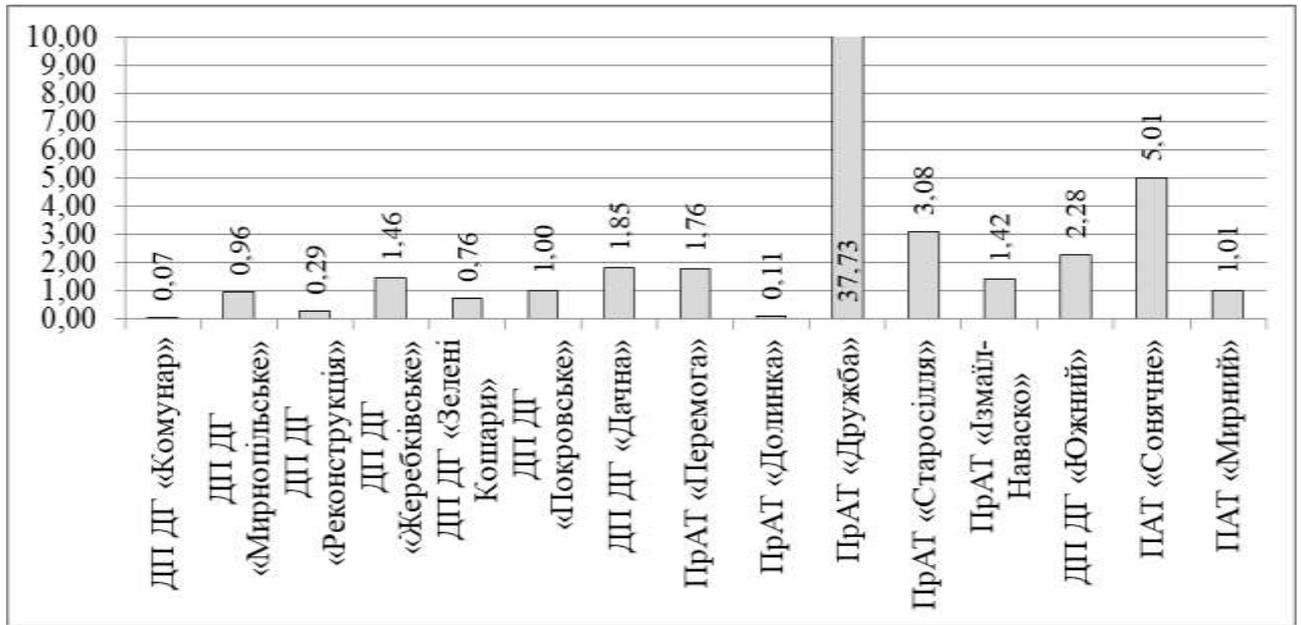

Рис. 2.4. Коефіцієнт мобільності активів типових аграрних підприємств Одеської області у 2024 році

Джерело: розраховано на основі джерел [183-189]

Наступними показниками фінансового стану аграрних підприємств є коефіцієнти оборотності активів, власного капіталу, оборотних активів, запасів, дебіторської та кредиторської заборгованості (табл. 2.4, Додаток Д). Протягом 2017–2024 рр. спостерігалось зниження ефективності використання активів досліджуваними аграрними підприємствами: коефіцієнт оборотності активів ПрАТ «Ізмаїл-Наваско» зменшився на 0,74, ПрАТ «Дружба» та ПАТ «Мирний» – на 0,66, ПАТ «Сонячне» – на 0,64, ПрАТ «Долинка» та ДП «Южний» – на 0,39, а ПрАТ «Перемога» – на 0,2. Варто зазначити, що загальна негативна динаміка притаманна як для підприємств Одеської області, так і для решти регіонів. Також спостерігається спадна динаміка ефективності використання власних залучених коштів, про що свідчить коефіцієнт оборотності власного капіталу. Виключенням є лише ДП «Южний», яке мало високий показник у 2015 р. (3,13) з середньорічним зростанням на 2,39. Крім того, варто звернути увагу на те, що рівень даного показника по Одеській обл. перевищує загальні показники по Україні (Додаток Е).

Таблиця 2.4

Коефіцієнти оборотності типових аграрних підприємств Одеської області у 2024 році

Підприємства	Коефіцієнт оборотності активів	Коефіцієнт оборотності власного капіталу	Коефіцієнт оборотності оборотних активів	Коефіцієнт оборотності дебіторської	Коефіцієнт оборотності кредиторської	Коефіцієнт оборотності запасів
ДП ДГ «Комунар»	0,30	0,47	1,05	25,10	4,20	1,22
ДП ДГ «Мирнопільське»	0,11	0,29	0,24	6,40	0,35	0,22
ДП ДГ «Реконструкція»	0,47	0,62	2,20	42,50	1,60	2,20
ДП ДГ «Жеребківське»	0,40	0,43	0,75	57,00	50,10	0,51
ДП ДГ «Зелені Кошари»	1,50	1,70	3,50	18,30	33,50	3,40
ДП ДГ «Покровське»	0,46	0,52	0,95	48,20	15,20	0,87
ДП ДГ «Дачна»	1,15	1,25	1,85	27,30	20,00	2,68
ПрАТ «Перемога»	0,28	0,32	0,44	10,00	30,40	1,12
ПрАТ «Долинка»	0,17	0,33	1,95	20,40	0,60	3,30
ПрАТ «Дружба»	0,70	0,78	0,73	2,20	0,05	0,66
ПрАТ «Старосілля»	0,44	1,40	0,60	145,00	0,70	0,62
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	0,33	0,35	0,55	17,00	1850,00	1,15
ДП ДГ «Южний»	0,67	2,63	0,97	9,10	3,75	1,82
ПАТ «Сонячне»	0,05	0,06	0,06	0,18	0,32	1,30
ПАТ «Мирний»	0,02	0,03	0,04	0,20	2,45	0,42

Джерело: розраховано на основі джерел [183-189]

Щодо ефективності використання оборотних активів на аграрних підприємствах Одеської обл., на відміну від загальних показників по Україні, відзначається негативна тенденція (середньорічне зменшення на 0,13). Отже, перед аграрними підприємствами регіону постає необхідність зниження суми запасів, а також стимулювання збуту продукції.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості перевищував нормативне значення у ПрАТ «Перемога», ПрАТ «Долинка», ПрАТ «Старосілля», ПрАТ «Ізмаїл-Наваско» та ДП «Южний», що свідчить про суттєве перевищення чистого доходу від реалізації продукції над середньорічною дебіторською заборгованістю. У решти підприємств показник не досягав нормативного значення, що відповідає загальному показнику по

Україні та потребує коригувальних дій щодо управління заборгованістю клієнтів і інших дебіторів.

Найвищий рівень оборотності кредиторської заборгованості був притаманний ПрАТ «Перемога» (від 48,8 у 2017 р. до 29,5 у 2022 р.), що свідчить про суттєве перевищення собівартості реалізованої продукції над середньорічною кредиторською заборгованістю. Також високий рівень зафіксовано у ПрАТ «Ізмаїл-Наваско» у 2017, 2018 та 2022 роках. У всіх досліджуваних підприємствах прослідковувалася динаміка до зниження показника протягом досліджуваного періоду, попри те, що по Україні показник мав тенденцію до зростання. Управління запасами було ефективним тільки у ПрАТ «Долинка» (2022 р.), ПрАТ «Ізмаїл-Наваско» (2017–2018 рр.) та ДП «Южний» (2019 р.). Протягом досліджуваного періоду підприємства переважно не досягали нормативного рівня коефіцієнта оборотності запасів, що було результатом занадто високого обсягу запасів.

Наступними фінансовими показниками є період одного обороту оборотних активів та період одного обороту запасів. У 2017 р. у 7 досліджуваних підприємств (за виключенням ПАТ «Сонячне» та ДП «Южний») один оборот оборотних активів здійснювався в межах 1 року (від 98 до 271 дня). Однак один оборот став перевищувати 1 рік з 2018 р. у ПрАТ «Дружба» та ПрАТ «Ізмаїл-Наваско», з 2018 р. у ПАТ «Мирний», з 2020 у ПрАТ «Перемога» та ПрАТ «Старосілля». Попри несприятливу тенденцію, ПрАТ «Долинка» мало найкращий рівень даного показника серед 8-ми аграрних підприємств. За періодом одного обороту запасів тільки ПрАТ «Долинка» знаходилося в межах норми. Решта підприємств зберігали на складі запаси більше 120-ти днів. Найбільший термін зберігання спостерігався у ПАТ «Мирний» (з 370 днів у 2017 р. до 909 днів у 2022 р.). За 2024 рік особливої уваги потребує аналіз оборотності дебіторської та кредиторської заборгованості. Ряд підприємств, ПрАТ «Старосілля» (145,0), ДП ДГ «Жеребківське» (57,0) та ДП ДГ «Реконструкція» (42,50), забезпечують надзвичайно швидке погашення дебіторської заборгованості, що є ознакою

ефективного контролю за розрахунками. Водночас аномально високий рівень оборотності кредиторської заборгованості у ПрАТ «Ізмаїл-Наваско» (1850,0) свідчить про специфічну структуру взаєморозрахунків, яка може бути пов'язана з коротким циклом постачань або невеликим обсягом кредиторських зобов'язань.

Показники оборотності запасів також демонструють значну варіативність: найвища оборотність властива ДП ДГ «Зелені Кошари» (3,40), ДП ДГ «Дачна» (2,68) та ДП ДГ «Реконструкція» (2,20), що вказує на швидке оновлення складських ресурсів. У той же час низькі значення у ПАТ «Мирний» (0,42), ПАТ «Сонячне» (1,30) та ПрАТ «Дружба» (0,66) можуть свідчити про накопичення надлишкових запасів або повільність збутових процесів.

Узагальнено можна стверджувати, що у 2024 році частина підприємств демонструє високу ефективність управління оборотними ресурсами та активами, тоді як інша група перебуває у зоні фінансових ризиків, що вимагає перегляду політики управління запасами, дебіторською заборгованістю та структурою капіталу (рис. 2.5, Додаток Д).

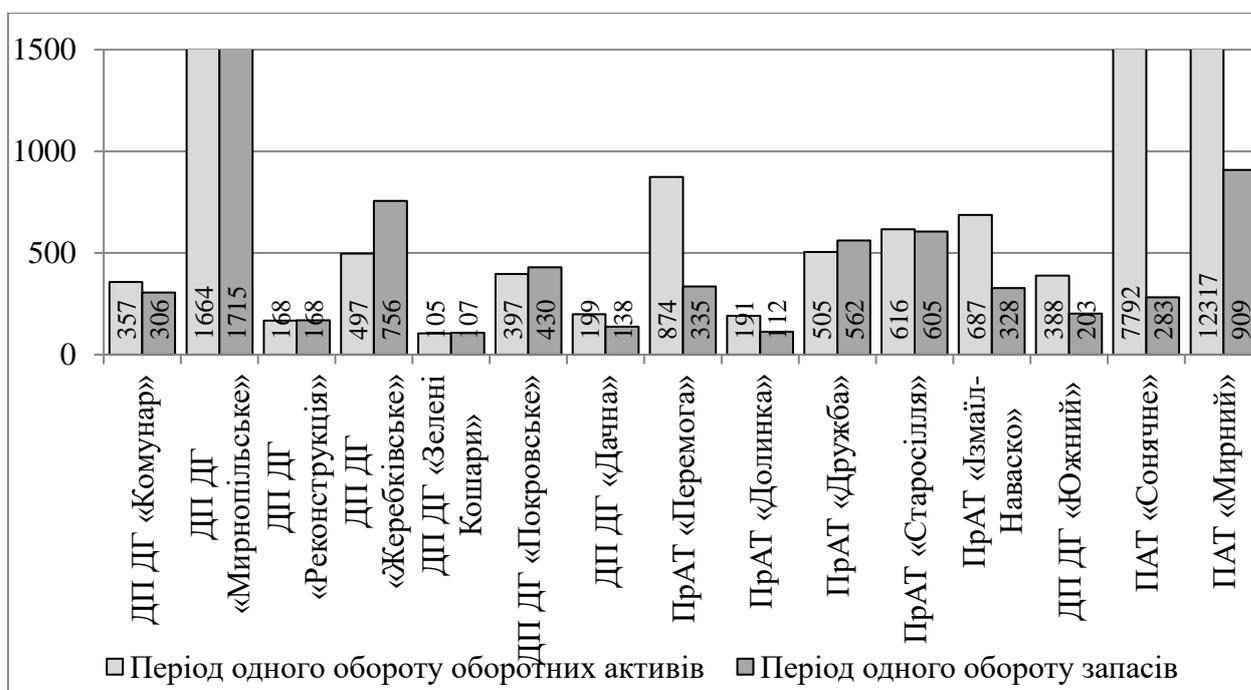

Рис. 2.5. Період одного обороту оборотних активів та запасів типових аграрних підприємств Одеської області у 2024 році, днів

Джерело: розраховано на основі джерел [183-189]

Період виробничого циклу був найоптимальнішим у ПрАТ «Долинка» (від 21 до 112 днів). Термін перетворення запасів у готову продукцію не перевищував 1 року у ПрАТ «Перемога» та ПАТ «Сонячне», 1,5 роки – у ПрАТ «Ізмаїл-Наваско» та ДП «Южний», 2 роки – у ПрАТ «Дружба» та ПрАТ «Старосілля», а у ПАТ «Мирний» – 1142 дні (табл. 2.5, Додаток Д).

Термін перетворення запасів в гроші (період операційного циклу) був найменшим у ПрАТ «Долинка» у 2017 р., але показник мав зростаючу тенденцію, що вказує на необхідність внесення коректив в управління дебіторською заборгованістю. ПрАТ «Ізмаїл-Наваско» реалізовував даний процес у межах року, але за наявної тенденції у 2022 р. очікується ще менш ефективно виконання завдання у випадку ігнорування проблеми. Найбільш суттєві негативні зміни показника зафіксовано у ПАТ «Сонячне» та ПАТ «Мирний». Єдиним підприємством, яке покращувало управління дебіторською заборгованістю було ДП «Южний», яке скоротило тривалість операційного циклу з 456 днів у 2017 р. до 243 днів у 2024 році.

Таблиця 2.5

Період виробничого, операційного та фінансового циклу типових аграрних підприємств Одеської області у 2024 році, днів*

Підприємства	Період виробничого циклу	Період операційного циклу	Період фінансового циклу
ДП ДГ «Комунар»	300	315	225
ДП ДГ «Мирнопільське»	1650	1710	650
ДП ДГ «Реконструкція»	160	170	-40
ДП ДГ «Жеребківське»	730	740	730
ДП ДГ «Зелені Кошари»	105	123	110
ДП ДГ «Покровське»	420	432	400
ДП ДГ «Дачна»	135	147	128
ПрАТ «Перемога»	330	365	350
ПрАТ «Долинка»	108	127	-450
ПрАТ «Дружба»	550	720	720
ПрАТ «Старосілля»	590	600	90
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	320	345	345
ДП ДГ «Южний»	198	238	140
ПАТ «Сонячне»	260	2450	1400
ПАТ «Мирний»	880	3000	2850

Джерело: розраховано на основі джерел [183-189]

Період фінансового циклу був найнижчим у ПрАТ «Долинка» та мав тенденцію до зменшення протягом досліджуваного періоду. Негативні значення були спричинені перевищенням кредиторської заборгованості над сумою дебіторської заборгованості та запасів. Негативне значення свідчить про необхідність відновлення ліквідності підприємства. Сприятлива тенденція показника відзначалася у ПрАТ «Старосілля» та ДП «Южний». У решти підприємств показник був високим і щорічно зростав, що вказує на необхідність зменшення періоду виробничого циклу та періоду погашення кредиторської заборгованості, а також підвищення періоду погашення кредиторської заборгованості.

Наступні два показники відображають термін окупності активів та власного капіталу (табл. 2.6, Додаток Д).

Таблиця 2.6

Період окупності активів і власного капіталу типових аграрних підприємств Одеської області у 2024 році, днів*

Підприємства	Період окупності активів	Період окупності власного капіталу
ДП ДГ «Комунар»	-4	-3
ДП ДГ «Мирнопільське»	-47	-18
ДП ДГ «Реконструкція»	145	110
ДП ДГ «Жеребківське»	29	28
ДП ДГ «Зелені Кошари»	75	68
ДП ДГ «Покровське»	240	220
ДП ДГ «Дачна»	68	63
ПрАТ «Перемога»	-12	-10
ПрАТ «Долинка»	-28	-15
ПрАТ «Дружба»	4	4
ПрАТ «Старосілля»	13900	4400
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	-10	-9
ДП ДГ «Южний»	-4	-2
ПАТ «Сонячне»	-6	-5
ПАТ «Мирний»	-17	-15

Джерело: розраховано на основі джерел [183-189]

Період окупності активів для малого підприємства зазвичай становить 2–4 роки, що було досягнуто ПрАТ «Перемога» у 2019–2021 рр., ПрАТ «Дружба» у 2017, 2018 та 2022 роках, а також ПАТ «Мирний» у 2015 р. У

решті випадків термін окупності активів суттєво перевищував таку закономірність (особливо ПрАТ «Старосілля» та ДП «Южний»). Негативне значення було досягнуто підприємствами у періодах отримання збитків замість чистого прибутку. Варто зазначити, що така тенденція корінним чином відрізняється від рівня по Україні протягом досліджуваного періоду.

Період окупності власного капіталу становив 2–9 років у ПрАТ «Перемога», ПрАТ «Долинка», ПрАТ «Дружба», ПрАТ «Старосілля» та ПрАТ «Ізмаїл-Наваско» протягом 2017–2022 рр.. У ДП «Южний» показник набував найбільшого значення у 2017 р., після чого спостерігалася позитивна тенденція до 2018 року. Показники набували від'ємного значення у періодах отримання збитку замість чистого прибутку. Варто зазначити, що така динаміка не відповідає середньому рівню аграрного сектора України. Окремі підприємства демонструють вкрай повільне відновлення капіталу: ДП ДГ «Покровське» – 240 та 220 днів; ДП ДГ «Реконструкція» – 145 та 110 днів, що вказує на низьку ефективність або високу матеріаломісткість виробництва та невисокий рівень прибутковості. Ситуація 2024 року демонструє, що частина підприємств продовжує працювати у збиток, і така динаміка не відповідає середньому рівню аграрного сектору України, де період окупності активів і власного капіталу зазвичай має додатні значення та поступово скорочується після 2021 року.

Розрахунок коефіцієнта покриття запасів для переліку досліджуваних аграрних підприємств свідчить про достатність внутрішніх та зовнішніх джерел фінансування для формування виробничих запасів і забезпечення безперервності господарської діяльності. Отримані значення показника переважно перебувають у межах нормативних орієнтирів, що вказує на належний рівень фінансової стійкості та здатність підприємств своєчасно покривати поточні потреби за рахунок стабільних джерел фінансування. Це також свідчить про збалансовану структуру капіталу та ефективне управління оборотними активами. Виключенням є ПрАТ «Ізмаїл-Наваско» у 2024 р. (-

1,06), що є результатом значного обсягу необоротних активів на балансі підприємства (рис. 2.6, Додаток Д).

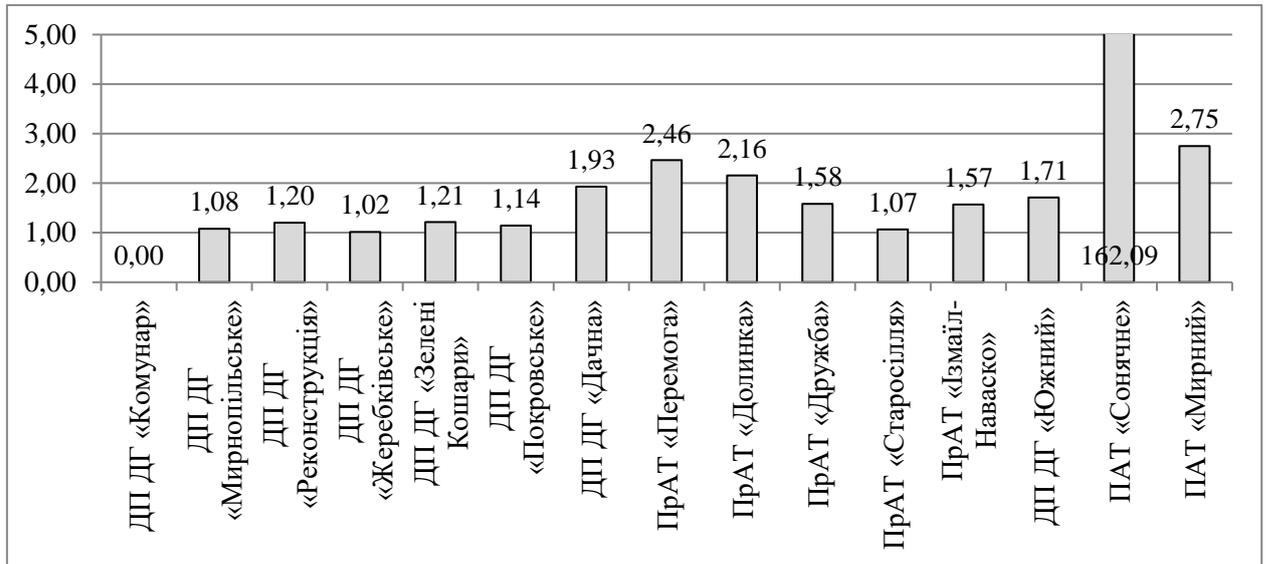

Рис. 2.6. Коефіцієнт покриття запасів типових аграрних підприємств Одеської області 2024 році

Джерело: розраховано на основі джерел [183-189]

Двома наступними показниками є коефіцієнт рентабельності активів та власного капіталу (табл. 2.7, Додаток Д).

Таблиця 2.7

Коефіцієнти рентабельності активів і власного капіталу типових аграрних підприємств Одеської області 2024 році*

Підприємства	Коефіцієнт рентабельності активів	Коефіцієнт рентабельності власного капіталу
ДП ДГ «Комунар»	-36,00	-57,00
ДП ДГ «Мирнопільське»	-2,00	-5,50
ДП ДГ «Реконструкція»	0,70	0,92
ДП ДГ «Жеребківське»	3,40	3,55
ДП ДГ «Зелені Кошари»	1,35	1,50
ДП ДГ «Покровське»	0,45	0,48
ДП ДГ «Дачна»	1,55	1,65
ПрАТ «Перемога»	-9,50	-10,80
ПрАТ «Долинка»	-3,50	-7,00
ПрАТ «Дружба»	30,00	32,00
ПрАТ «Старосілля»	0,02	0,03
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	-11,00	-11,50
ДП ДГ «Южний»	-30,00	-120,00
ПАТ «Сонячне»	-20,00	-23,00
ПАТ «Мирний»	-6,00	-6,70

Джерело: розраховано на основі джерел [183-189]

Як і у випадку з коефіцієнтами окупності, у 2024 р. 6 підприємств із 8-ми отримали збиток, тому рентабельність була від'ємна. Крім того, за обома показниками відзначалася спадна динаміка, що пов'язано зі зниженням обсягу отриманого чистого прибутку. Попри те, що рівень показників за рівнем суттєво відрізняються від загального рівня по всім аграрним підприємствам України, загальна тенденція показників збігається.

Коефіцієнти фінансової автономії, стабільності, стійкості являються ключовими в процесі аналізу фінансового стану підприємства. Відповідно до розрахунків ПрАТ «Перемога» мало фінансову автономію протягом 2018–2020 рр., ПрАТ «Долинка» та ПрАТ «Ізмаїл-Наваско» – протягом 2017–2024 рр., ПрАТ «Дружба», ПАТ «Сонячне» та ПАТ «Мирний» – протягом усього досліджуваного періоду, ПрАТ «Старосілля» та ДП «Южний» – тільки у 2017 р. (табл. 2.8, Додаток Д). Точно така ж тенденція спостерігалася за коефіцієнтом фінансової стабільності. Це загалом відповідає формуванню показників переважної частини аграрних підприємств України. Фінансову стійкість було досягнуто ПрАТ «Перемога» протягом 2019–2024 рр., ПрАТ «Ізмаїл-Наваско» – протягом 2017–2021 рр., а ПрАТ «Дружба», ПАТ «Сонячне» та ПАТ «Мирний» – протягом усього досліджуваного проміжку часу. В 2024 році найвищі показники рентабельності продемонструвало ПрАТ «Дружба» (30,00% та 32,00%), що свідчить про високу продуктивність активів, ефективну бізнес-модель та раціональну структуру витрат. Натомість ПрАТ «Старосілля» характеризується мінімально позитивними значеннями, що може свідчити про низьку прибутковість та повільне відновлення після збиткових періодів.

Узагалом рентабельність аграрних підприємств Одеської області у 2024 році залишається вкрай неоднорідною, з домінуванням збиткових підприємств. Це свідчить про високу чутливість галузі до зовнішніх шоків, різницю у рівнях менеджменту та ресурсного забезпечення, а також про потребу у модернізації операційних процесів та оптимізації структури капіталу.

Таблиця 2.8

Коефіцієнти фінансової автономії, стабільності та стійкості типових аграрних підприємств Одеської області у 2024 році*

Підприємства	Коефіцієнт фінансової автономії	Коефіцієнт фінансової стабільності	Коефіцієнт фінансової стійкості	Коефіцієнт стійкості економічного зростання
ДП ДГ «Комунар»	0,55	1,20	0,89	-120,00
ДП ДГ «Мирнопільське»	0,36	0,54	0,36	-5,80
ДП ДГ «Реконструкція»	0,77	3,20	0,77	0,15
ДП ДГ «Жеребківське»	1,00	90,00	1,00	0,00
ДП ДГ «Зелені Кошари»	0,90	7,80	0,93	0,00
ДП ДГ «Покровське»	0,88	6,70	0,88	0,00
ДП ДГ «Дачна»	0,92	10,20	0,92	0,00
ПрАТ «Перемога»	0,89	7,30	0,90	-11,00
ПрАТ «Долинка»	0,51	1,02	0,51	-7,20
ПрАТ «Дружба»	0,90	8,70	0,90	28,50
ПрАТ «Старосілля»	0,32	0,47	0,32	0,03
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	0,99	55,00	0,99	0,00
ДП ДГ «Южний»	0,10	0,12	0,10	-360,00
ПАТ «Сонячне»	0,80	4,00	0,80	-27,00
ПАТ «Мирний»	0,87	6,10	0,87	-12,00

Джерело: розраховано на основі джерел [183-189]

За стійкістю економічного зростання ПрАТ «Перемога», ПрАТ «Долинка» та ПрАТ «Старосілля» перевищували загальний рівень по Україні протягом 2017–2019 рр., ПрАТ «Дружба» – протягом 2017–2019 рр., а ПрАТ «Ізмаїл-Наваско» у 2015 та 2018 роках. У решті періодів досліджувані підприємства не мали здатності до стійкого економічного зростання або мали рівень нижче середнього по Україні.

Коефіцієнт капіталовіддачі є показником ділової активності, який був найвищим у ПрАТ «Дружба» протягом досліджуваного періоду. Решта підприємств мали коефіцієнт капіталовіддачі на трохи вищому рівні, ніж по

Україні. Загальна спадна тенденція також відповідає агрегованим показникам аграрних підприємств по Україні (рис. 2.7, Додаток Д).

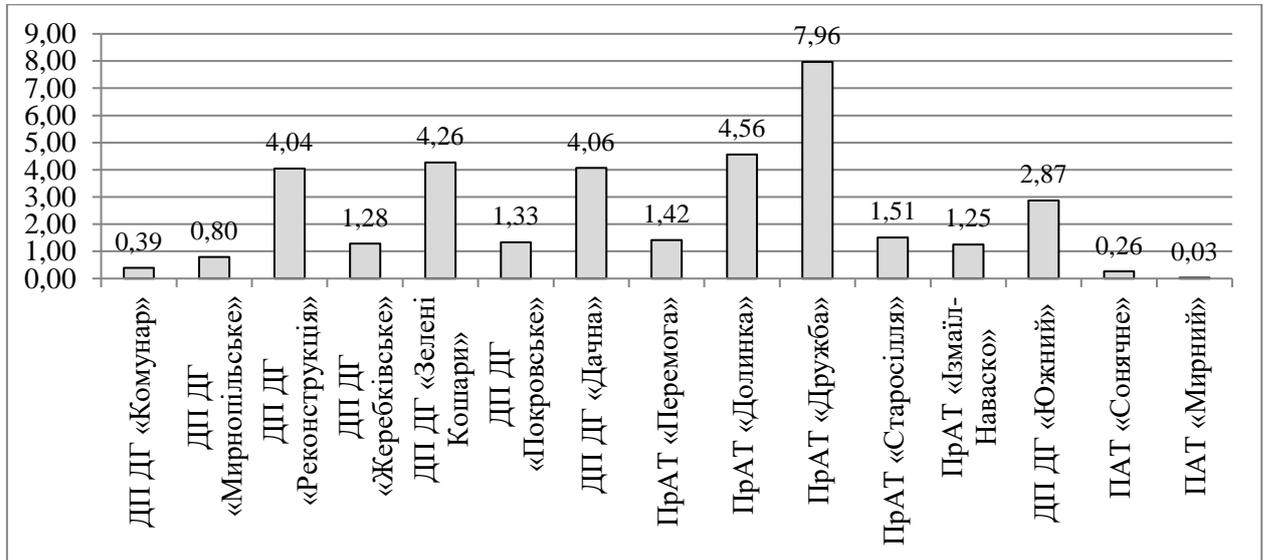

Рис. 2.7. Коефіцієнт капіталовіддачі типових аграрних підприємств Одеської області у 2024 році

Джерело: розраховано на основі джерел [183-189]

Серед досліджуваних підприємств тільки ПрАТ «Ізмаїл-Наваско» залучало довгострокові фінансові інвестиції у свою діяльність. При цьому тенденція зміни їх частки відповідає загальноукраїнській динаміці, однак перевищує середній рівень по Україні, що свідчить про більш активну інвестиційну політику підприємства. Це може вказувати на прагнення керівництва до диверсифікації активів та формування додаткових джерел доходу в довгостроковій перспективі. За часткою основних засобів в активах лідером є ПрАТ «Долинка», на другому місці – ПрАТ «Перемога» та ПАТ «Мирний», на третьому – ДП «Южний», на четвертому – ПрАТ «Старосілля» та ПрАТ «Ізмаїл-Наваско», на п'ятому – ПАТ «Сонячне», а на шостому – ПрАТ «Дружба» (табл. 2.9, Додаток Д). Така диференціація свідчить про відмінності у виробничому потенціалі та рівні матеріально-технічного забезпечення підприємств.

Таблиця 2.9

Частка довгострокових фінансових інвестицій та основних засобів в активах типових аграрних підприємств Одеської області у 2024 році*

Підприємства	Частка довгострокових фінансових інвестицій в активах	Частка основних засобів в активах (2024), %
ДП ДГ «Комунар»	0,00	94,10
ДП ДГ «Мирнопільське»	0,00	52,30
ДП ДГ «Реконструкція»	0,00	78,50
ДП ДГ «Жеребківське»	0,00	41,80
ДП ДГ «Зелені Кошари»	0,00	57,60
ДП ДГ «Покровське»	0,00	50,70
ДП ДГ «Дачна»	0,00	36,20
ПрАТ «Перемога»	0,00	37,90
ПрАТ «Долинка»	0,00	91,40
ПрАТ «Дружба»	0,00	3,10
ПрАТ «Старосілля»	0,00	25,20
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	11,20	42,50
ДП ДГ «Южний»	0,00	31,60
ПАТ «Сонячне»	0,00	17,40
ПАТ «Мирний»	0,00	50,60

Джерело: розраховано на основі джерел [183-189]

Наступні три показники вказують на ліквідність досліджуваних аграрних підприємств (рис.2.8, Додаток Д).

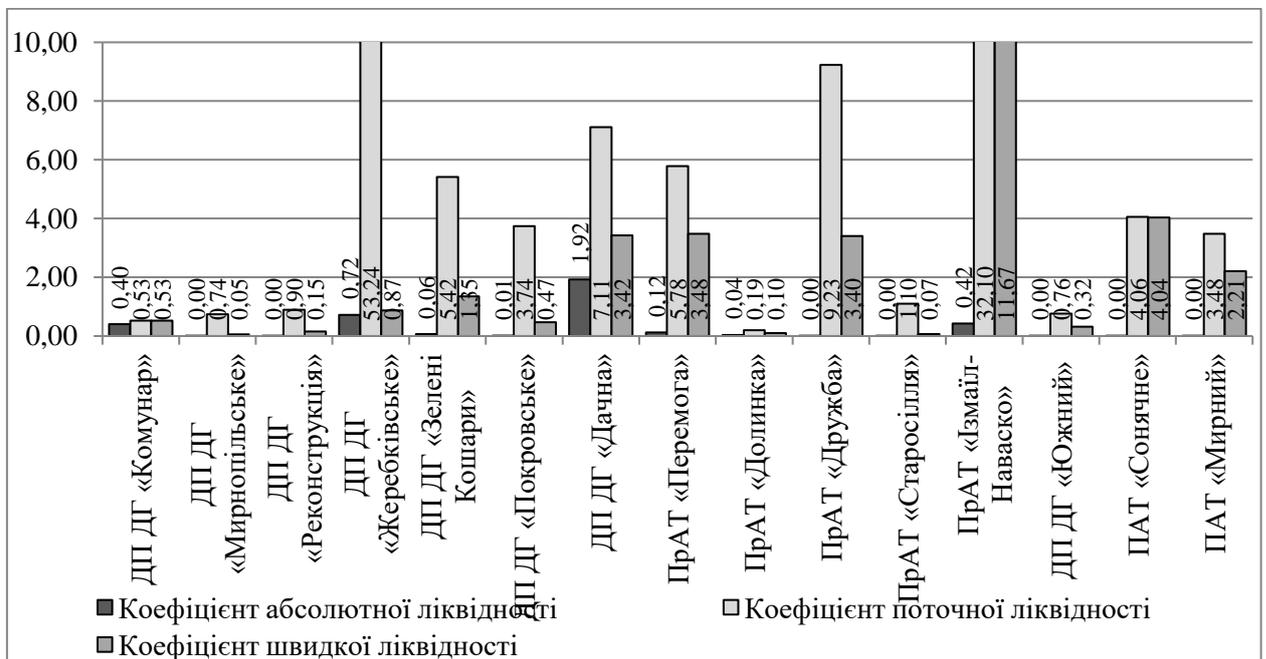

Рис. 2.8. Коефіцієнти ліквідності типових аграрних підприємств Одеської області у 2024 році

Джерело: розраховано на основі джерел [183-189].

За коефіцієнтом абсолютної ліквідності переважній кількості підприємств було притаманне недосягнення нормативного значення, що

свідчить про недостатній рівень готівкових коштів. Виключенням є тільки ПрАТ «Ізмаїл–Наваско», яке обмежує результативність своєї діяльності для збереження високої ліквідності. Коефіцієнт поточної ліквідності майже всіх підприємств знаходиться в межах норми, а найбільші показники спостерігалися у ПрАТ «Ізмаїл–Наваско». Така ж ситуація стосувалася коефіцієнта швидкої ліквідності, а спадна тенденція відповідає загальній тенденції по Україні.

Протягом 2015–2024 рр. ПрАТ «Дружба», ПАТ «Сонячне» та ПАТ «Мирний» мали достатній рівень довгострокових коштів для забезпечення безперебійної діяльності, адже коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами запасів перевищував нормативне значення (0,5). У ПрАТ «Долинка» показник був відємним через занадто великий обсяг необоротних активів, а решта підприємств не досягла нормативного рівня через перевищення наявного рівня запасів необхідного рівня. Попри це, майже всі підприємства мали достатній обсяг власних оборотних коштів для фінансування оборотного капіталу (табл. 2.10, Додаток Д).

Таблиця 2.10

Коефіцієнти забезпеченості типових аграрних підприємств Одеської області у 2024 році*

Підприємства	Коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами запасів (2024)	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами (2024)
ДП ДГ «Комунар»	-0,50	-4,90
ДП ДГ «Мирнопільське»	-0,30	-0,28
ДП ДГ «Реконструкція»	-0,10	-0,08
ДП ДГ «Жеребківське»	1,05	1,00
ДП ДГ «Зелені Кошари»	1,00	0,78
ДП ДГ «Покровське»	0,88	0,76
ДП ДГ «Дачна»	1,70	0,90
ПрАТ «Перемога»	1,90	0,85
ПрАТ «Долинка»	-7,50	-3,80
ПрАТ «Дружба»	1,45	0,92
ПрАТ «Старосілля»	0,11	0,10
ПрАТ «Ізмаїл–Наваско»	1,58	1,00
ДП ДГ «Южний»	-0,45	-0,25
ПАТ «Сонячне»	95,00	0,80
ПАТ «Мирний»	2,05	0,75

Джерело: розраховано на основі джерел [183-189]

Коефіцієнт концентрації позикового капіталу у ПрАТ «Перемога» був на ризиковому рівні у 2017 р., досяг нормативного значення у 2018 р., а надалі зменшився нижче нормативного рівня. ПрАТ «Долинка» протягом 2017–2021 рр. мала оптимальний рівень показника, ПрАТ «Старосілля» – протягом 2015–2018 рр., а ДП «Южний» у 2017, 2018, 2019 та 2020 роках (рис. 2.9). Решта підприємств мали недостатній обсяг позикового капіталу. Недостатність позикового капіталу в діяльності підприємств обмежує їх потенційний розвиток, тому за результатами 2024 року ПрАТ «Перемога», ПрАТ «Дружба», ПАТ «Сонячне» та ПАТ «Мирний» мають поставити питання необхідності залучення капіталу із зовнішніх джерел фінансування.

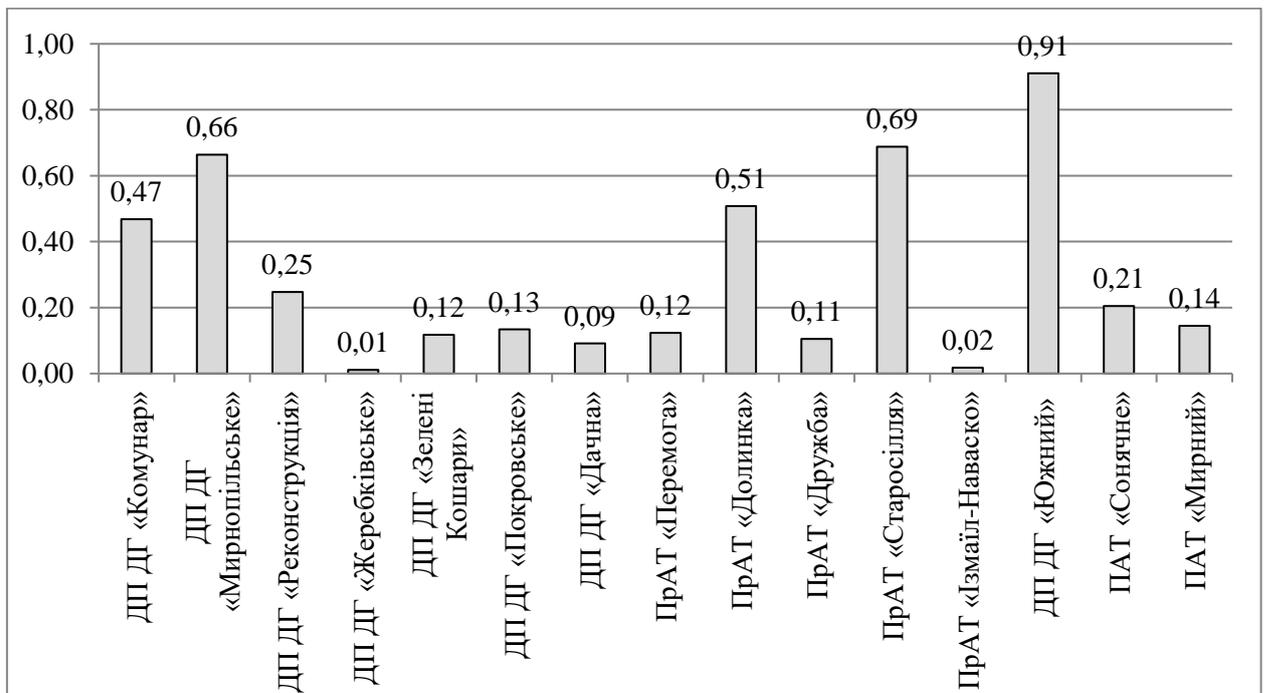

Рис. 2.9. Коефіцієнт концентрації позикового капіталу типових аграрних підприємств Одеської області у 2024 році

Джерело: розраховано на основі джерел [183-189]

Аналіз динаміки формуванні маржі операційного прибутку свідчить про те, що найбільш сприятливим був 2015 р., адже ПрАТ «Старосілля», ПрАТ «Ізмаїл-Наваско», ДП «Южний» та ПАТ «Мирний» досягли максимуму у цьому періоді. Найбільш несприятливим виявився 2020 рік, адже шість із

восьми підприємств не отримали прибутку, а зазнали збитків від операційної діяльності. Схожий висновок стосується маржі чистого прибутку, однак піки ефективності у 2017 р. було досягнуто ПрАТ «Старосілля», ПрАТ «Ізмаїл-Наваско» та ПАТ «Мирний», а у 2019 р. – ПрАТ «Перемога», ПрАТ «Долинка» та ДП «Южний» (табл. 2.11, Додаток Д).

Таблиця 2.11

Маржа операційного та чистого прибутку типових аграрних підприємств Одеської області у 2024 році, %*

Підприємства	Маржа операційного прибутку (2024)	Маржа чистого прибутку (2024)
ДП ДГ «Комунар»	-2,20	-120,00
ДП ДГ «Мирнопільське»	-20,00	-20,50
ДП ДГ «Реконструкція»	2,00	1,60
ДП ДГ «Жеребківське»	14,80	8,80
ДП ДГ «Зелені Кошари»	15,00	1,10
ДП ДГ «Покровське»	14,30	1,20
ДП ДГ «Дачна»	9,20	1,40
ПрАТ «Перемога»	0,50	-35,00
ПрАТ «Долинка»	-16,00	-23,00
ПрАТ «Дружба»	45,00	43,50
ПрАТ «Старосілля»	7,10	0,05
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	-35,00	-36,00
ДП ДГ «Южний»	-48,00	-49,00
ПАТ «Сонячне»	-480,00	-495,00
ПАТ «Мирний»	-430,00	-438,00

Джерело: розраховано на основі джерел [183-189]

Період погашення кредиторської та дебіторської заборгованості не повинен перевищувати 75 днів, оскільки перевищення цього терміну може свідчити про уповільнення оборотності коштів і зниження платоспроможності підприємства. Дотримання нормативного значення забезпечує підтримання оптимального рівня ліквідності та сприяє стабільності фінансових потоків.

Отже, за показником періоду погашення кредиторської заборгованості у межах норми перебували ПрАТ «Перемога», ПрАТ «Дружба» та ПрАТ «Ізмаїл-Наваско», що свідчить про своєчасність виконання ними зобов'язань перед постачальниками та іншими контрагентами. За показником періоду інкасації дебіторської заборгованості нормативного рівня досягли ПрАТ

«Перемога», ПрАТ «Долинка», ПрАТ «Дружба» та ПрАТ «Ізмаїл-Наваско», що характеризує ефективну політику розрахунків із покупцями та контроль за надходженням коштів.

Перевищення нормативного значення було притаманно ПАТ «Сонячне» та ПАТ «Мирний», що свідчить про наявність проблем в організації розрахункової дисципліни та можливе відволікання оборотних коштів із господарського процесу. Така ситуація може призводити до дефіциту грошових ресурсів, ускладнювати фінансове планування та знижувати загальний рівень фінансової стійкості зазначених аграрних підприємств (рис. 2.10, Додаток Д).

Рис. 2.10. Період погашення кредиторської та дебіторської заборгованості типових аграрних підприємств Одеської області у 2024 році, днів

Джерело: розраховано на основі джерел [183-189]

Варто також звернути увагу на перевищення терміну погашення дебіторської заборгованості над кредиторською заборгованістю, що свідчить про нерациональність процесу формування грошових потоків. Так, дебітори ПАТ «Сонячне» довше погашають свої зобов'язання перед підприємством, ніж підприємство перед своїми кредиторами.

Продовженням аналізу кредиторської та дебіторської заборгованості є визначення збалансованості між цими двома параметрами. Оптимальним для підприємства є приблизно рівний обсяг цих двох індикаторів.

Співвідношення короткострокової дебіторської та кредиторської заборгованості вказує на те, що у ПрАТ «Перемога», ПрАТ «Дружба», ПрАТ «Ізмаїл-Наваско», ПАТ «Сонячне» та ПАТ «Мирний» обсяг дебіторської заборгованості переважав над кредиторською.

У решти підприємств спостерігалася зворотна ситуація, коли кредиторська заборгованість перевищувала дебіторську, що свідчить про використання відстрочки платежів як джерела покриття поточних потреб. Такий підхід може тимчасово покращувати грошові потоки, проте водночас підвищує ризик фінансової залежності від зовнішніх контрагентів.

Отже, в обох випадках простежується дисбаланс між вхідними та вихідними грошовими потоками, що потребує вдосконалення політики управління розрахунками. Оптимізація співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості сприятиме зміцненню фінансової стійкості підприємств і підвищенню ефективності їх операційної діяльності (рис. 2.11, Додаток Д).

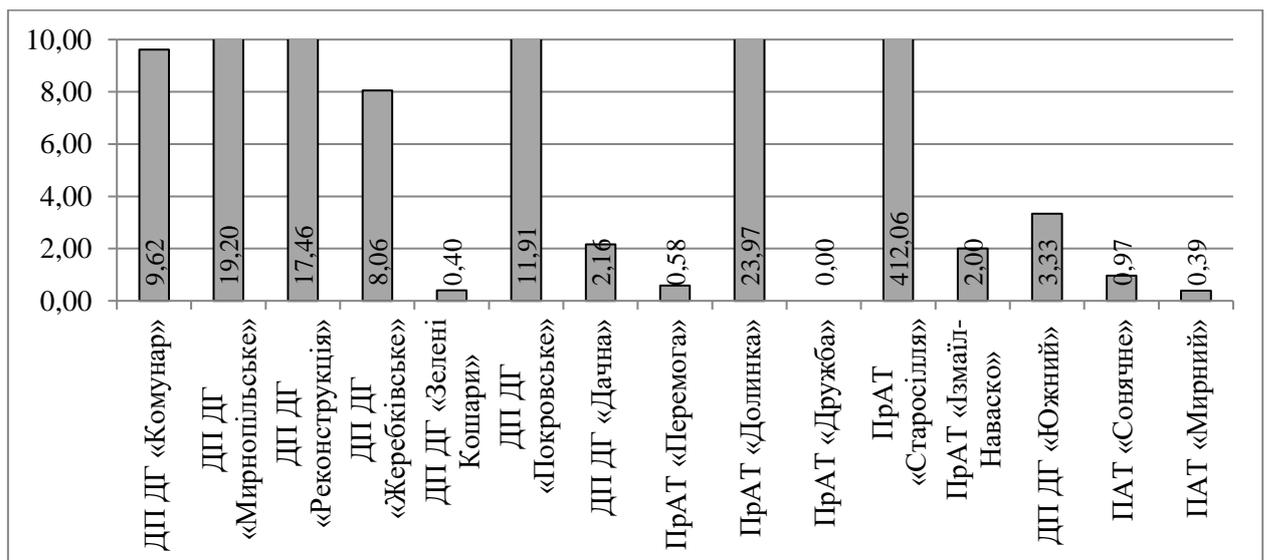

Рис. 2.11. Співвідношення короткострокової дебіторської та кредиторської заборгованості типових аграрних підприємств Одеської області у 2024 році

Джерело: розраховано на основі джерел [183-189]

Коефіцієнт реінвестування досліджуваних підприємств суттєво відрізняється від загальної динаміки по Україні. Досліджувані підприємства майже весь прибуток спрямовували на розвиток власної діяльності (рис. 2.12).

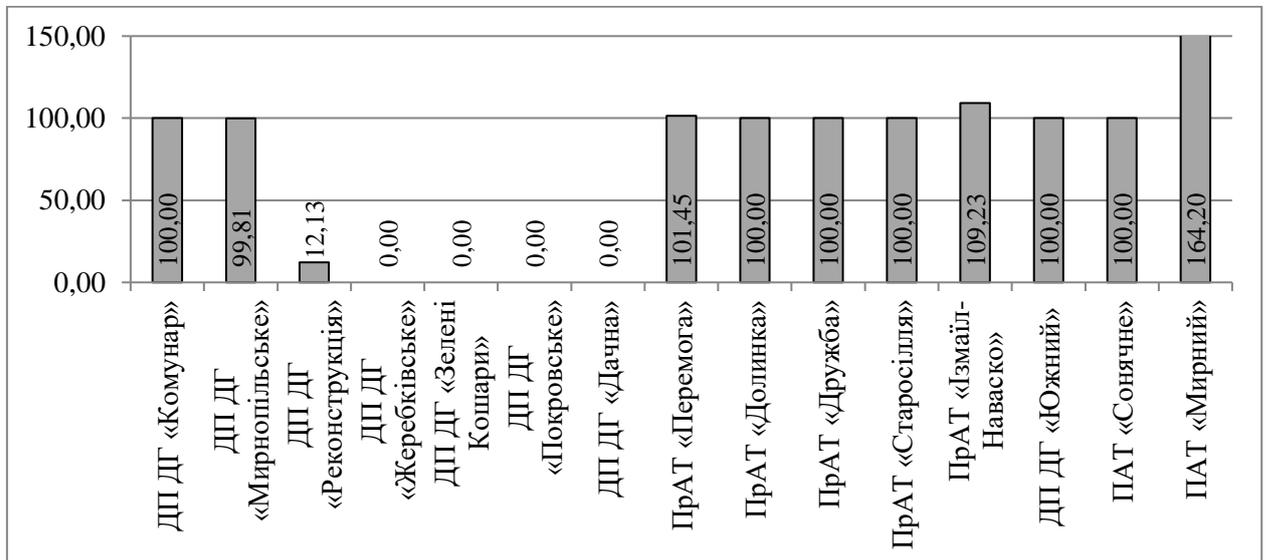

Рис. 2.12. Коефіцієнт реінвестування типових аграрних підприємств Одеської області у 2024 році, %

Джерело: розраховано на основі джерел [183-189]

Для ідентифікації ключових факторів впливу на фінансовий стан аграрних підприємств України було проведено кореляційний аналіз 38 показників фінансової діяльності за період 2017–2024 рр. на вибірці з восьми підприємств. Візуалізовану структуру взаємозв'язків між показниками наведено на рис. 2.13. Отримані результати свідчать про формування двох відносно самостійних підсистем, для яких характерний високий внутрішній рівень кореляційних зв'язків та лише помірні перехресні взаємозалежності. Це означає, що показники в межах кожної підсистеми тісно взаємопов'язані між собою та реагують на зміни синхронно, тоді як вплив однієї підсистеми на іншу є менш вираженим і має опосередкований характер.

Виділення підсистем дозволяє глибше зрозуміти механізми формування фінансових результатів та визначити ключові фактори впливу в межах кожного блоку. Зокрема, управлінські рішення, спрямовані на оптимізацію

показників однієї підсистеми, можуть мати комплексний ефект у її межах, але не обов'язково призводитимуть до автоматичних змін в інших.

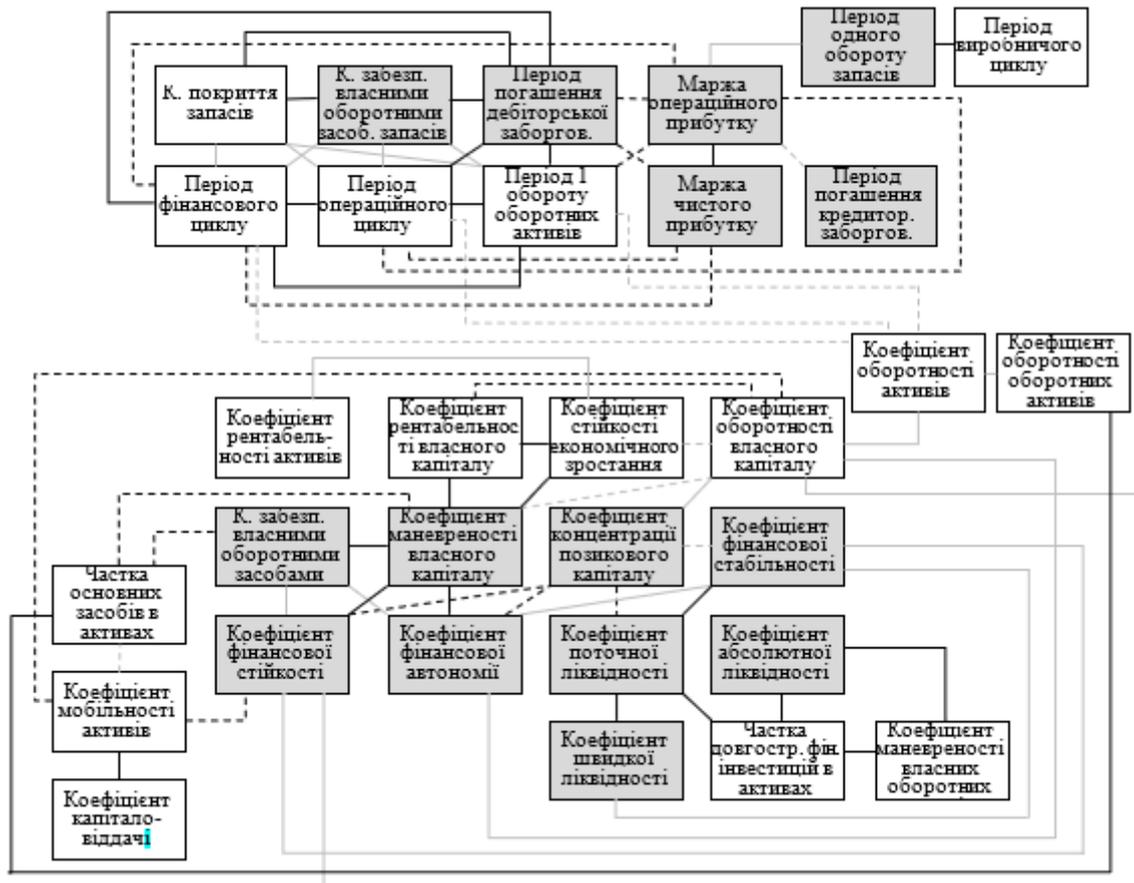

Рис. 2.13. Схема взаємозв'язків між показниками фінансового стану типових аграрних підприємств України*

*безперервна лінія вказує на позитивну кореляцію, пунктирна лінія – на від'ємну кореляцію; чорним кольором позначена висока кореляція (0,67 і більше), а сірим – від 0,5 до 0,67

Зокрема, удосконалення політики управління дебіторською заборгованістю та скорочення періоду її погашення може забезпечити низку позитивних ефектів: підвищення маржі чистого та операційного прибутку, зменшення тривалості операційного й фінансового циклів, а також прискорення одного обороту оборотних активів. Водночас важливим аспектом цього процесу є контроль за дотриманням нормативного рівня показника забезпечення запасів власними оборотними засобами та підтримання коефіцієнта покриття запасів на рівні, що перевищує одиницю.

Такі зміни також можуть сприяти певним позитивним змінам щодо періоду одного обороту запасів і тривалості виробничого циклу, а на решту показників фінансового стану підприємства буде здійснено несуттєвий вплив. У другій групі показників найбільше взаємозв'язків має коефіцієнт маневреності власного капіталу. Так, зменшення обсягу необоротних активів та збільшення обсягу довгострокового фінансування дозволить збільшити фінансову стійкість, фінансову автономію, стійкість економічного зростання, забезпеченість власними оборотними засобами та рентабельність власного капіталу. Відтак, зазначені аграрні підприємства протягом досліджуваного періоду мали гірший фінансовий стан у порівнянні із галузевим рівнем, що спричинено негативною динамікою формування прибутку від операційної діяльності та чистого прибутку. Запропоновано забезпечити збалансування показників фінансового стану аграрних підприємств на основі здійснення впливу на ключові точки, зміна яких сприятиме оптимізації решти показників на основі синергічного ефекту. Встановлено, що такими точками є період погашення дебіторської заборгованості та коефіцієнт маневреності власного капіталу.

2.3. Оцінка ефективності управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств

Розраховані показники фінансового стану аграрних підприємств України протягом 2017–2024 рр. являються основою для визначення ефективності управління розвитком фінансової діяльності зазначених підприємств. У результаті використання формули (1.3) були отримані наступні коефіцієнти ефективності для п'ятнадцяти підприємств Одеської обл. (рис. 2.14).

У 2017 р. середній рівень ефективності управління розвитком фінансової діяльності досліджуваних підприємств становив 65,2% (від 44% у ДП ДГ «Мирнопільське» до 84,8% у ДП ДГ «Покровське»).

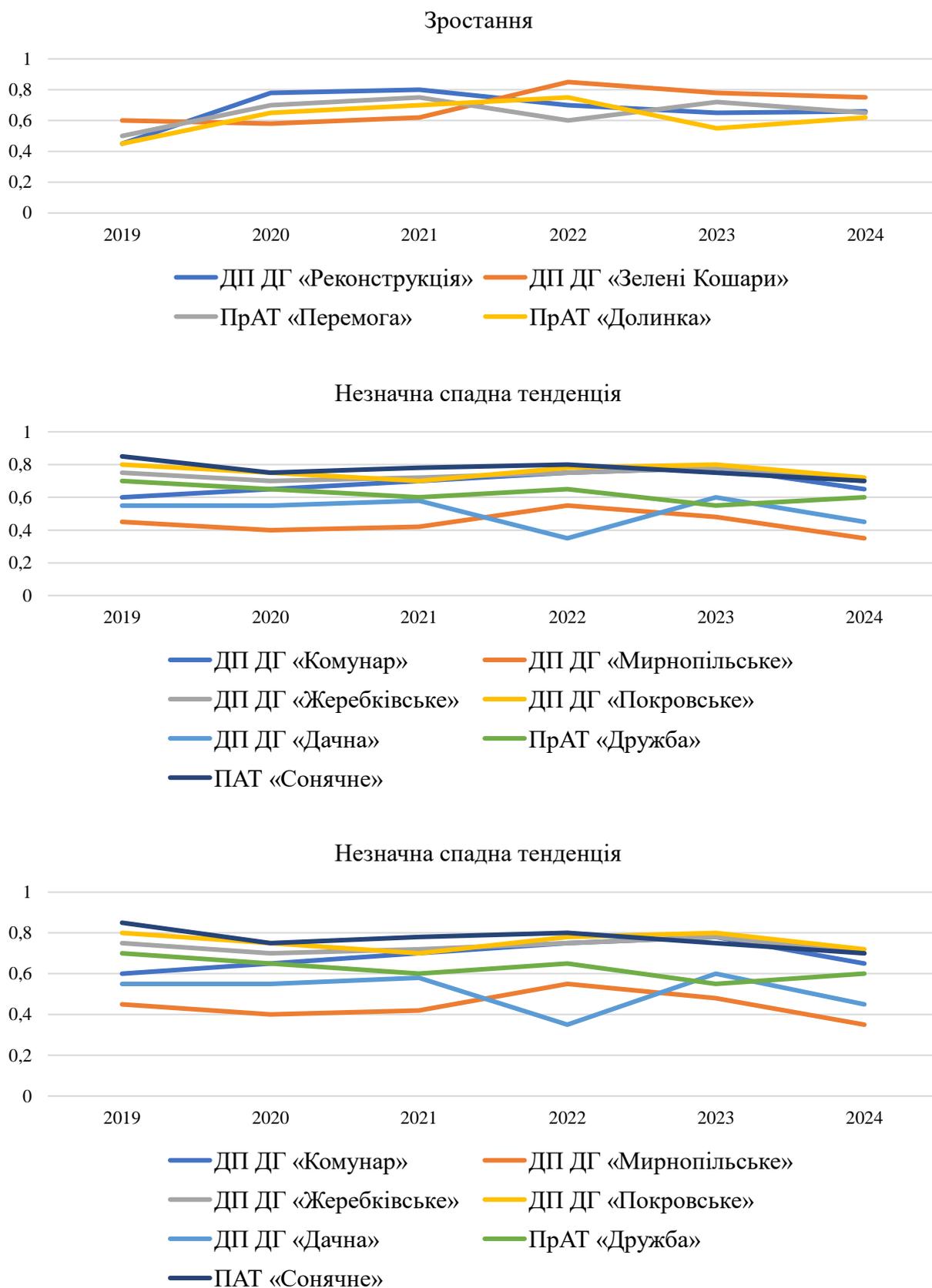

Рис. 2.14. Коефіцієнти ефективності управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств Одеської області, 2019–2024 рр.

Джерело: розраховано на основі джерел [183-189]

У 2018 р. середній рівень ефективності зріс на 3,5% (склав 68,7%), що відбулося завдяки ДП ДГ «Комунар», ДП ДГ «Реконструкція», ДП ДГ «Дачна», ПрАТ «Перемога», ПрАТ «Долинка», ДП ДГ «Южний» та ПАТ «Мирний». У 2017 році середній рівень показника зріс ще на 1,2% завдяки тенденції до підвищення ефективності управління розвитком фінансової діяльності у 9-ти з 15-ти досліджуваних підприємств. Попри те, що у 8-ми аграрних підприємств у 2019 році відзначалося збільшення коефіцієнта, середній рівень зменшився на 2%. Аналогічна ситуація спостерігалася у 2019 році (середній рівень коефіцієнта ефективності управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств становив 66,1%, тобто на 1,7% менше, ніж у 2019 році). Найбільше зниження ефективності управління спостерігалось у 2024 році (на 11,2% у порівнянні з 2022 роком), а зростання відзначалося тільки у ДП ДГ «Реконструкція» (+0,2%), ДП ДГ «Покровське» (+2,5%), ПрАТ «Долинка» (+7,6%), ПрАТ «Дружба» (+12,3%) та ПрАТ «Старосілля» (+7,2%).

Аналіз коефіцієнтів ефективності управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств Одеської області за 2019–2024 рр. дає змогу виокремити три характерні групи підприємств із різними траєкторіями змін: підприємства зі сталою тенденцією до зростання показників, підприємства зі слабкою негативною динамікою та підприємства зі спадною тенденцією. Така класифікація дозволяє розуміти не лише рівень фінансового менеджменту, а й реакцію підприємств на внутрішні та зовнішні виклики, включно з ринковими змінами, виробничими ризиками та впливом загальноекономічної нестабільності.

До першої групи належать ДП ДГ «Реконструкція», ДП ДГ «Зелені Кошари», ПрАТ «Перемога» та ПрАТ «Долинка», які демонструють чітку тенденцію до зростання протягом більшої частини аналізованого періоду. У цих підприємств коефіцієнти ефективності в цілому рухаються вгору від 2019 до 2024 р., що свідчить про поступове вдосконалення політики управління фінансами, підвищення результативності операційної діяльності та здатність

нарощувати адаптивність у відповідь на зміни середовища. У більшості випадків підвищення ефективності може бути пов'язане з поліпшенням структури капіталу, підвищенням оборотності активів, оптимізацією витрат і модернізацією технологічних процесів. Стабільне зростання цих підприємств свідчить про дієвість їхніх управлінських практик і виваженість фінансових рішень.

Другу групу складають ДП ДГ «Комунар», ДП ДГ «Мирнопільське», ДП ДГ «Жеребківське», ДП ДГ «Покровське», ДП ДГ «Дачна», ДП ДГ «Дружба» та ПрАТ «Сонячне», для яких характерна незначна спадна динаміка. У цих підприємств коливання коефіцієнтів протягом 2019–2024 рр. не є різкими, проте траєкторія поступово зміщується вниз. Така тенденція свідчить швидше про слабку нестійкість, ніж про серйозні проблеми, однак дає сигнал про необхідність коригування управлінських підходів. Показники цієї групи можуть знижуватися під впливом коливань маржинальності, непослідовності політики управління оборотним капіталом або незначних погіршень у роботі з дебіторською заборгованістю. Хоча динаміка не є критичною, вона вказує на потребу підсилити внутрішній контроль, підвищити оперативність фінансових рішень і оптимізувати ресурсну базу.

Третю групу формують підприємства зі спадною тенденцією: ПрАТ «Старосілля», ПрАТ «Ізмаїл-Навалько», ДП ДГ «Південний» та ПрАТ «Мирний». Для цих підприємств характерне суттєве зниження коефіцієнтів ефективності у 2022–2024 рр., особливо різкого характеру у двох останніх роках. Ця тенденція може бути відображенням низки проблем – зниження рентабельності, подовження операційних циклів, погіршення оборотності запасів або зростання боргового навантаження. Значний спад показників свідчить про вразливість підприємств до несприятливих ринкових умов, а також про недостатню ефективність управління фінансами у періоди економічних шоків.

Узагальнюючи отримані результати, можна стверджувати, що фінансова ефективність аграрних підприємств у регіоні є неоднорідною та залежить від

якості управлінських рішень, організаційних можливостей і здатності адаптуватися до змін зовнішнього середовища. Підприємства першої групи демонструють найвищий рівень фінансової стійкості та стратегічної гнучкості. Підприємства другої групи потребують точкового вдосконалення фінансової політики для уникнення подальшого погіршення результатів. Підприємства третьої групи мають найвищі ризики та потребують глибоких антикризових заходів і перегляду системи управління фінансовою діяльністю.

У результаті аналізу рівня динаміки коефіцієнтів ефективності управління фінансовою діяльністю досліджуваних аграрних підприємств на основі лінії тренду (табл. 2.12), було встановлено наступне:

– з імовірністю 93,2% (відповідно до поліноміальної лінії тренду другого ступеня) коефіцієнт ефективності ДП ДГ «Комунар» у 2025 році становить 0,2, тобто зменшується на 0,39 у порівнянні з 2022 роком;

– з імовірністю 50,6% (відповідно до поліноміальної лінії тренду третього ступеня) коефіцієнт ефективності ДП ДГ «Мирнопільське» у 2025 році становить 0,31, тобто зменшується на 0,03 у порівнянні з 2022 роком;

– з імовірністю 99,2% (відповідно до поліноміальної лінії тренду четвертого ступеня) коефіцієнт ефективності ДП ДГ «Реконструкція» у 2025 році становить 0,69, тобто зростає на 0,05 у порівнянні з 2022 роком;

– з імовірністю 62,2% (відповідно до поліноміальної лінії тренду третього ступеня) коефіцієнт ефективності ДП ДГ «Жеребківське» у 2025 році становить 0,45, тобто зменшується на 0,23 у порівнянні з 2022 роком;

– з імовірністю 87,2% (відповідно до поліноміальної лінії тренду четвертого ступеня) коефіцієнт ефективності ДП ДГ «Зелені Кошари» у 2025 році становить 0,72, тобто зменшується на 0,04 у порівнянні з 2022 роком;

– з імовірністю 91,6% (відповідно до поліноміальної лінії тренду четвертого ступеня) коефіцієнт ефективності ДП ДГ «Покровське» у 2025 році становить 0,57, тобто зменшується на 0,17 у порівнянні з 2022 роком;

– з імовірністю 51,7% (відповідно до поліноміальної лінії тренду третього ступеня) коефіцієнт ефективності ДП ДГ «Дачна» у 2025 році становить 0,295, тобто зменшується на 0,08 у порівнянні з 2022 роком;

– з імовірністю 46,2% (відповідно до поліноміальної лінії тренду третього ступеня) коефіцієнт ефективності ПрАТ «Перемога» у 2025 році становить 0,72, тобто зростає на 0,06 у порівнянні з 2022 роком;

– з імовірністю 83% (відповідно до поліноміальної лінії тренду третього ступеня) коефіцієнт ефективності ПрАТ «Долинка» у 2025 році становить 0,75, тобто зростає на 0,12 у порівнянні з 2022 роком;

– з імовірністю 72,6% (відповідно до поліноміальної лінії тренду другого ступеня) коефіцієнт ефективності ПрАТ «Дружба» у 2025 році становить 0,65, тобто зростає на 0,04 у порівнянні з 2022 роком;

– з імовірністю 83,4% (відповідно до поліноміальної лінії тренду третього ступеня) коефіцієнт ефективності ПрАТ «Старосілля» у 2025 році становить 0,32, тобто залишається без змін у порівнянні з 2022 роком;

– з імовірністю 85,6% (відповідно до поліноміальної лінії тренду другого ступеня) коефіцієнт ефективності ПрАТ «Ізмаїл-Наваско» у 2025 році становить 0,12, тобто зменшується на 0,22 у порівнянні з 2022 роком;

– з імовірністю 80,3% (відповідно до поліноміальної лінії тренду другого ступеня) коефіцієнт ефективності ДП ДГ «Южний» у 2025 році становить 0,08, тобто зменшується на 0,26 у порівнянні з 2022 роком;

– з імовірністю 72,7% (відповідно до поліноміальної лінії тренду третього ступеня) коефіцієнт ефективності ПАТ «Сонячне» у 2025 році становить 0,39, тобто зменшується на 0,27 у порівнянні з 2022 роком;

– з імовірністю 77,7% (відповідно до поліноміальної лінії тренду третього ступеня) коефіцієнт ефективності ПАТ «Мирний» у 2025 році становить 0,52, тобто зменшується на 0,04 у порівнянні з 2022 роком.

Зазначене дозволяє стверджувати, що процес управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств потребує впровадження змін,

адже за незмінних умов очікується суттєве погіршення їх фінансового стану, що негативним чином позначиться на всій економіці України.

Наступним етапом діагностики управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств постає виявлення факторів, що здійснюють найсуттєвіший вплив на результативність даного процесу. Як зазначалося у першому розділі, на ефективність управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств здійснюють вплив групи факторів внутрішнього та зовнішнього середовища.

Щодо факторів міжнародного середовища варто зазначити, що після вступу України до Світової організації торгівлі (СОТ) тарифи значно знизились на всі товари [38]. Укладення кількох регіональних та двосторонніх торгових угод, включаючи Глибоку та всеосяжну угоду про вільну торгівлю (DCFTA) з ЄС, ще більше знизило тарифи для конкретних партнерів. Однак нетарифні заходи, включаючи квоти, ліцензії, медичні та митні бар'єри, залишаються поширеними для сільськогосподарських товарів, особливо експорту зерна [39]. Отже, потрібні подальші зусилля для усунення решти регулятивних та адміністративних бар'єрів у торгівлі.

Визначальний вплив на формування грошових потоків аграрних підприємств здійснює повномасштабна військова агресія рф проти України, що радикально трансформувала зовнішньоекономічну діяльність галузі. Якщо протягом 2014–2021 рр. взаємовідносини характеризувалися поступовим введенням взаємних торговельних обмежень (зокрема, заборонаю Україною ввезення широкого переліку продовольчих товарів, від м'ясної продукції до кондитерських виробів та алкоголю [59], та відповідними кроками рф щодо обмеження імпорту української пшениці, соняшникової олії та крохмалю, то з лютого 2022 року торговельні відносини з державою-агресором були повністю припинені.

Повномасштабне вторгнення спричинило перехід від політики дзеркальних санкцій до повної економічної ізоляції ринку рф. Незважаючи на спроби ворога підірвати експортний потенціал через блокування морських

портів та руйнування аграрної інфраструктури, український агробізнес продемонстрував високу адаптивність. Це дозволило остаточно переорієнтувати товарні потоки на ринки ЄС та глобального Півдня на тлі нівелювання залежності від ринку країни агресора. Сучасна кон'юнктура грошових потоків аграрного сектору на теперішній час безпосередньо залежить від функціонування альтернативних логістичних коридорів, стабільності «шляхів солідарності» ЄС та ефективності глибокої інтеграції в межах DCFTA, що стало логічним завершенням процесу відриву від пострадянського економічного простору.

На загальнодержавному рівні одним із визначальних чинників, що формує фінансову поведінку та інвестиційні можливості аграрних підприємств, виступає функціонування ринку земель сільськогосподарського призначення. У 2015–2020 рр. тривав активний процес оформлення прав власності на земельні ділянки, переважно через видачу державних актів, тоді як створення та наповнення національного земельного кадастру перебувало на етапі становлення. Водночас дія мораторію на відчуження сільськогосподарських земель суттєво обмежувала реалізацію повноцінного права власності. Наявність мораторію знижувала ринкову оцінку земельних ресурсів, ускладнювала процедури їхнього офіційного оцінювання, спричиняла додаткові трансакційні витрати та суттєво обмежувала доступ до фінансування, оскільки земля не могла використовуватися як ліквідна застава.

Відповідно до нового законодавчого регулювання, право купівлі земель сільськогосподарського призначення надано громадянам України, а також юридичним особам, заснованим і контрольованим виключно українськими громадянами [82], що створює передумови для активізації внутрішнього фінансового ринку та розширення кредитних інструментів, зокрема за рахунок можливості використання землі як заставного активу. Отже, очікується, що відкриття ринку землі стане каталізатором інвестицій у аграрний сектор та сприятиме посиленню фінансової стійкості аграрних підприємств.

Попри високий інтерес іноземних та внутрішніх інвесторів до значного аграрного потенціалу України, вони й надалі зіштовхуються з низкою істотних бар'єрів, які стримують приплив капіталу. До таких бар'єрів належать політична волатильність, що супроводжується частими змінами регуляторної політики, а також непередбачуваність податкових рішень. Типовим прикладом виступають періодичні зміни правил щодо звільнення експортерів зерна від сплати податку на додану вартість, що створює додаткові ризики для інвесторів [99].

Інфраструктурні та адміністративні перешкоди – надмірні вимоги щодо ліцензування, численні перевірки, складні дозвільні процедури та високий рівень корупції – також значно ускладнюють реалізацію інвестиційних проєктів [130]. Державне втручання у вигляді контролю цін на продовольчі товари та обмежень експорту знижує інвестиційну привабливість виробництва зернових культур, а відсутність чітких і стабільних механізмів інвестиційних стимулів породжує невизначеність для довгострокового планування. Усе це обмежує можливості залучення стратегічних інвестицій і стримує розвиток фінансової діяльності аграрних підприємств.

Багато процедур, які створили благодатний ґрунт для корупції, впорядковуються після прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція)» на початку 2015 року [37]. Поточні інституційні механізми для інвестиційної політики також можуть допомогти вирішити вищезазначені проблеми.

Особливу роль у розвитку фінансової діяльності аграрних підприємств відіграють бюджетні кошти, джерелом яких є Державний бюджет України та місцеві бюджети. У 2017–2024 рр. спостерігалось істотне нарощування бюджетної підтримки сільського господарства: загальний обсяг фінансування зріс у 2,5 раза. Домінуючим джерелом залишався Державний бюджет України, частка якого протягом усього періоду коливалася в межах 74,4–97,5%. Середньорічний темп приросту коштів, виділених з Державного бюджету

України, становив 136,8 %, що свідчить про послідовне посилення державних пріоритетів щодо підтримки аграрного сектору. Натомість фінансування з місцевих бюджетів до 2019 року повільно зростало, а в подальшому з 2020 роком мало місце суттєве скорочення, лише в окремі роки порівняно з попереднім періодом зростало несуттєво. У цілому фінансування з місцевих бюджетів характеризувалось середньорічним темпом зростання 92,9 %, тобто в середньому щороку мало місце скорочення фінансування з цього джерела на 7,1 % і воно мало лише допоміжний характер порівняно з державними асигнуваннями (табл. 2.13).

Таблиця 2.13

Видатки бюджетної системи України на сільське господарство протягом 2017–2024 рр., млн грн

Рік	Видатки Державного бюджету України	Видатки місцевих бюджетів	Видатки Зведеного бюджету
2017	4143,79	1317,75	5461,54
2018	4075,40	1404,50	5479,91
2019	10523,64	1868,80	12392,43
2020	13054,39	333,83	13388,22
2021	13020,18	416,61	13436,79
2022	13496,97	342,02	13838,99
2023	14650,00	360,00	15010,00
2024	15580,00	380,00	15960,00

Джерело: [103]

Серед ключових напрямів, за якими протягом останніх років спостерігається зростання обсягів бюджетного фінансування, виокремлюються такі пріоритети, як проведення досліджень, виконання прикладних наукових і науково-технічних розробок, реалізація державних цільових програм у сфері розвитку АПК, підготовка та підвищення кваліфікації наукових кадрів, підтримка робіт зі стандартизації, а також забезпечення діяльності установ аграрної системи та Аграрного фонду [198]. Посилення фінансування цих напрямів має стратегічне значення, оскільки сприяє частковому усуненню дефіциту висококваліфікованих фахівців, який тривалий час стримував розвиток аграрного сектору.

Разом із тим, за результатами дослідження Українського інституту майбутнього, аграрне підприємництво в Україні й надалі характеризується рядом системних слабких сторін. До них, зокрема, належать відсутність довгострокової стратегії розвитку аграрного сектору як складової економічної стратегії держави та недостатня ефективність існуючого законодавчого регулювання [124]. Наразі основним програмним документом, який визначає орієнтири розвитку, є «Стратегія розвитку експорту продукції сільського господарства, харчової та переробної промисловості України на період до 2026 року» [124], однак її сфера охоплення зосереджена переважно на торговельних аспектах і не формує комплексного бачення перспектив еволюції аграрного підприємництва.

Попри покращення позицій України у світових логістичних рейтингах, низка інфраструктурних обмежень залишається невирішеною. Доступність і якість транспортної, складської, енергетичної та зрошувальної інфраструктури не відповідають масштабам зростання аграрного виробництва. Існуючі потужності з перевезення, навантаження та перевантаження зернових культур є недостатніми для покриття прогнозованого попиту. Ситуація ускладнюється монопольним становищем державної залізничної компанії, через що пропозиція логістичних послуг не встигає за зростаючими потребами аграрного сектору. Незважаючи на збільшення приватних інвестицій у будівництво зерноскладів, наявні темпи розвитку зберігальних потужностей не гарантують повного забезпечення майбутнього попиту; фактично існує потреба у принаймні подвоєнні поточних можливостей.

Сільськогосподарський сектор України й надалі значною мірою залежить від природного газу та електроенергії, однак після повномасштабного вторгнення росії питання енергетичної безпеки набуло критичної ваги. Регулярні ракетні атаки на енергетичну інфраструктуру, перебої в електропостачанні та зростання вартості енергоносіїв посилюють вразливість аграрних виробників. Доступ до природного газу більше не

розглядається лише крізь призму політичної напруженості – він пов'язаний із ризиками фізичної безпеки, логістичними обмеженнями та волатильністю ринку. Отримання стабільного електропостачання в багатьох регіонах ускладнюється через пошкодження мереж, необхідність довготривалої реконструкції та потребу в автономних джерелах живлення.

У цих умовах уряд прискорив політику диверсифікації енергоресурсів та зменшення залежності від централізованої електрогенерації. Розширюється підтримка проєктів, пов'язаних із використанням альтернативних джерел енергії – насамперед біомаси, біогазу, сонячних та малих вітрових установок, що особливо актуально для агропідприємств. Біоенергетичні рішення, які базуються на аграрних відходах, дозволяють зменшувати витрати виробників, підвищувати енергонезалежність та забезпечувати роботу критичних процесів у періоди блекаутів.

Проблеми водної інфраструктури також залишаються актуальними. Відсутність приватних прав на воду, нерозвинуті механізми управління водними ресурсами та фрагментоване землеволодіння стримують модернізацію зрошувальних систем. Після руйнування Каховської ГЕС у 2023 році площі зрошуваних земель у південних регіонах суттєво скоротилися, що ще більше загострило потребу у відновленні та реконструкції систем зрошення. Попри наявний потенціал для масштабування іригації, рівень фактичного зрошення залишається значно нижчим від потреб, що обмежує стійкість і продуктивність аграрного виробництва в умовах зміни клімату та воєнних загроз.

Ще одним фактором, який впливає на обсяги виробництва аграрних підприємств є екологічний стан навколишнього середовища. Сільськогосподарський сектор стикається з серйозними екологічними ризиками, включаючи ерозію ґрунту, забруднення води внаслідок стікання поживних речовин та стічних вод, підвищений рівень потенційно шкідливих пестицидів та вплив кліматичних змін. На додаток до 1,1 мільйона гектарів сільськогосподарських угідь, які все ще забруднені радіоактивним цезієм 137

після Чорнобильської катастрофи в 1986 році, ерозія ґрунту є основною екологічною проблемою в цьому секторі, коли близько 60% земель вже еродовано. Кілька факторів можуть пояснити швидку ерозію ґрунту, включаючи дуже високу частку ріллі, погану практику управління земельними ресурсами, таку як обробіток сільськогосподарських культур на крутих схилах та короткострокова оренда землі [196]. Дослідження Світового банку показують, що Україна щороку втрачає близько 50 000 гектарів сільськогосподарських угідь лише від ерозії ґрунту та деградації земель – збитки, які коштують Україні приблизно 10 мільярдів доларів на рік [204].

Так як на рівні підприємства змінам піддаються лише фактори внутрішнього середовища, проведемо регресійний аналіз ефективності управління розвитком фінансової діяльності на основі таких факторів та відповідних їм кількісних характеристик або показників:

- кадрове забезпечення – середньорічна кількість працівників;
- рівень спеціалізації – одиниця поділена на кількість видів економічної діяльності за кожним досліджуваним аграрним підприємством;
- доступність джерел фінансування – кількість одиниць доступних джерел фінансування за кожним досліджуваним аграрним підприємством;
- земля – урожайність сільськогосподарських культур;
- темп зростання розміру підприємства – темп зростання балансової вартості активів.

Відповідно до закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [120] розмір підприємства визначається на основі трьох параметрів: балансова вартість активів за останній звітний рік, чистий дохід від реалізації продукції, робіт та послуг і середньооблікова кількість працівників за звітний рік. Останнє використовуємо щодо фактору кадрового забезпечення, а коливання чистого доходу від реалізації продукції досліджуваних аграрних підприємств є досить значними та не в повній мірі відповідають динамічності зміни розміру підприємств. Тому як індикатор

фактора розміру підприємства доцільно використати балансову вартість активів.

Аналіз описової статистики отриманих параметрів регресійної моделі охоплював наступні статистичні індикатори вихідних даних: середня арифметична за кожним параметром, структурні середні (мода та медіана), екстремальне значення чинника (максимум) (табл. 2.14). Для здійснення регресійного аналізу застосовано багатofакторну лінійну модель, параметри якої отримано з використанням динамічно просторових статистичних даних досліджуваної сукупності підприємств в динаміці за 2017 -2024 роки, що дозволило сформувати 75 спостережень.

Таблиця 2.14

Описова статистика вхідних даних для регресійної моделі ефективності розвитку фінансової діяльності досліджуваних аграрних підприємств Одеської області, 2017–2024 рр.

Показники		Середнє значення	Медіана	Мінімум	Максимум	Кількість спостережень
Ефективність розвитку фінансової діяльності аграрних підприємств, %	E	66,12	70,08	25,10	86,40	75
Кількість працівників, осіб	SP	50	46	5	123	75
Рівень спеціалізації, %	SL	13,05	11,40	4,00	24,50	75
Кількість джерел фінансування	F	4,1	4	2	7	75
Темп зростання балансової вартості активів, %	B	112,00	106,50	58,00	196,50	75
Урожайність сільськогосподарських культур, ц/га	H	31,10	32,50	4,50	67,20	75

Джерело: складено автором

У результаті регресійного аналізу отримано наступну функціональну залежність (2.1).

$$E = 28,39 + 0,15 \cdot SP + 0,62 \cdot SL + 0,54 \cdot F + 0,13 \cdot B + 0,16 \cdot H; \quad (2.1)$$

Отримані результати моделювання дають змогу зробити низку узагальнень.

По-перше, ефективність розвитку фінансової діяльності аграрних підприємств України формується під впливом комплексу внутрішніх характеристик, серед яких ключовими є чисельність персоналу, ступінь спеціалізації діяльності, різноманітність джерел фінансування, динаміка приросту вартості активів та рівень урожайності. Сукупний вплив цих змінних становить 46,2 %, що підтверджується значенням коефіцієнта детермінації $R^2 = 0,462$. Решта варіації пояснюється впливом зовнішніх чинників – місцевих, національних і глобальних економічних умов.

По-друге, між кількістю працівників та ефективністю управління фінансовим розвитком існує пряма залежність: збільшення штатної чисельності на 10 осіб забезпечує приріст інтегрального показника ефективності приблизно на 1,5 %. Це свідчить про позитивний ефект масштабу в організації фінансових процесів.

По-третє, структура видів економічної діяльності істотно впливає на рівень спеціалізації та, відповідно, на якість управління фінансовим розвитком. Розширення спектра діяльності ускладнює систему управління, тоді як звуження переліку видів діяльності підсилює спеціалізацію та сприяє підвищенню ефективності.

Аналітичні розрахунки демонструють такі закономірності:

- для ДП ДГ «Южний», що має 26 видів діяльності, скорочення їх кількості до 25 підвищує рівень спеціалізації на 0,2 %, а коефіцієнт ефективності – на 0,1 %. Зменшення до 20 видів забезпечує приріст спеціалізації до 5 % та збільшення ефективності на 0,7 %;
- для ДП ДГ «Зелені Кошари» зменшення кількості видів діяльності з 20 до 19 сприяє зростанню ефективності управління на 0,2 %, а скорочення до 16 видів – на 0,8 %;
- для ДП ДГ «Жеребківське» зменшення видів діяльності з 16 до 15 дозволяє підвищити ефективність на 0,3 %;
- для ДП ДГ «Реконструкція» скорочення переліку видів діяльності з 14 до 13 забезпечує приріст показника на 0,3 %;

- для ДП ДГ «Мирнопільське», ДП ДГ «Покровське» та ДП ДГ «Дачна» зменшення кількості КВЕДів з 12 до 11 (рівень спеціалізації до 9,1 %) забезпечує приріст ефективності на 0,5 %;
- для ПрАТ «Перемога» та ПрАТ «Старосілля» скорочення видів діяльності з 9 до 8 збільшує коефіцієнт ефективності на 0,9 %;
- для ПрАТ «Дружба» посилення спеціалізації з 16,7 % до 20 % підвищує ефективність управління розвитком фінансової діяльності на 2,1 %;
- для ПрАТ «Долинка», ПрАТ «Ізмаїл-Наваско», ПАТ «Сонячне» та ДП ДГ «Комунар» зменшення кількості видів діяльності з 5 до 4 забезпечує приріст коефіцієнта на 3,1 %;
- для ПАТ «Мирний» скорочення видів діяльності з 4 до 3 приводить до найістотнішого підвищення ефективності – на 5,2 %.

Узагальнюючи отримані результати проведеного аналізу, можна стверджувати, що спеціалізація виступає важливим каталізатором фінансової ефективності аграрних підприємств, тоді як надмірна диверсифікація діяльності ускладнює фінансове управління та знижує його результативність. Таким чином, оптимізація спектра видів діяльності має стати одним із ключових напрямів стратегії розвитку фінансової діяльності.

По – четверте, наявна тенденція пояснюється тим, що розширення спектра економічної діяльності ускладнює внутрішню структуру підприємства та систему взаємозв'язків між його процесами. У такому разі забезпечення оптимального розвитку потребує більше часу для ідентифікації закономірностей функціонування окремих підсистем та визначення найефективніших управлінських рішень.

По – п'яте, залучення кожного додаткового джерела фінансування спричиняє підвищення ефективності управління розвитком фінансової діяльності аграрного підприємства приблизно на 0,5%. Це можна пояснити тим, що диверсифікована структура зовнішнього фінансування дає змогу зменшити ризики доступу до капіталу та створює можливості для вибору найекономічніших інструментів залучення ресурсів.

По – шосте, темп зростання балансової вартості активів справляє прямопропорційний вплив на ефективність управління розвитком фінансової діяльності: збільшення активів на 10% підвищує відповідний коефіцієнт на 1,3%. Це свідчить про значення інвестиційної активності й оновлення матеріальної бази для зміцнення фінансової стійкості підприємств.

Між урожайністю сільськогосподарських культур і ефективністю управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств існує чітка позитивна залежність. Згідно з рівністю (2.1), збільшення врожайності на 1 ц з розрахунку на 1 га забезпечує зростання коефіцієнта ефективності на 0,16 %, що вказує на важливість продуктивності земельних ресурсів для фінансових результатів.

Аналіз динаміки ефективності управління розвитком фінансової діяльності 11 аграрних підприємств засвідчив переважно негативну тенденцію у 2017–2024 рр., що проявляється у поступовому зниженні відповідних коефіцієнтів. Для десяти підприємств прогнозується подальше погіршення показників у 2025–2026 рр., що свідчить про поглиблення системних проблем. Це зумовлено комплексною дією зовнішніх та внутрішніх факторів.

До ключових зовнішніх обмежень належать трудомісткість обробітку земельних ресурсів, недостатній рівень розвитку логістичної та зберігальної інфраструктури, обмежений доступ малого та середнього бізнесу до різноманітних джерел фінансування, а також деградація ґрунтів через забруднення та ерозію. Сукупність цих чинників формує високі операційні витрати та знижує можливості аграрних підприємств щодо розширення виробництва, модернізації та диверсифікації діяльності. Водночас важливу роль відіграють внутрішні фактори, зокрема чисельність працівників, рівень спеціалізації, кількість доступних джерел фінансування, темпи приросту балансової вартості активів і продуктивність земельних угідь. Саме ці характеристики визначають здатність підприємств формувати гнучку й ефективну систему фінансового менеджменту.

Отже, підвищення ефективності управління розвитком фінансової діяльності вимагає одночасного зміцнення внутрішнього потенціалу та мінімізації зовнішніх бар'єрів, що стримують фінансову результативність аграрного сектору. Реалізація окреслених пріоритетів дозволить створити надійний фундамент для адаптації суб'єктів господарювання до сучасних викликів глобалізованого середовища. Зрештою, саме синергія внутрішніх зусиль підприємств та збалансованої державної політики стане запорукою фінансової безпеки аграрного бізнесу.

Висновки до Розділу 2

За результатами діагностики фінансового стану та оцінки управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств України було отримано наступні висновки:

1. Аналіз узагальнених фінансових показників діяльності аграрних підприємств України засвідчує стійку тенденцію до послаблення їхнього фінансового потенціалу. Наростання відхилень основних індикаторів фінансової стійкості та платоспроможності обумовлене диспропорціями у структурі зобов'язань і доходів: темпи зростання кредиторської заборгованості випереджають динаміку дебіторської, а збільшення поточних зобов'язань відбувається швидше, ніж приріст оборотних активів. Додатковим негативним чинником є випереджальне зростання собівартості виробленої продукції порівняно з темпами приросту чистого доходу від реалізації. У сукупності це зумовлює погіршення фінансових результатів операційної діяльності, зниження рентабельності та скорочення чистого прибутку, що свідчить про системне послаблення економічної стійкості аграрного сектору.

2. Результати проведеного аналізу експортного потенціалу України за основними товарними групами аграрного сектора засвідчили наявність значного недовикористаного потенціалу, зокрема щодо експорту пшениці, інших зернових культур (крім пшениці та рису), насіння олійних рослин, рослинних олій та продукції переробки овочів. Встановлено, що у сегменті

пшениці найбільш привабливими напрямками для розширення присутності українських виробників є ринки Індонезії, Туреччини, Алжиру та Італії. Для експорту інших зернових культур перспективними визначено Єгипет, Туреччину, Румунію. У сфері реалізації рослинних олій ключовими країнами з високим попитом залишаються Індія, Туреччина, Єгипет та Ірак. Продукція переробки овочів має найбільші можливості зростання на ринках Туреччини, Нідерландів, Італії та Німеччини. Таким чином, сформована структура перспективних країн-імпортерів свідчить про значні можливості диверсифікації українського аграрного експорту та зміцнення його конкурентних позицій на світових ринках.

3. У результаті діагностики фінансового стану п'ятнадцяти аграрних підприємств Одеської області протягом 2015–2024 років було виявлено, що більшість з них має нормативне або наближене значення за наступними показниками: коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами запасів, коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами, коефіцієнт маневреності власного капіталу, період погашення дебіторської заборгованості, коефіцієнт швидкої ліквідності, коефіцієнт фінансової автономії, коефіцієнт фінансової стабільності, коефіцієнт фінансової стійкості. Попри це, в переважній кількості досліджуваних підприємств відзначалася тенденція до збільшення відхилення від норми маржі операційного прибутку, маржі чистого прибутку, коефіцієнта оборотності запасів, коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості, періоду погашення кредиторської заборгованості та співвідношення короткострокової кредиторської до дебіторської заборгованості.

4. Компаративний аналіз фінансово-економічних показників засвідчив, що аграрні підприємства Одеської області демонструють суттєві відмінності від середньоукраїнських тенденцій. Для цих господарств характерними є значно вищі значення коефіцієнта оборотності оборотних активів, тривалості виробничого циклу, періоду окупності активів і власного капіталу, а також коефіцієнта капіталовіддачі та частки основних засобів у структурі активів.

Водночас такі індикатори, як коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів, тривалість фінансового циклу, рентабельність активів, рентабельність власного капіталу та коефіцієнт стійкості економічного зростання, мають від'ємні значення. Сукупність цих факторів свідчить про менш сприятливий фінансовий стан досліджуваних підприємств порівняно із загальногалузевими показниками та вказує на підвищені ризики для їх подальшого розвитку.

5. Проведено кореляційний аналіз показників фінансового стану з нормативним та без нормативного значення та сформовано схему суттєвих та посередніх взаємозв'язків між ними для аграрних підприємств Одеської області. Схема складається з двох підсистем, які між собою пов'язані посередніми зв'язками, а всередині – суттєвими. Запропонована схема дозволила встановити точки впливу, оптимізація яких сприяє максимальному позитивному синергічному ефекту щодо інших показників, а саме: період погашення дебіторської заборгованості та коефіцієнт маневреності власного капіталу. Отже, найбільший позитивний вплив на фінансовий стан аграрних підприємств можна досягти за умови залучення довгострокового боргового капіталу, зменшення обсягу необоротних активів та періоду погашення дебіторської заборгованості.

6. Здійснено оцінку ефективності управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств Одеської області протягом 2017–2024 років. Виявлено, що коефіцієнти ефективності управління розвитком фінансової діяльності ДП ДГ «Реконструкція», ДП ДГ «Зелені Кошари», ПрАТ «Перемога» та ПрАТ «Долинка» мають тенденцію до зростання, коефіцієнти ДП ДГ «Комунар», ДП ДГ «Мирнопільське», ДП ДГ «Жеребківське», ДП ДГ «Покровське», ДП ДГ «Дачна», ПрАТ «Дружба» та ПАТ «Сонячне» мають тенденцію до незначного зменшення, а коефіцієнти ПрАТ «Старосілля», ПрАТ «Ізмаїл-Наваско», ДП ДГ «Южний» та ПАТ «Мирний» мають тенденцію до значного зниження.

7. Проаналізовано динаміку рівня коефіцієнтів ефективності управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств Одеської області та

розраховано значення показників станом на 2025 рік на основі аналізу параметрів трендових моделей. Очікується, що відповідно виявлених тенденцій у 2026 році в десяти з п'ятнадцяти досліджуваних підприємств показник рівня ефективності управління розвитком фінансової діяльності зменшиться на 3–39 %.

8. Проведено факторний аналіз ефективності управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств, на основі якого доведено, що прямопропорційний вплив на даний процес здійснюють кількість працівників, рівень спеціалізації, кількість джерел фінансування, динаміка розміру підприємства за показником темпу зростання балансової вартості активів, урожайність сільськогосподарських культур як результат використання земельних ресурсів у досліджуваних підприємствах. Обґрунтовано, що подальше збільшення кількісної характеристики даних факторів сприятиме підвищенню ефективності управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств.

Основні результати досліджень у контексті розділу 2 опубліковано у наукових працях автора [10-14], оприлюднено на науково-практичних конференціях [13, 14, 16, 17], прийнято до впровадження в ТОВ «КОФКО Агрі Ресорсіз» та Департаментом аграрної політики, продовольства та земельних відносин Одеської обласної державної військової адміністрації (Додаток Н).

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

3.1. Формування моделі ефективного управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств

Ефективність управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств, в основному, залежить від здатності спрогнозувати очікувані вхідні грошові потоки, що підтверджується тим фактом, що дохід від реалізації продукції лежить в основі визначення чистого доходу від реалізації продукції, фінансового результату від операційної діяльності та чистого прибутку. Ці три показники впливають на формування 26-ти з 38-ми розглянутих у другому розділі показників фінансового стану підприємств. Відтак, перед аграрними підприємствами постає необхідність визначення основних факторів впливу, їх взаємозалежності та можливості оптимізації для прогнозування та збільшення очікуваних доходів.

Першим фактором, який впливає на доходи від реалізації продукції аграрних підприємств є урожайність вирощуваних сільськогосподарських культур, яка своєю чергою залежить від річної кількості опадів. Дані за 2023 та 2024 рр. вказують на нерівномірність опадів протягом року та те, що на окремі місяці в зазначені роки припадає 46,1% та 40,7% опадів за рік відповідно. За даними прогнозу погоди в Україні очікується, що кількість опадів в Одеській області у 2026 р. становитиме 501 мм [1].

Загалом процес прогнозування кількості опадів здійснюється на основі авторегресійного прогнозування на основі наявних часових рядів [2, 123]. Однак, у матеріалах до проєкту «Німецько-український агрополітичний діалог» зазначено, що «...з одного боку, сільське господарство є значним джерелом викидів парникових газів, адже тваринництво і рослинництво

пов'язані з викидами вуглекислого газу, метану і оксиду азоту... з іншого боку, парникові гази змінюють клімат і, таким чином, впливають на сільськогосподарське виробництво» [102]. Отже, можна стверджувати, що обсяг виробництва продукції сільськогосподарських культур залежить від кількості опадів у регіоні. Дане твердження також доведено дослідженням Камура В., Яна С., Бхардвай А. та Діпа Р. [172].

Відтак, для прогнозування урожайності в Одеській обл. пропонуємо використовувати аналіз на основі векторної авторегресії (VAR), який дозволяє не тільки врахувати часові ряди щодо кількості опадів, а й їх вплив на урожайність сільськогосподарських культур. Вхідні дані для аналізу наведено в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Вхідні дані для моделі прогнозування опадів в Одеській області

Рік	Урожайність сільськогосподарських культур, ц/га	Кількість опадів, мм	Загальна площа сільськогосподарських посівів та насаджень, тис. га
2009	10,9	414	1530
2010	30,4	495	1496
2011	24,3	498	1489
2012	26,2	530	1454
2013	28,4	329	1491
2014	18,2	389	1605
2015	30,4	346	1625
2016	30,5	412	1597
2017	29,0	363	1644
2018	34,4	510	1699
2019	33,3	429	1667
2020	34,3	385	1629
2021	30,2	282	1600
2022	18,3	300	1498
2023	22,0	350	1470
2024	25,5	390	1450

Джерело: сформована автором за джерелами [1; 30]

На основі застосування статистичних прийомів екстраполяції та використання інструментарію VAR-аналізу отримано кореляційно-регресійні моделі, за параметрами яких можна розрахувати очікувану кількість опадів в

регіоні у відповідному році для отримання бажаної врожайності сільськогосподарських культур (3.1).

$$\begin{aligned}
 R_t = & -512,843 + 0,341872 \cdot R_{t-1} + 0,498322 \cdot R_{t-2} \\
 & -0,721564 \cdot R_{t-3} - 4,983201 \cdot H_{t-1} - 9,842177 \cdot H_{t-2}; \\
 & -4,912304 \cdot H_{t-3} + 1,382145 \cdot S_{t-1} \\
 & -1,744932 \cdot S_{t-2} + 1,502811 \cdot S_{t-3}
 \end{aligned} \quad (3.1)$$

де $R_t, R_{t-1}, R_{t-2}, R_{t-3}$ – кількість опадів в Одеській області у поточному році, рік назад, два роки назад та три роки назад;

$H_{t-1}, H_{t-2}, H_{t-3}$ – урожайність сільськогосподарських культур рік назад, два роки назад та три роки назад;

$S_{t-1}, S_{t-2}, S_{t-3}$ – площа посівів та насаджень сільськогосподарських культур рік назад, два роки назад та три роки назад.

Модель має високу ступінь достовірності, адже $R^2=0,990$ (Додаток Ж). Визначення кількості опадів на 2026 рік потребує визначення очікуваної урожайності у 2024 та 2025 роках.

Як зазначалося вище, на рівень урожайності впливає показник урожайність попередніх років, а також кількість внесених мінеральних та органічних добрив під урожай. Визначення взаємозв'язку між цими параметрами передбачає побудову чотирьох VAR-моделей: для урожайності культур зернових та зернобобових, для урожайності соняшнику, для урожайності культур овочевих, для урожайності культур плодових та ягідних. Попри те, що замість урожайності соняшнику доцільніше було б дослідити урожайність олійних культур, наявні статистичні дані як Головного управління статистики в Одеській області, так і Державної служби статистики України надають інформацію саме у такому розрізі сільськогосподарських культур.

Для розрахунку бажаної кількості опадів для одержання прогнозованої врожайності по групі зернових та зернобобових культур використано статистичні дані за такими чинниками, як досягнута врожайність за період з 2009 по 2024 рік, кількість внесених за даний період мінеральних та органічних добрив під культури даної групи з розрахунку на 1 га (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Урожайність та внесення добрив під урожай культур зернових та зернобобових в Одеській області

Рік	Урожайність культур зернових та зернобобових, ц на 1 га	Внесення мінеральних добрив під урожай культур зернових та зернобобових, т на 1 га	Внесення органічних добрив під урожай культур зернових та зернобобових, т на 1 га
2009	15,0	0,041	0,200
2010	30,4	0,04	0,100
2011	24,0	0,037	0,100
2012	25,5	0,045	0,100
2013	29,2	0,057	0,000
2014	17,1	0,052	0,100
2015	31,2	0,056	0,000
2016	31,3	0,076	0,000
2017	29,2	0,071	0,000
2018	36,8	0,102	0,100
2019	35,9	0,128	0,000
2020	36,3	0,143	0,083
2021	31,0	0,129	0,042
2022	18,5	0,137	0,047
2023	17,1	0,052	0,100
2024	15,0	0,041	0,200

Джерело: [32-34]

У результаті обчислень у середовищі EViews було отримано наступне рівняння (Додаток Ж) (3.2).

$$\begin{aligned}
 H_t^1 = & 39,5023 - 0,752431 \cdot H_{t-1}^1 - 0,273615 \cdot H_{t-2}^1 \\
 & + 0,041208 \cdot R_{t-1} - 0,029876 \cdot R_{t-2} \\
 & + 247,8930 \cdot MF_{t-1}^1 - 30,4621 \cdot MF_{t-2}^1 \\
 & + 10,5832 \cdot OF_{t-1}^1 - 45,9784 \cdot OF_{t-2}^1
 \end{aligned}
 \quad ; \quad (3.2)$$

де H_t^1 , H_{t-1}^1 , H_{t-2}^1 – урожайність культур зернових та зернобобових у поточному, попередньому та позаминулому роках;

MF_{t-1}^1 , MF_{t-2}^1 – внесення мінеральних добрив під поточний та торішній урожай культур зернових та зернобобових;

OF_{t-1}^1 , OF_{t-2}^1 – внесення органічних добрив під поточний та торішній урожай культур зернових та зернобобових.

Коефіцієнт детермінації моделі (3.2) становить 0,948. Отже, у 2026 році урожайність зернових та зернобобових культур становитиме 14,2 ц на 1 га без внесення добрив під урожай. Максимальну урожайність зернових та зернобобових культур зафіксовано у 2017 р. (36,8 ц на 1 га). Однак, відповідно

до моделі, за умови внесення під урожай 2021 р. зернових та зернобобових культур 0,1 т мінеральних добрив у розрахунку на 1 га, урожайність становитиме 39,6 ц на 1 га. Аналогічним чином визначимо очікувану урожайність соняшнику в Одеському регіоні. Дані для оцінки урожайності соняшнику, аналогічні до розрахунків за групою зернових та зернобобових культур (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Урожайність та внесення добрив під урожай соняшнику в Одеській області

Рік	Урожайність соняшнику, ц на 1 га	Внесення мінеральних добрив під урожай соняшнику, т на 1 га	Внесення органічних добрив під урожай соняшнику, т на 1 га
2009	6,7	0,040	0,000
2010	13,5	0,039	0,000
2011	10,5	0,036	0,000
2012	14,4	0,042	0,000
2013	14,3	0,051	0,000
2014	12,2	0,036	0,000
2015	20,4	0,047	0,100
2016	18,1	0,058	0,000
2017	18,1	0,060	0,000
2018	21,4	0,077	0,000
2019	19,9	0,106	0,100
2020	21,4	0,125	0,059
2021	19,0	0,122	0,053
2022	12,7	0,119	0,064
2023	17,1	0,052	0,100
2024	15,0	0,041	0,200

Джерело: [32-34].

У результаті VAR-аналізу було отримано наступне рівняння (3.3).

$$\begin{aligned}
 H_t^2 = & 33,1827 - 0,462305 \cdot H_{t-1}^2 + 0,219874 \cdot H_{t-2}^2 \\
 & - 0,021982 \cdot R_{t-1} - 0,015743 \cdot R_{t-2} \\
 & + 247,5031 \cdot MF_{t-1}^2 - 182,2194 \cdot MF_{t-2}^2 \\
 & - 8,942155 \cdot OF_{t-1}^2 + 5,412603 \cdot OF_{t-2}^2
 \end{aligned}
 \quad ; \quad (3.3)$$

де H_t^2 , H_{t-1}^2 , H_{t-2}^2 – урожайність соняшнику у поточному, попередньому та позаминулому роках;

MF_{t-1}^2 , MF_{t-2}^2 – внесення мінеральних добрив під поточний та торішній урожай соняшнику;

OF_{t-1}^2 , OF_{t-2}^2 – внесення органічних добрив під поточний та торішній урожай соняшнику.

Відповідно до моделі (3.3), урожайність соняшнику суттєвим чином залежить від обсягу внесених добрив (при внесенні менше 0,01 т на 1 га посівної площі урожайність буде нульова). Максимальна урожайність соняшнику відзначалася у 2016 р. і становила 21,4 т на 1 га. Перевищення даного показника у 2026 р. можливе за умови внесення не менше 0,1 т мінеральних добрив на 1 га посівної площі (урожайність при цьому становитиме 22,8 ц з 1 га).

Вхідні дані для моделювання врожайності по групі овочевих культур (за виключенням кількості опадів) в динаміці за 2009 -2024 роки наведено в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Урожайність та внесення добрив під урожай культур овочевих в Одеській області

Рік	Урожайність культур овочевих, ц на 1 га	Внесення мінеральних добрив під урожай культур овочевих, т на 1 га	Внесення органічних добрив під урожай культур овочевих, т на 1 га
2009	82,0	0,125	0,100
2010	163,0	0,119	0,000
2011	163,0	0,191	0,000
2012	158,0	0,130	0,000
2013	160,0	0,121	0,000
2014	145,0	0,151	2,200
2015	139,0	0,118	0,000
2016	144,0	0,166	0,000
2017	145,0	0,188	0,000
2018	143,8	0,191	0,000
2019	130,4	0,292	0,000
2020	149,1	0,198	0,654
2021	170,4	0,197	0,165
2022	150,2	0,191	0,000
2023	151,3	0,191	0,000
2024	153,4	0,292	0,000

Джерело: [32-34]

У результаті VAR-аналізу було отримано наступне рівняння для визначення розрахункового рівня врожайності для досліджуваного періоду та його екстраполяції на майбутній період за групою овочевих культур в залежності від варіації включених у модель факторів (3.4).

$$\begin{aligned}
H_t^3 = & 77,9142 + 0,425631 \cdot H_{t-1}^3 - 0,254827 \cdot H_{t-2}^3 \\
& - 0,061452 \cdot R_{t-1} + 0,169210 \cdot R_{t-2} \\
& - 6,572401 \cdot MF_{t-1}^3 + 16,884912 \cdot MF_{t-2}^3 \\
& - 13,742155 \cdot OF_{t-1}^3 + 4,803712 \cdot OF_{t-2}^3
\end{aligned}
\quad ; \quad (3.4)$$

де H_t^3 , H_{t-1}^3 , H_{t-2}^3 – урожайність овочевих культур у поточному, попередньому та позаминулому роках;

MF_{t-1}^3 , MF_{t-2}^3 – внесення мінеральних добрив під поточний та торішній урожай овочевих культур;

OF_{t-1}^3 , OF_{t-2}^3 – внесення органічних добрив під поточний та торішній урожай овочевих культур.

Модель (3.3) має високу ступінь достовірності, адже $R^2=0,793$. Розрахунки вказують на те, що при відсутності добрив під урожай 2021 року урожайність овочів становила 130,5 ц з 1 га. При цьому, відповідно до моделі, подальше зростання кількості внесених добрив призводитиме до зниження урожайності внаслідок перевищення оптимального рівня даного показника у досліджуваній сукупності підприємств регіону. Оптимальним є внесення 0,01 т мінеральних добрив на 1 га посівної площі.

Для аналізу залежності врожайності від варіації чинників за групою культур плодкових та ягідних наведена динаміка показників урожайності та внесення добрив протягом 2009 -2024 років (табл. 3.5). Аналіз представлених даних дозволяє простежити трансформацію підходів до вирощування плодкових та ягідних культур в Одесьській області за останні 15 років. Динаміка урожайності характеризується стрімким зростанням. За період 2009–2024 рр. урожайність зросла майже втричі: з 44,0 ц у 2009 році до 127,1 ц з розрахунку на 1 га у 2024 році. Найвищі показники зафіксовані у 2020–2021 роках (понад 140 ц з розрахунку на 1 га). Незважаючи на певне відхилення у 2022 році (через початок повномасштабної війни та кліматичні чинники), галузь демонструє стійкий висхідний тренд, на тлі якого спостерігається кардинальна зміна в технології живлення рослин. Якщо до 2013 року вносилося понад 30–50 т/га органічних добрив, то після 2019 року цей показник практично

зведений до мінімуму (близько 0,1 т з розрахунку на 1 га). Це свідчить про перехід від традиційних методів (гній, компост) внаслідок тотального згорання тваринництва до більш локальних та альтернативних методів підтримки родючості.

Таблиця 3.5

Урожайність та внесення добрив під урожай культур плодкових та ягідних в Одеській області

Рік	Урожайність культур плодкових та ягідних, ц на 1 га	Внесення мінеральних добрив під урожай культур плодкових та ягідних, т на 1 га	Внесення органічних добрив під урожай культур плодкових та ягідних, т на 1 га
2009	44,0	0,122	33,000
2010	65,4	0,121	34,000
2011	67,4	0,119	36,000
2012	82,0	0,126	53,300
2013	97,4	0,164	59,200
2014	95,1	0,110	27,200
2015	94,1	0,233	2,700
2016	84,9	0,104	5,700
2017	106,1	0,192	10,000
2018	104,3	0,008	4,800
2019	111,2	0,121	0,000
2020	135,1	0,052	0,000
2021	141,2	0,038	0,115
2022	121,1	0,042	0,088
2023	124,5	0,046	0,091
2024	127,1	0,049	0,093

Джерело: [32-34]

Внесення мінеральні добрив характеризується нестабільністю та обумовлює варіацію рівня інтенсивності: максимальне внесення припало на 2015 рік (0,233 т з розрахунку на 1 га). Проте в останні роки (2020–2024) спостерігається тенденція до зниження обсягів внесення мінеральних добрив (до рівня 0,04–0,05 т з розрахунку на 1 га), що не завадило збереженню високої урожайності. Таким чином, проведений аналіз виявляє цікаву аномалію: урожайність плодкових та ягідних культур зростає на тлі суттєвого зменшення обсягів внесення добрив (як мінеральних, так і органічних).

У результаті VAR-аналізу було отримано наступне рівняння (3.5).

$$\begin{aligned}
 H_t^4 = & -52,9314 + 1,034521 \cdot H_{t-1}^4 - 0,204367 \cdot H_{t-2}^4 \\
 & + 0,00285 \cdot R_{t-1} + 0,016492 \cdot R_{t-2} \\
 & + 149,3270 \cdot MF_{t-1}^4 - 65,9140 \cdot MF_{t-2}^4 \\
 & + 0,074112 \cdot OF_{t-1}^4 - 0,621305 \cdot OF_{t-2}^4
 \end{aligned} ; \quad (3.5)$$

де H_t^4 , H_{t-1}^4 , H_{t-2}^4 – урожайність культур плодкових та ягідних у поточному, попередньому та позаминулому роках;

MF_{t-1}^4 , MF_{t-2}^4 – внесення мінеральних добрив під поточний та торішній урожай культур плодкових та ягідних;

OF_{t-1}^4 , OF_{t-2}^4 – внесення органічних добрив під поточний та торішній урожай культур плодкових та ягідних.

Коефіцієнт детермінації моделі (3.5) становить 0,942. Без внесення мінеральних та органічних добрив під урожай плодкових та ягідних культур 2025 р. в Одеській області розрахункова врожайність становить 91,5 ц з 1 га. Максимальна урожайність плодкових та ягідних культур в Одеській області протягом 2009–2024 рр. становила 141,2 ц з 1 га (у 2019 р.). Відповідно до моделі (3.5) перевершити даний результат можливо за умови внесення 0,322 т/га мінеральних добрив та 8 т/га органічних добрив (урожайність при цьому становитиме 141,3 ц з 1 га).

Важливим аспектом планування майбутніх вхідних грошових потоків підприємства є встановлення прогностичного рівня цін на продукцію. Порівняння динаміки формування цін на досліджувані сільськогосподарські культури та динаміки їх виробництва і обсягу реалізації було встановлено прямопропорційний зв'язок та загальну позитивну тенденцію. Отже, доцільно здійснювати прогнозування майбутніх цін на основі прийому екстраполяції за допомогою побудови трендових моделей (рис. 3.1).

Графічне представлення фактичних даних рівня ціни у динаміці дозволило зробити вибір на користь лінійного тренду, що дає можливість не лише прогнозувати даний показник, а й аналізувати середньорічний приріст ціни за отриманими параметрами обраної аналітичної функції та визначити напрям зміни показника і його тенденцію до зростання чи зменшення.

Побудова лінійних трендів в розрізі окремих груп культур та їх подовження за межі досліджуваної бази прогнозування дозволяє здійснити екстраполяцію рівня цін в межах горизонту прогнозування до 2027 року. Відповідно до лінійного тренду ціна на зернові та зернобобові культури

становитиме 570 грн за 1 ц у 2026 р. та 600 грн за 1 ц у 2027 р.

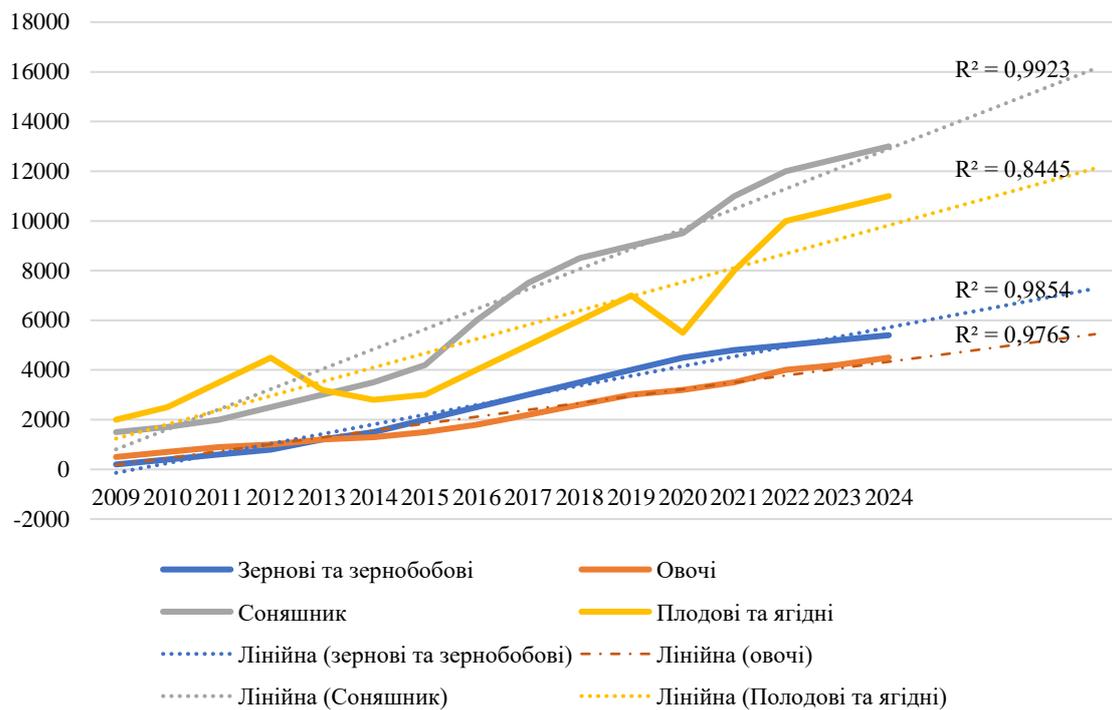

Рис. 3.1. Динаміка та екстраполяція цін на продукцію сільськогосподарських культур в Одеській області, грн за 1 т

Джерело: [34]

Ціна на соняшник становитиме у 2026 р. – 1240 грн за 1 ц, у 2027 р. – 1310 грн за 1 ц. За трендовою моделлю для овочевих культур у 2026 р. ціна очікується на рівні 548 грн за 1 ц, а у 2027 р. – 590 грн за 1 ц. Відповідно ціна на плодові та ягідні культури в Одеській області сягатиме у 2026 р. – 990 грн за 1 ц, а у 2027 р. – 1090 грн за 1 ц.

Важливим чинником для аграрних підприємств є також експортні ціни на продукцію, особливо для тих суб'єктів господарювання, які здійснюють експортну діяльність. На основі даних щодо експорту продукції сільськогосподарських культур, а також їх вартості було визначено наступне: середня ціна культур зернових та зернобобових у 2019 р. становила 16,99 дол. США за 1 ц у 2019 р., 18,35 дол. США за 1 ц у 2022 р. та 23,57 дол. США за 1 ц у 2021 р.; соняшнику – 42,03 дол. США за 1 ц у 2019 р., 34,68 дол. США за 1 ц у 2022 р. та 45,17 дол. США за 1 ц у 2021 р.; культур овочевих – 28,34 дол.

США за 1 ц у 2019 р., 31,64 дол. США за 1 ц у 2022 р. та 44,03 дол. США за 1 ц у 2021 р.; культур плодових та ягідних – 133,21 дол. США за 1 ц у 2019 р., 152,53 дол. США за 1 ц у 2022 р. та 227,15 дол. США за 1 ц у 2021 р. [39].

Варто зазначити, що обсяг валового збору та реалізованої продукції аграрних підприємств України не збігаються. Дані Державної служби статистики України свідчать про те, що протягом досліджуваного періоду обсяг реалізованих культур зернових та зернобобових становив у середньому 54,49 % валового збору, соняшнику – 69,29 %, культур овочевих – 10,23 %, культур плодових та ягідних – 5,23 % [33, 34]. Це пов'язано з тим, що у статистичному бюлетені «Реалізація продукції сільськогосподарськими підприємствами» не враховано обсяги експорту сільськогосподарських культур. Роз'яснення повної картини потребує даних щодо обсягу експорту відповідної продукції з Одеської області у натуральній формі (вага у тонах). Однак, така інформація наразі не подається ні Одеською митною службою, ні Головним управлінням статистики в Одеській області. Відтак, для даного випадку використано метод дедукції і зібрано дані щодо обсягу валового збору, обсягу реалізації та експорту відповідних сільськогосподарських культур в Україні. Дані про обсяг експорту продукції у натуральній формі (вага у тонах) подається Державною Митною Службою України з 2019 року, за якими здійснювалось дослідження [39].

У результаті розрахунку відношення суми обсягу реалізованої продукції та експорту до валового збору було отримано наступні коефіцієнти збуту:

- 1 для культур зернових та зернобобових, що вказує на збут усього урожаю даних культур на внутрішньому та зовнішньому ринках;
- 0,73 – для соняшнику, тобто 27% зібраного насіння склали відходи та зіпсований матеріал;
- 0,16 – для культур овочевих. Втрата загальної ваги відбувається не тільки через псування, а й внаслідок їх сушіння для реалізації та експорту сушених овочів;

– 0,19 – для культур плодових та ягідних. Причина втрати загальної ваги аналогічна до культур овочевих.

Зважаючи на очікувану урожайність та ціни постає необхідність оптимізації площі посіву та насаджень зазначених сільськогосподарських культур для максимізації суми доходу від реалізації продукції сільськогосподарських культур на внутрішньому ринку та доходу від експорту. Функцією оптимізації у даній моделі є наступна (3.6).

$$\begin{cases} D_T = D_p + D_e \rightarrow \max; \\ D_p = P_p^1 \cdot k^1 \cdot S_p^1 \cdot H^1 + P_p^2 \cdot k^2 \cdot S_p^2 \cdot H^2 + P_p^3 \cdot k^3 \cdot S_p^3 \cdot H^3 \\ \quad P_p^4 \cdot k^4 \cdot S_p^4 \cdot H^4; \\ D_e = P_e^1 \cdot k^1 \cdot S_e^1 \cdot H^1 + P_e^2 \cdot k^2 \cdot S_e^2 \cdot H^2 + P_e^3 \cdot k^3 \cdot S_e^3 \cdot H^3 \\ \quad P_e^4 \cdot k^4 \cdot S_e^4 \cdot H^4; \end{cases} \quad (3.6)$$

Де: D_T – дохід аграрних підприємств Одеської обл. від продажу сільськогосподарських культур на внутрішньому та зовнішньому ринках;

D_p – дохід від реалізації продукції сільськогосподарських культур на внутрішньому ринку України;

D_e – дохід від експорту сільськогосподарських культур;

$P_p^1, P_p^2, P_p^3, P_p^4$ – очікувана ціна на культури зернові та зернобобові, соняшник, культури овочеві, культури плодові та ягідні на внутрішньому ринку;

$P_e^1, P_e^2, P_e^3, P_e^4$ – очікувана експортна ціна на культури зернові та зернобобові, соняшник, культури овочеві, культури плодові та ягідні;

k^1, k^2, k^3, k^4 – коефіцієнт збуту культур зернових та зернобобових, соняшнику, культур овочевих, культур плодових та ягідних;

H^1, H^2, H^3, H^4 – очікувана урожайність культур зернових та зернобобових, соняшнику, культур овочевих, культур плодових та ягідних;

$S_p^1, S_p^2, S_p^3, S_p^4$ – площа посівів культур зернових та зернобобових, соняшнику, культур овочевих, а також площа насаджень культур плодових та ягідних для реалізації на внутрішньому ринку;

$S_e^1, S_e^2, S_e^3, S_e^4$ – площа посівів культур зернових та зернобобових, соняшнику, культур овочевих, а також площа насаджень культур плодових та ягідних для експорту.

На основі попередніх розрахунків було визначено розрахункову врожайність, ціну та коефіцієнт збуту зернових та зернобобових культур, соняшнику, культур овочевих, а також культур плодових та ягідних. Отже, для максимізації доходу аграрних підприємств Одеської області залишилося виявити розподіл площ посіву та насаджень між цими культурами. Відтак, цільова функція для прогнозного періоду 2027 року матиме наступний вигляд (3.7).

$$\begin{cases} D_T = D_p + D_e \rightarrow \max; \\ D_p = 29344 \cdot S_p^1 + 18746 \cdot S_p^2 + 9949 \cdot S_p^3 + 24292 \cdot S_p^4; \\ D_e = 36145 \cdot S_e^1 + 20362 \cdot S_e^2 + 24748 \cdot S_e^3 + 168492 \cdot S_e^4; \end{cases} \quad (3.7)$$

Зважаючи на те, що виробництво продукції аграрних підприємств повинно забезпечувати внутрішні потреби регіону в аграрній продукції, вважаємо за доцільне встановити обмеження: очікуваний валовий збір урожаю сільськогосподарських культур не повинен бути нижчим за мінімальний обсяг реалізації на внутрішньому ринку України (3.8).

$$\begin{cases} H^1 \cdot S_p^1 \geq Q_{min}^1 \\ H^2 \cdot S_p^2 \geq Q_{min}^2 \\ H^3 \cdot S_p^3 \geq Q_{min}^3 \\ H^4 \cdot S_p^4 \geq Q_{min}^4 \end{cases}, \quad (3.8)$$

де $Q_{min}^1, Q_{min}^2, Q_{min}^3, Q_{min}^4$ – мінімальний обсяг реалізації продукції культур зернових та зернобобових, соняшнику, культур овочевих, культур плодових та ягідних на внутрішньому ринку України.

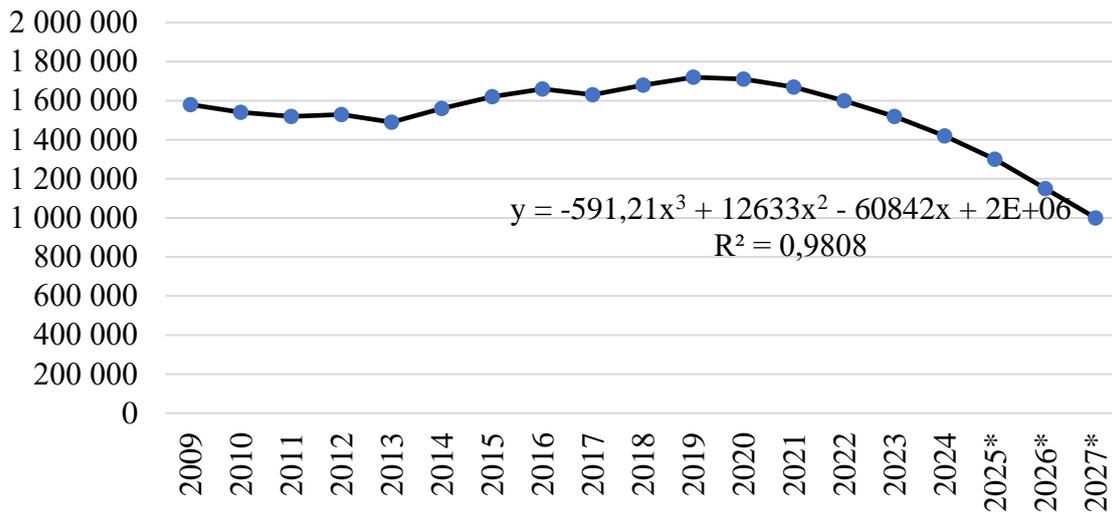
Крім того, варто враховувати можливі урядові обмеження обсягу експорту, що розглядалось в проекті «Про внесення змін у додаток 1 до постанови Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2020 р. № 1329», в якому йдеться про необхідність квотування експорту насіння соняшнику у 2025 р. [101]. Дане рішення не було прийняте і розглядалось через необхідність

забезпечення переробних підприємств достатнім обсягом сировини для виробництва соняшникової олії. Даний вид продукції забезпечив 24,99 % експорту аграрної продукції або 10,81 % загального експорту України у 2022 р. та має найбільший недоторгований потенціал на міжнародних ринках [39, 166]. Тому замість мінімального обсягу реалізації продукції та внутрішньому ринку встановимо максимальний.

Відповідно до наявних статистичних даних щодо реалізації продукції сільськогосподарських культур аграрними підприємствами Одеської обл. протягом 2010–2024 рр. мінімальний обсяг реалізації зернових та зернобобових культур становив 1039687 т (у 2024 р.), овочевих культур – 21857 т (у 2017 р.), плодових та ягідних культур – 2075 т (у 2017 р.). Максимальний обсяг реалізованого насіння соняшнику протягом зазначеного періоду є 595777 т (у 2015 р.) [58].

Ще одним важливим показником, який має бути врахований в задачі оптимізації є сума посівної площі та площі багаторічних насаджень в Одеській області. За результатами 2020 р. посівна площа культур зернових та зернобобових становила 1119300 га, соняшнику – 353300 га, культур овочевих – 16400 га, площа насаджень культур плодових та ягідних – 9200 га, тобто у сумі – 1498200 га. Відповідно до даних за 2007–2024 рр. зазначений показник має спадну тенденцію. Відповідно до поліноміальної лінії тренду третього ступеня розрахунковий показник загальної площі у 2021 р. становить 1350000 га, у 2022 р. – 1180000 га, а у 2023 р. – 960000 га (рис. 3.2).

Однак, скорочення розміру посівної площі сільськогосподарських культур та площі насаджень плодових та ягідних культур, що обумовлене об'єктивними чинниками, вказує на негативні тенденції в аграрному секторі, які мають бути зупинені за допомогою державної підтримки у формі бюджетних видатків. У межах даного дослідження вважаємо за доцільне встановити припущення, що посівна площа та площа насаджень плодових і ягідних культур не будуть зменшуватися, а зберігатимуться на рівні 2020 р., що спростить порівняння з очікуваними результатами.

Поліноміальний тренд площі (га)

Рис. 3.2. Динаміка загальної площі посіву та насаджень плодкових і ягідних культур в Одеській області та її екстраполяція до 2027 р.

* – дані екстраполяції поліноміального тренду

Джерело: [33]

Ще одним важливим моментом в оптимізаційних розрахунках є можливість збільшення площі насаджень плодкових та ягідних культур. Зважаючи на те, що вона не може бути швидко збільшена, пропонуємо обмежити річний приріст на 300 га (даний середньорічний приріст приймається в якості максимального протягом досліджуваного періоду 2009–2027 рр. в Одеській області).

Отже, зазначене дозволяє стверджувати, що цільова функція (3.7) матиме наступні обмеження (3.9).

$$\left\{ \begin{array}{l} S^1, S^2, S^3, S^4 > 0 \\ S^1 + S^2 + S^3 + S^4 = 1498200 \\ H^1 \cdot S_p^1 \geq 10396873 \\ H^2 \cdot S_p^2 \geq 5957765 \\ H^3 \cdot S_p^3 \geq 218566 \\ H^4 \cdot S_p^4 \geq 20753 \\ \Delta S_p^4 \leq 300 \end{array} \right. ; \quad (3.9)$$

Розрахунок оптимальної площі посіву та насаджень у розрізі досліджуваних сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень

плодових і ягідних проведено на основі надбудови Excel «Пошук рішення», для якої цільовою функцією є (3.7), а обмеженнями (3.9). У результаті обчислень було встановлено, що оптимальною посівною площею для культур зернових та зернобобових є 1118996 га (з яких 184239 га для внутрішнього ринку та 934757 га для зовнішнього), для соняшнику – 359138 га (повністю для реалізації на внутрішньому ринку), для культур овочевих – 10567 га (для реалізації на внутрішньому ринку), для культур плодових та ягідних – 9500 га (з яких 760 га для внутрішнього ринку та 8740 га для зовнішнього).

Відповідно, валовий збір культур зернових та зернобобових в Одеській області, що можуть бути досягнуті за оптимізаційними розрахунками становитиме 44352,52 тис. ц (на 24802,12 тис. ц більше, ніж у 2022 році), соняшнику – 8181,19 тис. ц (на 3651,99 тис. ц більше, ніж у 2022 році), культур овочевих – 1378,58 тис. ц (на 1087,82 тис. ц менше, ніж у 2022 році), а культур плодових та ягідних – 1342,12 тис. ц (на 457,02 більше, ніж у 2022 році).

Такий розподіл посівної площі та площі насаджень плодових і ягідних дозволить збільшити дохід аграрних підприємств Одеської області від реалізації продукції сільськогосподарських культур на внутрішньому ринку України на 32,86 % у порівнянні з 2020 р. (за оптимізаційними розрахунками становитиме 12262,25 млн грн), а дохід від експорту – на 154,37 % (за оптимізаційними розрахунками становитиме 35259,53 млн грн). Загальний дохід за оптимального розподілу площ становитиме у перший рік горизонту прогнозування 47521,78 млн грн.

У 2026 році позитивна траєкторія розвитку аграрного сектору області зберігатиметься завдяки подальшому вирівнюванню кліматичних умов та ефекту від структурної модернізації виробництва. За прогнозними оцінками побудованих трендових моделей, урожайність зернових і зернобобових культур у 2026 році досягне 43,0–43,4 ц/га, тоді як урожайність соняшнику становитиме 29,5–30,0 ц/га. Урожайність овочевих культур зберігатиметься в діапазоні 119–121 ц/га, а плодових та ягідних культур – 152–154 ц/га, що підтверджує тенденцію до відновлення галузі після кризових 2022–2023 років.

У 2027 р. урожайність зернових та зернобобових становитиме 40,9 ц за 1 га, соняшнику – 28,4 ц за 1 га, овочевих – 140,5 ц за 1 га, плодових та ягідних – 149,5 ц за 1 га. Зважаючи на це, оптимальною площею для посівів зернових та зернобобових буде 1189907 га, соняшнику – 288384га, овочевих культур – 9809 га, а насаджень плодово-ягідних культур – 10100 га. Такий розподіл площ посівів та насаджень дозволить отримати сумарний дохід від реалізації продукції та її експорту у сумі 53224,76 млн грн, що на 4,08 % більше, ніж у 2022 році.

На основі запропонованої оптимізаційної моделі було рекомендовано оптимальні розміри посівної площі сільськогосподарських культур для досліджуваних підприємств на період до 2027 року (Додаток 3). У процесі розрахунків були враховані внутрішньофірмові коефіцієнти збуту, здійснено коригування очікуваної урожайності на основі наявних даних досліджуваних підприємств, а також обмеження щодо збуту на внутрішньому ринку. Очікуваний валовий збір, а також рівень доходу від реалізації продукції на період до 2027 рр. наведено у таблиці 2 Додатку 3.

Ефективне управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств передбачає планування грошових потоків від реалізації різних видів сільськогосподарських культур на внутрішньому та зовнішньому ринках на основі прогнозування очікуваних внутрішніх та експортних цін та очікуваної урожайності, а також оптимізації на основі цих даних посівних площ.

Виходячи з вищезазначеного, розроблено модель ефективного управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств. Запропонована модель охоплює управління формуванням фінансових результатів від реалізації продукції, що обумовлюють формування стійкого фінансового стану та є основою для ефективного управління розвитком фінансової діяльності (рис. 3.3).

Рис. 3.3. Модель ефективного управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств

Джерело: розроблено автором

Запропонована модель узгоджується з концепцією сталого розвитку, оскільки поєднує економічні орієнтири з екологічними та соціальними аспектами управління, забезпечуючи збалансоване використання ресурсів та мінімізацію ризиків. Вона враховує залежність фінансових результатів від агрокліматичних факторів, ефективності землекористування та раціонального внесення добрив, що формує підґрунтя для підвищення ресурсної ефективності й довгострокової стійкості аграрних підприємств. Таким чином,

модель сприяє переходу до більш адаптивної та екологічно відповідальної системи управління, яка відповідає стратегічним орієнтирам сталого розвитку.

Функціонування запропонованої моделі передбачає збір масиву даних в динаміці за останні 14 років щодо кількості опадів в регіоні, внутрішніх та експортних цін на зернові та зернобобові культури, соняшник, овочеві культури, плодові та ягідні культури, їх посівних площ та валового збору, даних щодо обсягу внесених мінеральних та органічних добрив під урожай, а також коефіцієнта збуту, який вказує на втрату ваги продукції до моменту реалізації. На основі даних щодо урожайності, кількості опадів та обсягу внесених мінеральних та органічних добрив під урожай за два попередні роки визначаються показники урожайності для різних сільськогосподарських культур на наступний рік. Очікувані ціни визначаються на основі ліній тренду. Далі здійснюється оптимізація площ посівів зернових та зернобобових, соняшнику, овочевих та насаджень плодових та ягідних з розподілом на внутрішній ринок та експорт, що забезпечує максимізацію загального доходу від реалізації продукції сільськогосподарських культур. Для подальших років процедура повторюється. При цьому враховується залежність між параметрами очікуваної кількості опадів, площі посівів та насаджень, а також середньої урожайності сільськогосподарських культур у трьох попередніх періодах.

У науковій літературі обґрунтовується думка, що органічне виробництво виступає відносно новою аграрною системою, яка перебуває на стадії поступового становлення та адаптації. Тривалість цього перехідного етапу визначається жорстко регламентованими вимогами органічного виробництва, що передбачають поетапну трансформацію господарств від традиційних технологій вирощування сільськогосподарських культур до органічних практик. Для однорічних культур встановлено дворічний період переходу, протягом якого має здійснюватися органічне землеробство перед посівом. Для багаторічних культур (крім луків, пасовищ і багаторічних трав) перехід триває три роки, після чого перший урожай може бути сертифікований

як органічний. У випадку лук, пасовищ і багаторічних трав такий період становить два роки, за винятком спеціальних умов, пов'язаних із тваринництвом. Залежно від попереднього типу господарювання та характеристик навколишнього середовища, сертифікаційний орган має право подовжувати або скорочувати тривалість перехідного етапу. Мінімально допустимий термін переходу становить один рік [93].

На відміну від інших моделей запропонована дозволяє врахувати взаємопов'язаність між низкою факторів формування доходів аграрних підприємств, а також максимізувати їх. Крім того, для аграрних підприємств, які досить недавно розпочали свою діяльність, модель дозволяє дослідити загальні показники по регіону для виявлення орієнтирів середньострокового розподілу площ посівів під різні сільськогосподарські культури. Підприємства, які здійснюють свою діяльність більше 14 років мають можливість пристосовувати модель до власних даних щодо цін, урожайності та цілей щодо експорту. У 2026 році воєнна ситуація в Україні залишається домінуючим макроекономічним і регіональним чинником, що впливає на всі складові моделі прогнозування доходів аграрних підприємств – від оцінювання врожайності до розрахунку можливих фінансових результатів. З огляду на це, модель повинна бути здатною інтегрувати комплекс воєнних ризиків, які істотно модифікують як виробниче середовище, так і ринкові умови функціонування аграрного сектора.

Одним із ключових аспектів є трансформація логістичної інфраструктури. Внаслідок ракетних ударів, блокування транспортних коридорів і періодичного обмеження роботи портів Південного регіону суттєво зросли витрати на переміщення продукції та скоротилася швидкість логістичних операцій. За таких умов модель прогнозування повинна враховувати підвищену ймовірність розриву ланцюгів поставок, зростання транспортно-складських витрат та необхідність пошуку альтернативних маршрутів експорту.

Додатковим викликом є висока волатильність експортних ринків. Попит на українську аграрну продукцію залишається стабільним, однак ціни формуються під впливом нестійких логістичних умов, воєнних ризиків, можливих експортних обмежень, змін митної політики та коливань світових ринків. Отже, моделі розрахунку доходів у 2026-2027 роках мають бути здатні враховувати різні сценарії ціноутворення та експортної активності.

Таким чином, у сучасних умовах застосування запропонованої моделі набуває особливої ваги, оскільки вона дозволяє комплексно враховувати як традиційні агроекономічні фактори (врожайність, ціни, площу посівів), так і специфічні воєнні ризики, що суттєво впливають на господарську діяльність аграрного сектору. Поєднання регіональних середніх параметрів із індивідуальними даними підприємств забезпечує формування адаптивних управлінських рішень, спрямованих на підвищення стійкості та результативності аграрного виробництва в умовах військових викликів.

3.2. Удосконалення інформаційного забезпечення управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств

Інформація отримала широке визнання як важливий ресурс цього століття. Правильна ідентифікація та використання джерел інформації є передумовою для об'єктивного прийняття рішень. Отже, обізнаність та використання відповідної інформації гарантують індивідуальне та організаційне функціонування. Основною функцією інформації є підвищення знань користувача, зменшення рівня його невизначеності або зменшення різноманітності варіантів вибору, доступних для користувачів інформації. Щоб інформація була ефективною, вона повинна бути точною, своєчасною та релевантною.

Дослідженню питання інформаційного забезпечення в діяльності аграрних підприємств присвячені праці вітчизняних та іноземних науковців, а

саме: Сінгх К. та Варма А. [182], Адіо Е. [149], Желєзняк А. та Гладиш М. [67], Герасименко І. [28] та інших.

Варто підкреслити, що в дослідженнях Л. А. Бахчиванжи акцентується увага на тому, що одним із ключових напрямів модернізації маркетингового менеджменту в агропромислових підприємствах має стати розвиток продакт-менеджменту. Йдеться про системне управління продуктами як складову маркетингової діяльності, що охоплює стратегічне планування всього життєвого циклу продукції – від розроблення та запуску нових товарів до поступового їх виведення з ринку. Науковець підкреслює, що процес управління продуктами повинен бути інтегрований у загальну маркетингову стратегію підприємства, забезпечуючи узгодженість асортиментної політики з довгостроковими цілями розвитку та ринковим позиціонуванням компанії [15].

За допомогою сільськогосподарської інформації фермери можуть застосовувати нові технології або системи землеробства, знати, коли садити та збирати урожай, яку культуру виробляти та яку тварину вирощувати та де продавати готову продукцію. Також за допомогою сільськогосподарської інформації фермери можуть знати, де брати банківські позики та інші виробничі ресурси, а також як боротися з шкідниками та хворобами. Така інформація дозволяє збільшувати урожайність, валові збори та ефективність виробництва, а отже сприяє економічному зростанню національної економіки.

Існує різноманітна інформація про діяльність, пов'язану із сільським господарством. Сюди може входити інформація про технологію рослинництва, тваринництва, агролісового господарство, боротьби зі шкідниками та хворобами, застосування добрив, показники опадів тощо. Воутос Ю., Мілонас П., Катеніотіс Дж. і Софо А. виділяють такі види сільськогосподарської інформації: щодо боротьби з шкідниками та хворобами, послуг, що надаються урядовими та приватними організаціями, маркетинг сільськогосподарської продукції, особливості надання кредитів та позик фермерам, використання добрив тощо [200]. Сопарно Х., Пербангса А. і

Пардаман Б. визначили сільськогосподарську інформацію як опубліковану та неопубліковану інформацію про всі аспекти сільського господарства, які мають міждисциплінарний характер і універсальне застосування. Вони класифікували типи сільськогосподарської інформації за такими категоріями [190]:

1) Технічна (наукова) інформація. Цей тип інформації отримується під час досліджень та дослідно-конструкторських робіт, що проводяться в університетах, сільськогосподарських науково-дослідних інститутах, сільськогосподарських коледжах та приватних сільськогосподарських дослідницьких організаціях.

2) Комерційна інформація. Інформація за цією категорією дає змогу отримати інформацію про збут сільськогосподарської продукції з метою максимізації прибутку.

3) Соціокультурна інформація – включає інформацію про традиційні сільськогосподарські практики, місцеві культури, норми / цінності та довідкову інформацію та навчання, проведене в різних громадах, а також про доступність робочої сили тощо.

4) Правова інформація. Цей тип інформації навчає всіх зацікавлених сторін у сільському господарстві щодо законодавчих норм про виробництво та розподіл сільськогосподарської продукції.

5) Загальна інформація – це інформація, що представляє загальний інтерес для фермерів, наприклад, боротьба з повенями, пожежами та іншими катастрофами.

Джерела інформації для аграрних підприємств залежать від виду роботи та послуг, які вони виконують. Джерела інформації у межах даного питання стосуються інструментів або носіїв інформації, які відповідають інформаційним потребам працівників, що займаються сільськогосподарською діяльністю. Було проведено багато досліджень для визначення типу джерел інформації для сільського господарства. Роуз Д. у своєму дослідженні вказує на суттєву роль інформації, отриманої від працівників аграрної галузі, окремих

юристів, а також отриманих на місцевих, національних та міжнародних семінарах, тренінгах, в друкованих та електронних засобах масової інформації [181].

Алагатпан М. та Кумаран М. класифікували вищезазначені джерела інформації як офіційні та неформальні джерела. За їх словами, офіційні джерела включають державні радіостанції, місцеві та міжнародні друковані засоби масової інформації (такі як газети, інформаційні бюлетені та журнали) та семінари / практикуми, тоді як неофіційні джерела – це фермери, друзі сім'ї та особисті оцінки та судження [153].

Інше пов'язане з цим дослідження, проведене Тантізантисом К., висвітлює роль науково-дослідних інститутів сільського господарства, а також працівників національної аграрної сфери, аграріїв в інших країнах, спеціалістів-консультантів, безпосереднього керівника аграрного підприємства, інформаційних агентств, викладачів та адміністраторів як джерел сільськогосподарської інформації [194].

Формальну інформаційну базу становлять дані, що генеруються в офіційних системах обліку та звітності. До неї належать статистичні матеріали Державної служби статистики України, адміністративна звітність органів державної влади різних рівнів, а також фінансова звітність підприємств, сформована відповідно до вимог бухгалтерського обліку. Водночас у сучасних умовах зростає значущість неформальних джерел інформації. До них відносять масиви даних, які не мають обов'язкового статусу або законодавчої регламентації, але відіграють важливу аналітичну роль: результати наукових досліджень, рейтингові оцінки, публікації та інформаційні матеріали з інтернет-ресурсів, аналітика вітчизняних та міжнародних експертних центрів (у тому числі грантових проєктів), а також дані управлінського обліку, що формуються всередині підприємств для потреб оперативного та стратегічного менеджменту [21].

Пріоритетним напрямом інноваційного розвитку підприємств аграрного сектору виступає створення інноваційних форм економічної й організаційної

взаємодії між собою, якими наразі є інноваційні аграрнопромислові кластери, які в сучасних ринкових умовах господарювання представляють собою ефективний метод активізації і стимулювання гармонійної інноваційної діяльності підприємств аграрно-промислового виробництва та основу для співпраці різних видів бізнесу [35].

Отже, для цілей цього дослідження сільськогосподарська інформація стосується даних, пов'язаних із сільським господарством, які трансформуються у значущий та корисний контекст або форми для ефективного прийняття рішень у сільському господарстві чи у фермерській діяльності.

У межах даного дослідження було виявлено, що основною інформацією, яка необхідна аграрним підприємствам для забезпечення реалізації стратегічного управління їх фінансовою стабільністю є наступна:

1. агрокліматична статистика та аналітика в регіональному розрізі;
2. статистика урожайності, валового збору, внесення добрив та пестицидів під урожай сільськогосподарських культур в Україні та у розрізі регіонів;
3. інформація про доступні українським аграрним підприємствам програми фінансової допомоги з боку бюджетної системи України, національних, іноземних та міжнародних організацій;
4. інформація про передові технології вирощування сільськогосподарських культур, збільшення їх урожайності та захисту;
5. статистика експорту аграрної продукції України та окремих регіонів (вартість, вага та ціна експортованої продукції).

Спочатку охарактеризуємо наявний стан надання даної інформації офіційними джерелами в Україні. Метеорологічні та гідрологічні спостереження в Україні провадить Український гідрометеорологічний центр, а дослідження погоди і клімату – Центральна геофізичної обсерваторії ім. Бориса Срезневського. На сайті першого надається інформація щодо поточної погоди, а також короткострокові прогнози для міст України, щоденні

показники щодо рівня води в річках автоматичних гідрологічних станцій, а також містить інформацію про публікацію агрометеорологічних щорічників. На сайті Центральної геофізичної обсерваторії ім. Бориса Срезневського вказано, що організація публікує «Метеорологічний щомісячник» на основі даних 162-х станцій та «Огляд погоди та стихійних гідрометеорологічних явищ на території України». Однак, оцифрована версія останнього оприлюднена тільки щодо 2019 та 2020 років, а також надає тільки загальну інформацію по Україні, а не у розрізі регіонів чи станцій. Для отримання інформації за попередні періоди та у розрізі регіонів необхідно звертатися до архіву Центральної геофізичної обсерваторії ім. Бориса Срезневського [139]. Отримання архівних даних Українського гідрометеорологічного центру також здійснюється виключно за запитом і на платній основі. Отже, аграрні підприємства України мають доступ до оперативної інформації, але за необхідності використання попередніх даних мають витратити кошти і час на обробку запиту.

Дані щодо площі збирання сільськогосподарських культур та валового збору до 2020 року подавалися аграрними підприємствами щорічно за формою № 4-сг (річна) [60], а починаючи з 1 липня 2020 р. було запроваджено форму № 37-сг (місячна), що передбачає надання аналогічної інформації щомісяця до ДССУ [61]. Таке рішення сприятиме оперативності обробки даних для їх оприлюднення на офіційному сайті, а також дозволить досліджувати закономірності урожайності сільськогосподарських культур протягом року, а також очікуваних грошових потоків.

Станом на теперішній час Державна служба статистики України оприлюднює щорічні дані щодо посівних площ, валового збору, урожайності та обсягів реалізації всього спектра сільськогосподарських культур, причому інформація доступна у повному обсязі включно до 2024 року. Однак, на регіональному рівні інформація подається у скороченому вигляді. Так, Головне управління статистики в Одеській області подає дані у розрізі культур зернових та зернобобових, соняшнику, картоплі, культур овочевих та культур

плодових та ягідних. В експортній же статистиці Управління продукція рослинництва розподілена на такі групи: живі дерева та інші рослини, овочі, їстівні плоди та горіхи, кава, чай, зернові культури, продукція борошномельно-круп'яної промисловості, насіння і плоди олійних рослин, шелак природний, рослинні матеріали для виготовлення. Варто зазначити, що у розрізі районів оприлюднюється інформація тільки щодо валового збору соняшнику та культур зернових та зернобобових, а також посівних площ культур озимих на зерно та зелений корм.

Групування сільськогосподарських культур у статистичних даних щодо внесення мінеральних та органічних добрив як на рівні ДССУ, так і на регіональному рівні відрізняється від групування щодо площ посівів, урожайності, валового збору та реалізації, а саме охоплює: «(1) сільськогосподарські культури, (2) зернові та зернобобові культури, (3) пшеницю, (4) кукурудзу на зерно, (5) технічні культури, (6) сою, (7) ріпак і кользу, (8) соняшник, (9) буряк цукровий, (10) коренеплоди та бульбоплоди, культури овочеві та баштанні продовольчі, (11) коренеплоди та бульби їстівні з високим вмістом крохмалю та інуліну, (12) культури овочеві відкритого ґрунту, включаючи насінники та маточники, (13) культури овочеві закритого ґрунту, (14) культури баштанні продовольчі, включаючи насінники, (15) культури кормові, включаючи насінники, (16) сіножаті, (17) культури багаторічні» [41, 32]. Дані розбіжності ускладнюють процес виявлення закономірності між урожайністю та обсягом внесених мінеральних та органічних добрив під урожай окремих сільськогосподарських культур.

Окремої уваги заслуговує питання оприлюднення експортної інформації. До 2018 р. включно експортна статистика подавалася виключно у вигляді номінального обсягу експортованої продукції. При цьому, якщо на національному рівні подавалися дані за УКТЗЕД до четвертої цифри, то на регіональному рівні – тільки до другої. Починаючи з 2019 р., Державна митна служба України почала оприлюднювати експортовану вагу товарів, що дозволяє розрахувати середні ціни на окремі товари [38]. Однак деталізована

експортно-імпортна статистика у регіональному розрізі досі залишається недоступною.

Недоліки формальних джерел інформації можна замінити засобами неформальних джерел. Дослідження наявних інформаційних джерел в Україні дозволило виявити сім взаємопов'язаних платформ, які надають оперативну та корисну інформацію, яку доцільно враховувати при розробці та реалізації стратегії управління фінансовою стабільністю аграрних підприємств України, а саме:

- Super Agronom.com(агрокліматичної статистики та аналітики) [193];
- Latifundist Media (аналітика, інфорграфіка та рейтинги щодо основної аграрної продукції) [174];
- онлайн асистент фермера Kyrkul.com(дані щодо компаній по регіонах України, які виробляють необхідну аграрну техніку та сільськогосподарське обладнання, агрохімію, насіння, сажанці, корми для тварин, ветеринарні товари, племінних тварин та супутніх товарів, а також надають послуги) [173];
- AgroPolit.com (інформація щодо змін в законодавчій базі щодо аграрного сектору, доступні аграрні дотації, наявні спецпроекти галузі тощо) [151];
- Traktorist.ua (платформа оголошень щодо продажу нових та б/у тракторів, комбайнів, навантажувачів, сівалок, обприскувачів, вантажівок тощо в Україні; корисна інформація щодо доцільності придбання основних засобів того чи іншого бренду, що в перспективі дозволяє мінімізувати витрати на ремонт та їх термінову заміну) [195];
- Elevatorist.com (карта розміщення елеваторів з їх розподілом на типи, види сільськогосподарських культур та політику роботи) [162].
- AgroRobota (платформа для розміщення вакансій та резюме. Наразі послугами даної платформи користуються 635 підприємств з 23-х областей, 25 з яких з Одеської області) [152].

Попри те, що дані з наведених неформальних джерел інформації являються корисними у процесі управління розвитком фінансової діяльності

аграрних підприємств, їм притаманна нерегулярність та фрагментованість, що ускладнює процес управління.

Отже, основна проблема інформаційного забезпечення, з якою стикаються аграрні підприємства України у процесі управління розвитком фінансової діяльності є неповнота та/або недостатня територіальна деталізованість даних, на основі яких прогнозується очікувана кількість опадів, очікувана урожайність та ціна сільськогосподарських культур, а як наслідок, очікувані доходи від реалізації продукції сільськогосподарських культур.

На основі отриманих у попередньому пункті прогнозних даних розрахуємо, яким чином відхилення у перших трьох показниках позначатися на фактичному рівні доходів аграрних підприємств Одеської області (табл. 3.6). Припустимо, що наявні дані щодо кількості опадів у регіоні дозволяють отримати прогнозні показники щодо кількості опадів на території розташування підприємства з відхиленням в 1%. Таке відхилення вхідних даних спричинить відхилення в 0,39–5,76 % доходу аграрних підприємств у порівнянні з очікуваним рівнем.

Таблиця 3.6

Відхилення очікуваного доходу аграрних підприємств Одеської області від фактичного у результаті неточності прогнозування вхідних даних щодо чинників його формування на 1 % (на період до 2027 р.)

Відхилення очікуваного рівня показників від фактичного рівня на 1%	Абсолютне відхилення очікуваного доходу від фактичного, млн грн	Відносне відхилення очікуваного доходу від фактичного, %
Кількість опадів, мм	241,38	0,45
Урожайність сільськогосподарських культур, ц/га	532,25	1,00
Внутрішня ціна на сільськогосподарські культури, грн/т	138,15	0,26

Джерело: розраховано на основі прогнозних даних, отриманих у пункті 3.1

Припустимо, що наявні дані щодо кількості опадів у регіоні дозволяють отримати прогностні показники щодо кількості опадів на території розташування підприємства з відхиленням в 1%. Таке відхилення вхідних даних спричинить відхилення в 0,39–5,76 % доходу аграрних підприємств у порівнянні з очікуваним рівнем.

За умови відхилення очікуваної урожайності сільськогосподарських культур від фактичної на 1%, очікуваний рівень доходу відхилитиметься від його фактичного рівня на 1%.

За умови відхилення очікуваної внутрішньої ціни на продукцію сільськогосподарських культур від фактичної на 1%, очікуваний дохід відхилитиметься від фактичного на 0,26 %.

Зазначене вище дозволяє стверджувати, що для удосконалення інформаційного забезпечення управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств в Україні мають бути вжиті наступні заходи:

1) оприлюднення архівних збірників «Метеорологічний щомісячник», «Огляд погоди та стихійних гідрометеорологічних явищ на території України» та «Агрометеорологічний щорічник» за останні десять років. Їх подальше розміщення на сайті Центральної геофізичної обсерваторії ім. Бориса Срезневського та Українського гідрометеорологічного центру;

2) подання регіональними управліннями статистики не тільки агрегованої інформації щодо посівних площ, валових зборів, обсягу реалізації, а й у розрізі окремих сільськогосподарських культур. Оприлюднення статистичної інформації не тільки за останні п'ять років, а й архівних даних;

3) подання інформації про обсяг внесених мінеральних та органічних добрив, а також пестицидів у розрізі окремих їх видів, а також окремих сільськогосподарських культур як на регіональному, так і на районному рівні;

4) надання інформацію про діяльність сільськогосподарських підприємств у розрізі районів, відповідно до нового адміністративно-територіального устрою України, починаючи з 2021 року;

5) формування інформаційної мережі локальної спільноти аграрних підприємств.

Якщо перші чотири заходи спрямовані на удосконалення подання статистичної інформації статистичними службами України, то останній повинний бути реалізований саме аграрними підприємствами, які здійснюють господарську діяльність у межах однакових адміністративно-територіальних одиниць. Ця пропозиція побудована на взаємовигідному обміні інформацією, яка не стосується технології виробництва, а лише даних щодо кліматичних спостережень, урожайності сільськогосподарських культур та ціни. Доступність таких локальних даних на регулярній основі дозволить підвищити достовірність прогнозування очікуваного доходу кожним аграрним підприємством такої мережі.

З метою виявлення доцільності реалізації зазначених заходів було проведено опитування п'ятнадцяти експертів аграрних підприємств Одеської області (табл.3.7).

Таблиця 3.7

Експертні оцінки результатів впровадження заходів щодо удосконалення інформаційного забезпечення управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств

№ експерта	Збільшення достовірності прогнозування кількості опадів, %	Збільшення достовірності прогнозування урожайності сільськогосподарських культур, %	Збільшення достовірності прогнозування ціни на сільськогосподарські культури, %
№1	2,29	4,23	3,73
№2	2,31	4,2	3,93
№3	1,66	4,64	3,97
№4	1,92	4,26	3,64
№5	1,67	4,63	4,07
№6	2,56	4,37	3,57
№7	2,43	4,25	4,13
№8	2,24	4,05	3,99
№9	2,39	4,48	3,8
№10	2,5	3,99	3,88
№11	2,49	3,95	3,92
№12	1,94	4,26	3,31
№13	1,63	3,89	3,38
№14	2,63	4,44	3,42
№15	1,8	4,1	3,81
Середнє	2,16	4,25	3,77

Джерело: експертні оцінки надано представниками досліджуваних аграрних підприємств Одеської області

У ході оцінювання визначено, що їх впровадження дозволить зменшити відхилення прогнозування, а саме:

1) очікуваної кількості опадів у середньому на 2,16 %, тобто достовірність прогнозу очікуваного доходу аграрних підприємств зросте на 6,64 %;

2) очікуваної урожайності сільськогосподарських культур – на 4,25 %, тобто достовірність прогнозу очікуваного доходу аграрних підприємств також зросте на 4,25 %;

3) очікуваної ціни на сільськогосподарські культури – на 3,77 %, тобто достовірність прогнозу очікуваного доходу аграрних підприємств також зросте на 0,98 %.

Відтак, загальна достовірність прогнозування очікуваних доходів аграрними підприємствами України зросте на 11,87 %. Доцільність даних заходів також пояснюється важливістю пріоритизації аграрного сектора, адже від його розвитку залежать темпи зростання економіки України.

Відтак, по-перше, за відсутності окремих даних для управління розвитком фінансовою діяльністю аграрних підприємств України з офіційних джерел перед останніми постає необхідність формування інформаційної мережі локальної спільноти аграрних підприємств. Попри це, з боку державного управління мають бути вжиті заходи щодо оптимізації процесу оприлюднення важливої для аграрного сектора інформації як в агрегованому вигляді, так і у розрізі регіонів та районів.

По-друге, удосконалення інформаційного забезпечення управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств має здійснюватися на засадах цифровізації, що передбачає створення інтегрованої інформаційно-аналітичної платформи, яка об'єднує державні статистичні ресурси, фінансову звітність, агрокліматичні бази даних, експортну аналітику та галузеві цифрові сервіси в єдину систему підтримки управлінських рішень, забезпечуючи підвищення територіальної деталізації даних, оперативність їх обробки та

зростання достовірності прогнозування очікуваних доходів аграрних підприємств.

3.3. Інноваційні інструменти мобілізації фінансових ресурсів аграрними підприємствами

У сучасних умовах трансформації аграрного сектору ключовим викликом постає забезпечення достатнього обсягу фінансових ресурсів для підтримки інноваційного розвитку, модернізації виробництва та підвищення конкурентоспроможності підприємств. Традиційні механізми фінансування вже не здатні повною мірою задовольнити зростаючі потреби аграрних виробників, оскільки галузь характеризується високою капіталомісткістю, технологічною залежністю та значною волатильністю зовнішнього середовища. У цих умовах особливої актуальності набуває пошук і впровадження інноваційних інструментів мобілізації фінансових ресурсів, які забезпечують не лише диверсифікацію джерел капіталу, а й підвищують гнучкість, стійкість та інвестиційну привабливість аграрних підприємств. Залучення нових фінансових рішень, побудованих на цифрових технологіях, партнерських моделях і сучасних ринкових підходах, створює додаткові можливості для пришвидшення розвитку підприємств та формування їх довгострокових стратегічних переваг.

У випадку боргового фінансування на основі банківського кредитування аграрні підприємства підпадають під залежність від позикодавців. Збільшення боргового навантаження негативним чином позначається на фінансових результатах діяльності аграрних підприємств у довгостроковій перспективі. Натомість фінансування на основі емісії акцій дозволяє уникнути боргового тягара, але призводить до зменшення частки власності наявних акціонерів підприємства, а також зниження їх впливу на прийняття рішень щодо управління підприємством.

Відповідно до дослідження Б. Хагігі Талаб та М. Аббазаде підприємства з вищим пайовим фінансуванням порівняно з борговим фінансуванням можуть краще справлятися з коливанням попиту та пропозиції на ринку [165], що пов'язано з тим, що виплати за борговими фінансовими інструментами передбачають здійснення однакових транзакцій в однакові часові проміжки, а виплати дивідендів власникам акцій можуть змінюватися у відповідності до поточного фінансового становища.

Аграрні підприємства України, в основному, використовують власні джерела фінансування (пайовий, додатковий, резервний капітал, амортизація, нерозподілений прибуток) та банківське кредитування. Акціонерні товариства галузі також вдаються до випуску акцій та облігацій. Однак, облігації підприємств, попри їх більшу економічну ефективність у порівнянні з кредитами, не завжди дозволяють залучати достатній обсяг фінансування на вигідних умовах. Така ситуація спричинена нерозвиненістю ринку корпоративних облігацій в Україні. Щодо використання єврооблігацій, то такий інструмент наразі доступний тільки для великих представників бізнесу, що спричинено складністю процедури виходу на міжнародні ринки капіталу, а також значними транзакційними витратами.

Традиційними джерелами фінансування аграрних підприємств в Україні є наступні:

– Термінові позики. На основі даного інструмента здійснюється значний обсяг фінансування підприємств аграрного сектора. Термінові позики на фінансування сільського господарства мають короткострокову або довгострокову тривалість, при цьому банки та фінансові установи дозволяють позичальникові регулярно виплачувати гроші або здійснювати грошові виплати. Термінові позики можуть забезпечити необхідні попередні витрати на стійкі виробничі практики, такі як ті, що стосуються нових систем водопостачання. У короткостроковій перспективі фермери потребують капіталу для внесення цих змін, а в довгостроковій перспективі виробники повинні мати можливість оплачувати утримання об'єктів та вносити необхідні

вдосконалення, щоб іти в ногу з випереджаючими вимогами щодо сталого розвитку. Однак землеволодіння та майнові права обмежують доступ виробників до фінансування за такого способу фінансування. Більше того, відсутність у виробників точної кредитної історії змушує банки та фінансові установи покладатися на позики на основі застави.

– Фінансові картки фермерів – подібний до кредитної картки фінансовий продукт, який спрощує короткостроковий доступ до кредитів аграрним підприємствам. Цей фінансовий продукт допомагає фермерам фінансувати потреби виробництва, такі як насіння, добрива, пестициди тощо. Крім того, фінансові картки фермерів надають такі переваги: гнучкість запозичень, можливість залучення коштів на довгостроковій основі.

– Овердрафт – це тип рахунку, де власник може зняти кошти навіть після того, як баланс його рахунку досягне нуля. Банки часто пропонують цей рахунок виробникам, щоб допомогти їм в управлінні своїми операційними витратами. Ліміт овердрафту заздалегідь визначений банком. Позичальнику нараховуються відсотки лише на перевитрачену суму. Овердрафтний рахунок пропонує дуже зручний варіант управління вимогами ліквідності для ведення бізнесу. Однак овердрафт є складним механізмом фінансування для виробників, оскільки банки проходять інтенсивну процедуру кредитної оцінки, що вимагає часу. Отже, він більше підходить для учасників вищого рівня, таких як агрегатори та переробні підприємства.

– Кредитна лінія – це фінансовий інструмент, пропонований банками, який, по суті, надає позичальникові право користуватися необхідною сумою кредиту у межах попередньо визначеного кредитного ліміту. Позичальник сплачує відсотки лише за фактично вилучену за цей період часу суму. Цей продукт забезпечує дуже високу гнучкість для позичальника в управлінні його звичайними операційними витратами. Кредитні лінії можуть бути як забезпеченими, так і незабезпеченими, залежно від політики банку та кредитоспроможності позичальника. Однак існують певні обмеження. Наприклад, банки можуть надавати кредитну лінію для підтримки

короткострокової позики в оборотний капітал, у такому випадку вона не повністю підходить виробникам. Тим не менше, такі суб'єкти, як агрегаторам, переробним підприємствам, оптовим торговцям такий продукт допомагає задовольнити грошові потреби.

– Кредити під заставу основних засобів. За цим інструментом аграрне підприємство може здати свої балансові активи для отримання швидкої позики у фінансової установи. Це дуже зручний метод задоволення короткострокових вимог ліквідності. Активи працюють як забезпечення для організації-позикодавця.

Незважаючи на те, що традиційні джерела фінансування залишаються ключовими інструментами забезпечення капіталу в аграрному секторі, їх фактична доступність зосереджена переважно у середніх та великих підприємствах. Для малих виробників, які становлять основу сільськогосподарського виробництва України, ці фінансові інструменти здебільшого є недосяжними. Така асиметрія доступу створює суттєві бар'єри для розвитку їх фінансової діяльності та звужує можливості модернізації виробництва й підвищення конкурентоспроможності.

Аналіз вітчизняних і зарубіжних наукових джерел дозволяє визначити низку інноваційних механізмів фінансування, що можуть бути ефективно застосовані аграрними підприємствами України. До них належать: позики від агрегаторів, кредитування постачальниками матеріально-технічних ресурсів, фінансування з боку провідних підприємств інтегрованих ланцюгів, кредити під заставу складських свідоцтв, позики від покупців продукції, сек'юритизація, факторингові операції, краудфандинг, а також позики, пов'язані з наданням маркетингової підтримки, і державні програми забезпечення ліквідності.

Серед інструментів, що демонструють найбільший потенціал, виокремлюється кредит від агрегатора – неформальний механізм фінансування, за яким агрегатор забезпечує виробника необхідними коштами для проведення виробничого циклу, а погашення позики здійснюється після

збору врожаю. У межах цієї моделі агрегатор не лише надає фінансову підтримку, а й виступає гарантованим покупцем майбутньої продукції. Такий формат співпраці є вигідним для виробників, оскільки забезпечує оперативний доступ до фінансування та мінімізує ризики реалізації вирощеної продукції.

Відомим агрегатором сільськогосподарської продукції в Україні є ТОВ «АУСП ФРУТ» (USPA Fruit), яке було створено у 2017 році. Однак, наразі товариство не надає кредити виробникам продукції, а займається лише оптовою торгівлею [199].

Кредитування через агрегатор здебільшого має сезонний, короткостроковий характер. У більш розвинених схемах фінансування воно здійснюється офіційно: переробні підприємства надають агрегаторам короткострокові позики на поповнення оборотного капіталу, щоб забезпечити стабільне надходження сировини. У такій моделі переробник отримує пріоритетне право закупівлі після збирання врожаю, тоді як агрегатор виконує роль посередника та бере на себе основні ризики. Через це він формує закупівельні ціни для виробників, що часто робить механізм економічно невигідним для фермерів, хоча він і забезпечує доступне фінансування та гарантований збут.

Кредит постачальника ресурсів також належить до неформальних механізмів і ґрунтується на довірі між сторонами. Постачальник передає насіння, хімікати чи обладнання з відстроченим платежем – під час збору врожаю або в інший погоджений момент – у натуральній чи грошовій формі. Переваги та ризики подібні до моделі з агрегатором. Однак фінансування може надаватися і через «трикутну» схему: постачальник організовує кредитування через фінансову установу, яка бере на себе супровід і контроль розрахунків, підвищуючи надійність операції.

Третім інноваційним інструментом є позики від провідного підприємства аграрного ланцюга створення вартості (АЛСВ). За Гаутомом А. та Шармою С., такі підприємства мають прямі або опосередковані зв'язки з малими й середніми виробниками, виступають активними учасниками ринку

та сприяють включенню ММСП у виробничі ланцюги. Вони забезпечують доступ до необхідних ресурсів, підвищують конкурентоспроможність галузі та демонструють економічну цінність партнерства [163].

Відтак, такими підприємствами можуть бути постачальники сировини, експортери, переробники або агрегатори. У таблиці 3.8 наведено узагальнену модель АЛСВ із прикладами типів аграрних підприємств, які можуть виступити у ролі агрегаторів.

Таблиця 3.8

Проект моделі ланцюга АЛСВ

Основні елементи моделі ланцюга АЛСВ	Приклад підприємств, які можуть стати агрегаторами в ланцюгах АЛСВ
<p style="text-align: center;">Агрегатор</p> <p>Центральний елемент ланцюга, який координує взаємодію між учасниками та забезпечує інтеграцію виробничих процесів. Агрегатор може бути кооперативом, торговою компанією або спеціалізованим підприємством, яке займається організацією виробничих процесів, логістики та збуту.</p>	<p>Кооперативи, торгові компанії, логістичні компанії, переробні підприємства</p>
<p style="text-align: center;">Малі та середні виробники</p> <p>Окремі фермерські господарства або малі підприємства, що займаються виробництвом сільськогосподарської продукції або іншими видами товарів. Вони об'єднуються в межах ланцюга АЛСВ для спільного використання ресурсів, покращення якості продукції та підвищення своєї конкурентоспроможності.</p>	
<p style="text-align: center;">Переробники та дистриб'ютори</p> <p>Підприємства, що займаються переробкою сировини та розповсюдженням готової продукції. Вони забезпечують ефективне перетворення продукції в товар, готовий до продажу, а також його доставку до кінцевого споживача.</p>	
<p style="text-align: center;">Маркетинг та збут</p> <p>Ця складова включає розробку маркетингових стратегій, брендування продукції, організацію продажів, взаємодію з ринками збуту та клієнтами. Агрегатор відповідає за координацію цих процесів.</p>	

Джерело: розробка автора

Провідні підприємства аграрного ланцюга створення вартості (АЛСВ) можуть здійснювати як пряме кредитування учасників ланцюга, так і укладати довгострокові договори купівлі-продажу, що відкриває доступ виробників до фінансування через зовнішні фінансові установи. На відміну від кредитування

агрегаторами або постачальниками ресурсів, участь провідного підприємства передбачає значно ширший спектр підтримки: фінансування може охоплювати інвестиції у розвиток виробництва, забезпечення високоякісним насінням, технологічний трансфер, навчання виробників та контроль за дотриманням технологій.

У запропонованій моделі провідне підприємство виконує ключову координаційну функцію та має значний вплив на організацію виробничого процесу. Такий підхід часто реалізується у форматі контрактного землеробства, де співпраця базується на жорстких договірних зобов'язаннях, що визначають вид продукції, необхідні стандарти якості, обсяги та строки постачання.

Фінансова, технологічна чи консультативна підтримка також включається до змісту контракту. Високий рівень формалізації договірних відносин формує для кредиторів додаткові гарантії та зменшує ризики неповернення коштів. Однак у випадках високої довіри між сторонами можливі і неформальні або усні домовленості, які в літературі визначаються як схеми кооперації виробників.

У таблиці 3.9 відображено суб'єктно-об'єктні відносини в межах запропонованого проекту АЛСВ.

Таблиця 3.9

Механізм функціонування проектної моделі ланцюга АЛСВ

Суб'єкт	Функція	Об'єкт впливу	Фінансовий інструмент	Тип зв'язку
Агрегатор	Координація, контракування	Виробництво, збут	Контрактне фінансування	Управлінський
Виробники	Виробництво продукції	Сировина	Кредит, складське свідоцтво	Договірний
Переробники	Переробка	Готова продукція	Позика від покупця	Комерційний
Фінансові установи	Фінансування	Грошові потоки	Кредит, факторинг	Фінансовий
Склад	Зберігання	Продукція	Застава (свідоцтво)	Гарантійний
Держава	Підтримка ліквідності	Ризики	Гарантії, дотації	Інституційний

Джерело: розробка автора

Представлена модель ланцюга АЛСВ (агропродовольчих ланцюгів створення вартості) демонструє системний підхід до організації виробничого циклу, де кожен учасник виконує специфічну роль, інтегруючи матеріальні, фінансові та інформаційні потоки. Ключовою особливістю моделі є вертикальна координація через агрегатора, що дозволяє мінімізувати ризики за допомогою різноманітних фінансових інструментів (від факторингу до державних дотацій) та чіткої типізації зв'язків – від договірних до інституційних.

Ще одним сучасним фінансовим інструментом, що набуває поширення серед аграрних підприємств, є кредитування під заставу складського свідоцтва. Це свідоцтво є товаророзпорядчим документом, який підтверджує право власності на продукцію, розміщену на сертифікованому складі [121]. У такій моделі саме сільськогосподарська продукція виступає заставою для отримання позики від фінансової установи, а її зберігання на незалежному складі знижує кредитний ризик кредитора, оскільки останній має право на товар до повного погашення зобов'язань. Такий механізм особливо цінний для виробників у періоди цінової волатильності, дозволяючи зберігати продукцію до моменту отримання вигіднішої ринкової ціни.

Кредитування під заставу складського свідоцтва є одним із найбільш надійних механізмів фінансування аграрних підприємств, оскільки у схемі бере участь незалежний сертифікований склад, який забезпечує безпечно зберігання продукції та контролює її використання як застави. На відміну від фінансування через агрегаторів або постачальників, склад виступає нейтральною стороною, що мінімізує ризики для кредитора: продукція не може бути продана до повного погашення позики, а у разі дефолту вона може бути швидко реалізована.

Складське свідоцтво надає кредитору право вимоги як до позичальника, так і до складської компанії у випадку втрати або пошкодження товару. У процесі банкрутства виробника документ захищає заставу від претензій інших

кредиторів. Додаткову безпеку забезпечує страхування складів, що зменшує ризики форс-мажорів.

Для виробника цей механізм є вигідним, оскільки забезпечує доступ до якісного зберігання, зменшує втрати продукції та дає можливість продавати її пізніше – за вищими цінами після завершення сезону масових продажів. Водночас модель має й недоліки: висока вартість зберігання та значні мінімальні обсяги продукції роблять такий вид фінансування малодоступним для дрібних господарств.

Позики від покупця є ще одним інноваційним інструментом фінансування. На відміну від кредитування агрегаторами, покупці – зазвичай великі компанії – можуть напряду фінансувати як переробні підприємства, так і фермерів. Такі позики гарантують постачання необхідного обсягу продукції визначеної якості в узгоджені строки та забезпечують стабільність ланцюга поставок.

Сек'юритизація передбачає перетворення неліквідних активів на цінні папери. Аграрне підприємство формує портфель активів і передає його емітенту, який випускає цінні папери з різними траншами ризику та прибутковості. Інвестори купують ці цінні папери, що забезпечує виробнику додаткові фінансові ресурси й можливість зняти активи з балансу.

Факторинг – продаж дебіторської заборгованості зі знижкою для отримання швидких оборотних коштів. Цей механізм активно застосовується у розвинених країнах і є перспективним для аграрного сектору, оскільки дозволяє підприємствам покращити ліквідність без залучення традиційних кредитів.

Краудфандинг – залучення коштів від великої кількості інвесторів через спеціалізовані онлайн-платформи. У сільському господарстві найчастіше використовуються моделі:

- пайового фінансування (інвестор отримує частку власності);
- боргового фінансування (позичені кошти повертаються з відсотками);
- винагороди (інвестор отримує продукт чи інший бонус).

Це відкриває доступ до капіталу виробникам, які не можуть скористатися банківськими кредитами.

Позики з маркетингової допомоги забезпечують фермерів коштами в період збирання врожаю, дозволяючи уникнути вимушеного продажу продукції за найнижчими сезонними цінами. Після стабілізації ринку фермер може повернути позику або передати товар кредитору. Такий механізм активно застосовується, наприклад, Товарною кредитною корпорацією США, і охоплює широкий перелік культур – від зернових до олійних та бобових [52]

Державна підтримка ліквідності є ключовим елементом розвитку системи торгового фінансування в аграрному секторі, особливо в умовах воєнного стану та обмеженої доступності комерційного кредитування. За слабкого розвитку фінансових ринків та високих ризиків приватні кредитори істотно скорочують фінансування торгових операцій, що потребує активного державного втручання у формі прямих фінансових інструментів або надання кредитних гарантій.

У 2022–2024 рр. держава суттєво розширила інструменти підтримки ліквідності аграрних підприємств. Зокрема, у межах дії воєнного стану було ухвалено та продовжено застосування низки нормативно-правових актів: Постанова КМУ № 28 від 24.01.2020 р. (зі змінами від 2022–2024 рр.) [118] «Про надання фінансової державної підтримки сільськогосподарським товаровиробникам», яка забезпечила компенсацію відсоткових ставок та розширення доступу до короткострокових кредитів для посівної кампанії [118]; Постанова КМУ № 246 від 21.03.2022 р. [116] запровадила програму доступного кредитування для аграріїв «5-7-9%» у воєнний період, у тому числі з державними гарантіями до 80% суми кредиту [116].

Закон України «Про Фонд часткового гарантування кредитів у сільському господарстві» № 2042-IX від 06.09.2022 р., [119] який створив механізм надання гарантій для малих та середніх фермерів, значно полегшуючи доступ до банківського фінансування [119] та Постанова

КМУ № 793 від 07.07.2022 р. (із змінами 2023–2024 рр.), яка врегулювала порядок компенсації страхових платежів за агрострахуванням, що зменшило ризики виробників за участі у торговельних операціях [117].

У результаті державне втручання компенсує структурні слабкості фінансового ринку, розширює доступність короткострокового торгового фінансування та зменшує ризики аграрних підприємств у логістичних і збутових операціях. Особливо це актуально в умовах повномасштабної війни, коли приватні кредитори обмежують ризикові операції, а економічна стабільність аграрного експорту має стратегічне значення для держави.

АТ «Аграрний фонд» – державна компанія, що спеціалізується на форвардних закупівлях зерна, спільно з командою технічної допомоги проєкту Європейського інвестиційного банку «Агропродовольчий кредит для України» уклали Меморандум про співпрацю, спрямований на розвиток спільної кредитної програми для аграрного бізнесу «Основний кредит для аграрної галузі – Україна» (Agri-Food Value Chain). Документ формує основу для розширення підтримки ланцюгів створення вартості у секторі вирощування та переробки зернових і олійних культур. У межах погоджених із ЄІБ підпроектів сторони визначили пріоритетом сприяння розвитку ринку сільськогосподарської продукції та забезпечення додаткових умов для підтримки українських виробників [150].

Окремо варто відзначити програму ЄБРР та ГЕФ «Україна: стійкі біоенергетичні інноваційні ланцюжки вартості» (з 2019 р.), яка орієнтована на стимулювання інвестицій у сучасні біоенергетичні технології, побудовані на використанні аграрних відходів. Ініціатива передбачає формування сталих біоенергетичних ланцюгів вартості, що сприяють скороченню викидів парникових газів і підтримують національну ціль щодо підвищення частки відновлюваних джерел енергії. Програма поєднує кредитні ресурси ЄБРР, гранти ГЕФ і вкладення в акціонерний капітал, одночасно забезпечуючи впровадження ефективних практик управління знаннями. Це підвищує

відтворюваність інновацій та зміцнює стійкість аграрного й енергетичного секторів України [161].

Проблема обмеженості джерел фінансування для аграрних підприємств України полягає, передусім, у тому, що інноваційні інструменти доступні великим підприємствам, кількість яких складає лише 0,1%. При цьому основу аграрного сектора економіки складають суб'єкти мікропідприємництва (89,6%), а отже розвиток найбільшої частки аграрних підприємств стримується через недоступність значної кількості зовнішніх джерел фінансування [56].

Подолання даної проблеми можливе за умови кооперації задля досягнення необхідного фінансування. Особливої уваги у даному аспекті заслуговує об'єднання суб'єктів аграрного підприємництва у ланцюзі створення вартості. Науковці активно обговорюються переваги аграрних ланцюгів створення вартості, серед них Куницький К. [91], Сатир Л. [126], Кравчук І. [171], Крисанов Д. та Варченко О. [86].

Аграрний ланцюг створення вартості (АЛСВ) охоплює послідовність операцій – від вирощування сировини до її переробки, логістики, маркетингу та реалізації кінцевому споживачеві. Він функціонує як інтегрована система взаємодії учасників, де додається вартість на кожному етапі, а обмін ресурсами, інформацією та фінансовими інструментами формує єдиний економічний простір. Фінансові потоки в АЛСВ включають усі види послуг, що забезпечують виробництво, зменшують ризики та підвищують ефективність операцій.

До структури типового АЛСВ входять виробники, агрегатори, переробники, логістичні оператори та збутові компанії. Їхні фінансові потреби суттєво різняться: виробникам необхідні ресурси для сезонного фінансування виробництва, тоді як переробні підприємства потребують довгострокового капіталу для модернізації обладнання та інфраструктури. Масштаб підприємства також визначає рівень фінансових потреб – від базових

операційних витрат малих фермерів до капіталоемних інвестицій великих компаній.

Учасники АЛСВ можуть користуватися інструментами прямого фінансування (позики від агрегаторів, постачальників ресурсів, провідних підприємств, кредитування під складське свідоцтво) та непрямого фінансування, що надходить від суб'єктів поза ланцюгом – банків та небанківських фінансових установ. До останніх належать традиційні банківські продукти, сек'юритизація, факторинг, краудфандинг, позики з маркетингової допомоги й державні програми підтримки ліквідності.

Непряме фінансування від офіційних установ забезпечується більш прозорим механізмом управління ризиками та можливістю отримання довгострокових кредитів, однак характеризується високими транзакційними витратами та обмеженою гнучкістю індивідуальних рішень. Водночас саме офіційні інструменти дозволяють компенсувати нестачу капіталу, оскільки неформальні механізми фінансування є короткостроковими, сезонними та недостатньо масштабними для інвестиційного розвитку АЛСВ. Таким чином, формування стійкого та конкурентоспроможного ланцюга створення вартості неможливе без залучення довгострокового боргового капіталу на різних етапах – від виробництва до переробки та збуту (рис. 3.4).

Відповідно представленій моделі, централізація управління через агрегатора дозволяє малим та середнім господарствам подолати бар'єри виходу на ринок, забезпечуючи їх доступом до єдиних технологічних стандартів та стабільного фінансування.

Завдяки вертикальній інтеграції виробничих етапів – від поля до кінцевого споживача – досягається синергетичний ефект, що виражається у суттєвому зниженні транзакційних витрат та підвищенні якості продукції.

Залучення різнорівневих джерел капіталу (банківських та державних програм) під гарантії провідного підприємства перетворює розрізнені господарства на стійку, інвестиційно привабливу екосистему з високим рівнем керованості.

Рис. 3.4. Структурна модель інтеграції підприємств у аграрний ланцюг створення вартості (АЛСВ).

Джерело: розробка автора.

З метою комплексного вивчення специфіки взаємодії суб'єктів аграрного ланцюга створення вартості (АЛСВ) та визначення потенціалу їх інтеграції в єдину модель функціонування було розроблено спеціалізовану

анкети для оцінювання учасників та функціонування ланцюга АЛСВ. Анкета спрямована на виявлення ключових характеристик виробників, агрегаторів, постачальників ресурсів, переробних підприємств і логістично-збутових структур, а також на визначення їхньої готовності до участі у коопераційних механізмах [118, 116, 119, 117] (Додаток О).

З метою обґрунтування доцільності об'єднання підприємств в аграрні ланцюги створення вартості було проведено опитування 15-ти експертів щодо доступності зазначених інструментів мобілізації фінансових ресурсів аграрним підприємствам Одеської області (ДП ДГ «Комунар», ДП ДГ «Мирнопільське», ДП ДГ «Реконструкція», ДП ДГ «Жеребківське», ДП ДГ «Зелені Кошари», ДП ДГ «Покровське», ДП ДГ «Дачна», ПрАТ «Перемога», ПрАТ «Долинка», ПрАТ «Дружба», ПрАТ «Старосілля», ПрАТ «Ізмаїл-Наваско», ДП ДГ «Южний», ПАТ «Сонячне», ПАТ «Мирний») протягом 2021–2023 рр. за умови вступу до АЛСВ у 2025 році (Додаток Л).

Результати експертного опитування полягають у наступному:

1) 43,6 % оцінок вказують на те, що позики від агрегатора використовуватимуться аграрними підприємствами на наступний рік після входження в АЛСВ, 32,9 % оцінок – через рік, 12,0 % оцінок – через два роки;

2) 43,1 % оцінок вказують на те, що позики від постачальників виробничих ресурсів використовуватимуться аграрними підприємствами на наступний рік після входження в АЛСВ, 35,6 % оцінок – через рік, 10,2 % оцінок – через два роки;

3) 40,0 % оцінок вказують на те, що позики від провідного підприємства використовуватимуться аграрними підприємствами на наступний рік після входження в АЛСВ, 39,1% оцінок – через рік, 13,3 % оцінок – через два роки;

4) 39,6 % оцінок вказують на те, що позики під заставу складського свідоцтва використовуватимуться аграрними підприємствами на наступний рік після входження в АЛСВ, 40,0 % оцінок – через рік, 11,1 % оцінок – через два роки;

5) 36,4 % оцінок вказують на те, що позики від покупця використовуватимуться аграрними підприємствами на наступний рік після входження в АЛСВ, 40,4 % оцінок – через рік, 10,7 % оцінок – через два роки;

6) 3,1 % оцінок вказують на те, що термінові позики використовуватимуться аграрними підприємствами на наступний рік після входження в АЛСВ, 28,4 % оцінок – через рік, 37,3 % оцінок – через два роки;

7) 1,3 % оцінок вказують на те, що фінансові картки фермерів використовуватимуться аграрними підприємствами на наступний рік після входження в АЛСВ, 25,3 % оцінок – через рік, 31,1 % оцінок – через два роки;

8) 0,9 % оцінок вказують на те, що овердрафт використовуватиметься аграрними підприємствами на наступний рік після входження в АЛСВ, 28,4% оцінок – через рік, 37,3 % оцінок – через два роки;

9) 14,2 % оцінок вказують на те, що кредитні лінії використовуватимуться аграрними підприємствами через рік після входження в АЛСВ, а 41,8 % оцінок – через два роки;

10) 16,0 % оцінок вказують на те, що кредити під заставу основних засобів використовуватимуться аграрними підприємствами через рік після входження в АЛСВ, а 40,4 % оцінок – через два роки;

11) 8,0 % оцінок вказують на те, що сек'юритизація використовуватиметься аграрними підприємствами через рік після входження в АЛСВ, а 34,2 % оцінок – через два роки;

12) 6,2 % оцінок вказують на те, що факторинг використовуватиметься аграрними підприємствами через рік після входження в АЛСВ, а 35,6 % оцінок – через два роки;

13) 1,8 % оцінок вказують на те, що краудфандінг використовуватиметься аграрними підприємствами через рік після входження в АЛСВ, а 34,2 % оцінок – через два роки;

14) 0,4% оцінок вказують на те, що позики з маркетингової допомоги використовуватимуться аграрними підприємствами через рік після входження в АЛСВ, а 26,7 % оцінок – через два роки;

15) 0,4 % оцінок вказують на те, що державна підтримка ліквідності будуть доступні аграрним підприємствам через рік після входження в АЛСВ, а 27,1 % оцінок – через два роки.

Відповідно до моделі (2.1) збільшення доступних джерел фінансування аграрного підприємства в результаті участі в аграрному ланцюзі створення вартості на 1 джерело дозволяє підвищити запропонований в дослідженні показник ефективності управління розвитком фінансової діяльності на 0,54%. З урахуванням експертних оцінок щодо можливої кількості доступних інструментів мобілізації фінансових ресурсів аграрних підприємств досліджуваної сукупності та середньорічного приросту коефіцієнту ефективності управління розвитком фінансової діяльності здійснено оцінку потенційного абсолютного приросту даного показника у відсоткових пунктах на період до 2027 року (табл. 3.10).

Таблиця 3.10

Очікуване підвищення показника ефективності управління розвитком фінансової діяльності від участі аграрних підприємств досліджуваної сукупності в аграрному ланцюзі створення вартості на період до 2027 р.

Підприємство	Кількість доступних інструментів мобілізації фінансових ресурсів, од. (2027)	Абсолютний приріст ефективності управління розвитком фінансової діяльності, % у порівнянні з попереднім роком (2027)
ДП ДГ «Комунар»	13	3,05
ДП ДГ «Мирнопільське»	12	3,42
ДП ДГ «Реконструкція»	13	2,87
ДП ДГ «Жеребківське»	11	2,36
ДП ДГ «Зелені-Кошари»	14	2,74
ДП ДГ «Покровське»	11	2,48
ДП ДГ «Дачна»	10	2,31
ПрАТ «Перемога»	14	3,55
ПрАТ «Долинка»	16	3,38
ПрАТ «Дружба»	12	2,94
ПрАТ «Старосілля»	8	1,65
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	7	1,12
ДП ДГ «Южний»	11	2,78
ПАТ «Сонячне»	9	1,89
ПАТ «Мирний»	8	1,58
Середнє значення	11	2,66

Джерело: розраховано на основі експертних оцінок (Додаток Л)

У довгостроковій перспективі всі зазначені джерела фінансування стануть доступними аграрним підприємствам, що входять до АЛСВ. Отже, відповідно до моделі (2.1), загальний приріст ефективності за умови входження в ланцюг створення вартості для аграрного підприємства на період до 2027 р. становитиме 8,1 %.

В Україні й досі простежуються суттєві проблеми у функціонуванні аграрних ланцюгів створення вартості. Згідно з дослідженням Міжнародного торговельного центру, ланцюг створення вартості фруктів та овочів в Одеській області стикається з численними структурними обмеженнями, ключовим серед яких є низький рівень співпраці між учасниками. Брак взаємної довіри та недостатнє розуміння переваг колективних дій унеможливають ефективне вирішення спільних виробничих і логістичних проблем.

Разом із тим налагоджена кооперація здатна забезпечити виробникам доступ до групових банківських фінансових інструментів, сприяти формуванню регіональних брендів, розвитку інфраструктури післязбиральної доробки, створенню професійних систем збуту, зменшенню ризиків, консолідації обсягів виробництва та розширенню участі у глобальних ланцюгах постачання. Ефективне функціонування таких механізмів можливе лише за умови координації на рівні окремих підприємств та відповідних галузевих інституцій [118].

Україна у межах економічних реформ запровадила ринкові механізми регулювання – лібералізацію цін, відсоткових ставок і валютного курсу, що сприяло підвищенню конкуренції в секторах, пов'язаних із розвитком аграрних ланцюгів створення вартості. Паралельно політичні реформи в аграрній сфері зосереджені на забезпеченні прозорості, зміцненні інституційного потенціалу, підвищенні підзвітності та покращенні інвестиційного клімату. Державні ініціативи орієнтовані як на пряме стимулювання розвитку аграрного виробництва та сільських територій, так і на створення умов для сталого функціонування національного фінансового ринку, що загалом формує основу для зміцнення та розвитку АЛСВ [167].

У 2024 році ланцюги створення вартості в аграрному секторі України функціонують в умовах безпрецедентних викликів, що суттєво впливають на їхню ефективність, структурну цілісність та фінансову стійкість. До традиційних проблем, пов'язаних із недостатнім рівнем кооперації між учасниками ланцюга, додалися воєнні ризики, зокрема руйнування логістичної інфраструктури, нерегулярна робота портів та нестабільність транспортних маршрутів. За результатами досліджень, оприлюднених у 2023–2024 рр., ключовим стримувальним чинником розвитку АЛСВ залишається недостатній рівень співпраці між малими виробниками, переробними підприємствами та торговими структурами. Нестача горизонтальної та вертикальної інтеграції уповільнює формування колективних інвестиційних проєктів, обмежує доступ до банківського фінансування та перешкоджає переходу до сучасних моделей організації виробництва [66]. Проблеми довіри між учасниками ланцюга, відсутність інституційних координаторів і слабка комунікація створюють бар'єри для групових закупівель, спільного використання інфраструктури, розбудови системи післязбиральної доробки та виходу на преміальні ринки.

У 2025 році відчутним залишається дефіцит доступного фінансування, особливо для малих і середніх виробників, які постраждали від руйнування активів та часткової втрати земельного банку. Держава продовжує впроваджувати програми підтримки ліквідності, проте їх ефект частково нівелюється високими ризиками, нестабільністю цін та скороченням обсягів експорту через перманентні загрози логістичній інфраструктурі.

Попри це, простежується поступове розширення практик кооперації, зокрема у сферах спільного зберігання продукції, використання мобільних переробних ліній та організації збутових хабів. Зростає роль АЛСВ як інструменту стабілізації виробничих ризиків та підвищення ефективності, особливо для громад, що відновлюють аграрне виробництво після бойових дій. Провідні учасники ринку дедалі активніше впроваджують механізми

контрактного виробництва, запроваджують програми навчання виробників і сприяють модернізації технологічних процесів.

Таким чином, у 2025 році розвиток аграрних ланцюгів створення вартості продовжує залишатися одним із ключових напрямів модернізації аграрного сектору та підвищення його економічної стійкості. Ефективне функціонування АЛСВ здатне забезпечити раціональне використання виробничих ресурсів, зміцнити позиції аграрних підприємств на внутрішніх і зовнішніх ринках та розширити доступ до сучасних фінансових інструментів. Водночас для досягнення комплексного та довготривалого ефекту необхідним є поглиблення міжгосподарської кооперації, розбудова логістичної та переробної інфраструктури, активне впровадження цифрових технологій, а також посилення інституційної спроможності органів, відповідальних за формування та координацію політики розвитку АЛСВ.

Висновки до Розділу 3

У результаті дослідження стратегічних напрямів забезпечення ефективного управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств було отримано наступні висновки:

1. Обґрунтовано, що ефективність управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств залежить від точності прогнозування очікуваних доходів від реалізації продукції сільськогосподарських культур, адже даний показник лежить в основі формування чистого доходу від реалізації продукції, чистого прибутку та операційного прибутку, які своєю чергою впливають на 26 із 38-ми показників фінансового стану підприємства.

2. На основі VAR-аналізу доведено вплив обсягу посівних площ та урожайності сільськогосподарських культур на кількість опадів у регіоні. Встановлено, що кількість опадів у поточному році характеризується обернено пропорційною залежністю з урожайністю сільськогосподарських культур і прямопропорційною залежністю з посівними площами у трьох попередніх роках.

3. У результаті побудови динамічних моделей урожайності зернових та зернобобових культур, соняшнику, овочевих культур та плодово-ягідних культур було встановлено, що рівень їх урожайності залежить від кількості опадів, а також обсягу внесених мінеральних та органічних добрив у двох попередніх періодах.

4. Удосконалено модель ефективного управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств в аспекті забезпечення більш точного прогнозування очікуваної урожайності культур зернових та зернобобових, соняшнику, культур овочевих та культур плодово-ягідних, а також оптимізації обсягу їх посівних площ для внутрішнього та зовнішнього ринків. Модель передбачає врахування динамічного впливу зазначених факторів на формування доходів від реалізації продукції сільськогосподарських культур та спрямована на забезпечення їх максимізації.

5. Обґрунтовано, що основною інформацією, яка необхідна аграрним підприємствам для забезпечення управління розвитком фінансової діяльності є агрокліматична статистика та аналітика, статистика урожайності, валового збору, внесення добрив та пестицидів під урожай сільськогосподарських культур, інформація про доступні українським аграрним підприємствам програми фінансової допомоги з боку бюджетної системи України, національних, іноземних та міжнародних організацій, про передові технології вирощування сільськогосподарських культур, збільшення їх урожайності та захисту, статистика експорту аграрної продукції України та окремих регіонів.

6. Аналіз інформаційного забезпечення діяльності аграрних підприємств в Україні дозволив підсумувати, що наразі офіційні та неофіційні джерела оприлюднюють інформацію, яка у сукупності не відповідає вимогам комплексності, регулярності, деталізації, агрегування за однаковими групами, а також характеризується обмеженим доступом до архівних даних, що змушує суб'єктів господарювання звертатися до неофіційних джерел інформації.

7. Надано рекомендації щодо удосконалення інформаційного забезпечення управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств в Україні, а саме: оприлюднення архівних збірників «Метеорологічний щомісячник», «Огляд погоди та стихійних гідрометеорологічних явищ на території України» та «Агromетеорологічний щорічник» за останні десять років. Їх подальше розміщення на сайті Центральної геофізичної обсерваторії ім. Бориса Срезневського та Українського гідрометеорологічного центру; подання регіональними управліннями статистики не тільки агрегованої інформації щодо посівних площ, валових зборів, обсягу реалізації, а й у розрізі окремих сільськогосподарських культур. Оприлюднення статистичної інформації не тільки за останні п'ять років, а й архівних даних; подання інформації про обсяг внесених мінеральних та органічних добрив, а також пестицидів у розрізі окремих їх видів, а також окремих сільськогосподарських культур як на регіональному, так і на районному рівні; надання інформації про діяльність сільськогосподарських підприємств у розрізі районів, відповідно до нового адміністративно-територіального устрою України, починаючи з 2021 року; формування інформаційної мережі локальної спільноти аграрних підприємств. Впровадження даних заходів дозволить збільшити достовірність прогнозування очікуваних доходів аграрних підприємств на 11,87 %: на 2,16 % за рахунок підвищення достовірності прогнозування кількості опадів, на 4,25 % за рахунок підвищення достовірності прогнозування урожайності сільськогосподарських культур та на 3,77 % за рахунок підвищення достовірності прогнозування ціни на сільськогосподарські культури.

8. У ході дослідження встановлено, що для аграрних підприємств України спектр сучасних інструментів мобілізації фінансових ресурсів значно розширюється завдяки використанню інноваційних фінансових рішень. До таких інструментів належать: позики, надані цифровими агрегаторами; фінансування від постачальників матеріально-технічних ресурсів; позики від ключових партнерських компаній; кредитування під забезпечення складським

свідоцтвом; авансові позики від покупців продукції; сек'юритизація дебіторської заборгованості; факторинг; краудфандингові механізми; позики у межах маркетингових програм підтримки, а також державні ініціативи зі стимулювання ліквідності.

Доведено, що доступність цих інструментів значно підвищується за умови інтеграції аграрних підприємств у ланцюги створення доданої вартості. Участь у таких ланцюгах не лише відкриває доступ до інноваційних джерел коштів, а й підсилює можливість використання традиційних фінансових механізмів – короткострокових позик, фермерських фінансових карток, овердрафтів, кредитних ліній та кредитів під заставу основних засобів.

Результати моделювання показують, що приєднання аграрного підприємства до ланцюга створення вартості забезпечує поступове розширення спектра доступних фінансових інструментів: у середньому на 2 інструменти протягом першого року, на 3 – протягом другого, та на 4 – упродовж третього року. Відповідно, рівень ефективності управління фінансовим розвитком підприємства зростає на 1,12 %, 1,72 % та 2,19 %. Сукупний довгостроковий ефект від такого залучення може досягати 8,1 %, що підтверджує стратегічну значущість кооперації в аграрних ланцюгах вартості.

Основні результати досліджень у частині розділу 3 опубліковано в наукових працях автора [6; 8; 11;12], оприлюднено в ході участі у науково-практичних конференціях [15;17], використано для навчально-методичного забезпечення викладання управлінських дисциплін в Одеському державному аграрному університеті, рекомендовано до практичного використання Департаментом аграрної політики, продовольства та земельних відносин Одеської обласної державної адміністрації та Одеської обласної воєнної адміністрації, Селекціо-генетичним інститутом - Національним центром насіннєзнавства та сортовивчення», прийнято до впровадження ДП «ДГ «Южний» СГІ – НЦНС» та ТОВ «КОФКО Агро Рісорсіз Україна», (додаток Н).

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дисертаційного дослідження вирішено комплексне наукове завдання, спрямоване на поглиблення теоретичних положень і обґрунтування науково-практичних засад формування та реалізації ефективної системи управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств. Отримані результати дозволили розширити існуючі наукові підходи, уточнити концептуальні положення та запропонувати інструментарій, що забезпечує підвищення результативності фінансового менеджменту в умовах динамічних трансформацій внутрішнього і зовнішнього середовища. Сукупність проведених теоретичних і прикладних досліджень створює підґрунтя для формування узагальнюючих висновків, що відображають основні досягнення дисертаційної роботи.

1. Узагальнення підходів вітчизняних і зарубіжних дослідників щодо понять «розвиток», «фінансова діяльність» і «управління» дозволило сформулювати оновлене трактування категорії «управління розвитком фінансової діяльності підприємства». Це – безперервний цілеспрямований процес застосування комплексу методів, інструментів та технологічних рішень, спрямованих на досягнення структурних, кількісних і якісних змін у сфері фінансування, управління капіталом та грошовими потоками з метою зміцнення адаптивності й довгострокової результативності підприємства. Доведено, що постановка завдань управління розвитком повинна здійснюватися з урахуванням стадії розвитку підприємства та базуватися на принципах безперервності, послідовності, поступовості, варіативності швидкості, спіральності, взаємопов'язаності процесів, залежності від внутрішнього й зовнішнього середовища, структурно-функціональних змін, а також кількісно-якісної трансформації й передбачуваності. До ключових функцій управління розвитком віднесено оцінювання рівня розвитку фінансової діяльності, аналітичну діагностику фінансового стану, планування

і прогнозування, проектування та організацію процесів розвитку, формування мотиваційних механізмів і контроль досягнення цілей.

2. Аналіз традиційного, диверсифікаційного та збалансовувального підходів до управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств дозволив запропонувати структуровано-логічну послідовність оцінювання та вибору напрямку розвитку. Вона ґрунтується на визначенні відповідності фінансової діяльності нормативно-правовим вимогам, встановленні ступеня доступності джерел фінансування, оцінці рівня ліквідності та визначенні деформацій взаємозв'язку між ліквідністю та прибутковістю. Такий алгоритм дає змогу своєчасно виявляти дисбаланси, визначати вектор змін і формувати рішення щодо коригування політики управління фінансовою діяльністю.

3. Розроблено методику оцінювання ефективності управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств, побудовану на аналізі показників фінансового стану, для яких наявні нормативні або галузеві орієнтири. Методика передбачає обчислення відношень відхилення кожного показника від нормативу до максимального відхилення за весь період дослідження, а інтегральний коефіцієнт визначається як різниця між одиницею та середнім значенням цих відношень. Такий підхід забезпечує комплексну оцінку динаміки зміни фінансового стану підприємства. Мінімальна тривалість періоду аналізу становить п'ять років, що обмежує можливість застосування методики щодо підприємств із короткою історією діяльності.

4. Аналіз агрегованих показників фінансового стану аграрних підприємств України засвідчив зростання відхилень багатьох ключових індикаторів від нормативних значень. Це зумовлено випереджальним зростанням кредиторської заборгованості порівняно з дебіторською, збільшенням поточних зобов'язань відносно оборотних активів, а також прискореним зростанням собівартості продукції порівняно з чистим доходом. Такі тенденції призвели до погіршення операційних і фінансових результатів. Доведено, що для виправлення ситуації необхідно активніше розвивати експортний потенціал на зовнішніх ринках із найбільшим недоторгованим

потенціалом: для пшениці – Індонезія, Туреччина, Алжир, Італія; для продукції інших зернових культур – Єгипет, Туреччина, Румунія; для рослинних олій – Індія, Туреччина, Єгипет, Ірак; для продуктів переробки овочів – Туреччина, Нідерланди, Італія, Німеччина.

5. Діагностика фінансового стану п'ятнадцяти аграрних підприємств Одеської області за 2017–2024 рр. показала, що за низкою параметрів підприємства характеризуються достатнім рівнем фінансової автономії, стабільності, своєчасністю погашення дебіторської заборгованості та наявністю власних оборотних ресурсів для забезпечення операційного циклу. Водночас виявлено системні проблеми у сфері управління запасами та кредиторською заборгованістю, а також недостатній рівень маржинальності операційної й чистої діяльності. Порівняльний аналіз показників без нормативних значень засвідчив, що підприємства регіону мають гірші результати, ніж середні по Україні. За підсумками кореляційного аналізу визначено ключові точки впливу – період погашення дебіторської заборгованості та коефіцієнт маневреності власного капіталу, оптимізація яких здатна створити синергійний ефект для покращення інших індикаторів.

6. Оцінювання ефективності управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств Одеської області дало змогу виокремити три групи підприємств: із зростаючими показниками (4 підприємства), із незначною негативною динамікою (7 підприємств) та зі стійким спадом (решта). Прогнозування на основі ліній тренду вказує на ймовірне подальше зниження рівня ефективності у десяти підприємств на період до 2027 р. Встановлено, що такі тенденції обумовлені низкою зовнішніх чинників – високою трудомісткістю обробітку земельних ресурсів, недостатнім розвитком логістичної та зберігальної інфраструктури, обмеженим доступом малих суб'єктів підприємництва до фінансування, а також деградацією ґрунтів. Регресійний аналіз підтвердив позитивний вплив на ефективність таких внутрішніх параметрів, як чисельність персоналу, рівень спеціалізації,

кількість джерел фінансування, темп приросту балансової вартості активів і урожайності сільськогосподарських культур.

7. Розроблено модель ефективного управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств, яка забезпечує підвищення точності прогнозування очікуваної урожайності зернових та зернобобових культур, соняшнику, овочевих і плодових видів продукції, а також оптимізацію структури їх посівних площ для внутрішнього та зовнішнього ринків з метою максимізації доходів від реалізації. Формування моделі ґрунтується на визначенні динамічних взаємозв'язків між урожайністю культур, обсягом посівних площ, рівнем внесення мінеральних та органічних добрив і кількістю опадів у регіоні. Обґрунтовано, що максимізація доходів аграрних підприємств сприяє покращенню ключових груп фінансових показників – ліквідності, платоспроможності, рентабельності, ділової активності та фінансової стійкості, забезпечуючи підвищення загальної результативності їх фінансово-господарської діяльності.

8. Надано рекомендації щодо удосконалення інформаційного забезпечення управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств в Україні, а саме: оприлюднення архівних збірників «Метеорологічний щомісячник», «Огляд погоди та стихійних гідрометеорологічних явищ на території України» та «Агromетеорологічний щорічник» за останні десять років. Їх подальше розміщення на сайті Центральної геофізичної обсерваторії ім. Бориса Срезневського та Українського гідрометеорологічного центру; подання регіональними управліннями статистики не тільки агрегованої інформації щодо посівних площ, валових зборів, обсягу реалізації, а й у розрізі окремих сільськогосподарських культур. Оприлюднення статистичної інформації не тільки за останні п'ять років, а й архівних даних; подання інформації про обсяг внесених мінеральних та органічних добрив, а також пестицидів у розрізі окремих їх видів, а також окремих сільськогосподарських культур як на регіональному, так і на районному рівні; надання інформацію про діяльність

сільськогосподарських підприємств у розрізі районів, відповідно до нового адміністративно-територіального устрою України, починаючи з 2025 року; формування інформаційної мережі локальної спільноти аграрних підприємств. Впровадження даних заходів дозволить збільшити достовірність прогнозування очікуваних доходів аграрних підприємств на 11,87 %.

9. Сформовано перелік інноваційних для аграрних підприємств України інструментів мобілізації фінансових ресурсів, до яких належать: позики від агрегатора, фінансування від постачальників виробничих ресурсів, позики від провідного (якорного) підприємства, кредитування під заставу складського свідоцтва, авансові позики від покупців, сек'юритизація, факторинг, краудфандинг, позики з елементами маркетингової підтримки, а також державні програми забезпечення ліквідності. Встановлено, що доступність цих фінансових інструментів для аграрних підприємств суттєво зростає за умови їх інтеграції до аграрного ланцюга створення вартості. Доведено, що участь підприємства в такому ланцюзі сприяє підвищенню ефективності управління розвитком фінансової діяльності: на 1,12 % у наступному році, на 1,72 % – через рік, на 2,19 % – через два роки, тоді як кумулятивний довгостроковий ефект може досягати 8,1 %.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агроцентр. Прогноз погоди в Україні та світі online. URL: <https://news.agro-center.com.ua/weather> (дата звернення: 02.09.2025).
2. Андрейченко А.В. Науково-економічні основи розвитку безвідходного агропромислового виробництва : монографія. Одеса: Фенікс. 2018. 362 с.
3. Академічний словник української мови. URL: <https://sum20ua.com/expl/entry/search/rozvytok> (дата звернення: 12.05.2025).
4. Алескерова Ю. В., Червань О. Г. Управління капіталом підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 33. С. 265–271.
5. Анастасова К. А. Механізм фінансового забезпечення розвитку аграрних підприємств. *Молодий вчений*. 2017. № 1.1 (41.1). С. 1–5.
6. Barbiniahra O. Effectiveness evaluation for the financial activities development management of agricultural enterprises. *The scientific heritage (Budapest, Hungary)*. 2021. Vol. 1, No 69 (69). P. 6–12.
7. Бахчиванжи Л. А., Барбінягра О. М., Бахчиванжи В. В. Потенціал, проблеми та перспективи експортно-імпортних відносин України та Китаю як сучасний тренд розвитку підприємницької діяльності в агробізнесі. *Маркетинг, підприємництво і торгівля: сучасний стан, напрямки розвитку : колективна монографія*. Роздільна : Лерадрук, 2020. 757 с. С. 461–474.
8. Бахчиванжи Л. А., Барбінягра О. М. Наукове забезпечення управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств: методологія дослідження. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Економічні науки». 2021. № 8. DOI: 10.25313/2520-2294-2021-8-7513. URL: <https://www.internauka.com/issues/economic2021/8/7513>
9. Барбінягра О. Діагностика управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств Одеської області. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 31. DOI: 10.32782/2524-0072/2021-31-35.

10. Бахчиванжи Л. А., Барбінягра О. М. Фінансова складова формування інфраструктури зовнішньоторговельної діяльності малих суб'єктів господарювання аграрного сектора. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Економічні науки». 2021. № 12. DOI: 10.25313/2520-2294-2021-12-7770
11. Барбінягра О. М. Інноваційні інструменти мобілізації фінансових ресурсів аграрними підприємствами. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2021. Вип. 30. С. 216–225. DOI: 10.5281/zenodo.6244558.
12. Барбінягра О. М. Інтеграція стратегічного управління змінами та інвестиційних рішень в системі інформаційного забезпечення розвитку фінансової діяльності аграрних підприємств. *Академічні візії*. 2025. № 48. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/2389>
13. Барбінягра О. М. Мотивація персоналу як соціальний пріоритет фінансової діяльності аграрних підприємств. *Розвиток ресурсного потенціалу сільських територій* : матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Одеса, 24 травня 2018 р.). Одеса : ОДАУ, 2018. С. 45–49.
14. Барбінягра О. М. Стан та перспективи експортно-імпортних відносин та інвестиційного співробітництва України і Китаю в аграрній сфері. *Сучасні тенденції розвитку світової економіки: нові виклики та проблеми* : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 19 квітня 2019 р.). Одеса : МГУ, 2019. С. 62–65.
15. Барбінягра О. М. Пріоритетні напрями удосконалення управління формуванням фінансових ресурсів в підприємствах аграрного сектора. *Сучасний менеджмент в агробізнесі: проблеми та рішення* : матеріали Міжвузівської науково-практичної Інтернет-конференції за міжнародною участю (Одеса, 24 червня 2019 р.). Одеса : ОДАУ, 2019. С. 7–12.
16. Барбінягра О. М. Аналітичне забезпечення управління грошовими потоками сільськогосподарських кооперативів. *Підприємництво в аграрній сфері: глобальні виклики та ефективний менеджмент* : матеріали I

Міжнародної науково-практичної конференції (Запоріжжя, 12–13 лютого 2020 р.) : у 2 ч. Запоріжжя : ЗНУ, 2020. Ч. 1. С. 42–46.

17. Барбінягра О. М. Організація управління розвитком фінансової діяльності в малих суб'єктах господарювання аграрного сектора. *Актуальні аспекти розвитку науки і освіти* : тези доповідей I Міжнародної науково-практичної конференції НПП та молодих науковців. Одеса : ОДАУ, 2021. С. 363–365.

18. Баришевська І. В., Гуртовенко В. М. Оцінка фінансового стану сільськогосподарських підприємств. *Вісник ХНАУ*. 2015. № 4. С. 116–122.

19. Бахчиванжи Л. А. Напрями удосконалення маркетингового менеджменту агропромислових підприємств. *Економіка та суспільство*. 2020. № 22. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/141> (дата звернення 14.10.2021).

20. Бедринець М. Д., Довгань Л. П. Фінанси підприємств. Київ: Центр учбової літератури, 2018. 292 с.

21. Бездушна Ю. С. Інформаційне забезпечення управління в аграрному секторі економіки. *Облік і фінанси*. 2017. № 4. С. 6–12.

22. Бойченко В. С. Регіональний інноваційний розвиток: сутність, суб'єкти, цілі та пріоритети. *Бізнес Інформ*. 2011. № 8. С. 23–26.

23. Вдовенко І. С. Фінансові механізми забезпечення розвитку аграрних підприємств. *Підприємництво та інновації*. 2020. № 15. С. 88–92.

24. Вдовенко Н. М., Цимбал Л. І., Коробова Н. М. Функціонування інтегрованих підприємств аграрного сектору на засадах дії механізму державно-приватного партнерства. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: Економічні науки*. 2018. № 2. С. 104–109.

25. Вдовенко О. С. Фінансова звітність у забезпеченні фінансової безпеки аграрних підприємств. *Облік і фінанси*. 2014. № 1. С. 78–81.

26. Гангал Л. С. Аналіз фінансового стану аграрних підприємств різних організаційно-правових форм та шляхи його поліпшення. *Інноваційна економіка*. 2014. № 2. С. 58–70.

27. Гангал Л. С. Організаційні засади та облікове забезпечення економічного аналізу в управлінні конкурентоспроможністю підприємств. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. С. 910-917.
28. Герасименко І. О. Інформаційне забезпечення управління інноваційною діяльністю аграрних підприємств. *Економіка та управління АПК*. 2014. № 1. С. 108–113.
29. Головне управління статистики в Одеській області. Сільське, лісове та рибне господарство (станом на травень 2025). URL: https://www.od.ukrstat.gov.ua/kor_ogolosh.htm (дата звернення: 02.06.2025).
30. Головне управління статистики в Одеській області. Сільське, лісове та рибне господарство. Рослинництво (1995–2024). URL: <http://www.od.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 02.06.2025).
31. Горин В. П., Варемчук І. В. Проблеми фінансового забезпечення аграрного сектору. *Економіка і суспільство*. 2016. Вип. 2. С. 518-524.
32. Головне управління статистики в Одеській області. Внесення мінеральних добрив. URL: <https://kh.ukrstat.gov.ua/vnesennia-mineralnykh-dobryv-pid-urozhai-silskohospodarskykh-kultur> (дата звернення: 02.06.2025).
33. Головне управління статистики в Одеській області. Рослинництво (1995–2024). URL: <https://od.ukrstat.gov.ua/press-reliz/2025/30.htm> (дата звернення: 02.06.2025).
34. Головне управління статистики в Одеській області. Середні ціни продукції сільського господарства, реалізованої підприємствами. URL: https://www.od.ukrstat.gov.ua/Lenta/lenta2025_10.php (дата звернення: 02.06.2025).
35. Гуторов О. І., Соколюк С. Ю. Стратегія гармонійного розвитку аграрних підприємств. *Вісник ХНАУ*. 2020. № 3. С. 44.
36. Деньга С. Удосконалення обліку фінансової діяльності суб'єкта господарювання. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2015. № 7. С. 7–16.
37. Державна казначейська служба України. Видатки бюджету. URL: <https://www.treasury.gov.ua> (дата звернення: 12.09.2025).

38. Державна митна служба України. Експорт та імпорт товарів. URL: <https://customs.gov.ua> (дата звернення: 12.09.2025).
39. Державна митна служба України. Статистичний експорт та імпорт товарів. URL: <https://customs.gov.ua/statistika-ta-reiestri> (дата звернення: 12.09.2025).
40. Державна служба статистики України. Валовий внутрішній продукт (у фактичних цінах). URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 12.09.2025).
41. Державна служба статистики України. Використання добрив і пестицидів під урожай сільськогосподарських культур. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 12.09.2025).
42. Державна служба статистики України. Кількість підприємств за видами економічної діяльності. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 12.09.2025).
43. Державна служба статистики України. Обсяг виробленої продукції підприємств. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 12.09.2025).
44. Державна служба статистики України. Діяльність підприємств. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2025/04/09.pdf> (дата звернення: 12.09.2025).
45. Державна служба статистики України. Продукція сільського господарства у постійних цінах. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 12.09.2025).
46. Державна служба статистики України. Рослинництво (1991–2024). URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 12.09.2025).
47. Державна служба статистики України. Сільське господарство України. Статистичний збірник. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/09/zb_sg_Ukr_2019.pdf (дата звернення: 12.09.2025).
48. Державна служба статистики України. Тваринництво (1990–2024). URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 12.09.2025).

49. Діяльність суб'єктів господарювання. Статистичний збірник. 2019. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ9_u.htm (дата звернення: 12.09.2025).
50. Діяльність суб'єктів господарювання. Статистичний збірник. 2020. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ9_u.htm (дата звернення: 12.09.2025).
51. Діяльність суб'єктів господарювання. Статистичний збірник. 2021. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ9_u.htm (дата звернення: 12.09.2025).
52. Діяльність суб'єктів господарювання. Статистичний збірник. 2022. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ9_u.htm (дата звернення: 12.09.2025).
53. Діяльність суб'єктів господарювання. Статистичний збірник. 2023. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ9_u.htm (дата звернення: 12.09.2025).
54. Діяльність суб'єктів господарювання. Статистичний збірник. 2024. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ9_u.htm (дата звернення: 12.09.2025).
55. Державна служба статистики України. Внесення мінеральних та органічних добрив під урожай сільськогосподарських культур. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/sg/vmod/arch_vmodsg_u.htm (дата звернення: 12.09.2025).
56. Державна служба статистики України. Кількість суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва (2010–2024). URL: <https://stat.gov.ua/uk/datasets/pokaznyku-diyalnosti-subyektiv-hospodaryuvannya> (дата звернення: 12.09.2025).
57. Державна служба статистики України. Основні засоби України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/voz.htm (дата звернення: 12.09.2025).

58. Державна служба статистики України. Реалізація продукції сільського господарства підприємствами та господарствами населення. URL: <https://stat.gov.ua/uk/datasets/realizatsiya-produktsiyi-silsko-hospodarstva-pidpryemstvamy-ta-hospodarstvamy> (дата звернення: 12.09.2025).

59. Державна служба статистики України. Товарна структура зовнішньої торгівлі України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2025/zd/tsztt/arh_tsztt2025_u.html (дата звернення: 12.09.2025).

60. Державна служба статистики України. Форма № 37-сг «Звіт про збирання врожаю». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0046832-20> (дата звернення: 12.09.2025).

61. Державна служба статистики України. Форми держстатспостереження щодо площ, валових зборів і врожайності культур. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0170832-17> (дата звернення: 12.09.2025).

62. Державна служба статистики України. Формування чистого прибутку (збитку) підприємств. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2015/fin/fchpr/fchpr_u/arh_fchpr_ved_u.htm (дата звернення: 12.09.2025).

63. Державна служба статистики України. Формування чистого прибутку (збитку) підприємств; Діяльність суб'єктів господарювання. 2019. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2015/fin/fchpr/fchpr_u/arh_fchpr_ved_u.htm (дата звернення: 12.09.2025).

64. Дідур, Г. І., Запша, Г. М., Телічко, Н. А., Мельничук, О. І., & Кравцова, О. О. Методологічні підходи до управління стратегічними змінами та прийняття інвестиційних рішень в операційній діяльності сучасних організацій. *Актуальні питання економічних наук*, 2025 (15). URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17214472> (дата звернення: 15.10.2025).

65. Економічний енциклопедичний словник / С. В. Мочерний та ін. Львів: Світ, 2005. Т. 1. 616 с.

66. Желєзняк, А., Пташник, В., Падюка, Р., Смолінський, В., Станько, В. Ю. Використання інтелектуальних інформаційних систем для управління

простежуваністю сільськогосподарської продукції. *Вісник Львівського національного університету природокористування. Серія «Агроінженерія»*. 2024. № 28. С. 172- 179

67. Желєзняк А., Гладиш М. Інформаційне забезпечення розвитку сільського господарства України. *Аграрна економіка*. 2013. Т. 6. № 3–4. С. 43–49.

68. Жидяк О. Р. Проблеми вдосконалення механізму фінансування підприємницьких структур аграрної сфери. *Бізнес Інформ*. 2013. № 2. С. 139–141.

69. Жук В. М., Бездушна Ю. С., Вдовенко О. С. Облікові технології у забезпеченні інвестиційної привабливості та фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств. *Облік і фінанси*. 2013. № 4. С. 32–38.

70. Журавська А. Р. Діагностика фінансового стану сільськогосподарських підприємств: проблеми та перспективи удосконалення. *Вісник ЖНАЕУ*. 2012. Т. 2, № 2. С. 357–365.

71. Забродська Л. Д. Стратегічне управління: реалізація стратегії. Харків: Консул, 2004. 208 с.

72. Захарова Н. Ю. Фінансово-економічні чинники зміцнення фінансового стану аграрних підприємств. *Збірник наукових праць ТДАТУ (економічні науки)*. 2014. № 1 (25). С. 116–120.

73. Запша Г. М., Лівінський А. І., Телічко Н. О. Механізм антикризового управління фінансовою діяльністю аграрних підприємств в умовах інституційних трансформацій. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. №18. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17850457> URL: <https://a-economics.com.ua/index.php/home/article/view/959> (дата звернення 10.12.2025).

74. Івченко Л. В., Удовик Н. Л. Власний капітал: джерела формування та функції. *Молодий вчений*. 2016. № 1 (1). С. 55–59.

75. Кабінет Міністрів України. Постанова № 1147 від 30.12.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 02.09.2025).

76. Кальченко М. М. Основи забезпечення фінансової діяльності сільськогосподарських підприємств. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії*. 2013. Вип. 7. С. 129–136.
77. Касьянова Н. В. Управління розвитком підприємства на основі кумулятивного підходу: монографія. Донецьк: Купріянов, 2011. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/11330079.pdf> (дата звернення: 05.09.2025).
78. Кобилецький В. Р. Словник економіко-фінансових показників, коефіцієнтів, індикаторів. «Financial Analysis online». URL: <https://www.finalon.com/slovník-ekonomichnikh-pokaznikiv> (дата звернення: 02.06.2025).
79. Коваль Н. І. Облікове забезпечення фінансової діяльності аграрних підприємств. *Облік і фінанси*. 2012. № 3. С. 53–58.
80. Ковтуненко Ю. В., Олексійчук А. Г. Фінансовий аналіз діяльності підприємства в умовах економічної нестабільності. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 18. С. 234–238.
81. Корнєва Н. О., Барабан Т. В. Системний підхід до управління грошовими потоками підприємств. *Молодий вчений*. 2018. № 5 (1). С. 298–302.
82. Корнійчук Г. В. Фінансові ресурси як елемент фінансового потенціалу агроформувань. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 8. С. 44–45.
83. Король Г. О., Потрус Н. П., Безгодкова А. О. Тлумачний словник бухгалтерських та суміжних термінів. Дніпро: НМетАУ, 2016. 112 с.
84. Кошовий Б.-П. О. Адміністративно-управлінські підходи до формування фінансового потенціалу аграрних підприємств у трансформаційній економіці. *Академічні візії*. 2025 (45). DOI : <https://doi.org/10.5281/zenodo.17771964>. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/2437> (дата звернення: 15.10.2025).
85. Кравченко Ю. М., Антощенкова В. В., Кравченко Ю. Н. Фактори сталого розвитку економіки аграрного сектору. 2019. URL:

<http://dspace.khntusg.com.ua/bitstream/123456789/8706/1/20.pdf> (дата звернення: 15.10.2025).

86. Крисанов Д. Ф., Варченко О. М. Агропродовольчі ланцюги: проблеми розвитку. *Економіка і прогнозування*. 2017. № 1. С. 72–91.

87. Круш П. В., Якименко Р. А. Методики оцінки фінансової діяльності підприємства. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*. 2015. № 16. С. 271–276.

88. Крючок С. І. Вплив ресурсного забезпечення на стійкість економічного розвитку сільськогосподарських підприємств. *Ефективна економіка*. 2018. № 5. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/index.php?op=1&z=6629> (дата звернення: 15.10.2025).

89. Кузьмич Л. М. Фінансовий словник. Фінанси в термінах і поняттях. Камінь-Каширський, 2009. 45 с. URL: https://kamvpu.usoz.ua/_ld/0/4_XiX.pdf (дата звернення: 15.10.2025).

90. Кулиняк І. Я., Прийма Л. Р., Шпак О. Г. Напрями розвитку підприємства в умовах динамічного середовища. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2012. Вип. 3 (37). С. 55–58.

91. Куницький К. С. Трансформація фіскально-бюджетних механізмів агропродовольчих ланцюгів. *Економіка АПК*. 2019. № 7. С. 53–61.

92. Куць Т. В. Фінансове забезпечення розвитку сільського господарства України. *Молодий вчений*. 2014. № 11(14). С. 60–62.

93. Лівінський А., Близнюк Т., Степанов М. Фінансові ресурси та їх трансформація під впливом цифровізації сучасного агробізнесу. Modeling the development of the economic systems. 2024. № 4. С. 371-378. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-14-48>. URL: <https://mdes.khmnu.edu.ua/index.php/mdes/article/view/493/493> (дата звернення 16.09.2025).

94. Лівінський, А., Мельничук, О., Петренко, О. Макроекономічні та інституціональні аспекти моделі розвитку аграрного підприємництва .

Трансформаційна економіка, 2024 (2 (07), 130-135.
<https://doi.org/10.32782/2786-8141/2024-7-20> (дата звернення 16.09.2025).

95. Лобанова Н. В., Проценко В. Я. Оцінка фінансового стану галузі. *Наукові праці НДФІ*. 2005. № 4. С. 150–155.

96. Лузан Ю. Я. Сучасні проблеми та основні фактори розвитку аграрного сектору України. *Економіка АПК*. 2014. № 6. С. 5–9.

97. Мацьків В. В. Фінансове забезпечення розвитку аграрної сфери України: автореф. дис. ... канд. екон. наук. Чернігів, 2020. 22 с.

98. Мельник М. І. Моделювання та оцінка фінансового стану сільськогосподарських агроформувань України та Польщі. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2017. № 5 (1). С. 168–175.

99. Митяй О. В., Гришова І. Ю., Кужель В. В. Оцінювання чинників формування фінансового потенціалу аграрного виробництва. *Актуальні проблеми економіки*. 2015 № 10, с. 169–175

100. Міжнародний торговельний центр. Аналіз ланцюгів створення вартості у секторі фруктів та овочів України: ключові бар'єри та можливості розвитку : аналітичний звіт. Женева : ІТС, 2023. 54 с. URL: <https://intracen.org> (дата звернення: 15.10.2025).

101. Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України. Проект постанови Кабінету Міністрів України до постанови № 1329 від 28 грудня 2020 р. «Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2026 рік». URL: <https://surl.lt/aljproo> (дата звернення: 15.10.2025).

102. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. Зміна клімату та сільське господарство в Україні: що варто знати фермерам? 2020. URL: https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2023/07/2_Vplyv-zminy-klimatu-v-Ukrayini.pdf (дата звернення: 15.10.2025).

103. Мінфін. Видатки держбюджету України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense/2024/> (дата звернення: 15.10.2025).

104. Налукова Н., Бадида М. Фінансова діяльність страховика: концептуальні засади теорії і практики. *Світ фінансів*. 2015. № 2. С. 105–117.
105. Національний банк України. Грошово-кредитна статистика. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 15.10.2025).
106. Національний банк України. Статистика зовнішнього сектору. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 15.10.2025).
107. Несіна Я. С. Проблеми ерозії ґрунтів в Україні. *Проблеми цивільного захисту...* Київ, 2020. С. 108–109.
108. Нескородєва І. І., Коцегуб Ю. О. Сутність економічної категорії «фінансова діяльність підприємства». *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2013. № 41. С. 200–204.
109. Остапчук Ю. М. *Сільське господарство України*. Статистичний збірник. Київ: ДССУ, 2011. 384 с.
110. Патица Н. І. Іноземні інвестиції в сільському господарстві України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 5. С. 26–31.
111. Перегуда Ю. А. Стратегічні підходи до забезпечення формування конкурентоспроможності української продукції тваринництва в умовах економічних викликів. *Наукові інновації та передові технології (Серія «Управління та адміністрування», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»)*. 2024. № 7(35) 2024. С. 685-697 URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/12983/13045> (дата звернення: 04.06.2025).
112. Перегуда Ю. А. Фінансовий потенціал підприємств тваринництва в аграрному секторі України: тенденції та перспективи. *Актуальні питання у сучасній науці*. № 8(26) (2024). С.121-139 URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/14039/14106> (дата звернення: 04.06.2025).
113. Перегуда, Ю.А. Концептуальні підходи до управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств тваринництва. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Економічні науки. Випуск 5*

(72), 2023 URL: <https://journals.maup.com.ua/index.php/economics/article/view/2779/3239> (дата звернення: 04.06.2025).

114. Петрига О. М., Яворська Т. І., Прус Ю. О. Економіка аграрного підприємства. Мелітополь: Люкс, 2016. 498 с.

115. Поддєрьогін А. М., Бабяк Н. Д., Білик М. Д. Фінансовий менеджмент: підручник. 2-ге вид., перероб. Київ: КНЕУ, 2017. 534 с.

116. Про затвердження Порядку надання державної підтримки за програмою «Доступні кредити 5-7-9 %» : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 берез. 2022 р. № 246. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 29.05.2025).

117. Про затвердження Порядку надання державної підтримки страхування сільськогосподарської продукції : Постанова Кабінету Міністрів України від 07 лип. 2022 р. № 793 (із змін. 2023–2024 рр.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/793-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 29.05.2025).

118. Про надання фінансової державної підтримки сільськогосподарським товаровиробникам : Постанова Кабінету Міністрів України від 24 січ. 2020 р. № 28 (зі змін. 2022–2024 рр.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 29.05.2025).

119. Про Фонд часткового гарантування кредитів у сільському господарстві : Закон України від 06 верес. 2022 р. № 2042-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2042-20#Text> (дата звернення: 29.05.2025).

120. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 лип. 1999 р. № 996-XIV (зі змін.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 12.10.2021).

121. Про сертифіковані товарні склади та прості і подвійні складські свідоцтва : Закон України від 23 груд. 2004 р. № 2286-IV (зі змін.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 23.05.2025).

122. Прокопишак В. Б. Методика формування фінансового потенціалу аграрних підприємств. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2016. Т. 26. № 2.

123. Просунко В. М., Космік Н. М. Методика прогнозування температури повітря і кількості опадів. *Меліорація і водне господарство*. 2009. № 97. С. 261–271.

124. Про схвалення Стратегії розвитку експорту продукції сільського господарства, харчової та переробної промисловості України на період до 2026 року. Розпорядження КМУ № 588-р від 10.07.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/588-2019-%D1%80#Text> (дата звернення: 02.09.2025).

125. Савченко В. А., Столяров В. Ф. Особливості фінансів малого бізнесу. Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ фінансів, банківської справи Університету ДФС України. 2019. Т. 15. С. 245–249.

126. Сатир Л. М., Вовк Л. А. Ланцюги створення доданої вартості молочної продукції. *Сталий розвиток сільського господарства*. 2019. С. 36–38.

127. Сегеда С. А. Методологічні основи категорії «розвиток»: філософський аспект. *Економіка та держава*. 2018. № 10. С. 14–22.

128. Стецюк П. А. Модернізація механізмів фінансового забезпечення аграрного виробництва. *Облік і фінанси*. 2016. № 1. С. 132–136.

129. Сухіх О. А., Говорушко Т. А. Фінансова діяльність підприємства та методи її організації : навч. посіб. Київ : НУХТ, 2014. 232 с. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/bitstream/123456789/19124/1/232.pdf> (дата звернення 16.03.2020)

130. Танклевська Н. С., Мірошніченко В. В. Стратегічні орієнтири посилення фінансового потенціалу аграрних підприємств. *Економіка АПК*. 2017. № 7. С. 45–52.

131. Томашук І. В. Проблеми та перспективи фінансового забезпечення аграрного сектору Вінницького регіону. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. Вип. 14. С. 698–704.
132. Трусова Н. В. Аналіз елементів механізму виникнення кризи ліквідності аграрних підприємств. Збірник наукових праць *Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2013. № 1 (3). С. 271–277.
133. Тютюнник Ю. М., Тютюнник С. В. Механізми факторного аналізу показників фінансового стану галузей економіки. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 5(179). С. 421–429
134. Удовіченко М. О. Економічна стійкість аграрних підприємств. *Вісник Полтавської державної аграрної академії*. 2012. № 2. С. 185–189.
135. Фінансове забезпечення сталого розвитку: збірник наукових праць кафедри фінансів ім. С. І. Юрія Західноукраїнського національного університету. Вип. 3. Т. 1. Тернопіль: ЗУНУ, 2023. 293 с.
136. Фурсіна О. В. Основні джерела фінансування та ризики інвестування аграрних підприємств. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2014. Т. 24, № 3. С. 274–281.
137. Халатур С. М., Кубасова Є. М. Особливості фінансової діяльності підприємств сільськогосподарської галузі. *Економіка та держава*. 2017. № 8. С. 53–56.
138. Хвостіна І. М. Механізм управління розвитком підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 1. С. 30–33.
139. Центральна геофізична обсерваторія ім. Б. Срезневського. URL: <http://cgo-sreznevskyi.kyiv.ua> (дата звернення: 15.09.2025).
140. Черненко В. П. Економічний розвиток підприємства: сутність та види. *Формування ринкової економіки*. 2010. № 23. С. 116–126.
141. Чорна О. М., Мацнєва О. О. Економічний зміст та проблематика управління капіталом підприємства реального сектору економіки в Україні. *Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції*. 2013. № 2. С. 48–56.

142. Шабатура Т. С., Лагодієнко Н. В. Методологічне забезпечення реалізації фінансового потенціалу підприємства аграрного виробництва. *Економічний аналіз*. 2015. Т. 19. № 3. С. 101–106.
143. Шевченко А., Петренко О., Нікіфорчук М. Ресурсний потенціал аграрних підприємств як основа інноваційної диверсифікації діяльності. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*. 2025. №. 8. С. 297-311.
144. Юрій Т. П. Фактори ефективності сільськогосподарських підприємств. *Вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. 2014. С. 798.
145. Яркіна Н. М. Управління підприємством як економічна категорія. *Держава та регіони*. 2014. № 1. С. 130–136.
146. Яцух О. О. Домінанти фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств: дис. ... д-ра екон. наук. Харків, 2019. 686 с.
147. Abayneh Kendie. Determinants of Effective Public Financial Management in Agricultural Department of North Shoa Zone Administration, Amhara National Regional State. *Research Journal of Finance and Accounting*. 2018. Vol. 9, No. 21. P. 8–16.
148. Abioro M. The impact of cash management on the performance of manufacturing companies in Nigeria. *Uncertain Supply Chain Management*. 2013. Vol. 1, No. 3. P. 177–192.
149. Adio E. O. et al. Use of agricultural information sources for improved productivity in Kwara State. *Library Philosophy and Practice*. 2016. № 1456.
150. Agrarian Fund. Ukraine Agri-food APEX Loan Project. URL: <http://agrofond.gov.ua> (дата звернення 15.09.2025)
151. AgroPolit.com. URL: <https://agropolit.com> (дата звернення: 08.11.2024).
152. Agrorobota.com.ua. URL: <https://agrorobota.com.ua> (дата звернення: 08.11.2024).

153. Alagappan M., Kumaran M. Information seeking behaviour in aquaculture extension. *Int. J. Farm Sciences*. 2020. Vol. 10(1). P. 104–114.
154. Antokhov A. A. et al. Financial Security of Functioning of the Businesses in the Agricultural Sector. *International Journal of Innovative Technologies in Economy*. 2020. No. 2 (29).
155. Beer S. *Brain of the Firm: A Development in Management Cybernetics*. Herder and Herder, 1972. 319 p.
156. Bondarevska K. State Support of the Agricultural Enterprises: Present State and Peculiarities. *The Advanced Science Journal*. 2013. Issue 1. URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/2247/1/4.%20Bondarevska%20K.%20State%20Support%20of%20the%20Agricultural.pdf> (дата звернення: 15.09.2025).
157. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org> (дата звернення: 23.05.2025).
158. Cenusa D. et al. Russia's punitive trade policy measures towards Ukraine, Moldova and Georgia. *CEPS Working Documents*. 2014. № 400.
159. Dankevych E., Dankevych V., Chaikin O. Ukraine agricultural land market formation preconditions. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*. 2017. Vol. 65, No. 1. P. 259–271.
160. Dolinovskaya A. A. Development and problems of financial management in enterprises in Ukraine. 2016. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/01/58-3.pdf> (дата звернення: 18.06.2025).
161. EBRD & GEF. *Ukraine: Sustainable Bioenergy Value Chain Innovations*. URL: <https://saf.org.ua> (дата звернення: 02.09.2025).
162. Elevatorist.com. URL: <https://elevatorist.com> (дата звернення: 15.10.2025).
163. Gautam A., Sunil S. Role of lead firm in developing an agro-based cluster. *SEDME Journal*. 2018. Vol. 45(1). P. 47–60.

164. Giraudeau M. The farm as an accounting laboratory: an essay on the history of accounting and agriculture. *Accounting History Review*. 2017. Vol. 27, No. 2. P. 201–215.
165. Haghighi T. et al. Effect of firm financial position on capital structure adjustment. *Journal of Asset Management and Financing*. 2018. Vol. 6(4). P. 19–42.
166. International Trade Centre. Export Potential Map. URL: <https://exportpotential.intracen.org> (дата звернення: 15.10.2025).
167. International Trade Centre. Fruits and vegetables value chain development roadmap for Southern Ukraine. 2016. URL: <http://tradeproject.com.ua> (дата звернення: 15.10.2025).
168. Kamath R., Desai R. The impact of IFRS adoption on the financial activities of companies in India: An empirical study. *IUP Journal of Accounting Research & Audit Practices*. 2014. Vol. 13, No. 3. P. 25–39.
169. Knoema. Cereals exports. URL: <https://knoema.com/atlas/topics/Agriculture/Trade-Export-Value/Cereals-exports> (дата звернення: 15.10.2025).
170. Knoema. Oilseeds exports by country. URL: <https://knoema.com> (дата звернення: 15.10.2025).
171. Kravchuk, I. I., Kravchuk, I. A. Conceptual approaches to the formation of value added in the agrarian sector of the economy. *Efektivna ekonomika*, 2018. vol. 8, URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6479> (дата звернення: 02.11.2024).
172. Kumar V. et al. Greenhouse gas emission, rainfall and crop production over North-western India. *The Open Ecology Journal*. 2018. Vol. 11(1). URL: <https://benthamopen.com/FULLTEXT/TOECOLJ-11-47> (дата звернення: 12.10.2021).
173. Kurkul.com. URL: <https://kurkul.com> (дата звернення: 15.10.2025).
174. Latifundist.com. URL: <https://latifundist.com> (дата звернення: 15.10.2025).

175. Mao Rubing. A Handbook for Personal Financial Management. Otaniemi: Laurea University of Applied Sciences, 2017. 41 p.
176. Napier C. J. Accounting history and accounting progress. *Accounting History*. 2001. Vol. 6, No. 2. P. 7–31.
177. Oxford Learner's Dictionary. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/development> (дата звернення: 29.05.2025).
178. Pacioli L. *Summa de Arithmetica, Geometria, Proportioni et Proportionalita*. Paganino de Paganini, 1994. URL: <https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=iqgPe49fhrsC> (дата звернення: 12.04.2018).
179. Pereguda Yuliia. Methodological principles and factors of effective financial activity development management enterprises livestock. *Успіхи і досягнення у науці*. № 6(6) (2024). С.687-707
180. Prystemskiy O. S. Prospects of providing financial security of agricultural development. In: *Scientific approaches to modernizing the economic system*. Lviv–Toruń: Liha-Pres, 2020. P. 274–290.
181. Rose D. C. Decision support tools for agriculture. *Agricultural Systems*. 2016. Vol. 149. P. 165–174.
182. Singh K., Varma A. K. Agricultural information needs of farmers in select villages of Varanasi District: a case study. *J Adv Libr Inform Sci*. 2017. Vol. 6(4). С. 305–311.
183. Smida. ППАТ «Долинка». URL: <https://smida.gov.ua> (дата звернення: 18.09.2025).
184. Smida. ППАТ «Дружба». URL: <https://smida.gov.ua> (дата звернення: 18.09.2025).
185. Smida. ППАТ «Ізмаїл-Наваско». URL: <https://smida.gov.ua> (дата звернення: 18.09.2025).
186. Smida. ППАТ «Мирний». URL: <https://smida.gov.ua> (дата звернення: 18.09.2025).

187. Smida. ППАТ «Перемога». URL: <https://smida.gov.ua> (дата звернення: 18.09.2025).
188. Smida. ППАТ «Сонячне». URL: <https://smida.gov.ua> (дата звернення: 15.10.2025).
189. Smida. ППАТ «Старосілля». URL: <https://smida.gov.ua> (дата звернення: 18.09.2025).
190. Soeparno H., Perbangsa A. S., Pardamean B. Best practices of agricultural information systems. In: *International Conference on Information Management and Technology*. 2018. P. 489–494.
191. Stepanyuk O. I., Demchyshyn M. Ya., Turchenyak O. V. Agricultural lending in Ukraine: analysis of dynamics. *Scientific Messenger of LNU of Veterinary Medicine and Biotechnologies. Series Economical Sciences*. 2016. Т. 18. № 2. С. 155–161.
192. Stuart H. C. The principles of growth and development. *The Healthy Child*. Harvard University Press, 2013. P. 3–21.
193. SuperAgronom.com. URL: <https://superagronom.com> (дата звернення: 15.10.2025).
194. Tantisantisom, K. (2011). Information dissemination for farming communities in Thailand (Doctoral dissertation). Edith Cowan University. URL: <https://ro.ecu.edu.au/theses/428/> (дата звернення: 25.05.2025).
195. Traktorist.ua. URL: <https://traktorist.ua> (дата звернення: 15.10.2025).
196. Turi F. Ukraine: Soil fertility to strengthen climate resilience. World Bank. URL: <https://openknowledge.worldbank.org> (дата звернення: 25.05.2025).
197. U.S. Department of Agriculture. Commodity loans. URL: <https://www.fsa.usda.gov> (дата звернення: 15.10.2025).
198. UIFuture. URL: <https://strategy.uifuture.org> (дата звернення: 15.10.2025).
199. USPA Fruit. First Ukrainian Apples Producers Aggregating Company. URL: <https://uspafruit.com> (дата звернення: 15.10.2025).

200. Voutos Y. et al. A survey on intelligent agricultural information handling methodologies. *Sustainability*. 2019. Vol. 11(12).
201. Vučković B. Causes of different profitability of agricultural sector.. 2016. Vol. 63, No. 1. P. 123–141.
202. Yilmaz H. Another perspective to corporate cash management: a new model and definition. *International Journal of Humanities and Social Science*. 2011. Vol. 1, No. 11. P. 284–289.
203. Zoni L., Pippo F. CFO and finance function: what matters in value creation. *Journal of Accounting & Organizational Change*. 2017. Vol. 13, No. 2. P. 216–238.
204. Word bank Group. Soil Fertility to Increase Climate Resilience in Ukraine. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2014/12/05/ukraine-soil> (дата звернення 10.09.2025)

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А1

Перелік заходів реагування на відхилення показників фінансового стану підприємства від норми

Нижче норми	Показник	Вище норми
Залучення позикових коштів	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Вкладення коштів у виробничо-збутову діяльність
Збільшення власного капіталу та зменшення позикового капіталу	Коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами запасів	–
Залучення коштів власників, зміна дивідендної політики, реінвестування прибутку	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	–
Залучення позикового капіталу в діяльність з вищою рентабельністю, ніж вартість позикового капіталу	Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	Зміна дивідендної політики, реінвестування прибутку у поточну діяльність
Збільшення частки власних коштів в структурі капіталу	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	–
Скорочення операційних витрат	Маржа операційного прибутку	–
Оптимізація структури фінансових ресурсів та вартості їх залучення	Маржа чистого прибутку	–
Активізація повернення коштів підприємства, перегляд політики надання товарних кредитів	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Не потребує втручання, адже не являється критичним
Оптимізація структури запасів щодо їх збільшення	Коефіцієнт оборотності запасів	Оптимізація структури запасів щодо їх зменшення
Підвищення платіжної дисципліни	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	Існує можливість збільшення кредиторської заборгованості
Оптимізація структури запасів щодо їх зменшення	Період одного обороту запасів	Оптимізація структури запасів щодо їх збільшення
–	Період погашення дебіторської заборгованості	Розробка комплексної стратегії управління дебіторською заборгованістю
–	Період погашення кредиторської заборгованості	Забезпечення достатнього рівня ліквідності
Підвищення суми оборотних активів і зниження суми поточних зобов'язань	Коефіцієнт поточної ліквідності	Підвищення суми поточних зобов'язань і зниження суми оборотних активів
Оптимізація витрат і збільшення доходу	Коефіцієнт реінвестування	Зміна дивідендної політики
Удосконалення політики товарного кредитування	Співвідношення короткострокової дебіторської та кредиторської заборгованості	Бюджетування та інші прийоми контролю грошових потоків
Збільшення обсягу високоліквідних активів, зниження обсягу поточних активів	Коефіцієнт швидкої ліквідності	–
Збільшення обсягу власного капіталу	Коефіцієнт фінансової автономії	–
Залучення коштів власників, зміна дивідендної політики, реінвестування прибутку	Коефіцієнт фінансової стабільності	–
Збільшення власного капіталу або довгострокових зобов'язань	Коефіцієнт фінансової стійкості	–

Додаток Б

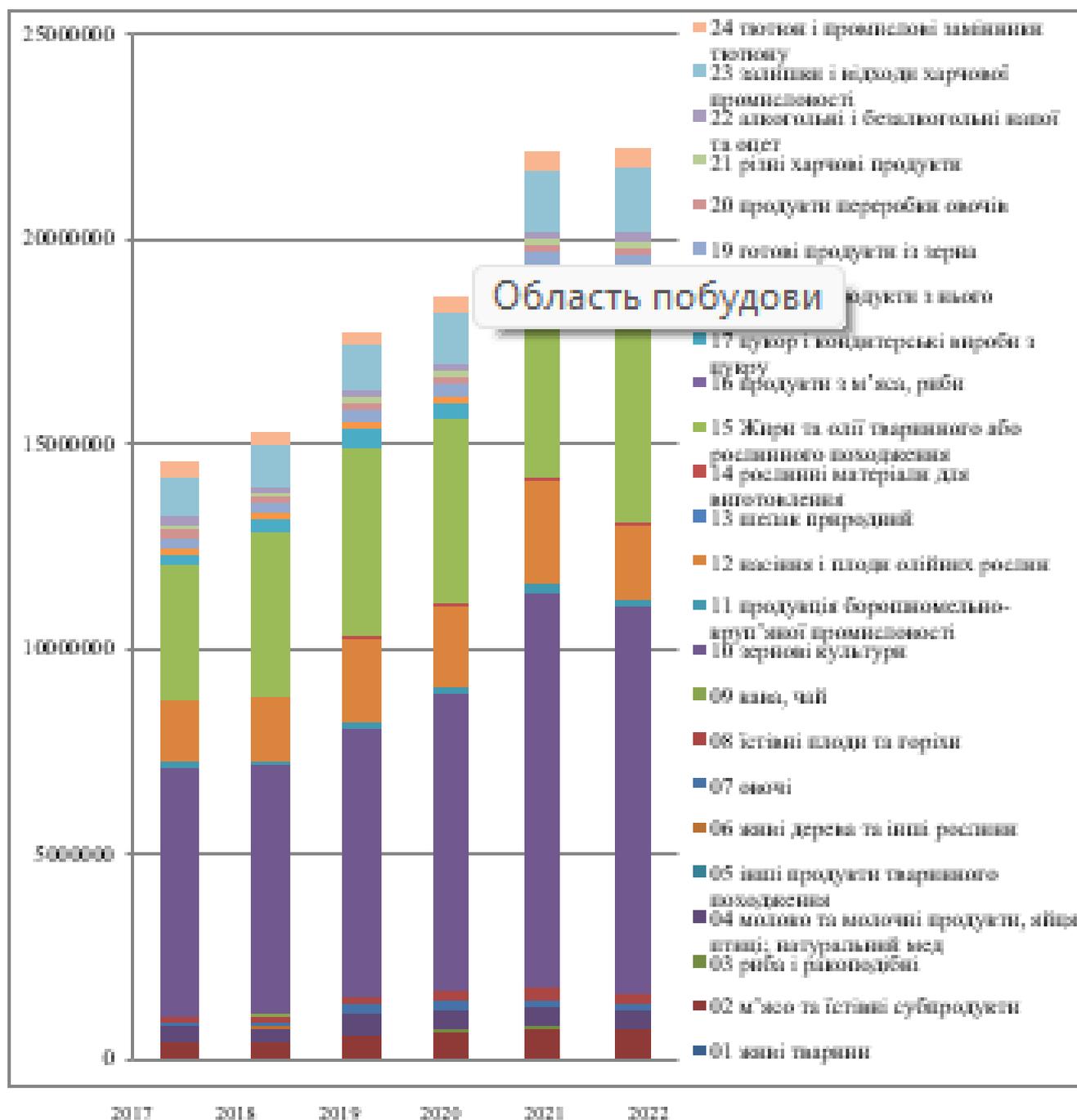

Рис. Б1. Структура експорту продукції аграрного сектора економіки України протягом 2017–2022 рр., тис. дол. США

Додаток В

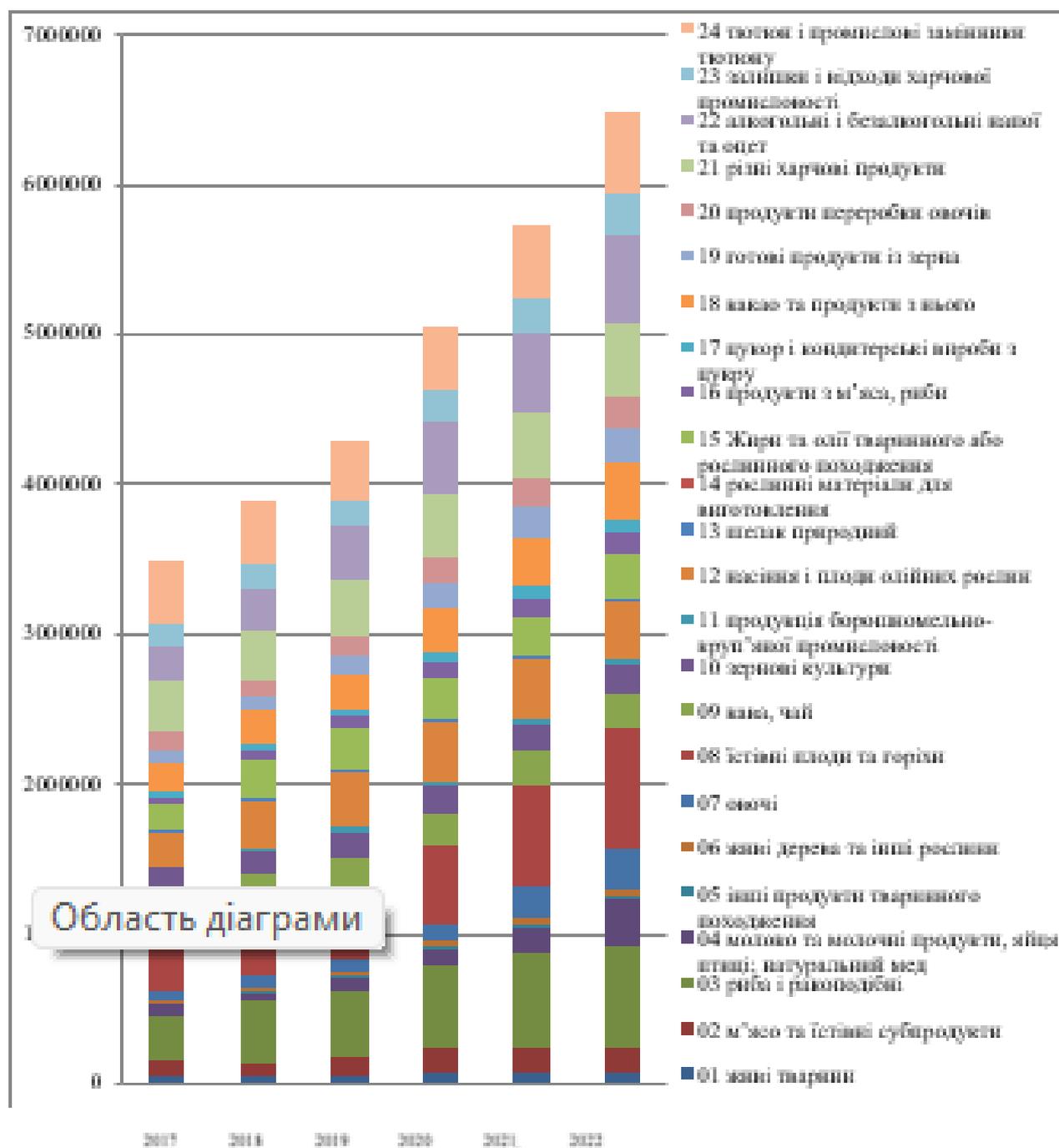

Рис. В1. Структура імпорту продукції аграрного сектора економіки України протягом 2017–2022 рр., тис. дол. США

**Показники «Звіту про фінансовий стан» та «Звіту про фінансові результати»
типових аграрних підприємств**

Характеристика підприємств за формою власності та організаційними особливостями

№	Підприємство	Форма власності	Організаційно-правова форма	Узагальнена характеристика / особливості діяльності
1	ДП ДГ «Комунар»	Державна	Державне підприємство, дослідне господарство	Займається виробництвом с.-г. продукції, виконує дослідні та селекційні функції
2	ДП ДГ «Мирнопільське»	Державна	Державне дослідне господарство	Рослинницька та тваринницька спеціалізація, участь у наукових програмах
3	ДП ДГ «Реконструкція»	Державна	Державне підприємство	Комплексне сільськогосподарське виробництво, експериментальні ділянки
4	ДП ДГ «Жеребківське»	Державна	Дослідне господарство	Зернові культури, технічні культури, впровадження сортовипробувань
5	ДП ДГ «Зелені Кошари»	Державна	Державне підприємство	Рослинництво, виробництво кормів, участь у НДР
6	ДП ДГ «Покровське»	Державна	Дослідне господарство	Комбінована спеціалізація, експериментальні технології
7	ДП ДГ «Дачна»	Державна	Державне підприємство	Сільськогосподарське виробництво, садівництво, овочівництво
8	ПрАТ «Перемога»	Приватна	Приватне акціонерне товариство	Комерційне аграрне підприємство, переважно рослинництво
9	ПрАТ «Долинка»	Приватна	Приватне акціонерне товариство	Молочно-м'ясне тваринництво та багатогалузеве виробництво
10	ПрАТ «Дружба»	Приватна	Приватне акціонерне товариство	Сільськогосподарське виробництво, зернові та олійні
11	ПрАТ «Старосілля»	Приватна	Приватне акціонерне товариство	Вирощування технічних культур, допоміжні виробництва
12	ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	Приватна	Приватне акціонерне товариство	Зернові, олійні культури, експортна орієнтація
13	ДП ДГ «Южний»	Державна	Дослідне господарство	Робота з сортовипробуваннями, рослинництво, племінні програми
14	ПАТ «Сонячне»	Приватна (публічна)	Публічне акціонерне товариство	Багатопрофільне аграрне виробництво, інвестиційна активність
15	ПАТ «Мирний»	Приватна (публічна)	Публічне акціонерне товариство	Виробництво зернових, технічних культур, співпраця з переробними підприємствами

Таблиця Г.1.

Державне підприємство «Дослідне господарство «Комунар» Селекційно-генетичного інституту – Національного центру насіннезнавства та сортовивчення» (ДП ДГ «Комунар»)

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Гроші та їх еквіваленти	2083	4959	1283	1212	1133	921	1450	1820
Поточні зобов'язання і забезпечення	272	597	661	1134	1083	2292	1850	1600
Власний капітал	17435	17435	17435	22263	22399	9660	10800	12600
Необоротні активи	8335	13846	18343	22040	18876	16948	17100	17500
Запаси	11114	9480	6556	8109	11391	0	4200	6700
Оборотні активи	13479	14736	8131	9567	12816	1209	6200	8500
Довгострокові зобов'язання	4107	10550	8378	8210	8210	6205	6000	5900
Баланс	21814	28582	26474	31607	31692	18157	23300	26900
Фінансові результати від операційної діяльності	2308	8684	8784	5048	2333	-203	950	2100
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	17377	27990	28425	26078	17010	7063	11500	15200
Чистий прибуток (збиток)	787	1153	1262	691	120	-9828	-2200	450
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	282	297	292	246	292	284	320	350
Собівартість реалізованої продукції	13977	18745	19080	20469	14116	6704	8700	11100
Кредиторська заборгованість	38	79	116	463	592	2732	2200	1800
Резервний капітал	2405	2405	2405	2405	2405	2405	2405	2405
Нерозподілений прибуток / непокритий збиток	0	0	0	4828	4964	-7775	-9970	-9520
Основні засоби (залишкова вартість)	8335	13846	18343	22040	18876	16948	17100	17500
Довгострокові фінансові інвестиції	0	0	0	0	0	0	0	0
Кількість штатних працівників	65	65	68	52	41	39	40	42
Кількість КВЕД	5	5	5	5	5	5	5	5
Кількість джерел фінансування	4	4	4	5	5	4	4	4

Таблиця Г.2.

Державне підприємство «Дослідне господарство «Мирнопільське»
Селекційно-генетичного інституту – Національного центру насіннезнавства
та сортовивчення» (ДП ДГ «Мирнопільське»)

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Гроші та їх еквіваленти	50	7	1	11	0	4	2400	3100
Поточні зобов'язання і забезпечення	5732	6294	5846	7671	13288	16294	16800	15400
Власний капітал	2897	2870	2870	9506	8774	8248	9000	10200
Необоротні активи	6035	6252	6517	13167	12887	12532	19200	19800
Запаси	1672	2580	1611	3419	8254	11148	8700	11200
Оборотні активи	2594	2912	2199	4010	9175	12010	13200	15900
Довгострокові зобов'язання	0	0	0	0	0	0	25500	24700
Баланс	8629	9164	8716	17177	22062	24542	25600	27800
Фінансові результати від операційної діяльності	562	197	998	350	223	-527	-1500	2100
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	3814	4427	8109	6432	4554	2292	49000	54500
Чистий прибуток (збиток)	47	70	70	74	-732	-527	-7300	-420
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	637	90	352	345	426	338	6300	6800
Собівартість реалізованої продукції	2979	3942	6737	5351	3770	2036	33500	36200
Кредиторська заборгованість	5646	6052	5605	7368	5689	6490	6700	5600
Резервний капітал	0	0	0	0	0	0	972	972
Нерозподілений прибуток / непокритий збиток	97	70	70	0	-732	-1258	-	-
Основні засоби (залишкова вартість)	2225	2442	2707	3337	3057	2702	19200	19800
Довгострокові фінансові інвестиції	0	0	0	0	0	0	0	0
Кількість штатних працівників	36	14	16	16	15	11	33	36
Кількість КВЕД	12	12	12	12	12	12	12	12
Кількість джерел фінансування	3	3	3	2	2	2	3	3

Таблиця Г.4.

Державне підприємство «Дослідне господарство «Жеребківське»
Селекційно-генетичного інституту – Національного центру насіннезнавства
та сортовивчення» (ДП ДГ «Жеребківське»)

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Гроші та їх еквіваленти	382	168	32	211	1271	404	2450	3100
Поточні зобов'язання і забезпечення	224	179	76	482	1239	564	5100	4500
Власний капітал	21023	39882	42321	30397	33452	50054	34000	36500
Необоротні активи	14657	15139	16652	19085	19596	20590	29500	31000
Запаси	4154	23623	24874	10033	13618	29539	20500	25500
Оборотні активи	6590	24922	25745	1229	15500	30028	63500	76000
Довгострокові зобов'язання	0	0	0	0	405	0	0	0
Баланс	21247	40061	42397	31314	35096	50618	87000	91000
Фінансові результати від операційної діяльності	3684	3314	3362	4674	6549	2330	47000	52000
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	12640	12379	16745	21957	23333	16496	94000	109000
Чистий прибуток (збиток)	5024	2598	1782	2694	3092	1376	10500	12500
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	2031	1108	816	1962	561	35	3600	4100
Собівартість реалізованої продукції	6587	5311	9698	12958	12902	10274	65000	72000
Кредиторська заборгованість	215	172	69	80	136	282	20500	17800
Резервний капітал	14618	14618	14618	14618	17710	17710	17700	17700
Нерозподілений прибуток / непокритий збиток	0	0	0	0	0	0	-9500	-6100
Основні засоби (залишкова вартість)	7373	7855	9368	11801	12345	13339	29500	31000
Довгострокові фінансові інвестиції	0	0	0	0	0	0	0	0
Кількість штатних працівників	67	60	52	55	51	46	39	42
Кількість КВЕД	16	16	16	16	16	16	16	16
Кількість джерел фінансування	3	3	3	3	4	3	3	3

Таблиця Г.5.

Державне підприємство «Дослідне господарство «Зелені Кошари»
Селекційно-генетичного інституту – Національного центру насіннезнавства
та сортовивчення» (ДП ДГ «Зелені Кошари»)

Показник	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Гроші та їх еквіваленти	364	72	146	74	316	184	210	260
Поточні зобов'язання і забезпечення	706	1535	1485	2854	1889	2900	2650	2400
Власний капітал	21749	29687	29687	28512	32081	32081	33000	34500
Необоротні активи	16596	17541	18070	20280	20383	20667	21400	22100
Запаси	4259	10743	10295	9022	11075	11787	12600	13500
Оборотні активи	5859	13681	13102	13182	15131	15711	16200	17500
Довгострокові зобов'язання	0	0	0	2096	1544	1397	1200	1100
Баланс	22455	31222	31172	33462	35514	36378	37450	38600
Фінансові результати від операційної діяльності	1923	568	5460	5695	6641	7511	7800	8250
Чистий дохід від реалізації продукції	26172	35019	41042	49120	52480	53000	54800	56500
Чистий прибуток (збиток)	107	168	271	409	417	450	480	500
Дебіторська заборгованість	977	2607	2402	3276	2969	2969	3100	3200
Собівартість реалізованої продукції	21723	30231	31094	36402	38594	38382	39200	40600
Кредиторська заборгованість	420	1243	1064	2306	1183	1200	1150	1080
Резервний капітал	583	583	583	1538	1955	1955	1955	1955
Нерозподілений прибуток	0	0	0	0	0	0	0	0
Основні засоби	8531	9476	10005	12112	12267	12595	13200	13800
Довгострокові фінансові інвестиції	0	0	0	0	0	0	0	0
Кількість працівників	116	125	117	111	111	113	115	118
Кількість КВЕД	20	20	20	20	20	20	20	20
Кількість джерел фінансування	4	4	4	5	4	4	4	4

Таблиця Г.6

Державне підприємство «Дослідне господарство «Покровське» Селекційно-генетичного інституту – Національного центру насіннєзнавства та сортовивчення» (ДП ДГ «Покровське»)

Показник	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Гроші та їх еквіваленти	60	94	292	200	20	39	55	70
Поточні зобов'язання і забезпечення	273	0	98	1438	1154	3538	3200	2800
Власний капітал	20672	22890	22890	22890	22890	22890	22950	23000
Необоротні активи	14492	14213	11867	12933	12562	13192	13500	13800
Запаси	4419	6981	9164	9575	9554	11566	11800	12100
Оборотні активи	6453	8677	11121	11395	11482	13236	13900	14500
Довгострокові зобов'язання	0	0	0	0	0	0	0	0
Баланс	20945	22890	22988	24328	24044	26428	26850	27500
Фінансові результати від операційної діяльності	1721	1340	2897	4423	5183	1559	1800	2200
Чистий дохід (виручка)	11194	12855	18450	22508	20431	11209	12500	14800
Чистий прибуток (збиток)	355	80	100	100	100	100	120	150
Дебіторська заборгованість	443	71	134	89	377	100	150	170
Собівартість реалізованої продукції	8727	10607	14637	17107	14432	8844	9600	11000
Кредиторська заборгованість	273	0	98	467	7	1191	1000	850
Резервний капітал	1730	1730	1730	1730	1730	1730	1730	1730
Нерозподілений прибуток / збиток	0	0	0	0	0	0	0	0
Основні засоби (залишкова вартість)	10021	9742	7396	8462	8091	8721	9000	9300
Довгострокові фінансові інвестиції	0	0	0	0	0	0	0	0
Кількість штатних працівників	65	68	65	71	66	53	55	57
Кількість КВЕД	12	12	12	12	12	12	12	12
Кількість джерел фінансування	4	4	4	4	4	4	4	4

Таблиця Г.7

Державне підприємство «Дослідне господарство «Дачна» Селекційно-генетичного інституту – Національного центру насіннєзнавства та сортовивчення» (ДП ДГ «Дачна»)

Показник	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Гроші та їх еквіваленти	1556	4194	690	6050	467	4098	3200	3500
Поточні зобов'язання і забезпечення	941	1120	1685	1500	1407	2132	2300	2250
Власний капітал	19716	21231	21231	21231	21231	21231	21400	21600
Необоротні активи	8760	9375	9861	10346	9441	8201	8500	8900
Запаси	5499	5407	8518	3127	9104	7860	8200	8600
Оборотні активи	11897	12976	13055	12385	13197	15162	15800	16500
Довгострокові зобов'язання	0	0	0	0	0	0	0	0
Баланс	20657	22351	22916	22731	22638	23363	23900	24600
Фінансові результати від операційної діяльності	1425	2946	4475	5061	3107	2289	2600	2950
Чистий дохід (виручка)	13897	21108	21354	33397	19793	25594	27000	29500
Чистий прибуток (збиток)	1046	702	537	550	252	324	340	380
Дебіторська заборгованість	2389	922	1394	755	1173	751	820	900
Собівартість реалізованої продукції	11315	16987	16454	27840	15820	22191	23000	24800
Кредиторська заборгованість	661	830	890	906	715	1620	1500	1400
Резервний капітал	7421	7421	7421	7421	7421	7421	7421	7421
Нерозподілений прибуток / збиток	0	0	0	0	0	0	0	0
Основні засоби (залишкова вартість)	6236	6851	7337	7822	6917	5677	6000	6400
Довгострокові фінансові інвестиції	0	0	0	0	0	0	0	0
Кількість штатних працівників	94	87	84	73	63	62	63	65
Кількість КВЕД	12	12	12	12	12	12	12	12
Кількість джерел фінансування	4	4	5	5	5	5	5	5

Таблиця Г.8.

Приватне акціонерне товариство «Перемога» (ПрАТ «Перемога»)

Показник	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Гроші та їх еквіваленти	93	339	51	1183	535	574	620	700
Поточні зобов'язання і забезпечення	12955	11638	10597	1091	3273	4701	5200	4800
Власний капітал	7855	10369	16805	40624	42010	37309	38200	39500
Необоротні активи	12792	13378	16047	18400	16807	15404	15800	16200
Запаси	4913	6847	8725	10791	12989	10799	11500	12000
Оборотні активи	8018	8629	11355	24151	29136	27173	28000	29500
Довгострокові зобов'язання	0	0	0	836	660	567	550	520
Баланс	20810	22007	27402	42551	45943	42577	43800	45700
Фінансові результати від операційної діяльності	1201	2492	6910	19605	4712	0	2100	2600
Чистий дохід (виручка)	9048	13317	22366	42044	23490	11601	14000	16500
Чистий прибуток (збиток)	1063	2514	6436	16963	1391	-4634	-800	500
Дебіторська заборгованість	2423	679	1401	5489	1107	1328	1500	1600
Собівартість реалізованої продукції	6761	9228	13614	19168	15900	12776	13500	14800
Кредиторська заборгованість	192	490	82	369	91	775	700	600
Резервний капітал	0	0	0	0	0	0	0	0
Нерозподілений прибуток / збиток	523	3037	9473	33292	34678	29977	29100	29600
Основні засоби (залишкова вартість)	2966	4052	7234	10147	8596	7772	8200	8500
Довгострокові фінансові інвестиції	0	0	0	0	0	0	0	0
Кількість штатних працівників	25	24	17	22	29	24	25	27
Кількість КВЕД	9	9	9	9	9	9	9	9
Кількість джерел фінансування	4	4	4	5	5	5	5	5

Таблиця Г.9

Приватне акціонерне товариство «Долинка» (ПрАТ «Долинка»)

Показник	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Гроші та їх еквіваленти	291	28	198	133	22	837	900	950
Поточні зобов'язання і забезпечення	22605	17412	18934	19981	17974	21259	22000	21000
Власний капітал	10924	16648	22364	29983	22197	20585	21000	21800
Необоротні активи	29419	28494	27395	37938	37599	37711	38000	38900
Запаси	1073	1291	2832	3969	1859	1915	2100	2350
Оборотні активи	4110	5566	13903	12026	2572	4133	4800	5500
Довгострокові зобов'язання	0	0	0	0	0	0	0	0
Баланс	33529	34060	41298	49964	40171	41844	43800	45300
Фінансові результати від операційної діяльності	1596	4147	5464	4519	-8508	-1146	-500	300
Чистий дохід (виручка)	19108	37502	37186	38084	12812	6323	7500	9000
Чистий прибуток (збиток)	2736	5724	5716	7619	-7786	-1612	-900	200
Дебіторська заборгованість	269	2033	529	1003	119	527	600	650
Собівартість реалізованої продукції	14159	15706	34704	32753	16700	6076	6800	8200
Кредиторська заборгованість	1107	1275	1862	5168	8636	12630	12500	11000
Резервний капітал	229	229	229	229	229	229	229	229
Нерозподілений прибуток / збиток	4189	9913	15629	23248	15462	13850	13000	13200
Основні засоби (залишкова вартість)	2883	2698	2339	1472	1451	1324	1400	1500
Довгострокові фінансові інвестиції	0	0	0	0	0	0	0	0
Кількість штатних працівників	126	100	53	52	52	28	30	32
Кількість КВЕД	5	5	5	5	5	5	5	5
Кількість джерел фінансування	5	4	4	4	4	4	4	4

Таблиця Г.10.

Приватне акціонерне товариство «Дружба» (ПрАТ «Дружба»)

Показник	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Гроші та їх еквіваленти	712	4938	7777	121	123	45	90	120
Поточні зобов'язання і забезпечення	5421	15730	6167	8393	3619	9473	9000	8500
Власний капітал	38506	50888	66231	63799	58353	80271	81000	82500
Необоротні активи	1779	2354	2281	2329	2425	2317	2400	2550
Запаси	9458	15939	18172	14335	30376	55216	56500	58000
Оборотні активи	42248	64264	70117	69863	59547	87427	89000	91000
Довгострокові зобов'язання	100	0	0	0	0	0	0	0
Баланс	44027	66618	72398	72192	61972	89744	91500	93500
Фінансові результати від операційної діяльності	17756	12691	15300	-514	-1247	22784	24000	25500
Чистий дохід (виручка)	46697	39058	59093	54713	53849	52354	54000	56500
Чистий прибуток (збиток)	17532	12402	15343	-2432	-5446	21918	23000	24500
Дебіторська заборгованість	24449	35091	38934	16178	30107	19668	20500	21500
Собівартість реалізованої продукції	31322	21369	37747	47327	49477	27436	29000	31000
Кредиторська заборгованість	0	9	5435	433	0	0	120	140
Резервний капітал	86	86	86	86	86	86	86	86
Нерозподілений прибуток / збиток	33408	45790	61133	58701	53255	75173	76000	78500
Основні засоби (залишкова вартість)	546	1161	1148	1257	340	12810	13000	13500
Довгострокові фінансові інвестиції	0	0	0	0	0	0	0	0
Кількість штатних працівників	71	57	49	49	23	28	30	33
Кількість КВЕД	6	6	6	6	6	6	6	6
Кількість джерел фінансування	5	5	5	5	5	6	6	6

Таблиця Г.13

Державне підприємство «Дослідне господарство «Южний» Одеської
державної сільськогосподарської дослідної станції Національної академії
аграрних наук України» (ДП ДГ «Южний»)

Показник	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Гроші та їх еквіваленти	22	14	100	176	106	98	120	150
Поточні зобов'язання і забезпечення	8121	8324	13501	19810	18651	26080	27500	26500
Власний капітал	8064	8144	11938	12250	12582	2577	3500	5000
Необоротні активи	4480	5630	7563	9515	9169	8768	9000	9400
Запаси	9466	9729	14988	17473	17710	11640	12500	13200
Оборотні активи	11705	10838	17876	22545	22064	19951	21000	22000
Довгострокові зобов'язання	0	0	0	0	0	62	70	75
Баланс	16185	16468	25439	32060	31233	28719	30500	31500
Фінансові результати від операційної діяльності	1074	80	733	378	56	-9805	-3000	200
Чистий дохід (виручка)	8395	25393	41627	45782	49277	19467	21000	23500
Чистий прибуток (збиток)	20	80	313	378	56	-10005	-3500	100
Дебіторська заборгованість	661	556	1600	2338	2099	2312	2400	2500
Собівартість реалізованої продукції	7345	23439	38020	41310	46543	26077	27500	29000
Кредиторська заборгованість	5400	1834	5741	12526	6756	7699	8000	8200
Резервний капітал	273	353	666	936	992	992	992	992
Нерозподілений прибуток / збиток	0	0	0	0	0	-10005	-7000	-6900
Основні засоби (залишкова вартість)	3097	4294	6094	7883	7164	6381	6600	7000
Довгострокові фінансові інвестиції	0	0	0	0	0	0	0	0
Кількість штатних працівників	55	43	46	41	45	47	48	49
Кількість КВЕД	26	26	26	26	26	26	26	26
Кількість джерел фінансування	4	4	5	4	4	5	5	5

Таблиця Г.14

Публічне акціонерне товариство «Сонячне» (ПАТ «Сонячне»)

Показник	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Гроші та їх еквіваленти	21	19	73	13	12	8	10	12
Поточні зобов'язання і забезпечення	690	355	2150	2399	2500	3672	3600	3400
Власний капітал	24098	22403	21996	20603	18476	14216	14000	13800
Необоротні активи	3629	3189	4365	3591	3292	2976	3000	3050
Запаси	475	120	76	138	1091	92	120	150
Оборотні активи	21159	19569	19781	19411	17684	14912	15000	15200
Довгострокові зобов'язання	0	0	0	0	0	0	0	0
Баланс	24788	22758	24146	23002	20976	17888	17600	17500
Фінансові результати від операційної діяльності	-8808	-1403	-374	-939	-2123	-4238	-3500	-3000
Чистий дохід (виручка)	19711	663	1626	1673	1702	753	900	1100
Чистий прибуток (збиток)	-8932	-1563	-407	-1393	-2127	-4260	-3800	-3300
Дебіторська заборгованість	7697	7250	8545	7087	7162	3214	3300	3500
Собівартість реалізованої продукції	11085	629	1559	1672	1702	753	830	900
Кредиторська заборгованість	135	31	1853	1853	1921	3116	3000	2800
Резервний капітал	4604	4604	4604	4604	4604	4604	4604	4604
Нерозподілений прибуток / збиток	14922	13227	12820	11427	9300	5040	3000	2800
Основні засоби (залишкова вартість)	1610	1656	3101	3012	2946	2850	2900	2950
Довгострокові фінансові інвестиції	0	0	0	0	0	0	0	0
Кількість штатних працівників	26	30	9	7	21	18	18	19
Кількість КВЕД	5	5	5	5	5	5	5	5
Кількість джерел фінансування	6	6	6	6	5	5	5	5

Таблиця Г.15

Публічне акціонерне товариство «Мирний» (ПАТ «Мирний»).

Показник	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Гроші та їх еквіваленти	95	44	3	2	1	1	2	3
Поточні зобов'язання і забезпечення	1070	7208	7096	758	1410	2855	3000	2900
Власний капітал	20389	24802	25474	19723	19106	16927	17000	17500
Необоротні активи	13282	12207	12423	11400	10816	9844	10000	10200
Запаси	3184	10909	11475	3009	3531	3618	3800	4000
Оборотні активи	8177	19803	20147	9081	9700	9938	10200	10800
Довгострокові зобов'язання	0	0	0	0	0	0	0	0
Баланс	21459	32010	32570	20481	20516	19782	20500	21300
Фінансові результати від операційної діяльності	5721	4370	625	1053	-617	-1327	-800	200
Чистий дохід (виручка)	14049	15472	9052	4013	613	287	350	600
Чистий прибуток (збиток)	5687	4373	624	1053	-617	-1327	-900	150
Дебіторська заборгованість	4823	3337	4110	1879	1799	1735	1800	1850
Собівартість реалізованої продукції	4047	9716	5834	2234	1031	1416	1500	1800
Кредиторська заборгованість	308	2821	1771	505	517	668	700	720
Резервний капітал	0	0	0	0	0	0	0	0
Нерозподілений прибуток / збиток	10783	15156	15780	10029	9412	7233	7000	7150
Основні засоби (залишкова вартість)	13282	12171	12388	11400	10816	9844	10000	10200
Довгострокові фінансові інвестиції	0	0	0	0	0	0	0	0
Кількість штатних працівників	18	15	26	26	4	4	4	5
Кількість КВЕД	4	4	4	4	4	4	4	4
Кількість джерел фінансування	5	4	4	4	4	4	4	4

Додаток Д

Показники фінансового стану типових аграрних підприємств України
протягом 2018–2024 років

Таблиця Д.1.

Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів

Підприємство	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ДП ДГ «Комунар»	0.16	0.35	0.17	0.14	0.1	0.105	0.11
ДП ДГ «Мирнопільське»	-0.02	0	0	0	0	0	0
ДП ДГ «Реконструкція»	-0.01	0.01	0	0.09	-0.01	-0.0105	-0.011
ДП ДГ «Жеребківське»	0.06	0.01	0	0.02	0.09	0.0945	0.099
ДП ДГ «Зелені Кошари»	0.07	0.01	0.01	0.01	0.02	0.021	0.022
ДП ДГ «Покровське»	0.01	0.01	0.03	0.02	0	0	0
ДП ДГ «Дачна»	0.14	0.35	0.06	0.56	0.04	0.042	0.044
ПрАТ «Перемога»	-0.02	-0.11	0.07	0.05	0.02	0.021	0.022
ПрАТ «Долинка»	-0.02	0	-0.04	-0.02	0	0	0
ПрАТ «Дружба»	0.02	0.1	0.12	0	0	0	0
ПрАТ «Старосілля»	0	0.01	0.06	0	0	0	0
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	0.6	0.6	0.34	0.36	0.09	0.0945	0.099
ДП ДГ «Южний»	0.01	0.01	0.02	0.06	0.03	0.0315	0.033
ПАТ «Сонячне»	0	0	0	0	0	0	0
ПАТ «Мирний»	0.01	0	0	0	0	0	0

Таблиця Д.2.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу

Підприємство	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ДП ДГ «Комунар»	0.76	0.81	0.43	0.38	0.52	0.546	0.572
ДП ДГ «Мирнопільське»	-1.08	-1.18	-1.27	-0.39	-0.47	-0.4935	-0.517
ДП ДГ «Реконструкція»	-0.15	0.08	0.08	0.08	-0.05	-0.0525	-0.055
ДП ДГ «Жеребківське»	0.3	0.62	0.61	0.37	0.43	0.4515	0.473
ДП ДГ «Зелені Кошари»	0.24	0.41	0.39	0.36	0.41	0.4305	0.451
ДП ДГ «Покровське»	0.3	0.38	0.48	0.43	0.45	0.4725	0.495
ДП ДГ «Дачна»	0.56	0.56	0.54	0.51	0.56	0.588	0.616
ПрАТ «Перемога»	-0.63	-0.29	0.05	0.57	0.62	0.651	0.682
ПрАТ «Долинка»	-1.69	-0.71	-0.22	-0.27	-0.69	-0.7245	-0.759
ПрАТ «Дружба»	0.96	0.95	0.97	0.96	0.96	1.008	1.056
ПрАТ «Старосілля»	0.45	0.31	0.54	0.26	0	0	0
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	0.71	0.74	0.66	0.65	0.6	0.63	0.66
ДП ДГ «Южний»	0.44	0.31	0.37	0.22	0.27	0.2835	0.297
ПАТ «Сонячне»	0.85	0.86	0.8	0.83	0.82	0.861	0.902
ПАТ «Мирний»	0.35	0.51	0.51	0.42	0.43	0.4515	0.473

Таблиця Д.3.
Коефіцієнт мобільності активів

Підприємство	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ДП ДГ «Комунар»	1.62	1.06	0.44	0.43	0.68	0.714	0.748
ДП ДГ «Мирнопільське»	0.43	0.47	0.34	0.3	0.71	0.7455	0.781
ДП ДГ «Реконструкція»	0.05	0.23	0.19	0.77	0.25	0.2625	0.275
ДП ДГ «Жеребківське»	0.45	1.65	1.55	0.06	0.79	0.8295	0.869
ДП ДГ «Зелені Кошари»	0.35	0.78	0.73	0.65	0.74	0.777	0.814
ДП ДГ «Покровське»	0.45	0.61	0.94	0.88	0.91	0.9555	1.001
ДП ДГ «Дачна»	1.36	1.38	1.32	1.2	1.4	1.47	1.54
ПрАТ «Перемога»	0.63	0.65	0.71	1.31	1.73	1.8165	1.903
ПрАТ «Долинка»	0.14	0.2	0.51	0.32	0.07	0.0735	0.077
ПрАТ «Дружба»	23.75	27.3	30.74	30	24.56	25.788	27.016
ПрАТ «Старосілля»	2.42	2.26	3.91	2.06	2.2	2.31	2.42
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	2.2	2.64	1.89	1.66	1.57	1.6485	1.727
ДП ДГ «Южний»	2.61	1.93	2.36	2.37	2.41	2.5305	2.651
ПАТ «Сонячне»	5.83	6.14	4.53	5.41	5.37	5.6385	5.907
ПАТ «Мирний»	0.62	1.62	1.62	0.8	0.9	0.945	0.99

Таблиця Д.4.
Коефіцієнт оборотності активів

Підприємство	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ДП ДГ «Комунар»	0.8	1.11	1.03	0.9	0.54	0.567	0.594
ДП ДГ «Мирнопільське»	0.44	0.5	0.91	0.5	0.23	0.2415	0.253
ДП ДГ «Реконструкція»	0.46	0.17	0.52	0.24	0.86	0.903	0.946
ДП ДГ «Жеребківське»	0.59	0.4	0.41	0.6	0.7	0.735	0.77
ДП ДГ «Зелені Кошари»	1.17	1.3	1.32	1.52	1.52	1.596	1.672
ДП ДГ «Покровське»	0.52	0.59	0.8	0.95	0.84	0.882	0.924
ДП ДГ «Дачна»	0.66	0.98	0.94	1.46	0.87	0.9135	0.957
ПрАТ «Перемога»	0.46	0.62	0.91	1.2	0.53	0.5565	0.583
ПрАТ «Долинка»	0.54	1.11	0.99	0.83	0.28	0.294	0.308
ПрАТ «Дружба»	1.35	0.71	0.85	0.76	0.8	0.84	0.88
ПрАТ «Старосілля»	0.92	1.57	0.97	0.9	0.32	0.336	0.352
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	1.06	0.6	0.48	0.42	0.38	0.399	0.418
ДП ДГ «Южний»	0.52	1.56	1.99	1.59	1.56	1.638	1.716
ПАТ «Сонячне»	0.67	0.03	0.07	0.07	0.08	0.084	0.088
ПАТ «Мирний»	0.68	0.58	0.28	0.15	0.03	0.0315	0.033

Таблиця Д.5.
Коефіцієнт оборотності власного капіталу

Підприємство	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ДП ДГ «Комунар»	1	1.61	1.63	1.31	0.76	0.798	0.836
ДП ДГ «Мирнопільське»	1.32	1.54	2.83	1.04	0.5	0.525	0.55
ДП ДГ «Реконструкція»	0.56	0.2	0.58	0.32	1.27	1.3335	1.397
ДП ДГ «Жеребківське»	0.6	0.41	0.41	0.6	0.73	0.7665	0.803
ДП ДГ «Зелені Кошари»	1.2	1.36	1.38	1.69	1.73	1.8165	1.903
ДП ДГ «Покровське»	0.54	0.59	0.81	0.98	0.89	0.9345	0.979
ДП ДГ «Дачна»	0.7	1.03	1.01	1.57	0.93	0.9765	1.023
ПрАТ «Перемога»	1.24	1.46	1.65	1.46	0.57	0.5985	0.627
ПрАТ «Долинка»	2	2.72	1.91	1.46	0.49	0.5145	0.539
ПрАТ «Дружба»	1.57	0.87	1.01	0.84	0.88	0.924	0.968
ПрАТ «Старосілля»	1.46	3.29	2.18	2.03	0.89	0.9345	0.979
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	1.16	0.63	0.49	0.43	0.39	0.4095	0.429
ДП ДГ «Южний»	1.05	3.13	4.15	3.79	3.97	4.1685	4.367
ПАТ «Сонячне»	0.69	0.03	0.07	0.08	0.09	0.0945	0.099
ПАТ «Мирний»	0.74	0.68	0.36	0.18	0.03	0.0315	0.033

Таблиця Д.6.
Коефіцієнт оборотності оборотних активів

Підприємство	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ДП ДГ «Комунар»	1.29	1.98	2.49	2.95	1.52	1.6	1.67
ДП ДГ «Мирнопільське»	1.47	1.61	3.17	2.07	0.69	0.72	0.76
ДП ДГ «Реконструкція»	10.41	1.44	2.99	0.73	2.63	2.76	2.89
ДП ДГ «Жеребківське»	1.92	0.79	0.66	1.63	2.79	2.93	3.07
ДП ДГ «Зелені Кошари»	4.36	3.58	3.06	3.74	3.71	3.9	4.08
ДП ДГ «Покровське»	1.71	1.7	1.86	2	1.79	1.88	1.97
ДП ДГ «Дачна»	1.19	1.7	1.64	2.63	1.55	1.63	1.71
ПрАТ «Перемога»	1.33	1.6	2.24	2.37	0.88	0.92	0.97
ПрАТ «Долинка»	3.66	7.75	3.82	2.94	1.76	1.85	1.94
ПрАТ «Дружба»	1.44	0.73	0.88	0.78	0.83	0.87	0.91
ПрАТ «Старосілля»	1.35	2.25	1.29	1.23	0.47	0.49	0.52
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	1.7	0.85	0.69	0.69	0.64	0.67	0.7
ДП ДГ «Южний»	0.77	2.25	2.9	2.27	2.21	2.32	2.43
ПАТ «Сонячне»	0.78	0.03	0.08	0.09	0.09	0.09	0.1
ПАТ «Мирний»	2	1.11	0.45	0.27	0.07	0.07	0.08

Таблиця Д.7.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості

Підприємство	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ДП ДГ «Комунар»	61.62	96.68	96.52	96.94	63.23	66.39	69.55
ДП ДГ «Мирнопільське»	5.99	12.18	36.69	18.46	11.81	12.4	12.99
ДП ДГ «Реконструкція»	12.3	4.7	17.3	4.79	21.49	22.56	23.64
ДП ДГ «Жеребківське»	6.22	7.89	17.41	15.81	18.5	19.42	20.35
ДП ДГ «Зелені Кошари»	23.27	19.54	16.39	17.3	16.81	17.65	18.49
ДП ДГ «Покровське»	26.25	50.02	180	201.87	87.69	92.07	96.46
ДП ДГ «Дачна»	5.08	12.75	18.44	31.08	20.53	21.56	22.58
ПрАТ «Перемога»	3.34	8.59	21.51	12.2	7.12	7.48	7.83
ПрАТ «Долинка»	55.63	32.58	29.03	49.72	22.84	23.98	25.12
ПрАТ «Дружба»	3.06	1.31	1.6	1.99	2.33	2.45	2.56
ПрАТ «Старосілля»	13.76	55.75	6.24	6.62	16.68	17.51	18.35
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	66.36	42.1	34.4	7.86	6.43	6.75	7.07
ДП ДГ «Южний»	17.73	41.73	38.62	23.25	22.21	23.32	24.43
ПАТ «Сонячне»	2.43	0.09	0.21	0.21	0.24	0.25	0.26
ПАТ «Мирний»	5.56	3.79	2.43	1.34	0.33	0.35	0.36

Таблиця Д.8.

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості

Підприємство	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ДП ДГ «Комунар»	367.82	320.43	195.69	70.7	26.76	28.1	29.44
ДП ДГ «Мирнопільське»	0.53	0.67	1.16	0.82	0.58	0.61	0.64
ДП ДГ «Реконструкція»	2.59	1.05	4.68	0.78	2.62	2.75	2.88
ДП ДГ «Жеребківське»	30.64	27.45	80.48	173.93	119.46	125.43	131.41
ДП ДГ «Зелені Кошари»	61.19	36.36	26.96	21.6	22.12	23.23	24.33
ДП ДГ «Покровське»	12.48	77.71	298.71	60.56	60.89	63.93	66.98
ДП ДГ «Дачна»	11.93	22.79	19.13	31	19.52	20.5	21.47
ПрАТ «Перемога»	48.82	27.06	47.6	85	69.13	72.59	76.04
ПрАТ «Долинка»	11.21	13.19	22.13	9.32	2.42	2.54	2.66
ПрАТ «Дружба»	0	4748.67	13.87	16.13	228.53	239.96	251.38
ПрАТ «Старосілля»	2.3	3.02	1.62	1.45	0.59	0.62	0.65
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	149.9	681.85	0	0	0	0	0
ДП ДГ «Южний»	1.54	6.48	10.04	4.52	4.83	5.07	5.31
ПАТ «Сонячне»	55.56	7.58	1.65	0.9	0.9	0.94	0.99
ПАТ «Мирний»	4.59	6.21	2.54	1.96	2.02	2.12	2.22

Таблиця Д.9.

Коефіцієнт оборотності запасів

Підприємство	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ДП ДГ «Комунар»	1.26	1.82	2.38	2.79	1.45	1.52	1.6
ДП ДГ «Мирнопільське»	1.78	1.85	3.21	2.13	0.65	0.68	0.72
ДП ДГ «Реконструкція»	243.98	1.95	3.57	0.86	3.34	3.51	3.67
ДП ДГ «Жеребківське»	1.59	0.38	0.4	0.74	1.09	1.14	1.2
ДП ДГ «Зелені Кошари»	5.15	4.03	2.96	3.77	3.84	4.03	4.22
ДП ДГ «Покровське»	1.92	1.86	1.81	1.83	1.51	1.59	1.66
ДП ДГ «Дачна»	2.28	3.12	2.36	4.78	2.59	2.72	2.85
ПрАТ «Перемога»	1.91	1.57	1.75	1.96	1.34	1.41	1.47
ПрАТ «Долинка»	6.21	13.29	16.83	9.63	5.73	6.02	6.3
ПрАТ «Дружба»	2.45	1.68	2.21	2.91	2.21	2.32	2.43
ПрАТ «Старосілля»	1.03	1.95	1.42	1.35	0.55	0.58	0.61
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	3.07	3.79	2.08	1.07	0.95	1	1.04
ДП ДГ «Южний»	0.83	2.44	3.08	2.55	2.65	2.78	2.92
ПАТ «Сонячне»	2.2	2.11	15.91	15.63	2.77	2.91	3.05
ПАТ «Мирний»	0.97	1.38	0.52	0.31	0.32	0.34	0.35

Таблиця Д.10.

Період одного обороту оборотних активів

Підприємство	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ДП ДГ «Комунар»	279	181	145	122	237	248.85	260.7
ДП ДГ «Мирнопільське»	245	224	113	174	521	547.05	573.1
ДП ДГ «Реконструкція»	35	251	121	496	137	143.85	150.7
ДП ДГ «Жеребківське»	188	458	545	221	129	135.45	141.9
ДП ДГ «Зелені Кошари»	83	100	117	96	97	101.85	106.7
ДП ДГ «Покровське»	210	212	193	180	202	212.1	222.2
ДП ДГ «Дачна»	302	212	219	137	233	244.65	256.3
ПрАТ «Перемога»	271	225	161	152	408	428.4	448.8
ПрАТ «Долинка»	98	46	94	123	205	215.25	225.5
ПрАТ «Дружба»	249	491	409	461	433	454.65	476.3
ПрАТ «Старосілля»	267	160	280	292	758	795.9	833.8
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	212	425	519	525	563	591.15	619.3
ДП ДГ «Южний»	468	160	124	159	163	171.15	179.3
ПАТ «Сонячне»	460	11057	4356	4217	3923	4119.15	4315.3
ПАТ «Мирний»	180	326	794	1311	5515	5790.75	6066.5

Таблиця Д.11.

Період одного обороту запасів

Підприємство	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ДП ДГ «Комунар»	286	198	151	129	249	256	261
ДП ДГ «Мирнопільське»	202	194	112	169	557	574	585
ДП ДГ «Реконструкція»	1	185	101	418	108	111	113
ДП ДГ «Жеребківське»	227	941	900	485	330	340	347
ДП ДГ «Зелені Кошари»	70	89	122	96	94	97	99
ДП ДГ «Покровське»	187	193	199	197	239	246	251
ДП ДГ «Дачна»	158	116	152	75	139	143	146
ПрАТ «Перемога»	189	229	206	183	269	277	283
ПрАТ «Долинка»	58	27	21	37	63	65	66
ПрАТ «Дружба»	147	214	163	124	163	168	171
ПрАТ «Старосілля»	349	185	254	267	657	677	691
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	117	95	173	338	378	389	397
ДП ДГ «Южний»	436	147	117	141	136	140	143
ПАТ «Сонячне»	164	170	23	23	130	134	137
ПАТ «Мирний»	370	261	691	1167	1142	1176	1200

Таблиця Д.12.

Період виробничого циклу

Підприємство	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ДП ДГ «Комунар»	286	198	151	129	249	256	261
ДП ДГ «Мирнопільське»	202	194	112	169	557	574	585
ДП ДГ «Реконструкція»	1	185	101	418	108	111	113
ДП ДГ «Жеребківське»	227	941	900	485	330	340	347
ДП ДГ «Зелені Кошари»	70	89	122	96	94	97	99
ДП ДГ «Покровське»	187	193	199	197	239	246	251
ДП ДГ «Дачна»	158	116	152	75	139	143	146
ПрАТ «Перемога»	189	229	206	183	269	277	283
ПрАТ «Долинка»	58	27	21	37	63	65	66
ПрАТ «Дружба»	147	214	163	124	163	168	171
ПрАТ «Старосілля»	349	185	254	267	657	677	691
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	117	95	173	338	378	389	397
ДП ДГ «Южний»	436	147	117	141	136	140	143
ПАТ «Сонячне»	164	170	23	23	130	134	137
ПАТ «Мирний»	370	261	691	1167	1142	1176	1200

Таблиця Д.13.

Період операційного циклу							
Підприємство	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ДП ДГ «Комунар»	292	201	155	133	254	262	267
ДП ДГ «Мирнопільське»	262	224	122	189	588	606	618
ДП ДГ «Реконструкція»	31	261	122	493	124	128	131
ДП ДГ «Жеребківське»	285	987	921	508	349	359	366
ДП ДГ «Зелені Кошари»	85	108	144	116	115	118	120
ДП ДГ «Покровське»	201	201	201	199	243	250	255
ДП ДГ «Дачна»	229	144	172	87	157	162	165
ПрАТ «Перемога»	297	271	223	213	320	330	337
ПрАТ «Долинка»	64	38	34	45	79	81	83
ПрАТ «Дружба»	264	488	388	305	317	327	334
ПрАТ «Старосілля»	375	191	311	321	678	698	712
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	123	104	184	384	434	447	456
ДП ДГ «Южний»	456	156	126	157	152	157	160
ПАТ «Сонячне»	311	4228	1771	1705	1637	1686	1720
ПАТ «Мирний»	435	356	839	1436	2222	2289	2335

Таблиця Д.14.

Період фінансового циклу							
Підприємство	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ДП ДГ «Комунар»	291	200	153	128	241	248	253
ДП ДГ «Мирнопільське»	-420	-310	-190	-248	-36	-37	-38
ДП ДГ «Реконструкція»	-108	-82	45	33	-13	-13	-13
ДП ДГ «Жеребківське»	273	974	916	506	346	356	363
ДП ДГ «Зелені Кошари»	79	98	130	100	99	102	104
ДП ДГ «Покровське»	172	196	199	193	237	244	249
ДП ДГ «Дачна»	198	128	153	75	138	142	145
ПрАТ «Перемога»	289	258	215	209	315	324	330
ПрАТ «Долинка»	32	11	18	6	-70	-72	-73
ПрАТ «Дружба»	264	488	362	283	316	325	332
ПрАТ «Старосілля»	218	72	89	74	72	74	75
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	120	103	184	384	434	447	456
ДП ДГ «Южний»	222	100	90	77	78	80	82
ПАТ «Сонячне»	305	4181	1554	1306	1238	1275	1300
ПАТ «Мирний»	356	298	697	1252	2043	2104	2146

Таблиця Д.15.

Період окупності активів

Підприємство	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ДП ДГ «Комунар»	28	22	22	42	264	272	277
ДП ДГ «Мирнопільське»	184	127	128	175	-27	-28	-29
ДП ДГ «Реконструкція»	594	126	184	312	169	174	177
ДП ДГ «Жеребківське»	4	12	23	14	11	11	11
ДП ДГ «Зелені Кошари»	209	160	115	79	83	85	87
ДП ДГ «Покровське»	60	274	229	237	242	249	254
ДП ДГ «Дачна»	20	31	42	41	90	93	95
ПрАТ «Перемога»	19	9	4	2	32	33	34
ПрАТ «Долинка»	13	6	7	6	-6	-6	-6
ПрАТ «Дружба»	2	4	5	-30	-12	-12	-12
ПрАТ «Старосілля»	5	6	9	12	1219	1256	1281
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	2	8	9	6	19	20	20
ДП ДГ «Южний»	800	204	67	76	565	582	594
ПАТ «Сонячне»	-3	-15	-58	-17	-10	-10	-10
ПАТ «Мирний»	4	6	52	25	-33	-34	-35

Таблиця Д.16.

Період окупності власного капіталу

Підприємство	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ДП ДГ «Комунар»	22	15	14	29	186	186	186
ДП ДГ «Мирнопільське»	62	41	41	84	-12	-12	-12
ДП ДГ «Реконструкція»	494	109	165	229	115	115	115
ДП ДГ «Жеребківське»	4	12	23	13	10	10	10
ДП ДГ «Зелені Кошари»	203	153	110	71	73	73	73
ДП ДГ «Покровське»	58	272	229	229	229	229	229
ДП ДГ «Дачна»	19	29	40	39	84	84	84
ПрАТ «Перемога»	7	4	2	2	30	30	30
ПрАТ «Долинка»	3	2	3	3	-3	-3	-3
ПрАТ «Дружба»	2	4	4	-27	-11	-11	-11
ПрАТ «Старосілля»	3	3	4	5	445	445	445
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	2	8	9	6	18	18	18
ДП ДГ «Южний»	400	101	32	32	222	222	222
ПАТ «Сонячне»	-3	-15	-55	-15	-9	-9	-9
ПАТ «Мирний»	3	5	40	21	-31	-31	-31

Таблиця Д.17.

Коефіцієнт покриття запасів

Підприємство	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ДП ДГ «Комунар»	0.84	0.44	-0.04	0.17	0.4	0.4	0.4
ДП ДГ «Мирнопільське»	1.55	1.13	1.36	1.17	1.11	1.11	1.11
ДП ДГ «Реконструкція»	24.98	1.34	1.28	1.37	1.18	1.18	1.18
ДП ДГ «Жеребківське»	1.59	1.05	1.04	1.18	1.11	1.11	1.11
ДП ДГ «Зелені Кошари»	1.38	1.27	1.27	1.23	1.23	1.23	1.23
ДП ДГ «Покровське»	1.46	1.24	1.21	1.19	1.2	1.2	1.2
ДП ДГ «Дачна»	2.16	2.4	1.53	3.96	1.45	1.45	1.45
ПрАТ «Перемога»	1.63	1.26	1.3	2.16	2.19	2.19	2.19
ПрАТ «Долинка»	3.83	4.31	4.91	3.03	1.38	1.38	1.38
ПрАТ «Дружба»	4.46	4.03	3.86	4.87	1.96	1.96	1.96
ПрАТ «Старосілля»	1.04	1.05	1.5	1.06	1.12	1.12	1.12
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	5.23	5.99	2.79	1.46	1.85	1.85	1.85
ДП ДГ «Южний»	1.24	1.11	1.19	1.29	1.25	1.25	1.25
ПАТ «Сонячне»	44.55	163.08	260.28	140.66	16.21	16.21	16.21
ПАТ «Мирний»	2.57	1.82	1.76	3.02	2.75	2.75	2.75

Таблиця Д.18.

Коефіцієнт рентабельності активів

Підприємство	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ДП ДГ «Комунар»	3.61	4.58	4.58	0.63	1.94	1.62	1.31
ДП ДГ «Мирнопільське»	0.54	0.79	0.78	0.57	-0.92	-1.47	-2.03
ДП ДГ «Реконструкція»	0.17	0.79	0.54	0.32	-32.81	-0.53	-3.05
ДП ДГ «Жеребківське»	23.65	8.48	4.32	7.31	-9.81	-20.98	0.11
ДП ДГ «Зелені Кошари»	0.48	0.63	0.87	1.27	0.30	-0.12	0.37
ДП ДГ «Покровське»	1.66	0.37	0.44	0.42	0.18	0.09	0.04
ДП ДГ «Дачна»	5.00	3.26	2.37	2.41	1.05	1.38	1.66
ПрАТ «Перемога»	5.39	11.74	26.05	48.50	22.92	10.72	9.96
ПрАТ «Долинка»	7.77	16.94	15.17	16.70	-9.84	-13.26	-17.28
ПрАТ «Дружба»	50.74	22.42	22.07	-3.36	-8.12	-11.47	-15.83
ПрАТ «Старосілля»	22.06	17.53	11.62	8.15	4.92	1.87	0.08
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	52.97	11.77	10.61	17.76	5.25	-1.84	-6.70
ДП ДГ «Южний»	0.12	0.49	1.49	1.31	0.04	0.09	0.08
ПАТ «Сонячне»	-30.57	-6.57	-1.74	-5.91	-7.48	-9.12	-10.36
ПАТ «Мирний»	27.35	16.36	1.93	3.97	-3.23	-13.39	-4.23

Таблиця Д.19.

Коефіцієнт рентабельності власного капіталу

Підприємство	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ДП ДГ «Комунар»	4.51	6.61	7.24	3.48	0.54	0.54	0.54
ДП ДГ «Мирнопільське»	1.62	2.43	2.44	1.20	-8.01	-8.01	-8.01
ДП ДГ «Реконструкція»	0.20	0.92	0.61	0.44	-46.21	-1.11	-9.26
ДП ДГ «Жеребківське»	23.90	8.53	4.34	7.41	9.69	9.69	9.69
ДП ДГ «Зелені Кошари»	0.49	0.65	0.91	1.41	0.33	-0.12	0.54
ДП ДГ «Покровське»	1.72	0.37	0.44	0.44	0.18	0.09	0.04
ДП ДГ «Дачна»	5.31	3.43	2.53	2.59	1.19	1.38	1.66
ПрАТ «Перемога»	14.50	27.59	47.37	59.07	27.37	11.71	10.85
ПрАТ «Долинка»	28.60	41.52	29.30	29.11	-12.84	-21.36	-29.84
ПрАТ «Дружба»	58.90	27.75	26.20	-3.74	-8.92	-12.47	-17.83
ПрАТ «Старосілля»	35.20	36.73	26.20	18.44	6.12	2.18	0.22
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	58.00	12.46	10.99	18.15	5.42	-1.74	-6.08
ДП ДГ «Южний»	0.25	0.99	3.12	3.13	0.31	0.93	0.21
ПАТ «Сонячне»	31.20	-6.72	-1.83	-6.54	-10.89	-10.89	-10.89
ПАТ «Мирний»	29.80	19.35	2.48	4.66	-3.18	-7.24	-11.63

Таблиця Д.20.

Коефіцієнт фінансової автономії

Підприємство	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ДП ДГ «Комунар»	0.80	0.61	0.66	0.70	0.71	0.61	0.69
ДП ДГ «Мирнопільське»	0.34	0.31	0.33	0.55	0.40	0.39	0.37
ДП ДГ «Реконструкція»	0.83	0.88	0.91	0.61	0.55	0.47	-0.59
ДП ДГ «Жеребківське»	0.99	1.00	1.00	0.97	0.95	0.85	0.89
ДП ДГ «Зелені Кошари»	0.97	0.95	0.95	0.85	0.88	0.89	0.89
ДП ДГ «Покровське»	0.99	1.00	1.00	0.94	0.95	0.91	0.97
ДП ДГ «Дачна»	0.95	0.95	0.93	0.93	0.94	0.89	0.91
ПрАТ «Перемога»	0.38	0.47	0.61	0.95	0.95	0.91	0.97
ПрАТ «Долинка»	0.33	0.49	0.54	0.60	0.55	0.54	0.51
ПрАТ «Дружба»	0.87	0.76	0.91	0.88	0.94	0.87	0.89
ПрАТ «Старосілля»	0.53	0.45	0.44	0.47	0.31	0.27	0.29
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	0.94	0.95	0.98	0.98	0.99	0.95	0.93
ДП ДГ «Южний»	0.50	0.49	0.47	0.38	0.12	0.10	0.70
ПАТ «Сонячне»	0.97	0.98	0.91	0.90	0.85	0.83	0.88
ПАТ «Мирний»	0.95	0.77	0.78	0.96	0.93	0.89	0.95

Таблиця Д.21.

Коефіцієнт фінансової стабільності

Підприємство	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ДП ДГ «Комунар»	3.98	1.56	1.93	2.38	2.41	2.36	2.29
ДП ДГ «Мирнопільське»	0.51	0.46	0.49	1.24	0.72	0.64	0.59
ДП ДГ «Реконструкція»	4.95	7.57	10.69	1.60	3.24	2.88	2.51
ДП ДГ «Жеребківське»	93.85	222.80	556.86	63.06	20.35	18.92	17.44
ДП ДГ «Зелені Кошари»	30.81	19.34	19.98	5.76	9.34	8.71	8.15
ДП ДГ «Покровське»	75.71	0.00	233.57	15.92	19.84	18.66	17.39
ДП ДГ «Дачна»	20.95	18.96	12.60	14.15	15.09	14.47	13.82
ПрАТ «Перемога»	0.61	0.89	1.59	21.08	10.68	9.41	8.36
ПрАТ «Долинка»	0.48	0.96	1.18	1.50	1.23	1.14	1.07
ПрАТ «Дружба»	6.97	3.24	10.74	7.69	16.12	14.58	13.06
ПрАТ «Старосілля»	1.14	0.80	0.79	0.79	0.45	0.41	0.38
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	14.65	20.24	41.13	50.05	71.33	68.91	65.44
ДП ДГ «Южний»	0.99	0.98	0.88	0.62	0.67	0.61	0.56
ПАТ «Сонячне»	34.92	63.11	10.23	8.59	7.39	6.82	6.21
ПАТ «Мирний»	19.06	3.44	3.59	26.02	13.55	12.18	10.94

Таблиця Д.22.

Коефіцієнт фінансової стійкості

Підприємство	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ДП ДГ «Комунар»	0.99	0.98	0.98	0.96	0.97	0.96	0.95
ДП ДГ «Мирнопільське»	0.34	0.31	0.33	0.55	0.42	0.39	0.36
ДП ДГ «Реконструкція»	0.83	0.88	0.91	0.61	0.76	0.73	0.69
ДП ДГ «Жеребківське»	0.99	1.00	1.00	0.97	0.96	0.95	0.94
ДП ДГ «Зелені Кошари»	0.97	0.95	0.95	0.91	0.95	0.94	0.93
ДП ДГ «Покровське»	0.99	1.00	1.00	0.94	0.95	0.94	0.93
ДП ДГ «Дачна»	0.95	0.95	0.93	0.93	0.94	0.93	0.92
ПрАТ «Перемога»	0.38	0.47	0.61	0.97	0.93	0.91	0.89
ПрАТ «Долинка»	0.33	0.49	0.54	0.60	0.55	0.53	0.51
ПрАТ «Дружба»	0.88	0.76	0.91	0.88	0.94	0.92	0.90
ПрАТ «Старосілля»	0.53	0.45	0.44	0.44	0.31	0.29	0.27
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	0.98	0.98	0.99	0.99	0.99	0.98	0.97
ДП ДГ «Южний»	0.50	0.49	0.47	0.38	0.40	0.38	0.36
ПАТ «Сонячне»	0.97	0.98	0.91	0.90	0.88	0.86	0.84
ПАТ «Мирний»	0.95	0.77	0.78	0.96	0.93	0.91	0.89

Таблиця Д.23.

Коефіцієнт стійкості економічного зростання

Підприємство	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ДП ДГ «Комунар»	0.00	0.00	0.00	21.69	0.61	0.54	0.47
ДП ДГ «Мирнопільське»	0.00	-0.94	0.00	-0.74	-8.34	-7.12	-6.03
ДП ДГ «Реконструкція»	0.00	0.83	-0.69	-0.17	0.52	0.44	0.36
ДП ДГ «Жеребківське»	0.00	0.00	0.00	0.00	9.24	8.31	7.45
ДП ДГ «Зелені Кошари»	0.00	0.00	0.00	3.35	1.30	1.18	1.06
ДП ДГ «Покровське»	0.00	0.00	0.00	0.00	0.42	0.36	0.31
ДП ДГ «Дачна»	0.00	0.00	0.00	0.00	0.28	0.24	0.20
ПрАТ «Перемога»	13.53	24.25	38.38	58.63	3.38	2.91	2.45
ПрАТ «Долинка»	25.05	34.38	25.56	25.41	-35.08	-31.42	-27.96
ПрАТ «Дружба»	45.53	24.33	23.17	-3.81	-9.33	-8.14	-7.02
ПрАТ «Старосілля»	29.95	31.03	23.17	16.88	0.22	0.19	0.16
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	45.25	11.73	8.95	14.56	3.33	2.86	2.41
ДП ДГ «Южний»	1.59	0.98	2.62	2.20	0.45	0.39	0.33
ПАТ «Сонячне»	-37.07	-7.57	-1.85	-6.76	-11.51	-10.24	-8.97
ПАТ «Мирний»	27.89	17.63	2.45	-29.16	-3.23	-2.81	-2.39

Таблиця Д.24.

Коефіцієнт капіталовіддачі

Підприємство	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ДП ДГ «Комунар»	2.08	2.52	1.77	1.29	0.83	0.79	0.74
ДП ДГ «Мирнопільське»	1.71	1.90	3.15	2.13	1.42	1.36	1.29
ДП ДГ «Реконструкція»	9.77	4.08	15.61	10.59	13.88	13.21	12.54
ДП ДГ «Жеребківське»	1.71	1.63	1.94	2.07	1.93	1.87	1.81
ДП ДГ «Зелені Кошари»	3.18	3.89	4.21	4.44	4.31	4.18	4.06
ДП ДГ «Покровське»	1.09	1.30	2.15	2.84	2.47	2.38	2.29
ДП ДГ «Дачна»	2.06	3.23	3.01	4.41	2.69	2.58	2.47
ПрАТ «Перемога»	3.18	3.80	3.96	4.84	2.51	2.42	2.34
ПрАТ «Долинка»	6.24	13.44	14.77	19.99	8.77	8.31	7.86
ПрАТ «Дружба»	49.18	45.76	51.18	45.59	67.44	64.18	60.92
ПрАТ «Старосілля»	2.99	5.26	3.89	3.32	1.02	0.97	0.91
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	5.68	4.17	2.78	1.98	1.63	1.58	1.52
ДП ДГ «Южний»	2.29	6.87	8.01	6.55	6.55	6.41	6.28
ПАТ «Сонячне»	10.13	0.41	0.68	0.55	0.57	0.54	0.51
ПАТ «Мирний»	1.02	1.22	0.74	0.34	0.06	0.08	0.11

Таблиця Д.25.

Частка довгострокових фінансових інвестицій в активах

Підприємство	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ДП ДГ «Комунар»	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
ДП ДГ «Мирнопільське»	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
ДП ДГ «Реконструкція»	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
ДП ДГ «Жеребківське»	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
ДП ДГ «Зелені Кошари»	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
ДП ДГ «Покровське»	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
ДП ДГ «Дачна»	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
ПрАТ «Перемога»	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
ПрАТ «Долинка»	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
ПрАТ «Дружба»	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
ПрАТ «Старосілля»	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	14.06	12.64	11.79	10.06	9.83	9.27	8.74
ДП ДГ «Южний»	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
ПАТ «Сонячне»	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
ПАТ «Мирний»	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00

Таблиця Д.26.

Частка основних засобів в активах

Підприємство	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ДП ДГ «Комунар»	38.21	48.44	69.29	69.73	59.56	58.92	58.31
ДП ДГ «Мирнопільське»	69.94	68.22	74.77	76.65	58.41	57.62	56.88
ДП ДГ «Реконструкція»	95.54	81.40	83.82	56.60	80.29	79.64	78.98
ДП ДГ «Жеребківське»	68.98	37.79	39.28	60.95	55.84	54.91	54.02
ДП ДГ «Зелені Кошари»	73.91	56.18	57.97	60.61	57.39	56.82	56.21
ДП ДГ «Покровське»	69.19	62.09	51.62	53.16	52.25	51.64	51.03
ДП ДГ «Дачна»	42.41	41.94	43.03	45.51	41.78	40.96	40.12
ПрАТ «Перемога»	61.47	60.79	58.56	43.24	36.58	35.91	35.22
ПрАТ «Долинка»	87.74	83.66	66.30	75.93	93.60	92.84	92.05
ПрАТ «Дружба»	4.40	3.53	3.15	3.23	3.91	3.74	3.58
ПрАТ «Старосілля»	29.23	30.71	20.38	32.64	31.28	30.67	30.02
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	31.27	27.47	34.56	34.58	38.98	38.12	37.29
ДП ДГ «Южний»	27.68	34.19	29.73	29.68	29.36	28.74	28.15
ПАТ «Сонячне»	14.64	14.01	18.08	15.61	15.69	15.12	14.58
ПАТ «Мирний»	61.89	38.13	38.14	55.66	52.72	51.83	50.94

Таблиця Д.27.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності

Підприємство	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ДП ДГ «Комунар»	7.66	8.31	1.94	1.07	1.05	1.01	0.97
ДП ДГ «Мирнопільське»	0.01	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
ДП ДГ «Реконструкція»	0.01	0.00	0.00	0.01	0.00	0.00	0.00
ДП ДГ «Жеребківське»	1.71	0.94	0.42	0.44	1.03	0.96	0.90
ДП ДГ «Зелені Кошари»	0.52	0.05	0.10	0.03	0.17	0.15	0.13
ДП ДГ «Покровське»	0.22	0.00	2.98	0.14	0.02	0.02	0.02
ДП ДГ «Дачна»	1.65	3.74	0.41	4.03	0.33	0.30	0.28
ПрАТ «Перемога»	0.01	0.03	0.00	1.08	0.16	0.14	0.12
ПрАТ «Долинка»	0.01	0.00	0.01	0.01	0.00	0.00	0.00
ПрАТ «Дружба»	0.13	0.31	1.26	0.01	0.03	0.03	0.03
ПрАТ «Старосілля»	0.00	0.00	0.02	0.00	0.00	0.00	0.00
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	21.74	25.16	16.87	16.92	3.77	3.61	3.45
ДП ДГ «Южний»	0.00	0.00	0.01	0.01	0.01	0.01	0.01
ПАТ «Сонячне»	0.03	0.05	0.03	0.01	0.00	0.00	0.00
ПАТ «Мирний»	0.09	0.01	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00

Таблиця Д.28.

Коефіцієнт поточної ліквідності

Підприємство	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ДП ДГ «Комунар»	49.56	24.68	12.30	8.44	11.83	11.24	10.66
ДП ДГ «Мирнопільське»	0.45	0.46	0.38	0.52	0.69	0.66	0.63
ДП ДГ «Реконструкція»	0.27	1.59	1.89	1.13	0.84	0.80	0.77
ДП ДГ «Жеребківське»	29.42	139.23	338.75	2.55	12.51	11.73	10.98
ДП ДГ «Зелені Кошари»	8.30	8.91	8.82	4.62	8.01	7.58	7.14
ДП ДГ «Покровське»	23.64	0.00	113.48	7.92	9.95	9.41	8.89
ДП ДГ «Дачна»	12.64	11.59	7.75	8.26	9.38	8.94	8.51
ПрАТ «Перемога»	0.62	0.74	1.07	22.14	8.90	8.31	7.74
ПрАТ «Долинка»	0.18	0.32	0.73	0.65	0.14	0.13	0.12
ПрАТ «Дружба»	7.79	4.09	11.37	8.32	16.45	15.72	15.01
ПрАТ «Старосілля»	1.51	1.25	1.43	1.21	1.00	0.96	0.93
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	37.31	42.62	50.77	41.85	44.13	42.74	41.36
ДП ДГ «Южний»	1.44	1.30	1.32	1.14	1.18	1.13	1.09
ПАТ «Сонячне»	30.67	55.12	9.20	8.09	7.07	6.62	6.18
ПАТ «Мирний»	7.64	2.75	2.84	11.98	6.88	6.42	5.97

Таблиця Д.29.

Коефіцієнт швидкої ліквідності

Підприємство	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ДП ДГ «Комунар»	8.69	8.80	2.38	1.29	1.32	1.27	1.21
ДП ДГ «Мирнопільське»	0.16	0.05	0.10	0.08	0.07	0.06	0.05
ДП ДГ «Реконструкція»	0.25	0.40	0.41	0.30	0.13	0.12	0.11
ДП ДГ «Жеребківське»	10.88	7.26	11.46	-18.27	1.52	1.39	1.27
ДП ДГ «Зелені Кошари»	2.27	1.91	1.89	1.46	2.15	2.04	1.93
ДП ДГ «Покровське»	7.45	0.00	19.97	1.27	1.67	1.59	1.51
ДП ДГ «Дачна»	6.80	6.76	2.69	6.17	2.91	2.78	2.65
ПрАТ «Перемога»	0.24	0.15	0.25	12.25	4.93	4.58	4.24
ПрАТ «Долинка»	0.13	0.25	0.58	0.40	0.04	0.03	0.02
ПрАТ «Дружба»	6.05	3.07	8.42	6.62	8.06	7.58	7.11
ПрАТ «Старосілля»	0.06	0.06	0.47	0.07	0.11	0.10	0.09
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	30.66	35.80	32.85	9.49	20.25	19.03	17.84
ДП ДГ «Южний»	0.28	0.13	0.21	0.26	0.23	0.21	0.19
ПАТ «Сонячне»	29.98	54.79	9.17	8.03	6.64	6.21	5.79
ПАТ «Мирний»	4.67	1.23	1.22	8.01	4.38	4.07	3.78

Таблиця Д.30.

Коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами запасів

Підприємство	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ДП ДГ «Комунар»	0.82	0.38	-0.14	0.03	0.31	0.27	0.23
ДП ДГ «Мирнопільське»	-1.88	-1.31	-2.26	-1.07	-0.50	-0.43	-0.37
ДП ДГ «Реконструкція»	-69.21	0.50	0.60	0.15	-0.23	-0.20	-0.17
ДП ДГ «Жеребківське»	1.53	1.05	1.03	1.13	1.02	0.98	0.94
ДП ДГ «Зелені Кошари»	1.21	1.13	1.13	0.91	1.06	1.02	0.98
ДП ДГ «Покровське»	1.40	1.24	1.20	1.04	1.08	1.04	1.00
ДП ДГ «Дачна»	1.99	2.19	1.33	3.48	1.30	1.21	1.13
ПрАТ «Перемога»	-1.00	-0.44	0.09	2.06	1.94	1.82	1.71
ПрАТ «Долинка»	-17.24	-9.18	-1.78	-2.20	-8.29	-7.61	-6.94
ПрАТ «Дружба»	3.88	3.04	3.52	4.29	1.84	1.71	1.59
ПрАТ «Старосілля»	0.35	0.21	0.45	0.18	0.00	0.00	0.00
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	5.08	5.84	2.73	1.43	1.81	1.70	1.59
ДП ДГ «Южний»	0.38	0.26	0.29	0.16	0.19	0.17	0.15
ПАТ «Сонячне»	43.09	160.12	231.99	123.28	13.92	12.86	11.83
ПАТ «Мирний»	2.23	1.15	1.14	2.77	2.35	2.18	2.02

Таблиця Д.31.

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами

Підприємство	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ДП ДГ «Комунар»	0.68	0.24	-0.11	0.02	0.27	0.24	0.21
ДП ДГ «Мирнопільське»	-1.21	1.16	-1.66	-0.91	-0.45	-0.38	-0.32
ДП ДГ «Реконструкція»	-2.77	0.37	-0.47	0.11	-0.20	-0.17	-0.14
ДП ДГ «Жеребківське»	0.97	0.99	1.00	0.92	0.89	0.86	0.83
ДП ДГ «Зелені Кошари»	0.88	0.89	0.89	0.62	0.77	0.74	0.71
ДП ДГ «Покровське»	0.96	1.00	0.99	0.87	0.90	0.88	0.86
ДП ДГ «Дачна»	0.92	0.91	0.87	0.88	0.89	0.86	0.83
ПрАТ «Перемога»	-0.62	-0.35	0.07	0.92	0.87	0.81	0.76
ПрАТ «Долинка»	-4.50	-2.13	-0.36	-0.66	-5.99	-5.42	-4.88
ПрАТ «Дружба»	0.87	0.76	0.91	0.88	0.94	0.91	0.88
ПрАТ «Старосілля»	0.34	0.20	0.30	0.17	0.00	0.00	0.00
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	0.91	0.94	0.96	1.10	0.98	0.95	0.92
ДП ДГ «Южний»	0.31	0.23	0.24	0.12	0.15	0.13	0.11
ПАТ «Сонячне»	0.97	0.98	0.89	0.88	0.86	0.83	0.80
ПАТ «Мирний»	0.87	0.64	0.65	0.92	0.85	0.82	0.79

Таблиця Д.32.

Коефіцієнт концентрації позикового капіталу

Підприємство	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ДП ДГ «Комунар»	0.20	0.39	0.34	0.30	0.29	0.26	0.23
ДП ДГ «Мирнопільське»	0.66	0.69	0.67	0.45	0.60	0.56	0.52
ДП ДГ «Реконструкція»	0.17	0.12	0.09	0.39	0.24	0.22	0.20
ДП ДГ «Жеребківське»	0.01	0.00	0.00	0.02	0.05	0.04	0.03
ДП ДГ «Зелені Кошари»	0.03	0.05	0.05	0.15	0.10	0.09	0.08
ДП ДГ «Покровське»	0.01	0.00	0.00	0.06	0.05	0.04	0.03
ДП ДГ «Дачна»	0.05	0.05	0.07	0.07	0.06	0.05	0.04
ПрАТ «Перемога»	0.62	0.53	0.39	0.05	0.09	0.08	0.07
ПрАТ «Долинка»	0.67	0.51	0.46	0.42	0.45	0.42	0.39
ПрАТ «Дружба»	0.13	0.24	0.09	0.12	0.06	0.05	0.04
ПрАТ «Старосілля»	0.47	0.55	0.56	0.56	0.69	0.66	0.63
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	0.06	0.05	0.02	0.02	0.01	0.01	0.01
ДП ДГ «Южний»	0.50	0.51	0.53	0.62	0.60	0.57	0.54
ПАТ «Сонячне»	0.03	0.02	0.09	0.10	0.12	0.11	0.10
ПАТ «Мирний»	0.05	0.23	0.22	0.04	0.07	0.06	0.05

Таблиця Д.33.

Маржа операційного прибутку

Підприємство	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ДП ДГ «Комунар»	13.28	31.02	30.90	19.36	13.71	13.04	12.41
ДП ДГ «Мирнопільське»	14.74	4.45	12.31	5.44	4.90	4.56	4.21
ДП ДГ «Реконструкція»	1.82	4.19	5.37	5.39	0.69	0.63	0.58
ДП ДГ «Жеребківське»	29.15	26.77	20.08	21.29	28.07	26.92	25.81
ДП ДГ «Зелені Кошари»	7.35	11.62	13.38	11.59	12.65	11.98	11.32
ДП ДГ «Покровське»	15.37	10.42	15.72	19.65	25.37	24.14	22.98
ДП ДГ «Дачна»	10.25	13.96	20.96	15.15	15.70	14.92	14.18
ПрАТ «Перемога»	13.27	18.71	30.90	46.63	20.06	18.74	17.52
ПрАТ «Долинка»	8.35	11.06	14.69	11.87	-66.41	-61.83	-57.24
ПрАТ «Дружба»	38.02	32.49	25.89	-0.94	-2.32	-2.05	-1.81
ПрАТ «Старосілля»	26.83	12.90	12.56	9.45	-6.41	-5.82	-5.24
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	50.13	19.67	22.21	18.20	14.07	13.31	12.58
ДП ДГ «Южний»	12.79	0.32	1.76	0.83	0.11	0.09	0.07
ПАТ «Сонячне»	-44.69	-211.61	-23.00	-56.13	-	-118.32	-112.06
					124.74		
ПАТ «Мирний»	40.72	28.24	6.90	26.24	100.65	92.31	85.74

Таблиця Д.34.

Маржа чистого прибутку

Підприємство	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ДП ДГ «Комунар»	4.53	4.12	4.44	2.65	0.71	0.66	0.61
ДП ДГ «Мирнопільське»	1.23	1.58	0.86	1.15	-16.07	-14.82	-13.61
ДП ДГ «Реконструкція»	0.36	4.56	1.05	1.36	0.69	0.64	0.59
ДП ДГ «Жеребківське»	39.75	20.99	10.64	12.27	13.25	12.61	11.98
ДП ДГ «Зелені Кошари»	0.41	0.48	0.66	0.83	0.79	0.74	0.69
ДП ДГ «Покровське»	3.17	0.62	0.54	0.44	0.49	0.46	0.43
ДП ДГ «Дачна»	7.53	3.33	2.51	1.65	1.27	1.19	1.12
ПрАТ «Перемога»	11.75	18.88	28.78	40.35	5.92	5.31	4.78
ПрАТ «Долинка»	14.32	15.26	15.37	20.01	-60.77	-56.18	-51.62
ПрАТ «Дружба»	37.54	31.75	25.96	-4.45	-10.11	-9.36	-8.64
ПрАТ «Старосілля»	24.09	11.17	12.20	9.07	0.25	0.22	0.19
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	50.13	19.67	22.21	42.35	14.07	13.29	12.53
ДП ДГ «Южний»	0.24	0.32	0.75	0.83	0.11	0.09	0.07
ПАТ «Сонячне»	-45.31	-235.75	-25.03	-83.26	-	-118.41	-111.92
					124.97		
ПАТ «Мирний»	40.48	28.26	6.89	26.24	100.65	93.18	86.72

Таблиця Д.35.

Період погашення кредиторської заборгованості

Підприємство	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ДП ДГ «Комунар»	1	1	1	5	13	12	11
ДП ДГ «Мирнопільське»	68	53	31	43	62	59	56
ДП ДГ «Реконструкція»	13	34	7	46	137	129	121
ДП ДГ «Жеребківське»	12	13	4	2	3	4	5
ДП ДГ «Зелені Кошари»	6	10	13	17	16	15	14
ДП ДГ «Покровське»	29	5	1	6	6	7	8
ДП ДГ «Дачна»	30	16	19	12	18	17	16
ПрАТ «Перемога»	7	13	8	4	5	6	7
ПрАТ «Долинка»	32	27	16	39	149	142	135
ПрАТ «Дружба»	0	0	26	22	2	3	4
ПрАТ «Старосілля»	157	119	222	248	606	582	559
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	2	1	0	0	0	0	0
ДП ДГ «Южний»	234	56	36	80	75	71	68
ПАТ «Сонячне»	6	48	21	399	399	386	374
ПАТ «Мирний»	78	58	14	183	178	169	161

Таблиця Д.36.

Період погашення дебіторської заборгованості

Підприємство	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ДП ДГ «Комунар»	6	4	0	4	6	5	4
ДП ДГ «Мирнопільське»	60	30	10	20	30	28	26
ДП ДГ «Реконструкція»	29	77	21	75	17	16	15
ДП ДГ «Жеребківське»	58	46	21	23	19	18	17
ДП ДГ «Зелені Кошари»	15	18	22	21	21	20	19
ДП ДГ «Покровське»	14	7	0	2	4	5	6
ДП ДГ «Дачна»	71	28	20	12	18	17	16
ПрАТ «Перемога»	108	42	17	29	51	48	45
ПрАТ «Долинка»	6	11	12	7	16	15	14
ПрАТ «Дружба»	118	274	225	181	155	148	142
ПрАТ «Старосілля»	26	6	58	54	22	21	20
ПрАТ «Ізмаїл-Наваско»	5	9	10	46	56	53	50
ДП ДГ «Южний»	20	9	9	15	16	15	14
ПАТ «Сонячне»	148	405	1749	1682	1507	1462	1418
ПАТ «Мирний»	65	95	148	269	1080	1036	992

Таблиця Д.37.

Співвідношення короткострокової дебіторської та кредиторської заборгованості

Підприємство	2018	2019	2020	2021	2022	2023*	2024*
ДП ДГ «Комунар»	0.13	0.27	0.4	1.88	2.03	2.08	2.14
ДП ДГ «Мирнопільське»	8.86	67.24	15.92	21.36	13.35	12.9	12.4
ДП ДГ «Реконструкція»	4.45	3.23	3.6	5.81	30.95	33.2	35.6
ДП ДГ «Жеребківське»	0.11	0.16	0.08	0.04	0.24	0.29	0.34
ДП ДГ «Зелені Кошари»	0.43	0.48	0.44	0.78	0.4	0.39	0.37
ДП ДГ «Покровське»	0.62	0	0.73	5.25	0.02	0.03	0.04
ДП ДГ «Дачна»	0.28	0.9	0.64	1.2	0.61	0.6	0.58
ПрАТ «Дремайло»	0.08	0.72	0.06	0.07	0.08	0.09	0.1
ПрАТ «Долинка»	4.12	0.63	3.52	5.15	72.57	79.6	86.9
ПрАТ «Дружба»	0	0	0.14	0.03	0	0.01	0.02
ПрАТ «Старосілля»	13.83	15.97	2.13	13.71	126.78	139.4	152.6
ПрАТ «Ізмайл-Нивазко»	0.07	0	0	0	0	0.01	0.02
ДП ДГ «Южний»	8.17	3.3	3.59	5.36	3.22	3.05	2.9
ПАТ «Сонячне»	0.02	0	0.22	0.26	0.27	0.28	0.3
ПАТ «Мирний»	0.15	0.12	0.18	0.21	0.19	0.2	0.22

Таблиця Д.38.

Коефіцієнт реінвестування

Підприємство	2018	2019	2020	2021	2022	2023*	2024*
ДП ДГ «Комунар»	0	0	0	100	100	101	103
ДП ДГ «Мирнопільське»	0	-38.57	0	-94.59	100	104	108
ДП ДГ «Реконструкція»	0	100	- 112.98	-39.87	59.53	66.8	74.1
ДП ДГ «Жеребківське»	0	0	0	0	100	102	104
ДП ДГ «Зелені Кошари»	0	0	0	100	100	103	106
ДП ДГ «Покровське»	0	0	0	0	0	1	3
ДП ДГ «Дачна»	0	0	0	0	0	1	3
ПрАТ «Дремайло»	100	100	100	140.42	99.64	98.1	96.4
ПрАТ «Долинка»	100	100	100	100	100	102	105
ПрАТ «Дружба»	100	99.84	100	100	100	103	106
ПрАТ «Старосілля»	100	100	100	100	100	104	108
ПрАТ «Ізмайл-Нивазко»	100.7 4	100	85.21	86.71	62.31	58.4	54.6
ДП ДГ «Южний»	64.02	100	100	71.43	100	102	105
ПАТ «Сонячне»	100	108.45	100	100	100	103	107
ПАТ «Мирний»	100	100	100	546.15	100	97	94

Додаток Е

Індикатори фінансового стану аграрного сектора Одеської області

Таблиця Е.1.

Показники без нормативного значення

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Коефіцієнт мобільності активів	2,13	2,05	1,80	1,81	1,89	1,91	1,90
Коефіцієнт оборотності активів	0,96	0,85	0,81	0,75	0,61	0,59	0,63
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	1,51	1,26	1,14	1,06	0,92	1,01	1,03
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	1,47	1,26	1,23	1,17	0,94	0,98	1,02
Період одного обороту оборотних активів	245,54	284,80	291,75	308,92	381,09	380,0	379,9
Частка основних засобів в активах	31,90	32,77	35,70	35,63	34,60	35,1	36,1

Таблиця Е.2.

Показники з нормативним значенням

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	0,48	0,56	0,55	0,53	0,44	0,45	0,49
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,35	0,29	0,29	0,30	0,37	0,37	0,39
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,56	0,60	0,55	0,54	0,52	0,54	0,58
Маржа операційного прибутку	29,93	29,85	24,38	18,67	3,51	3,49	3,54
Коефіцієнт поточної ліквідності	2,13	2,68	2,58	2,45	2,00	2,16	2,24
Коефіцієнт фінансової автономії	0,65	0,71	0,71	0,70	0,63	0,71	0,75
Коефіцієнт фінансової стабільності	1,82	2,41	2,47	2,33	1,72	1,74	1,79
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,68	0,75	0,75	0,74	0,67	0,74	0,79

VAR-моделі

Таблиця Ж.1.

Модель прогнозування кількості опадів в Одеській області

Vector Autoregression Estimates
Date: 06/10/21 Time: 15:06
Sample (adjusted): 2010 2020
Included observations: 11 after adjustments
Standard errors in () & t-statistics in []

	R	S	H
R(-1)	0.322963 (0.11087) [2.91293]	-0.041581 (0.63116) [-0.06588]	0.045478 (0.02532) [1.79581]
R(-2)	0.530742 (0.20998) [2.52762]	0.099002 (1.19533) [0.08282]	0.047219 (0.04796) [0.98454]
R(-3)	-0.755354 (0.21243) [-3.55573]	0.059998 (1.20931) [0.04961]	0.013192 (0.04852) [0.27187]
S(-1)	1.425914 (0.30070) [4.74197]	1.462797 (1.71179) [0.85454]	0.095041 (0.06868) [1.38377]
S(-2)	-1.899166 (0.34508) [-5.50358]	-1.033906 (1.96442) [-0.52632]	0.008826 (0.07882) [0.11198]
S(-3)	1.435762 (0.48606) [2.95387]	0.219523 (2.76699) [0.07934]	0.099145 (0.11102) [0.89302]
H(-1)	-5.478207 (4.87969) [-1.12265]	5.853160 (27.7785) [0.21071]	-1.461006 (1.11457) [-1.31082]
H(-2)	-10.36385 (6.06110) [-1.70989]	-2.676944 (34.5039) [-0.07758]	-1.466786 (1.38442) [-1.05950]
H(-3)	-5.340719 (2.09247) [-2.55236]	-1.511506 (11.9117) [-0.12689]	-0.169984 (0.47794) [-0.35566]
C	-564.2525 (811.803) [-0.69506]	451.9839 (4621.33) [0.09780]	-247.3040 (185.424) [-1.33372]
R-squared	0.990406	0.680264	0.902199
Adj. R-squared	0.904056	-2.197356	0.021993
Sum sq. resids	596.3944	19327.10	31.11454
S.E. equation	24.42119	139.0219	5.578041
F-statistic	11.46969	0.236398	1.024986
Log likelihood	-37.56986	-56.70085	-21.32711
Akaike AIC	8.649066	12.12743	5.695839
Schwarz SC	9.010789	12.48915	6.057562
Mean dependent	388.6364	1591.564	28.46695
S.D. dependent	78.84196	77.74775	5.640411
Determinant resid covariance (dof adj.)		0.000000	
Determinant resid covariance		0.000000	
Number of coefficients		30	

Модель урожайності культур зернових та зернобобових в Одеській області

Vector Autoregression Estimates
 Date: 06/08/21 Time: 15:21
 Sample (adjusted): 2009 2019
 Included observations: 11 after adjustments
 Standard errors in () & t-statistics in []

	H1	R	MF1	OF1
H1(-1)	-0.783783 (0.52439) [-1.49465]	8.758637 (6.44980) [1.35797]	0.002604 (0.00145) [1.79451]	-0.000259 (0.00625) [-0.04143]
H1(-2)	-0.255943 (0.34502) [-0.74183]	4.071024 (4.24355) [0.95934]	0.002752 (0.00095) [2.88215]	-0.002494 (0.00411) [-0.60639]
R(-1)	0.043561 (0.03108) [1.40174]	0.018571 (0.38223) [0.04859]	-8.51E-05 (8.6E-05) [-0.98951]	0.000795 (0.00037) [2.14544]
R(-2)	-0.032497 (0.01841) [-1.76473]	-0.499627 (0.22649) [-2.20592]	-0.000180 (5.1E-05) [-3.53963]	-0.000182 (0.00022) [-0.83029]
MF1(-1)	254.4056 (75.1110) [3.38706]	2215.740 (923.834) [2.39842]	0.843163 (0.20785) [4.05668]	-1.530950 (0.89527) [-1.71004]
MF1(-2)	-29.15046 (133.354) [-0.21859]	-4591.973 (1640.20) [-2.79965]	-0.584408 (0.36901) [-1.58370]	2.098114 (1.58949) [1.31999]
OF1(-1)	11.04992 (28.0992) [0.39325]	1265.213 (345.608) [3.66083]	0.049755 (0.07776) [0.63989]	-0.116364 (0.33492) [-0.34744]
OF1(-2)	-47.02402 (43.8144) [-1.07325]	272.0604 (538.899) [0.50484]	0.114768 (0.12124) [0.94660]	-0.611163 (0.52224) [-1.17028]
C	38.92912 (12.9730) [3.00077]	321.0897 (159.563) [2.01231]	0.016014 (0.03590) [0.44608]	-0.131819 (0.15463) [-0.85248]
R-squared	0.947653	0.956017	0.990303	0.874333
Adj. R-squared	0.738265	0.780086	0.951514	0.371665
Sum sq. resids	18.22942	2757.741	0.000140	0.002590
S.E. equation	3.019058	37.13315	0.008354	0.035985
F-statistic	4.525820	5.434049	25.53078	1.739384
Log likelihood	-18.38660	-45.99182	46.40259	30.33893
Akaike AIC	4.979382	9.998513	-6.800472	-3.879806
Schwarz SC	5.304933	10.32406	-6.474921	-3.554255
Mean dependent	29.77273	406.6364	0.090545	0.042909
S.D. dependent	5.901202	79.18368	0.037940	0.045397
Determinant resid covariance (dof adj.)		0.000000		
Determinant resid covariance		0.000000		
Number of coefficients		36		

Модель урожайності соняшнику в Одеській області

Vector Autoregression Estimates

Date: 06/08/21 Time: 19:23

Sample (adjusted): 2009 2019

Included observations: 11 after adjustments

Standard errors in () & t-statistics in []

	H2	R	MF2	OF2
H2(-1)	-0.447312 (0.30127) [-1.48476]	-13.25334 (26.0180) [-0.50939]	-0.000271 (0.00291) [-0.09297]	0.004147 (0.00393) [1.05589]
H2(-2)	0.230894 (0.20859) [1.10691]	-7.461570 (18.0144) [-0.41420]	0.000360 (0.00202) [0.17830]	-0.004120 (0.00272) [-1.51517]
R(-1)	-0.023431 (0.01076) [-2.17760]	-0.396967 (0.92926) [-0.42718]	-0.000109 (0.00010) [-1.04841]	-0.000587 (0.00014) [-4.18832]
R(-2)	-0.016404 (0.01002) [-1.63740]	-0.100380 (0.86522) [-0.11602]	-4.30E-05 (9.7E-05) [-0.44418]	0.000429 (0.00013) [3.28753]
MF2(-1)	251.3261 (78.0972) [3.21812]	6570.634 (6744.56) [0.97421]	1.577433 (0.75520) [2.08875]	1.996845 (1.01805) [1.96144]
MF2(-2)	-187.0386 (54.2630) [-3.44689]	-4841.610 (4686.22) [-1.03316]	-0.504635 (0.52473) [-0.96171]	-0.906569 (0.70736) [-1.28163]
OF2(-1)	-9.726126 (19.2647) [-0.50487]	-1435.314 (1663.72) [-0.86271]	-0.088075 (0.18629) [-0.47279]	0.043781 (0.25113) [0.17434]
OF2(-2)	5.936533 (17.5547) [0.33817]	-621.3157 (1516.04) [-0.40983]	-0.226378 (0.16975) [-1.33356]	-1.058418 (0.22884) [-4.62520]
C	32.47443 (9.54255) [3.40312]	855.0278 (824.106) [1.03752]	0.070447 (0.09228) [0.76343]	0.035971 (0.12439) [0.28917]
R-squared	0.971607	0.514383	0.968357	0.960434
Adj. R-squared	0.858036	-1.428083	0.841786	0.802169
Sum sq. resids	4.082511	30448.42	0.000382	0.000694
S.E. equation	1.428725	123.3864	0.013816	0.018624
F-statistic	8.555075	0.264809	7.650706	6.068527
Log likelihood	-10.15682	-59.20074	40.86912	37.58388
Akaike AIC	3.483058	12.40013	-5.794385	-5.197069
Schwarz SC	3.808608	12.72569	-5.468835	-4.871518
Mean dependent	17.24545	406.6364	0.076636	0.034182
S.D. dependent	3.791929	79.18368	0.034734	0.041873
Determinant resid covariance (dof adj.)		0.000000		
Determinant resid covariance		0.000000		
Number of coefficients		36		

Таблиця Ж.4.

Модель урожайності культур овочевих в Одеській області

Vector Autoregression Estimates

Date: 06/08/21 Time: 19:39

Sample (adjusted): 2009 2019

Included observations: 11 after adjustments

Standard errors in () & t-statistics in []

	H3	R	MF3	OF3
H3(-1)	0.438902 (0.67958) [0.64584]	5.309980 (7.97387) [0.66592]	-0.000234 (0.00321) [-0.07283]	-0.045739 (0.03919) [-1.16721]
H3(-2)	-0.262319 (0.20300) [-1.29218]	-0.104708 (2.38195) [-0.04396]	0.000450 (0.00096) [0.46914]	0.010000 (0.01171) [0.85424]
R(-1)	-0.064933 (0.09135) [-0.71078]	-0.225161 (1.07190) [-0.21006]	-0.000532 (0.00043) [-1.23053]	0.007077 (0.00527) [1.34342]
R(-2)	0.173142 (0.15894) [1.08932]	-0.641929 (1.86497) [-0.34420]	0.000169 (0.00075) [0.22542]	0.009495 (0.00917) [1.03596]
MF3(-1)	-6.805559 (165.285) [-0.04117]	-347.6852 (1939.36) [-0.17928]	0.503927 (0.78156) [0.64477]	4.712915 (9.53081) [0.49449]
MF3(-2)	17.03577 (147.080) [0.11583]	844.8428 (1725.76) [0.48955]	0.119859 (0.69548) [0.17234]	-12.97025 (8.48107) [-1.52932]
OF3(-1)	-14.11840 (12.2759) [-1.15009]	-11.75590 (144.039) [-0.08162]	-0.060357 (0.05805) [-1.03978]	-0.329726 (0.70786) [-0.46580]
OF3(-2)	4.924819 (10.0680) [0.48915]	-79.08353 (118.133) [-0.66945]	-0.006510 (0.04761) [-0.13674]	0.307077 (0.58055) [0.52894]
C	76.21661 (113.552) [0.67121]	-57.21093 (1332.35) [-0.04294]	0.209873 (0.53694) [0.39087]	-0.042263 (6.54771) [-0.00645]
R-squared	0.793066	0.373379	0.736330	0.787547
Adj. R-squared	-0.034671	-2.133106	-0.318348	-0.062266
Sum sq. resids	285.3808	39289.49	0.006381	0.948893
S.E. equation	11.94531	140.1597	0.056484	0.688801
F-statistic	0.958113	0.148965	0.698156	0.926730
Log likelihood	-33.51593	-60.60282	25.37951	-2.131374
Akaike AIC	7.730170	12.65506	-2.978093	2.023886
Schwarz SC	8.055721	12.98061	-2.652542	2.349437
Mean dependent	149.7909	406.6364	0.176636	0.274455
S.D. dependent	11.74346	79.18368	0.049194	0.668309
Determinant resid covariance (dof adj.)		0.000000		
Determinant resid covariance		0.000000		
Number of coefficients		36		

Таблиця Ж.5.

Модель урожайності культур плодових та ягідних в Одеській області

Vector Autoregression Estimates
Date: 06/08/21 Time: 22:17
Sample (adjusted): 2009 2019
Included observations: 11 after adjustments
Standard errors in () & t-statistics in []

	H4	R	MF4	OF4
H4(-1)	1.059953 (0.70230) [1.50925]	-9.184388 (2.62540) [-3.49828]	-0.003582 (0.00392) [-0.91269]	-0.336008 (0.95033) [-0.35357]
H4(-2)	-0.212599 (0.74090) [-0.28695]	4.503957 (2.76968) [1.62617]	0.003525 (0.00414) [0.85145]	-0.707004 (1.00255) [-0.70520]
R(-1)	0.002220 (0.13058) [0.01700]	0.090712 (0.48815) [0.18583]	-0.000203 (0.00073) [-0.27751]	-0.085140 (0.17670) [-0.48184]
R(-2)	0.180709 (0.12416) [1.45542]	-0.627896 (0.46415) [-1.35278]	-0.000436 (0.00069) [-0.62790]	0.039735 (0.16801) [0.23650]
MF4(-1)	152.5830 (168.947) [0.90314]	-2111.659 (631.571) [-3.34350]	-1.007863 (0.94415) [-1.06748]	20.43636 (228.612) [0.08939]
MF4(-2)	-68.05712 (123.438) [-0.55135]	-217.4640 (461.443) [-0.47127]	0.337849 (0.68982) [0.48976]	-119.7268 (167.030) [-0.71680]
OF4(-1)	0.079767 (0.56400) [0.14143]	-1.636606 (2.10840) [-0.77623]	0.000322 (0.00315) [0.10212]	0.645906 (0.76319) [0.84633]
OF4(-2)	-0.657489 (0.52761) [-1.24616]	3.381686 (1.97236) [1.71454]	0.003996 (0.00295) [1.35538]	-0.635757 (0.71394) [-0.89049]
C	-55.54467 (103.175) [-0.53835]	1346.147 (385.696) [3.49017]	0.399962 (0.57659) [0.69367]	141.2213 (139.612) [1.01153]
R-squared	0.941748	0.938216	0.822308	0.894906
Adj. R-squared	0.708740	0.691078	0.111539	0.474532
Sum sq. resids	277.2106	3873.921	0.008657	507.5808
S.E. equation	11.77308	44.01091	0.065793	15.93080
F-statistic	4.041691	3.796323	1.156928	2.128830
Log likelihood	-33.35618	-47.86102	23.70144	-36.68301
Akaike AIC	7.701123	10.33837	-2.672989	8.306001
Schwarz SC	8.026674	10.66392	-2.347439	8.631552
Mean dependent	101.7091	406.6364	0.108182	14.82755
S.D. dependent	21.81469	79.18368	0.069801	21.97679
Determinant resid covariance (dof adj.)		0.000000		
Determinant resid covariance		0.000000		
Number of coefficients		36		

Оптимальний розподіл посівних площ для аграрних підприємств

Таблиця 3.1.

Посівні площі сільськогосподарських культур у досліджуваних аграрних підприємствах за оптимізаційними розрахунками

	Культури зернові та зернобобові		Соняшник		Культури овочеві	
	S_p	S_e	S_p	S_e	S_p	S_e
ДП ДГ «Комунар»	441	0	596	0	0	0
ДП ДГ «Мирнопільське»	67	0	190	0	0	0
ДП ДГ «Реконструкція»	590	0	7353	0	0	0
ДП ДГ «Жеребківське»	691	0	858	0	0	0
ДП ДГ «Зелені Кошари»	1077	0	664	0	0	604
ДП ДГ «Покровське»	147	0	379	0	0	0
ДП ДГ «Дачна»	647	291	0	0	0	0
ДП ДГ «Южний»	1285	0	2198	0	0	0

Таблиця 3.2.

Очікувані валові збори та доходи від реалізації продукції сільськогосподарських культур досліджуваних аграрних підприємств за оптимізаційними розрахунками

	Валовий збір, ц			Дохід, тис. грн
	Культури зернові та зернобобові	Соняшник	Культури овочеві	
ДП ДГ «Комунар»	4449	15588	0	21282
ДП ДГ «Мирнопільське»	1907	3742	0	5464
ДП ДГ «Реконструкція»	24109	190626	0	217400
ДП ДГ «Жеребківське»	27893	24359	0	47471
ДП ДГ «Зелені Кошари»	44007	18854	84951	144391
ДП ДГ «Покровське»	5275	2504	0	5843
ДП ДГ «Дачна»	38343	0	0	22986
ДП ДГ «Южний»	26540	26981	0	40783

Фінансові індикатори, %

Таблиця К 1.

ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "СОНЯЧНЕ"

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік
Коефіцієнт поточної ліквідності	405.56%	376.79%	278.84%	199.22%	—
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0.22%	1.68%	0.26%	0.16%	—
Коефіцієнт швидкої ліквідності	403.05%	363.27%	259.46%	196.52%	—
Коефіцієнт автономії	79.45%	78.03%	70.45%	59.24%	—
Рентабельність активів (ROA)	-23.84%	-9.11%	-11.26%	-18.86%	—
Рентабельність власного капіталу (ROE)	-30.01%	-11.03%	-14.80%	-27.46%	—
Чиста маржа	- 565.74%	- 244.08%	- 210.83%	- 647.25%	—
Коефіцієнт покриття необоротних активів власним капіталом	477.02%	453.51%	400.44%	311.96%	—
Коефіцієнт заборгованості	20.55%	21.97%	29.55%	40.66%	—

Таблиця К.2

ДЕРЖАВНЕ ПІДПРИЄМСТВО "ДОСЛІДНЕ ГОСПОДАРСТВО "РЕКОНСТРУКЦІЯ" СЕЛЕКЦІЙНО-ГЕНЕТИЧНОГО ІНСТИТУТУ - НАЦІОНАЛЬНОГО ЦЕНТРУ НАСІННЄЗНАВСТВА ТА СОРТОВИВЧЕННЯ"

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік
Коефіцієнт поточної ліквідності	89.81%	98.48%	32.07%	48.38%	53.57%
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0.23%	0.24%	0.14%	0.09%	0.08%
Коефіцієнт швидкої ліквідності	14.93%	11.08%	10.94%	17.25%	16.82%
Коефіцієнт автономії	75.29%	76.69%	54.60%	46.63%	-58.83%
Рентабельність активів (ROA)	0.65%	5.60%	-32.81%	-0.53%	-3.05%
Рентабельність власного капіталу (ROE)	0.87%	7.35%	-46.21%	-1.11%	-9.26%
Чиста маржа	1.46%	8.69%	- 118.18%	-0.98%	- 333.18%
Коефіцієнт покриття необоротних активів власним капіталом	96.76%	99.54%	63.91%	62.86%	- 394.36%
Коефіцієнт заборгованості	24.71%	23.31%	45.40%	53.37%	158.83%

Таблиця К.3

ДЕРЖАВНЕ ПІДПРИЄМСТВО "ДОСЛІДНЕ ГОСПОДАРСТВО "ЮЖНИЙ"
ІНСТИТУТУ КЛІМАТИЧНО ОРІЄНТОВАНОГО СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ"

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік
Коефіцієнт поточної ліквідності	76.50%	81.84%	72.42%	85.98%	93.78%
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0.38%	2.80%	0.58%	0.03%	0.07%
Коефіцієнт швидкої ліквідності	31.87%	30.05%	36.45%	35.63%	17.72%
Коефіцієнт автономії	8.97%	7.92%	11.90%	10.13%	69.53%
Рентабельність активів (ROA)	—	1.57%	0.04%	0.09%	0.08%
Рентабельність власного капіталу (ROE)	—	21.97%	0.31%	0.93%	0.21%
Чиста маржа	—	0.97%	0.03%	0.29%	0.91%
Коефіцієнт покриття необоротних активів власним капіталом	29.39%	21.39%	22.61%	25.86%	90.62%
Коефіцієнт заборгованості	90.81%	76.93%	65.41%	70.74%	24.82%

Таблиця. К. 4.

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "ПЕРЕМОГА"

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік
Коефіцієнт поточної ліквідності	577.94%	961.08%	718.05%	868.20%	786.30%
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	12.21%	4.23%	46.37%	467.75%	278.97%
Коефіцієнт швидкої ліквідності	348.22%	586.80%	906.85%	616.42%	606.65%
Коефіцієнт автономії	87.63%	92.51%	95.21%	96.95%	96.79%
Рентабельність активів (ROA)	-10.88%	30.91%	22.92%	10.72%	9.96%
Рентабельність власного капіталу (ROE)	-12.42%	40.11%	27.37%	11.71%	10.85%
Чиста маржа	-39.94%	58.69%	56.13%	27.60%	25.30%
Коефіцієнт покриття необоротних активів власним капіталом	242.18%	330.60%	494.57%	638.53%	753.21%
Коефіцієнт заборгованості	11.04%	7.49%	4.70%	2.96%	3.13%

Таблиця К. 5.

ДЕРЖАВНЕ ПІДПРИЄМСТВО "ДОСЛІДНЕ ГОСПОДАРСТВО "ПОКРОВСЬКЕ"
СЕЛЕКЦІЙНОГЕНЕТИЧНОГО ІНСТИТУТУ - НАЦІОНАЛЬНОГО ЦЕНТРУ
НАСІННЄЗНАВСТВА ТА СОРТОВИВЧЕННЯ"

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік
Коефіцієнт поточної ліквідності	—	755.04%	314.43%	211.06%	214.89%
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	—	35.29%	7.61%	0.66%	0.52%
Коефіцієнт швидкої ліквідності	—	60.35%	29.15%	13.55%	15.88%
Коефіцієнт автономії	—	94.22%	84.51%	73.54%	73.95%
Рентабельність активів (ROA)	—	0.76%	—	—	—
Рентабельність власного капіталу (ROE)	—	0.80%	—	—	—
Чиста маржа	—	0.65%	—	—	—
Коефіцієнт покриття необоротних активів власним капіталом	—	167.08%	164.72%	166.55%	167.96%
Коефіцієнт заборгованості	—	5.78%	15.49%	26.46%	26.05%

Таблиця К. 6.

ДЕРЖАВНЕ ПІДПРИЄМСТВО "ДОСЛІДНЕ ГОСПОДАРСТВО "ЗЕЛЕНІ КОШАРИ"
СЕЛЕКЦІЙНО-ГЕНЕТИЧНОГО ІНСТИТУТУ НАЦІОНАЛЬНОГО ЦЕНТРУ
НАСІННЄЗНАВСТВА ТА СОРТОВИВЧЕННЯ"

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік
Коефіцієнт поточної ліквідності	839.30%	464.17%	370.35%	178.80%	186.90%
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	48.96%	3.68%	15.34%	3.00%	2.53%
Коефіцієнт швидкої ліквідності	256.31%	139.43%	99.50%	49.56%	67.26%
Коефіцієнт автономії	94.34%	91.22%	87.91%	67.29%	67.19%
Рентабельність активів (ROA)	1.33%	1.87%	0.30%	—	0.37%
Рентабельність власного капіталу (ROE)	1.41%	2.22%	0.33%	—	0.54%
Чиста маржа	0.92%	1.17%	0.21%	—	0.29%
Коефіцієнт покриття необоротних активів власним капіталом	168.42%	153.95%	159.15%	162.10%	173.74%
Коефіцієнт заборгованості	5.24%	8.78%	12.09%	32.71%	32.81%

Таблиця К. 7.

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "ІЗМАЇЛ-НАВАСКО"

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік
Коефіцієнт поточної ліквідності	—	—	—	528.42%	707.48%
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	—	—	—	246.73%	75.16%
Коефіцієнт швидкої ліквідності	—	—	—	758.96%	286.35%
Коефіцієнт автономії	—	—	—	95.27%	91.93%
Рентабельність активів (ROA)	—	—	—	5.25%	-6.70%
Рентабельність власного капіталу (ROE)	—	—	—	5.52%	-7.03%
Чиста маржа	—	—	—	8.55%	-10.76%
Коефіцієнт покриття необоротних активів власним капіталом	—	—	—	343.14%	214.33%
Коефіцієнт заборгованості	—	—	—	4.73%	8.07%

Таблиця К. 8.

ДЕРЖАВНЕ ПІДПРИЄМСТВО "ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА БАЗА "ДАЧНА"
СЕЛЕКЦІЙНО-ГЕНЕТИЧНОГО ІНСТИТУТУ - НАЦІОНАЛЬНОГО ЦЕНТРУ
НАСІННЄЗНАВСТВА ТА СОРТОВИВЧЕННЯ"

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік
Коефіцієнт поточної ліквідності	961.91%	894.76%	576.10%	701.18%	714.48%
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	192.21%	118.56%	32.88%	6.66%	279.21%
Коефіцієнт швидкої ліквідності	376.27%	388.79%	231.83%	284.62%	5.30%
Коефіцієнт автономії	92.31%	91.69%	86.56%	88.67%	95.36%
Рентабельність активів (ROA)	1.17%	1.64%	1.05%	1.38%	1.66%
Рентабельність власного капіталу (ROE)	1.27%	1.79%	1.21%	1.56%	1.70%
Чиста маржа	1.27%	1.64%	1.36%	1.44%	0.90%
Коефіцієнт покриття необоротних активів власним капіталом	354.37%	357.33%	383.82%	431.79%	467.15%
Коефіцієнт заборгованості	7.69%	8.31%	13.44%	11.33%	4.64%

Таблиця. К. 9.

ДЕРЖАВНЕ ПІДПРИЄМСТВО "ДОСЛІДНЕ ГОСПОДАРСТВО "ЖЕРЕБКІВСЬКЕ"
СЕЛЕКЦІЙНО-ГЕНЕТИЧНОГО ІНСТИТУТУНАЦІОНАЛЬНОГО ЦЕНТРУ
НАСІННЄЗНАВСТВА ТА СОРТОВИВЧЕННЯ"

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік
Коефіцієнт поточної ліквідності	–	407.11%	162.75%	98.42%	99.68%
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	–	14.55%	6.38%	1.15%	0.42%
Коефіцієнт швидкої ліквідності	–	41.76%	14.20%	40.25%	50.17%
Коефіцієнт автономії	–	84.84%	69.39%	47.41%	44.53%
Рентабельність активів (ROA)	–	9.81%	-28.98%	- 20.98%	0.11%
Рентабельність власного капіталу (ROE)	–	11.56%	-33.79%	- 44.24%	0.24%
Чиста маржа	–	10.23%	-68.20%	- 52.12%	0.42%
Коефіцієнт покриття необоротних активів власним капіталом	–	175.98%	127.40%	93.34%	94.59%
Коефіцієнт заборгованості	–	12.72%	27.98%	49.99%	53.09%

Таблиця К10.

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "МИРНИЙ"

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік
Коефіцієнт поточної ліквідності	348.09%	513.07%	406.63%	342.78%	290.23%
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0.04%	4.13%	0.21%	0.14%	12.37%
Коефіцієнт швидкої ліквідності	221.37%	306.51%	226.40%	172.76%	157.71%
Коефіцієнт автономії	85.57%	89.52%	85.44%	82.85%	78.23%
Рентабельність активів (ROA)	-3.64%	1.36%	-3.23%	-13.39%	-4.23%
Рентабельність власного капіталу (ROE)	-4.25%	1.54%	-3.72%	-14.95%	-5.27%
Чиста маржа	674.42%	17.34%	- 237.50%	- 305.17%	-26.38%
Коефіцієнт покриття необоротних активів власним капіталом	171.95%	193.61%	209.41%	201.07%	210.08%
Коефіцієнт заборгованості	14.43%	10.48%	14.56%	17.15%	21.63%

Таблиця К11.

ДЕРЖАВНЕ ПІДПРИЄМСТВО "ДОСЛІДНЕ ГОСПОДАРСТВО " КОМУНАР"
 СЕЛЕКЦІЙНОГЕНЕТИЧНОГО ІНСТИТУТУ - НАЦІОНАЛЬНОГО ЦЕНТРУ
 НАСІННЄЗНАВСТВА ТА СОРТОВИВЧЕННЯ"

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік
Коефіцієнт поточної ліквідності	171.58%	659.52%	633.15%	501.80%	660.42%
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	19.94%	98.58%	28.44%	94.73%	14.25%
Коефіцієнт швидкої ліквідності	41.95%	183.38%	115.57%	141.00%	166.90%
Коефіцієнт автономії	51.09%	60.58%	69.85%	67.23%	96.13%
Рентабельність активів (ROA)	-37.94%	0.65%	0.82%	2.67%	2.72%
Рентабельність власного капіталу (ROE)	-74.26%	1.13%	1.18%	4.07%	3.27%
Чиста маржа	- 139.15%	0.84%	1.43%	2.46%	2.11%
Коефіцієнт покриття необоротних активів власним капіталом	73.61%	98.82%	125.86%	160.76%	268.49%
Коефіцієнт заборгованості	17.83%	5.87%	7.03%	11.59%	3.87%

Додаток Л

Експертні оцінки доступності інструментів мобілізації фінансових ресурсів
аграрним підприємствам Одеської області за умови участі в аграрному
ланцюзі створення вартості

Таблиця Л.1.

ДП ДГ «Комунар»

інструменти мобілізації фінансових ресурсів	Номер експерта																																												
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15															
Інструменти прямого фінансування																																													
Позики від агрегатора	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1								
Позики від постачальників виробничих ресурсів		1					1			1		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1								
Позики від провідного підприємства										1	1	1	1	1	1					1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1								
Позики під заставу складського свідоцтва	1	1							1			1	1	1	1	1	1	1	1			1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1								
Позики від покушя	1		1	1	1	1			1	1		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1							
Інструменти непрямого фінансування																																													
Термінові позики									1				1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1								
Фінансові картки фермерів																																													
Овердрафт								1																																					
Кредитні лінії																																													
Кредити під заставу основних засобів																																													
Сек'юритизація																																													
Факторинг																																													
Краудфіндінг																																													
Позики з маркетингової допомоги																																													
Державні програми підтримки ліквідності																																													
Всього	3	1	3	1	2	2	1	1	2	1	3	1	2	3	5	5	6	4	6	6	8	4	5	5	5	5	5	6	6	10	10	11	8	10	12	13	10	12	9	12	10	13	9	10	
Середнє значення	2															5															11														

Таблиця Л.2.

ДП ДГ «Мирнопільське»

інструменти мобілізації фінансових ресурсів	Номер експерта																																												
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15															
Інструменти прямого фінансування																																													
Позики від агрегатора	1	1			1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1					
Позики від постачальників виробничих ресурсів		1						1				1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1				
Позики від провідного підприємства					1	1					1	1			1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1				
Позики під заставу складського свідоцтва	1	1						1				1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1			
Позики від покушя			1	1	1			1	1			1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		
Інструменти непрямого фінансування																																													
Термінові позики																1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1				
Фінансові картки фермерів																																													
Овердрафт																																													
Кредитні лінії																																													
Кредити під заставу основних засобів																																													
Сек'юритизація																																													
Факторинг																																													
Краудфіндінг																																													
Позики з маркетингової допомоги																																													
Державні програми підтримки ліквідності																																													
Всього	2	1	2	1	1	3	1	2	1	0	2	1	1	2	3	5	4	3	3	6	6	5	3	7	6	4	3	6	3	9	11	13	12	10	12	10	9	10	13	8	12	10	8	9	
Середнє значення	1															4															10														

Таблиця Л.5.

ДП ДГ «Зелені Кошари»

Інструменти мобілізації фінансових ресурсів	Номер експерта																																												
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15															
Інструменти прямого фінансування																																													
Позики від агрегатора	1			1			1	1			1			1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1									
Позики від постачальників виробничих ресурсів	1		1	1	1	1	1		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1							
Позики від провідного підприємства	1	1		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1						
Позики під заставу складського свідоцтва		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1						
Позики від покушці		1		1	1		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1					
Інструменти непрямого фінансування																																													
Термінові позики				1						1		1		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1						
Фінансові картки фермерів									1			1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1					
Овердрафт								1				1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1					
Кредитні лінії												1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1					
Кредити під заставу основних засобів												1			1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1					
Сек'юритизація															1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1					
Факторинг															1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1					
Краудфандінг																	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1					
Позики з маркетингової допомоги																																													
Державні програми підтримки ліквідності																																													
Всього	3	3	2	6	4	2	2	5	3	3	6	4	6	4	6	7	6	6	8	6	10	8	8	10	10	9	9	7	9	7	15	11	10	11	15	15	12	11	14	10	11	9	12	14	9
Середнє значення	4															8															12														

Таблиця Л.6.

ДП ДГ «Покровське»

Інструменти мобілізації фінансових ресурсів	Номер експерта																																															
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15																		
Інструменти прямого фінансування																																																
Позики від агрегатора	1							1	1						1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1						
Позики від постачальників виробничих ресурсів	1				1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1				
Позики від провідного підприємства	1	1			1										1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1				
Позики під заставу складського свідоцтва		1			1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1			
Позики від покушці			1												1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1			
Інструменти непрямого фінансування																																																
Термінові позики															1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1				
Фінансові картки фермерів															1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1			
Овердрафт															1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		
Кредитні лінії																																																
Кредити під заставу основних засобів																																																
Сек'юритизація																																																
Факторинг																																																
Краудфандінг																																																
Позики з маркетингової допомоги																																																
Державні програми підтримки ліквідності																																																
Всього	0	3	2	1	0	2	3	0	3	2	2	3	0	1	3	4	7	8	4	8	3	8	3	6	5	4	7	4	7	4	9	10	10	9	8	9	10	10	8	9	9	9	10	10	9			
Середнє значення	2															5															9																	

Таблиця Л.7.

ДП ДГ «Дачна»

інструменти мобілізації фінансових ресурсів	Номер експерта																																											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15														
Інструменти прямого фінансування																																												
Позики від агрегатора				1	1				1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1											
Позики від постачальників виробничих ресурсів	1				1	1										1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1												
Позики від провідного підприємства	1			1	1		1	1								1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1												
Позики під заставу складського свідоцтва	1	1					1									1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1												
Позики від покупи	1	1	1				1	1			1	1	1			1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1												
Інструменти непрямого фінансування																																												
Термінові позики																																												
Фінансові картки фермерів																																												
Овердрафт																																												
Кредитні лінії																																												
Кредити під заставу основних засобів																																												
Сек'юритизація																																												
Факторинг																																												
Краудфандінг																																												
Позики з маркетингової допомоги																																												
Державні програми підтримки ліквідності																																												
Всього	3	2	1	2	3	2	1	3	1	1	1	2	2	2	1	4	4	5	3	6	5	3	3	5	3	7	5	4	2	8	9	7	8	7	10	10	8	8	9	7	7	7	9	9
Середнє значення	2										4										8																							

Таблиця Л.8.

ПрАТ «Перемога»

інструменти мобілізації фінансових ресурсів	Номер експерта																																															
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15																		
Інструменти прямого фінансування																																																
Позики від агрегатора				1	1	1			1			1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1							
Позики від постачальників виробничих ресурсів		1	1	1	1		1		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1					
Позики від провідного підприємства		1	1	1	1	1	1		1		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1				
Позики під заставу складського свідоцтва		1	1	1	1		1	1	1		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1			
Позики від покупи	1		1	1					1							1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1				
Інструменти непрямого фінансування																																																
Термінові позики					1																																											
Фінансові картки фермерів																																																
Овердрафт																																																
Кредитні лінії																																																
Кредити під заставу основних засобів																																																
Сек'юритизація																																																
Факторинг																																																
Краудфандінг																																																
Позики з маркетингової допомоги																																																
Державні програми підтримки ліквідності																																																
Всього	1	2	4	5	5	3	1	1	5	2	2	2	4	5	1	5	8	4	5	6	5	4	6	6	8	9	7	5	10	5	15	14	10	12	12	11	10	10	9	14	14	15	15	10	11			
Середнє значення	3										6										12																											

Таблиця Л.9.

ПрАТ «Долинка»

інструменти мобілізації фінансових ресурсів	Номер експерта																																											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15														
Інструменти прямого фінансування																																												
Позики від агрегатора	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1									
Позики від постачальників виробничих ресурсів	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1								
Позики від провідного підприємства	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1								
Позики під заставу складського свідоцтва	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1								
Позики від покушці	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1							
Інструменти непрямого фінансування																																												
Термінові позики																1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1								
Фінансові картки фермерів																1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1							
Овердрафт																1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1							
Кредитні лінії																1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1							
Кредити під заставу основних засобів																1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1							
Сек'юритизація																1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1						
Факторинг																1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1						
Краудфандинг																																												
Позики з маркетингової допомоги																																												
Державні програми підтримки ліквідності																																												
Всього	3	3	4	5	3	3	3	2	5	4	3	5	2	2	8	8	10	8	6	6	8	8	6	8	10	8	7	8	9	15	10	15	13	10	14	15	15	15	15	10	14	14	13	15
Середнє значення	3															8										14																		

Таблиця Л.10.

ПрАТ «Дружба»

інструменти мобілізації фінансових ресурсів	Номер експерта																																														
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15																	
Інструменти прямого фінансування																																															
Позики від агрегатора																1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1								
Позики від постачальників виробничих ресурсів		1	1	1	1											1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1						
Позики від провідного підприємства	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1					
Позики під заставу складського свідоцтва																1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1					
Позики від покушці																1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1					
Інструменти непрямого фінансування																																															
Термінові позики																																															
Фінансові картки фермерів																																															
Овердрафт																																															
Кредитні лінії																																															
Кредити під заставу основних засобів																																															
Сек'юритизація																																															
Факторинг																																															
Краудфандинг																																															
Позики з маркетингової допомоги																																															
Державні програми підтримки ліквідності																																															
Всього	1	1	2	2	3	3	3	2	1	1	0	3	0	2	2	4	7	4	5	5	3	6	6	4	5	5	6	4	5	10	10	9	10	7	9	10	8	12	12	7	9	11	12	8			
Середнє значення	2															5										10																					

Таблиця Л.15.

ПАТ «Мирний»

Інструменти мобілізації фінансових ресурсів	Номер експерта																																											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15														
Інструменти прямого фінансування																																												
Позики від агрегатора															1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1										
Позики від постачальників виробничих ресурсів	1					1									1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1										
Позики від провідного підприємства	1			1											1	1	1				1	1	1		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1										
Позики під заставу складського свідоцтва																1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1										
Позики від покупи	1	1	1	1	1	1			1		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1										
Інструменти непрямого фінансування																																												
Термінові позики																																		1	1	1	1	1						
Фінансові картки фермерів																																				1	1	1						
Овердрафт																																				1	1	1						
Кредитні лінії																																					1							
Кредити під заставу основних засобів																																					1							
Сек'юритизація																																						1						
Факторинг																																						1						
Краудфандинг																																												
Позики з маркетингової допомоги																																												
Державні програми підтримки ліквідності																																												
Всього	2	2	0	2	1	1	1	1	1	0	1	1	1	2	1	4	4	2	4	3	3	4	4	3	3	3	4	4	3	6	7	4	7	5	5	6	7	6	6	6	5	6	5	4
Середнє значення	1															3										6																		

Динаміка основних показників оборотності аграрних підприємств
(2016–2024 рр.)

Рік	Термін перетворення запасів, днів	Операційний цикл	Фінансовий цикл	Ключові тенденції
2016	178	понад 400 днів	понад 550 днів	Мінімальний термін перетворення запасів; різке зростання дебіторської заборгованості (+3,2 рази)
2017	зростання на ~10 днів	понад 400 днів	понад 550 днів	Операційний та фінансовий цикли залишаються надмірно тривалими
2018	зростання на ~10 днів	тенденція до скорочення	скорочення незначне	Стабільне збільшення тривалості перетворення запасів
2019	близько +10 днів	поступове зменшення	початок стабілізації	Останній рік зростання тривалості перетворення запасів
2020	початок скорочення	помірне зменшення	помірне скорочення	Оптимізація виробничих процесів, запуск цифрових рішень
2021	скорочення	подальше зниження	зниження	Поліпшення управління запасами та логістикою
2022	коливання через кризові фактори	зменшення уповільнюється	нерівномірне скорочення	Вплив воєнних умов та логістичних викликів
2023	скорочення порівняно з 2022 р.	позитивна динаміка зниження	тенденція до скорочення	Відновлення стабільності, активне управління дебіторською заборгованістю
2024	стабільне скорочення	утримання циклу на нижчому рівні	подальше, але повільне зменшення	Технологічна модернізація, зміцнення фінансової дисципліни

Акти впровадження результатів дослідження

ДЕРЖАВНЕ ПІДПРИЄМСТВО "ДОСЛІДНЕ ГОСПОДАРСТВО "ЮЖНИЙ"
СЕЛЕКЦІЙНО-ГЕНЕТИЧНОГО ІНСТИТУТУ-НАЦІОНАЛЬНОГО
ЦЕНТРУ НАСІННІЗНАВСТВА ТА СОРТОВИВЧЕННЯ"

67668, Одеська область, Біляївський район, с. Великий Дальник, вул. Маяцька № 26 тел./факс (048)740-12-19
e-mail: dpdg.yuzhniy@gmail.com

Вих № 229/1 від 25.10.2021 р.

ДОВІДКА

про апробацію та впровадження в практику фінансового управління науково-прикладних результатів дисертаційного дослідження на тему «Управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств», виконаного здобувачем освітнього рівня «Доктор філософії» спеціальності 073 «Менеджмент» Одеського державного аграрного університету Барбінягрою Олександром Миколайовичем

Барбінягра Олександр Миколайович протягом 2016 – 2021 рр. здійснював в умовах ДП "ДГ "ЮЖНИЙ" СГІ-НЦНС" науково-прикладне дослідження актуальної управлінської проблеми, пов'язаної з розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств. На прикладі ДП "ДГ "ЮЖНИЙ" СГІ-НЦНС" здійснена діагностика фінансового стану та апробація методики оцінки ефективності управління розвитком фінансової діяльності аграрного підприємства. Результати наукового дослідження доповідались та розглядались на виробничій нараді ДП "ДГ "ЮЖНИЙ" СГІ-НЦНС" 01.12.2020 року.

Заслугують на увагу надані в дисертаційній роботі пропозиції щодо подолання проблеми обмеженості джерел фінансування та впровадження інноваційних фінансових інструментів на засадах кооперації для малих суб'єктів господарювання, зокрема об'єднання суб'єктів аграрного підприємництва у ланцюзі створення вартості. Позитивно оцінено фахівцями підприємства пропозицію відносно такого інструменту як позики під заставу складського свідоцтва з точки зору управління ризиками.

З метою забезпечення фінансової стабільності та поступового розвитку фінансової діяльності в підприємстві прийнято до уваги рекомендації щодо оптимізації площ посівів сільськогосподарських культур на 2021–2023 роки та впроваджено модель ефективного управління розвитком фінансової діяльності, яка передбачає управління грошовими потоками від реалізації продукції сільськогосподарських культур на основі прогнозування очікуваних внутрішніх та експортних цін і очікуваної урожайності.

Директор

Мавров В.Г

УКРАЇНА
ОДЕСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕПАРТАМЕНТ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ,
ПРОДОВОЛЬСТВА ТА ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

вул. Канатна, 83, м. Одеса, 65107, тел. 728-35-42, тел./факс 37-67-90,
 Email: agropolitika@odessa.gov.ua СДРПОУ 41159618

№ _____

ДОВІДКА

про впровадження науково-прикладних результатів дисертаційного дослідження
 здобувача освітнього рівня «Доктор філософії»
 спеціальності 073 «Менеджмент» Одеського державного аграрного університету
 Барбінягри Олександра Миколайовича
 на тему: «Управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств»

Департаментом аграрної політики, продовольства та земельних відносин були розглянуті та використані пропозиції з матеріалів дослідження Барбінягри Олександра Миколайовича у процесі розробки планів та стратегічних програм розвитку аграрного сектора Одеської області. Окремі положення дисертаційної роботи визнані такими, що відповідають Стратегії розвитку Одеської області на 2021-2027 роки, та рекомендовані до впровадження в практику фінансового управління аграрних підприємств.

Основні пропозиції, наведені в дисертаційній роботі Барбінягри Олександра Миколайовича за темою «Управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств» є актуальними, мають практичну спрямованість та носять прикладний характер щодо управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств Одеської області, а саме: комплексно-концептуальний підхід до формування механізму ефективного управління розвитком фінансової діяльності підприємств, новий методичний підхід до оцінки його ефективності та модель ефективного управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств.

Заслуговують на увагу висунуті автором дисертаційної роботи науково-методичні підходи щодо формування структурно-логічної послідовності управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств, схеми взаємозв'язків між показниками фінансового стану аграрних підприємств України, підхід до забезпечення доступу аграрних підприємств України до інноваційних інструментів мобілізації фінансових ресурсів, що, на відміну від існуючих полягає в участі в аграрних ланцюгах створення вартості та дозволить підвищити ефективність управління розвитком їх фінансової діяльності та в цілому сприятиме реалізації стратегічного пріоритету Одеської області щодо формування ефективного економічного простору.

Заступник Директора

ОДЕСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
 Департамент аграрної політики

02-18/1056 від 22.09.2021.

Віталій ВЛАСЕНКО

ДОВІДКА

про впровадження науково-практичних результатів дисертаційного дослідження на тему «Управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств»

Барбінягри Олександра Миколайовича
здобувача освітнього рівня «Доктор філософії»
спеціальності 073 «Менеджмент» Одеського державного аграрного
університету

СЕЛЕКЦІЙНО-ГЕНЕТИЧНИЙ ІНСТИТУТ - НАЦІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР НАСІННЄЗНАВСТВА ТА СОРТОВИВЧЕННЯ розглянув науково-практичні результати дисертаційного дослідження Барбінягри Олександра Миколайовича та ухвалила рішення про рекомендацію до впровадження у практику управління розвитком фінансової діяльності підприємства науково-методичних розробок та пропозицій, що сприятимуть адаптації підприємства до умов економічної нестабільності та формуванню фінансової стійкості у довгостроковій перспективі.

Заслужують на увагу та прийнятті до впровадження у практичну діяльність фінансового управління пропозиції з методичного забезпечення та система показників оцінки ефективності управління розвитком фінансової діяльності. Ухвалені до впровадження рекомендації щодо визначення впливу внутрішніх факторів на ефективність управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств. Взято до уваги результати прогнозування щодо негативних тенденцій та зниження ефективності управління розвитком фінансової діяльності. Прийнято до впровадження в практику стратегічного фінансового планування багатофакторні моделі, що дозволили ухвалити до реалізації комплекс заходів, пов'язаних з обґрунтуванням оптимального значення кількісних параметрів, які чинять прямо пропорційний вплив на ефективність управління розвитком фінансової діяльності, зокрема рівень спеціалізації, кількість джерел фінансування, темп зростання балансової вартості активів, урожайність сільськогосподарських культур.

Прийняте рішення відносно впровадження рекомендацій щодо формування підсистеми інформаційного забезпечення управління розвитком фінансової діяльності з метою реалізації стратегії фінансовою стабільності підприємства.

Директор

В.М Соколов

ДЕРЖАВНЕ ПІДПРИЄМСТВО "ДОСЛІДНЕ ГОСПОДАРСТВО "ЮЖНИЙ"
 СЕЛЕКЦІЙНО-ГЕНЕТИЧНОГО ІНСТИТУТУ НАЦІОНАЛЬНОГО ЦЕНТРУ НАСІННЄЗНАВСТВА ТА
 СОРТОВИВЧЕННЯ"

67668, Одеська область, Білгородський район, с. Великий Даличків, вул. Маявська № 26 тел./факс (048)740-12-19

е-мал: drobe_uzhnlyv@gmail.com

СЕРТИФІКАТ

Барбінятра Олександр Миколайович

принняв участь у міжнародному практичному-теоретичному семінарі

«Економічна доцільність вирощування кондитерського насіння
 соняшника на зрошенні в умовах ДП ДГ ЮЖНИЙ СГ-НЦНС»

Директор

В.Г.Мавров

15 лютого 2021 р.

УКРАЇНА

ОДЕСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
 ОДЕСЬКА ОБЛАСНА ВІЙСЬКОВА АДМІНІСТРАЦІЯ
 ДЕПАРТАМЕНТ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ, ПРОДОВОЛЬСТВА ТА
 ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

вул. Канатна, 83, м. Одеса, 65012 тел. (099) 4183787
 E-mail: a g r o p o l i t i k a @ o d e s s a . g o v . u a Код ЄДРПОУ 41159618

19.11.2015 № 95/ПК

ДОВІДКА

про апробацію та впровадження результатів дисертаційної роботи на
 здобуття наукового ступеня доктора філософії **БАРБІНЯГРИ**
ОЛЕКСАНДРА МИКОЛАЙОВИЧА

на тему:

«УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ
 ПІДПРИЄМСТВ»

Науковий зміст дисертаційного дослідження **Барбінягри Олександра Миколайовича** має важливе теоретичне та практичне значення. У роботі проаналізовано схему взаємозв'язків між показниками фінансового стану аграрних підприємств України, яка, на відміну від наявних напрацювань, побудована на основі кореляційного аналізу та дозволяє виявити ключові точки впливу, оптимізація яких забезпечує максимальний позитивний синергійний ефект щодо інших показників, зокрема періоду погашення дебіторської заборгованості та коефіцієнта маневреності власного капіталу. На основі дослідження удосконалено модель ефективного управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств, що враховує динамічну взаємозалежність між урожайністю сільськогосподарських культур, посівними площами, обсягами внесення мінеральних та органічних добрив і кількістю опадів у регіоні.

Обґрунтовано, що завдання управління розвитком фінансової діяльності мають формуватися залежно від стадії розвитку підприємства та його індивідуальних характеристик, а їх визначення повинно спиратися на принципи безперервності, послідовності, поступовості, різної швидкості, спіральності, взаємозв'язку, внутрішньої та зовнішньої залежності, структурних і функціональних змін, а також передбачуваності кількісних та якісних трансформацій.

Систематизація функцій управління, розвитку та фінансової діяльності дала змогу визначити, що управління розвитком фінансової діяльності підприємства охоплює оцінювання рівня розвитку та поточного фінансового стану, прогнозування і планування, організацію управління розвитком на основі проєктування нових або вдосконалення наявних структур, формування мотиваційних механізмів та контроль за процесом розвитку. На цій основі запропоновано єдину структурно-логічну послідовність, що передбачає ідентифікацію відповідності фінансової діяльності нормативно-правовим вимогам, доступності різних джерел фінансування, достатності рівня ліквідності та оцінювання деформованості взаємозв'язку між ліквідністю й прибутковістю для визначення вектора розвитку та необхідності коригування управлінських рішень.

У роботі доведено відсутність єдиної методики оцінки ефективності управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств, у зв'язку з чим запропоновано методику, що базується на визначенні відносних відхилень фактичних показників фінансового стану від нормативних значень у динаміці, що забезпечує комплексну оцінку тенденцій розвитку підприємства у часі.

Також систематизовано фактори ефективного управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств і згруповано їх за рівнями впливу: менеджерським, внутрішнім, місцевим, національним та міжнародним, що дозволяє формувати цілісні управлінські рішення.

Зазначені результати дослідження були позитивно оцінені фахівцями галузі та впроваджені у практичну діяльність з метою підвищення ефективності фінансового управління і оптимізації виробничо-фінансових процесів та стратегічного розвитку аграрних підприємств.

Довідку видано для подання до разової спеціалізованої вченої ради.

Заступник директора Департаменту

Віталій ВЛАСЕНКО

№ 7024 / 04 від 21.11.2025 р.

ДОВІДКА
про апробацію та впровадження результатів дисертаційної роботи на
здобуття наукового ступеня доктора філософії Барбінягри О. М. на
тему: «УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ»

Науковий зміст дисертаційного дослідження *Барбінягри О. М.* має не лише теоретичне, а й значне практичне значення. Зокрема, у роботі розроблено методику оцінки ефективності управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств, що ґрунтується на методах статистичного аналізу динаміки рядів та дає змогу комплексно охарактеризувати зміну фінансового стану підприємства у часі та удосконалено структурно-логічну послідовність управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств, яка, на відміну від існуючих, передбачає ідентифікацію відповідності фінансової діяльності нормативно-правовим вимогам, оцінку доступності джерел фінансування, визначення достатності рівня ліквідності та аналіз деформованості взаємозв'язку між ліквідністю і прибутковістю, що дає можливість визначити вектор розвитку та встановлювати необхідність коригування управлінських рішень;

Зазначені результати дослідження були позитивно оцінені фахівцями галузі та впроваджені у практичну діяльність ТОВ «КОФКО Аґрі Ресорсіз Україна» з метою підвищення ефективності управління фінансовою діяльністю, оптимізації фінансового стану та підсилення стратегічного розвитку аграрних підприємств в умовах сучасних економічних викликів.

Довідку видано для подання до спеціалізованої вченої ради за місцем захисту дисертації.

Генеральний директор

В.І. Осадчук

ТОВ "КОФКО АґРІ РЕСОРСІЗ УКРАЇНА"
 Входить до групи COFCO International
 Вул. Євгена Коновальця, буд.32-Б, офіс 1019
 01133 м. Київ, Україна
 Тел. +38 044 354 77 01, +38 044 354 77 02

COFCO AGRI RESOURCES UKRAINE LLC
 A COFCO International company
 32-B Yevhena Konovaltia St., Office 1019
 01133, Kyiv, Ukraine
 Tel. +38 044 354 77 01, +38 044 354 77 02

www.cofcointernational.com

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

65012, Одеська обл., м. Одеса, вул. Пантелеймонівська, 13, тел. +38(048) 784-57-32; +38(048)784-57-22
E-mail: osau@osau.edu.ua; osai@tc.net.ua; ідентифікаційний код 00493008

Довідка

про впровадження у науково-дослідну роботу та освітній процес Одеського державного аграрного університету результатів дисертаційного дослідження здобувача вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня Барбінягри Олександра Миколайовича на тему «Управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств»

Результати дисертаційного дослідження Барбінягри О.М. та надані в дисертаційній роботі пропозиції і розроблені рекомендації враховані у науково-дослідній роботі кафедри менеджменту, яка є складовою наукових досліджень Одеського державного аграрного університету з 2016 по 2020 р. за темою «Розвиток менеджменту і маркетингу в аграрному секторі економіки України в умовах економічної глобалізації» (номер реєстраційної картки 0115U007157) та з 2021 р. за темою «Забезпечення соціо-еколого-економічного розвитку агропромислового виробництва та сільських територій на засадах інноваційного менеджменту та маркетингу» (номер реєстраційної картки 0121U109628). Зазначені результати дослідження відображені у наукових звітах кафедри менеджменту.

Результати наукових досліджень здобувача вищої освіти Барбінягри О.М., які мають науково-теоретичне, методичне та прикладне значення з вирішення проблеми удосконалення управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств використовуються в освітньому процесі з викладання дисциплін: «Оптимізаційні методи і моделі» (оптимізація посівів сільськогосподарських культур з метою збільшення фінансових результатів та моделі залежності урожайності від факторів); «Управління витратами і контролінг» (модель управління розвитком фінансової діяльності з урахуванням факторів, що формують дохід від реалізації продукції аграрних підприємств на внутрішньому і зовнішньому ринках); «Фінансовий менеджмент» (методика оцінки ефективності управління розвитком фінансової діяльності, модель ефективного управління розвитком фінансової діяльності, впровадження інноваційних фінансових

інструментів у практику фінансової діяльності аграрних підприємств, удосконалення інформаційної підсистеми фінансового менеджменту); «Зовнішньоекономічна діяльність підприємства» (пропозиції щодо формування у зовнішньоторговельній діяльності аграрних підприємств агровиробничих ланцюгів у створенні вартості).

Проректор з науково-педагогічної та методичної роботи

Вячеслав СЕДОВ

Вячеслав Седрова Вячеслава застїгнуто:

Ст. інспектор з кадрів УМ-Труна Ірина Іванівна

АНКЕТА ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ УЧАСНИКІВ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ЛАНЦЮГА АЛСВ

1. Загальна інформація про респондента

1.1. Назва підприємства/господарства: _____

1.2. Організаційно-правова форма:

- Фермерське господарство
- Приватне підприємство
- Кооператив
- Компанія-переробник
- Торгово-логістична компанія
- Інше: _____

1.3. Рік заснування підприємства: _____

1.4. Основний вид діяльності: _____

2. Участь у ланцюгу АЛСВ

2.1. Яку роль у потенційному ланцюзі АЛСВ може виконувати Ваше підприємство?

- Мале/середнє виробництво
- Агрегатор
- Постачальник ресурсів
- Переробник
- Дистриб'ютор
- Логістична компанія
- Інше: _____

2.2. Чи має Ваше підприємство досвід співпраці з іншими учасниками ланцюгів створення вартості?

- Так
 - Ні
- Якщо так — із ким? (перелічіть):

2.3. Які ресурси Ваше підприємство готове спільно використовувати в рамках АЛСВ?

- Техніка
- Складські приміщення
- Земельні площі

- Логістичні потужності
- Маркетингові канали
- Інше: _____

3. Потреби та очікування від участі у ланцюгу АЛСВ

3.1. Які основні проблеми Ви хочете вирішити шляхом участі у ланцюгу АЛСВ?

- Доступ до ринків
- Стабільний збут
- Доступ до фінансування
- Підвищення якості продукції
- Спільне використання техніки/ресурсів
- Зниження витрат
- Підвищення прибутковості
- Інше: _____

3.2. Які вигоди Ви очікуєте отримати?

(оцініть від 1 – низька важливість до 5 – дуже висока важливість)

Вигода	1	2	3	4	5
Зростання доходів	☐				
Зниження ризиків	☐				
Гарантований збут	☐				
Доступ до технологій	☐				
Доступ до кредитування	☐				

4. Взаємодія з потенційним агрегатором

4.1. Які функції, на Вашу думку, повинен виконувати агрегатор?

- Координація виробництва
- Контроль якості
- Маркетинг і збут
- Логістика
- Фінансування
- Юридичний супровід
- Аналітика ринку

- Інше: _____

4.2. Які підприємства, на Вашу думку, можуть бути агрегаторами у регіоні?
(можна обрати кілька варіантів)

- Кооперативи
- Торгові компанії
- Логістичні компанії
- Переробні підприємства
- Великі агрохолдинги
- Інше: _____

5. Переробка, логістика та збут

5.1. Чи має Ваше підприємство можливості для зберігання продукції?

- Так
- Ні

5.2. Чи готові Ви передавати продукцію на переробку?

- Так
- Ні

5.3. Які канали збуту використовуєте?

- Оптові покупці
- Переробні підприємства
- Експортні трейдери
- Локальні ринки
- Інтернет-торгівля
- Власні магазини

6. Фінансовий аспект

6.1. Чи використовує підприємство кредитування?

- Так
- Ні

6.2. Які фінансові інструменти Вам були б цікавими в межах АЛСВ?

- Позики від агрегатора

- Факторинг
- Кредит під складське свідоцтво
- Фінансування постачальниками ресурсів
- Спільні інвестиційні проекти
- Державні програми підтримки

7. Готовність до участі в АЛСВ

7.1. Оцініть Вашу готовність приєднатися до ланцюга АЛСВ:

- Низька
- Середня
- Висока

7.2. Які бар'єри Ви вбачаєте?

- Недовіра між учасниками
- Відсутність інформації
- Ризики збуту
- Фінансова нестабільність
- Нестача інвестицій
- Інше: _____

8. Пропозиції та коментарі

Напишіть, що, на Вашу думку, може покращити функціонування моделі ланцюга АЛСВ:

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1.1. Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Бахчиванжи Л. А., Барбінягра О. М. Наукове забезпечення управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств: методологія дослідження. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки»*. 2021. № 8. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2021-8-7513> URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/16305798989244.pdf> (особистий внесок здобувача – обґрунтовано методологічні підходи до дослідження управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств; визначено логіку формування наукового інструментарію аналізу фінансових процесів в аграрному секторі; систематизовано методи та показники оцінювання ефективності управління фінансовою діяльністю підприємств, розроблено структурно-логічну послідовність управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств, у якій об'єднані виділені в теорії і практиці фінансового менеджменту три підходи: традиційний, диверсифікаційний та збалансовуючий).

2. Барбінягра О. Діагностика управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств Одеської області. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 31. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-31-35> URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/702>

3. Бахчиванжи Л. А., Барбінягра О. М. Фінансова складова формування інфраструктури зовнішньоторговельної діяльності малих суб'єктів господарювання аграрного сектора. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки»*. 2021. № 12. (особистий внесок – досліджено фінансові механізми формування інфраструктури зовнішньоторговельної діяльності малих суб'єктів господарювання аграрного

сектора, визначено недоторгований експортний потенціал за видами аграрної продукції, здійснено оцінку фінансового стану аграрних підприємств за показниками з нормативним та без нормативного значення, проведено аналіз динаміки експортних цін та видатків бюджетної системи на сільське господарство та сформульовано практичні рекомендації щодо підвищення ефективності фінансової підтримки зовнішньоекономічної діяльності аграрного малого бізнесу). DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2021-12-7770>

URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1601997>

4. Барбінягра О. М. Інноваційні інструменти мобілізації фінансових ресурсів аграрними підприємствами. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2021. Вип. 30. С. 216–225. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.6244558>

URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/494>

5. Барбінягра О. М. Інтеграція стратегічного управління змінами та інвестиційних рішень в системі інформаційного забезпечення розвитку фінансової діяльності аграрних підприємств. *Академічні візії*. 2025. № 48. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17647118>

URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/2389/2256>

2. Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Барбінягра О. М. Мотивація персоналу як соціальний пріоритет фінансової діяльності аграрних підприємств. *Розвиток ресурсного потенціалу сільських територій* : матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Одеса, 24 травня 2018 р.). Одеса : ОДАУ, 2018. С. 45–49.

7. Бахчиванжи Л.А., Бахчиванжи В.В., Барбінягра О. М. Стан та перспективи експортно-імпортних відносин та інвестиційного співробітництва України і Китаю в аграрній сфері. *Сучасні тенденції розвитку світової економіки: нові виклики та проблеми* : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 19 квітня 2019 р.). Одеса : МГУ, 2019. С. 62–65. (Особистий внесок здобувача – обґрунтована роль Китаю як

стратегічного партнера для експорту сільськогосподарської продукції (зернові, олія), здійснено оцінку потенційних можливостей і проблем співпраці з Китаєм державного підприємства «Центр сертифікації та експертизи насіння і садивного матеріалу» (ДП «ЦСЕНСМ»).

8. Барбінягра О. М. Пріоритетні напрями удосконалення управління формуванням фінансових ресурсів в підприємствах аграрного сектора. *Сучасний менеджмент в агробізнесі: проблеми та рішення* : матеріали Міжвузівської науково-практичної Інтернет-конференції за міжнародною участю (Одеса, 24 червня 2019 р.). Одеса : ОДАУ, 2019. С. 7–12.

9. Барбінягра О. М. Аналітичне забезпечення управління грошовими потоками сільськогосподарських кооперативів. *Підприємництво в аграрній сфері: глобальні виклики та ефективний менеджмент* : матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (Запоріжжя, 12–13 лютого 2020 р.) : у 2 ч. Запоріжжя : ЗНУ, 2020. Ч. 1. С. 42–46.

URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/25503>

10. Барбінягра О. М. Організація управління розвитком фінансової діяльності в малих суб'єктах господарювання аграрного сектора. *Актуальні аспекти розвитку науки і освіти* : тези доповідей I Міжнародної науково-практичної конференції НПП та молодих науковців. Одеса : ОДАУ, 2021. С. 363–365.

URL: https://osau.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/ZBIRNYK_TEZ.pdf#page=363

3. Інші наукові публікації

11. Barbiniahra O. Effectiveness evaluation for the financial activities development management of agricultural enterprises. *The scientific heritage (Budapest, Hungary)*. 2021. Vol. 1, No 69 (69). P. 6–12. 0,3 д.а

DOI: 10.24412/9215-0365-2021-69-1-6-11

URL: <https://www.scientific-heritage.com/wp-content/uploads/2021/07/The-scientific-heritage-No-69-69-2021-Vol-1.pdf>

12. Бахчиванжи Л. А., Барбінягра О. М., Бахчиванжи В. В. Потенціал, проблеми та перспективи експортно-імпортних відносин України та Китаю як

сучасний тренд розвитку підприємницької діяльності в агробізнесі. *Маркетинг, підприємництво і торгівля: сучасний стан, напрямки розвитку : колективна монографія*. Роздільна: Лерадрук, 2020. 757 с. (Особистий внесок здобувача – розділ «Потенційні напрями інвестицій в аграрний сектор України», проаналізовано інвестиційний потенціал аграрного сектору України в контексті розвитку експортно-імпортних відносин з Китаєм; визначено ключові напрями залучення іноземних інвестицій з урахуванням специфіки агробізнесу; сформульовано рекомендації щодо державної підтримки фермерства та активізації інвестиційних процесів в аграрному секторі) С. 461–474.

URL:<https://elc.library.ontu.edu.ua/libraryw/DocumentDescription?docid=OdONANT.1626597>

13.Бахчиванжи Л.А., Євтушок О.В., Барбінягра О.М. Інноваційний розвиток управління фінансовою діяльністю аграрних підприємств на засадах маркетингу інвестицій. *Економічний вісник Причорномор'я*. 2022. Випуск 3. С. 3-17. (Особистий внесок – обґрунтовано підхід до забезпечення доступності інноваційних інструментів фінансування аграрних підприємств прямого і непрямого фінансування за умови кооперації в аграрні ланцюги створення вартості та узагальнено інноваційні інструменти мобілізації фінансових ресурсів).

URL: <https://ebbsl.com.ua/index.php/visnuk/article/view/31/28>